

אז ישיב משה

קונטרס זיכרון

לזכר נשמת

הרב משה רביד ז"ל

הקדמה

כבר חלפו להם שלושים יום מיום פטירתו של בננו היקר הרב משה זצ"ל כשכל העת זורמים סיפורים כה מיוחדים על דמותו המראים כמה היה מיוחד כסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה,

ורבים מבקשים ומציעים להנציח את שמו וזכרו עלי דפוס ובזה יתקיים מה שכ' בנביא ישעיה נ"ה "ונתתי להם בכיתי ובחזמוותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת" וזאת ע"י שיקיימו מה שכ' קודם לכן "אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים בבריתי" וביאר החפץ חיים שהם ג' עניינים - שמירת שבת, גמילות חסדים - אשר חפצתי, ותלמוד תורה - מחזיקים בבריתי, ומוישי זצ"ל קיים דברים אלו בהידור, וע"י קונטרס זה ימשיך לימוד התורה של מוישי הלאה ויהיו שפתיו דובבות בקבר.

ברצוננו להודות לכל העוסקים במלאכת הקודש שהשקיעו מזמנם ומרצם שעות רבות להוציא תחת ידם דבר מתוקן אך צר המקום לפורטם כי רבים הם, אך לא נמנע מלברך ולהודות לעומד על כל המלאכה שעות רבות לילות כימים ידידו היקר הר"ר שלום גיאת שליט"א, יברכהו ה' בכל הברכות האמורות בתורה ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

בחרנו לקרוא לקונטרס בשם "אז ישיר משה" שהרי יש כאן מדברי תורתו של בננו משה זצ"ל שהם שירת חייו וזמן פטירתו מן העולם חל ביום שביעי של פסח בבוקר שזהו זמן שירת הים, ואז' ישיר משה - בעולם האמת,

ונקווה שנזכה גם לקיום דברי הגמ' במס' סנהדרין דף צ"א ע"ב אז ישיר משה מכאן רמז לתחיית המתים מהתורה שהרי לא נאמר אז שר אלא אז ישיר.

ויה"ר שנזכה בקרוב להמשיך לשיר עם מוישי בתחיית המתים בב"א,

אבא של מוישי זצ"ל

לכל עניני החוברת ניתן לפנות:

G0533121675@gmail.com

תוכן הענינים

ג.....פתיחה

ה.....תוכן הענינים

ז.....דבר העורך

יא.....תורת משה - חבורות

בסוגיית יחלוקו/אין איסור חל על איסור / בגדר קנין אישות / בסוגית ביטול לקרקע דעפר ותבן / בסוגית הפרת נדרים ובחילוקה מהתרת נדרים / בדין מיגו להוציא / ביסוד חיוב אדם המזיק וממון המזיק / ביסוד דין נאמנות טוען וניטען / חולין דף ט. / ג' דרכים בעדים זוממין / במהות חיובי עונשי בי"ד בהעדאה

נה.....שירת משה – מאמרים ושירים שכתב מושי

בביאור ענין עד דלא ידע / בצורת עמידה בתפילה / ה"אני מאשים" שלי נגד הטבע / הגיגים מהפינה מאחורה / ימים מקדם / קווים לדמותו של מו"ר הג"ר נתן נטע יונגרייז / קבלות

עז.....אז ישיר משה – שירת חייו המופלאה של מושי

קסג.....בכי אבל משה – הספדים ומכתבי זיכרון

ההספדים בלויה:

הג"ר ישראל בונים שרייבר שליט"א / הג"ר אברהם קפלן שליט"א / הג"ר משה מינצברג שליט"א / חמיו הג"ר שמואל מן ההר שליט"א / הגר"ש גוטפריד שליט"א / הגר"מ רבינוביץ שליט"א / סביו הגר"ש פלדמן שליט"א / אביו הגר"מ רביד שליט"א / הרב סנדר מנדלסון שליט"א / הרב יחיאל מן ההר שליט"א / אחיו הבה"ח אייר רביד ני"ו

הספדים נוספים:

הסבא הג"ר שמעון שרייבר שליט"א / מכתב מאביו / ר' משה מינצברג שליט"א / ר' אליהו דיסקין שליט"א / ר' אשר דומב שליט"א / הרב יחיאל מן ההר / הרב חיים מן ההר

מכתבי זיכרון:

הג"ר אפרים ליטמן שליט"א / הג"ר אוריאל פריד שליט"א / גיסו הרב יחיאל מן ההר / גיסו הרב אלי גרילק שליט"א / גיסו הרב יוסי נוה שליט"א / מעמד קריאת שם כולל יום ששי בישיבת מן ההר

שירים מידידיו

קרוב ציבור / אז ישיר משה / מה הוא היה / נשמה גדולה ונעלה / איכה / קינה

רמה.....אור פני משה – תמונת חייו

דבר העורך

אין עבודה קלה כמו לערוך ספר זכרון על מוישי.
אין עבודה קשה מזו.

קלה, כי אינך צריך לחפש אחרי סיפורים מיוחדים, יוצאי דופן,
די שאתה מברר עם ידידו היכן נפגש עמו, בחדר האוכל, בבית המדרש, בפנימיה,
מיד אתה שואל אותו, תאר לי מה היה שם, איך התנהג מוישי באותה סיטואציה, פשוטה,
יומיומית, ומאליו יש לך סיפור.

וכמו שהגדיר במדויק ידידו:

"הרבה פעמים, כשמספרים סיפורים על אנשים, הסיפורים הם החלק
המעניין והיוצא דופן בחייהם, לא משהו שהיה היום יום הפשוט שלהם.
אצל מוישי הסיפורים הפשוטים של היום יום היו יוצאי דופן".

ודוקא בשל כך, אין קשה מזה.

כי אתה מתבקש לתאר חיים, חיים גבוהים, חיים מרוממים.
חיים של ידיד.

חיים של אדם שכולו חיים.

ואיך ניתן לבטא חיים במקלדת?

אבל מוישי בעצמו גילה לנו איך לנהוג במצבים מורכבים שכאלו, במאמר זיכרון אותו
כתב על אחד מרבותיו, הגאון ר' משה יונגריז:

ואני עומד ושואל, עומד ותמה.

הכיצד? למען השם, הכיצד אפשר באמצעות עט ונייר החסרים כל קמצוץ
מינימלי של חיות,

להעביר את האש הגדולה הזו, את אש התמיד. הכיצד?

והתשובה פשוטה: אין. אי אפשר. לא ניתן.

אבל, כלל נקוט הוא בידינו: מה שצריך לכתוב. חייבים לכתוב.

ועל כן אני יושב כאן, יושב וכותב, כותב ודומע.

כותב, בגלל שצריך לכתוב. ודומע, בגלל תוצאות הכתיבה.

מלאכת איסוף החומר מידידיו ומשפחתו כמו סיפרה כמה הוא עמוק בליבם, כמה אהבה
וחיבור הם חשים לדמותו, כמה כמעט אינם יכולים לספר...

ובכל זאת...

ניסינו ללקוט ניצוצות, קוים מקוטעים לדמותו.

לא ניסיון לשקף, לא יומרנות להקיף,

קוים. ניצוצות.

מוישי סיים את מאמרו על רבו:

...ובכל זאת אני כותב. בשביל אותה כמעט נגיעה. כמעט נגיעה בקצה
עקבו.

והיה, ויתחזק מאן דהוא מן הדברים, ויתייצב בתחתית אותו סולם ענק...

אותו סולם המוצב ארצה, ואשר ראשו מגיע השמימה.

אותו סולם, אשר עליו טיפס רבינו בכל רגע מחייו.

והיה כך. ולו יהיה זה רק אחד...

והיה זה שכרי.

... והיה זה שכרינו.

מוכרחים אנו בסיום להודות לאנשים שבלעדיהם לא הייתה החוברת רואה אור:

ראשית שלושה מגדולי ידידיו שהקדישו בשבועות האחרונים את זמנם, כוחם
וכשרונותיהם הברוכים לצורך החוברת הגדולה הזו.

הרב סנדר מנדלסון שליט"א, שבכשרונו והבנתו סידר וערך את מדור 'תורת משה', ובכל
מדור בספר הוא היה שותף ומסייע עיקרי.

הרב יונתן רוזנבוים שליט"א, שעמל על עימוד החוברת וסידורה, ובנוסף היה אחראי על
איסוף החומרים ועריכתם.

הרב יצחק אלקובי שליט"א, שעמל לנפות ולדייק את הדברים ואף כתב בעצמו חלק
מהדברים.

הרב יחיאל מן החר והרב יוסי נוה שליט"א טרחו רבות לדייק את הדברים, באסיפת
החומרים, ובעצם לכל מה ששייך לחוברת.

תודה מיוחדת לידידינו הבה"ח **מרדכי וכטפויגל** ני"ו על האכסניה המכובדת שהעמיד בחכמתו, ליבו, וכשרונו ל'שירת חייו של מוישי', בלעדיו לא היה עולה אפילו הרעיון.

תודה לבחורים החשובים, **רפאל שטיגל** ני"ו, ו**יצחק עבודי** ני"ו, על ריכוז החומרים מבחורי הישיבה ורבניה ועריכתם.

התודה והברכה המרכזית לכל משפחתו וידידיו שפתחו את ליבם וכתבו וסיפרו ושיתפו על מוישי שבליבם.

מלאכת הכתיבה והעריכה נעשתה בזריזות, כמעט אפשר לומר בחטף, בכדי להספיק להוציא חומר מוגמר לקראת יום ה'שלושים' לפטירתו.

בהכרח שניתן לדייק ולשפר את הדברים, לכן אם ימצא מאן דהו תיקון ושיפור נשמח אם יודיענו, וכמו כן אם יש לאי מי חומרים מדברי תורתו, או זכרונות וסיפורים על מוישי נשמח מאוד אם ישלח למשפחתו או לעורכים לצורך מהדורה נוספת אם יסייע ה' בידינו.

ובנימה אישית.

קשה לכתוב על מי שאתה יודע שהוא גדול ממך, מדויק ממך, שלם ממך.

אבל אולי דוקא לכן.

אולי אם הייתי במקומו שלו - לא היה טעם ותועלת שאכתוב את הדברים.

זה היה גדול מידי.

כתבתי איך שאני רואה, איך שידידיו רואים.

ניסיתי גם כמה שיותר להיצמד לפרטים מדויקים, במקרים רבים גם שוחחתי עם הכותבים בכדי לדייק את הדברים.

בימים שאחרי השבר הנורא,

זכיתי לשבת ולהאזין לשירת חייו הקסומה של מוישי.

יש בה קורטוב של נחמה.

הלואי והצלחתי לשתף אתכם בשירה הקסומה הזו.

ש.ג.

תורת משה

חבורות

בסוגיית יחלוקו

א. מתני' שנים אוֹחֲזִין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה וכו', זה יִשְׁבַּע שאין לו בה פחות מחציה וכו', ויחלוקו.

הנה מתני' מיירי ששניהם מוחזקין בטלית. וקודם שנבוא לדון בטעם דין חלוקה דמתני', יש לנו לבאר מהי מוחזקות, והאם היא משליכה על חלוקה דמתני'.

גדרי מוחזקות וטענות בממון

ב. הנה קיי"ל דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ודין זה לא בעי קרא דסברא הוא, דמאן דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא [ב"ק מו:]. ומדין זה נגזר שבכל ספק ממון שבין שנים, אם אחד מהם הוא מרא קמא בממון או מוחזק בו בפועל, על השני להביא ראיה, וכל זמן שלא הביא משתמש המוחזק בחפץ והולך ואין חושש משום גזל. ואף בגוונא שהספק במציאות ולא מחמת טענותיהם ["דררא דממונא" לתוס'], ואפילו הוא שמא והשני ברי, בכל אלו משתמש המוחזק ואינו חושש, [וכדאיתא התם בע"א "זה כלל גדול בדין" אפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא, והיינו ברי ושמא בדרד"מ].

וזה דבר תימה הוא, שכן לכאור' הטעם הוא משום דקיי"ל "ספיקא דממונא לקולא" וע"כ יכול המוחזק להקל מספק, שהרי בטעם "מאן דכאיב ליה כאיבא וכו'" לבד לא סגי להתיר שימוש בדרד"מ. כיון שבכזה מקרה לתרוייהו כאיב כאיבא, שהלא אין החזקתו מבררת דבר בספק, וכ"ש במוחזק שמא. ועל כורחך הסיבה להתיר לו בהני גווני היא רק משום ספק ממונא לקולא. וא"כ מאי קאמר גמ' דטעמא הוא מסברא ד"מאן דכאיב ליה כאיבא".

ואמנם כבר נודעו דברי הגרש"ש [שערי יושר ריש שער ה'] בביאור דינא דספיקא דממונא לקולא, שחידש שאין דין בעצם שספק איסור גזילה שונה מספק שאר איסורים, אלא שכל גדר האיסור גזל הוא לגזול ממי שמשפטי הממון מחייבים שיהיה החפץ אצלו, ואין גדר האיסור כפשוטו לגזול מהבעלים האמיתיים של החפץ.

וע"כ כשיש ספק לפנינו, [בין עם דרד"מ ובין בלי], הנה מחייבים משפטי הממון שישאר ביד מוחזק או מ"ק. ונמצא מעתה שאין בדבר משום איסור גזל, שאף אם זה באמת של השני, מ"מ לא גזל את מי שמשפטי הממון מחייבים שיהיה אצלו. [והיינו טעמא שבדרד"מ יכול המוחזק לאכול הולד אף שהוא שמא ואין לו לחשוש משום ספק איסור גזל, שהלא קיי"ל שמשפטי הממון מחייבים להשאיר ביד מוחזק אף בברי ושמא, ואחר שכן נפסק ע"פ משפטי הממון אין בדבר ספק גזל כלל, וכדנתבאר].

ומעתה מבואר היטב מדוע נקטה הגמ' טעמא דמאן דכאיב ליה כאיבא ולא נקטה טעמא דספיקא דממונא לקולא, שהלא אילו משפטי הממון לא היו מחייבים לתת למוחזק היה בדבר משום ספק גזל לחומרא, ונמצינו נצרכים לתת טעם בגדרי משפטי הממון עצמם מדוע מחייבים הם לתת למוחזק [שממילא אח"כ לא יהיה בזה חשש גזל]. והיינו טעמא דמאן דכאיב ליה כאיבא, שמחמת טעם זה מחייבים משפטי הממון לתת למוחזק.

אלא שיש לעיין בעיקר טעמא דמאן דכאיב ליה כאיבא שבשלו מחייבים משפטי הממון לתת למוחזק, שלכאו' הוא דינא בלא טעמא, שהלא הגמ' אמרה טעם זה לבאר דין הממע"ה אף בברי ושמא בדרד"מ, שאף בהאי גוונא משאירים ביד מוחזק מטעמא דכאיב ליה כאיבא. וזה צ"ב טובא, שבשלמא בדליכא דרד"מ. אז מכיון שיש למחזיק אנן סהדי שזה שלו [מדין חזקה מה שתחת יד אדם שלו, ויבואר בהמשך בעז"ה], הנה הרוצה להוציא מעדים אלו עליו להביא עדים כנגד, שהוא המאן דכאיב ליה כאיבא ועליו למיזל לבי אסיא. אלא בדאיכא דרד"מ אינו מובן, שהלא אין מוחזקותו עתה או היותו מ"ק מבררים במשהו את המציאות האמיתית המסופקת, ונמצא שלזה כאיב ליה כאיבא בדיוק כמו לזה, ועד כמה שלמרות זאת אין על המוחזק למיזל לבי אסיא, למה יצטרך המוציא לבדו למיזל לבי אסיא ולהביא ראיה.

והענין הוא שבכל ספקות שיש בממון אין הנושא סיפור הדברים ואמיתותם וראיות על המציאות, אלא העיקר המכריע הוא שיוך האדם לממון, שמי שמשוייך יותר לממון הוא הזוכה בחפץ ע"פ משפטי הממון, שמאחר ואין בידינו לדעת עם הצדק במציאות, ע"כ הולכים אנו ע"פ השיוך המעשי לממון. וענין זה מוכרח בכל דיני טוען ונטען, שהנה הטוען על חפץ ברה"ר שהוא שלו, הא"ש, ואילו אם יגיע עד אחד ויעיד על חפץ ברה"ר שהוא של קרובו, אינו נאמן אפי' יהא זה משה על אהרן. ועל כורחך הטוען שהחפץ שלו אינו נאמן יותר, וכ"ש שדין עדות ליתא. אלא מוכרח שהטעם בטוען על חפץ שהא"ש, היינו משום דטענתו מעמידה את הממון אליו, ואף שאין לו שום נאמנות על הסיפור שמספר, מ"מ כל זמן שאין טענתו ודאי שקר משייכת אותו טענתו אל הממון. וכיון שאין טענה כנגדו, נמצא המשוייך הבלעדי לממון, ודין משפטי הממון לתת את הממון למשוייך הבלעדי אליו, [ואחר שזה שלו לפי משפטי הממון, הגוזל ממנו עובר על איסור גזילה]. וכן לחלק מהראשונים כשטוען לוית ממני, והלה שותק מקבל את הממון אף אם אין השתיקה כהודאה. שאף שלא נאמן כלל על הסיפור, מ"מ בטענתו משייך את עצמו לממון יותר מהמוחזק, וכיון שאין טענה כנגדו זכה. ורק כשיש טענת שמא כנגדו, שעולה צד שני, אז מתגרע מעמידתו כקרוב לממון יותר מהמ"ק והמוחזק, ויש מח'. וכן בטענת מזויף על שטר הלואה שאינו מקוים, שרק בעל דין יכול לטעון מזויף, שבכך מגרע מעמידתו של בעל השטר כקרוב יותר לממון, ומחזיר את המצב לעמידתו שלו כקרוב לממון, ואף שאינו נאמן כלל בטענתו שבאמת השטר מזויף.

וע"כ כשיש טענה מול טענה ואחד מוחזק עומד המוחזק כמשוייך הבלעדי לממון. שענין מוחזקות הוא מימוש השייכות לממון באופן מציאותי, וע"כ הוא עומד כבעל שייכות לממון שמומשה כבר. וכשיש טענה נגד טענתו והחזקתו שמנסה לשייך את הטוען לממון, אומרים לו הממע"ה. והיינו שבאמת יש בכח טענה להוציא ממון ולשייכו אליו, אלא שאותו אחד שבא להוציא מהמוחזק בטענתו צריך להביא ראיה. שכן המוחזק כבר מימש את השתייכותו לממון שע"י הטענה באופן מציאותי, ועל כן לא יכול הטוען לשייך עצמו לממון שכבר התממשה בו שייכותו של מישהו אחר. ורק אם יביא ראיה על המציאות בעדים, אז יוכיח שאין מקום בכלל לספק מכיון שבירר את המציאות האמיתית, [והלא כבר נתבאר שרק בספק הולכים אחר השיוך ממון, ולא כשהמציאות האמיתית מבוררת]. וגם יוכיח שטענתו של הנתבע ודאי שקרית היא, וטענה שהיא ודאי שקרית, וכן החזקה שאין עמה צד טענה כלשהו, אינם מהווים שיוך לממון כלל. שכן מוחזקות ענינה מימוש השיוך ממון שבטענה, וכשהטענה לא משייכת כלל מחמת שקריותה, נמצאת ההחזקה ריקה מתוכן.

וא"כ מבואר שפיר שאף כשאין מ"ק ואין חזקה מה שתחת יד אדם שלו [וכגון בדררא דממונא דהבית והעליה] והמוחזק מחזיק בשמא, בכל זאת הממע"ה, מכיון שיש לו צד אמיתי בממון, ובמוחזקותו מממש הוא את הצד האמיתי שלו בממון באופן מציאותי, ונמצא שלטוען כאיב כאיבא ולמחזיק לא, מכיון שכאיב לה כאיבא אין עניינו שלזה המציאות מבוררת יותר מלזה, אלא שזה בא לשייך את עצמו לממון [או לקבל בגלל שייכותו לממון] וזה כבר מימש את שייכותו לממון, ונמצא שהבא לשייך עצמו לממון הוא הכאיב ליה כאיבא, ועליו למיזל לבי אסיא.

השלכות המוחזקות במשנתנו

ג. הגמ' לקמן [ב:] מקשה [אליבא דש"י רש"י] היאך עבדינן יחלוקו לרבנן דסומכוס הרי לשיטתם אמרינן בכל גווני המוציא מחבירו עליו הראיה. והנה בשלב זה מוכרח ודאי שהגמ' הבינה שכשניים או חזין בטלית כל אחד חשיב מוחזק בהכל, וע"כ כשחולקין נמצא כל אחד מוציא חצי מחבירו המוחזק בלא ראיית עדים.

ותירצה הגמ' שכל דין הממע"ה הוא דוקא כשאחד מוחזק, אבל "הכא דתרוייהו תפסי פלגי לה בשבועה".

והנה אפשר היה לבאר שהגמ' סוברת בתירוץ, שכיון שתרוייהו תפסי לה מוגבלת השליטה המציאותית והמימוש של כל אחד מהם לחצי טלית. [אף שהתפיסה הפיזית ודאי היא בכל הטלית]. וממילא אין השני מוחזק על חלקו, ולא הוי הוצאה מחבירו, ולפי"ז מבואר היטב טעם חלוקה דמתני' שכל אחד נוטל מה שהוא מוחזק בו. אלא שרש"י פירש "תרוייהו תפסי ואין כאן מוציא מחבירו", ואם כהביאור הנ"ל היה לו לומר, דכיון דתרוייהו תפסי אין זה מחזיק בחלק חבירו, ומעתה פשיטא דאין זה מוציא, ועל כורחך מדכתב אין זה מוציא ולא אין זה מחזיק מוכח דכן חשיב זה מחזיק בחלק חבירו, ואפ"ה לא חשיב כל אחד מהם מוציא מהחזקת חבירו, וכמו שעוד יתבאר בעז"ה.

וכן בתוס' [ד"ה ויחלוקו] מוכח לכאורה שלמדו גם כן כרש"י, שהקשו למה חולקין ולא אמרינן כדא"ג, ותירצו דזה משום האנן סהדי דאיכא לכל חד וחד, [והיינו חזקה מה שתחת יד אדם שלו], ואם למדו שכל אחד מוחזק בחצי, א"כ מאי הוקשה להם, הלא פשיטא דחולקין מדינא ולא כדא"ג, דכיון שכל אחד מימש את שייכותו לחצי טלית, א"כ ניתן לכל אחד את מה שהוא מוחזק בו, וכמו כל משפטי הממון שבספק [בין עם דרד"מ ובין בלי] נותנים למוחזק. וביותר דהיו צריכים להגיע לחזקה מה שתח"י אדם שלו, ולא תירצו משום המוחזקות שיש לכל אחד בחצי. ומבואר מכל זה דש"י תוס' היא כרש"י בע"ב דכל אחד מוחזק בכל הטלית. וע"כ הבינו שיחלוקו זה אחת מצורות הפסק [או הפשרה] במקרה של ספק, ולא מכלל דיני המוחזקות והמע"ה דכל הש"ס, והוקשה להם שבמקרה של ספק עדיף לכאו' צורת הפסק [או ההסתלקות] של כדא"ג, שהרי יש בה גם קצת בירור [וכדאי' ברא"ש כאן].

אלא שאם גם למסקנת הגמ' כל אחד מוחזק בהכל, א"כ צ"ב מה תירצה הגמ', דמה מועיל הא דתרוייהו תפסי לה לאותה בעיה של הממע"ה דאיכא בדיון חלוקה דמתני'.

והנראה בזה הוא, שסברת הגמ' בהו"א היתה, שזה שבספק יכול להשתמש המוחזק שמימש את שייכותו לממון, זה דוקא אם הוא הממומש הבלעדי בממון, אבל אם יש שניים שכבר מימשו את שייכותם באותה מידה, אז אין אחד מהם יכול להשתמש עד שיהיה הוא הממומש הבלעדי בממון. וע"כ כשחולקין במתני' כל אחד מוציא בהכרח את השני מחלקו, שבלא זה אסור לו השימוש בחלקו ותהיה החלוקה מאיזה טעם שתהיה, שהרי הוא גוזל בשימוש מיד חבירו המוחזק ג"כ בחלקו. וא"כ במתני' כל אחד מהם לענין הוצאת חבירו הוי כאיב ליה כאיבא, וכיצד חולקים ומשתמשים בחלקם בלא להביא ראיה להוצאת השני ולהיותם הממומשים הבלעדיים בחלקם.

ותירצה הגמ' שדוקא כשאין תרוייהו תפסי שייך דין הממע"ה, אבל הכא "דתרוייהו תפסי" לא שייך הממע"ה "שאין כאן מוציא מחבירו". והיינו שכדי להתיר למוחזק את השימוש בממון אין צורך שיהיה הממומש הבלעדי בו, שאף אם יש עוד אחד מוחזק באותו ממון מותר לו השימוש, מכיון שגם הוא נמצא באותו רמה של השני, והרי הממון משוייך באופן מציאותי גם לו. ומעתה פשוט שכל דין הממע"ה הוא דוקא כשאחד מוחזק, שאז השני רוצה שגם הוא יצליח לממש את שייכותו לממון, וזה הוי כאיב ליה כאיבא דעליו להביא ראיה, אבל הכא דתרוייהו תפסי לה אין שייך דין הממע"ה, שכל אחד מהם יכול להשתמש בממון אף שאינו הממומש הבלעדי, ולא הוי כאיב ליה כאיבא, שאינו מנסה להוציא את חבירו מלהיות ממומש ג"כ בממון. וזהו שכתב רש"י שבתרוייהו תפסי "אין כאן מוציא" למרות שיש כאן מוחזק [שהרי שניהם מוחזקים בהכל].

שעם החלוקה במשנתנו

ד. והנה אחר שנתבאר לנו שאמנם אין המוחזקות מהווה בעיה בדין חלוקה דמתני', אך מאידך גם אינה מהווה סיבה לאותה חלוקה, הנה עתה באו התוס' [והראשונים] לבאר מהי הסיבה שגורמת לדין חלוקה במתני'.

והנה תוס' הקשו מ"ש מארבא דאמרינן כל דאליה גבר, והיינו שהוקשה להם מ"ט לא אמרינן הכא כדא"ג, אבל ודאי לא הוקשה להם להפך. שהרי בכדא"ג יש קצת בירור וכדאי' ברא"ש כאן, ואילו חלוקה זהו דין שלא די בזה שאין בו בירור כלל, אלא אף רוב הסיכויים שאינו נכון, שהלא אחד מהם ודאי מקבל חצי שאינו שלו. וא"כ ודאי הקושיא היא על הכא ולא על התם.

והנה מוכרח מעתה שבשאלתם סברו שאין דין חלוקה אלא כעין פשרה בספק ממון, ולא פסק שכך צריך הדבר להיות כאן מאיזו סיבה עצמית. שאם כך היה הדבר, לא היה אכפת לן כלל בזה שאין ביחלוקו בירור, כיון שכך הדין בעצם. ומכיון שהבינו שדין חלוקה אינו אלא פשרה, הלכך הוקשה להם שעדיף דין כדא"ג שיש בו קצת בירור.

ותירצו תוס' וז"ל: "וי"ל דאוחזין שאני דחשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי דאנן סהדי דמאי דתפיס האי ידיה הוא". והנה נודע כבר דתוס' בתירוצם לא כיוונו למוחזקות שבכל הש"ס, אלא לדין חדש שנוצר מהתפיסה דתרוייהו, וזהו דין "אנן סהדי דמאי דתפיס האי ידיה הוא", הנקרא בלשונינו "חזקה מה שתחת יד אדם שלו", ודבר זה מוכרח הוא, הן מלשון התוס' עצמו שהעתיקנו, והן

מצד זה שמוחזקות לא תהני הכא במידי, כיון שכל אחד מוחזק בהכל. וכמו שמבואר בגמ' בע"ב [לש"י רש"י ותוס'].

ביאור גדר חזקה מה שתחת יד אדם שלו

ה. הגמ' בשבועות [מז]: פוסקת שכשמ"ק טוען על אחד המחזיק כליו שגנבם, והלה טוען לקוחין הם ביד, נאמן המחזיק נגד המ"ק, "דלאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקין".

והנה דין זה אינו דין מוחזקות דעלמא, אלא דין חדש בגדרי ראיות, שכל אדם שמחזיק בחפץ, יש לנו כאן ראייה שהחפץ שלו, ודלא כמוחזקות שאינה מהווה ראייה כלל על הנידון, אלא רק משייכתו אל הממון יותר, [וכמו שהוכח לעיל מדרד"מ]. והנה דין ראייה זה הוא הנקרא חזקה מה שתחת יד אדם שלו.

והא דאין זה מגדרי מוחזקות דעלמא הוא דבר פשוט, ואף שאין צריך לראיה מ"מ נביא ראייה אחת, דהנה בגמ' שם איתא שאף שכטוען המ"ק גנובים הם בידו אינו נאמן בכל גווני, דאחזוקי איניש וכו', מ"מ בגוונא שטוען שאולין הם בידו, אז תלוי אם הם כלים העושיין להשאל ולהשכיר, שאם כן הוא נאמן שהשאלים, וכן בגודרות שטוען שהלכו מעצמם נאמן, וכן באומן שטוען שנתנו למלאכה נאמן. ובכל זה מבואר דאינו מוחזקות דבמוחזקות אין נפק"מ מה טוען שכנגדו, שהדין תמיד הוא הממע"ה, ועל כורחך דמוחזקות ליכא הכא כלל, כיון שלא נתעורר כלל ספק נגד המ"ק, ומה שבכל זאת נאמן לומר שלקחם היינו מדין ראייה ע"י ההחזקה על בעלותו. שכיון שאין דרך שיגיע לידו זה הכלי, ובגניבה ג"כ לא יתכן מאחר שיש לו חזקת כשרות, על כורחך שבאמת לקחם בדמים כטענתו, ונמצאת ההחזקה ראייה שלקוחין הם בידו, וע"כ כשאין ראייה מכיון שאפשר שהשאלים וכן בגודרות או באומן שאין ראייה מהסיבות הנ"ל, אז אינו נאמן כנגד מ"ק.

אמנם כל זה הוא נגד מ"ק, אבל כשאין מ"ק הטוען כנגדו הטענות הנ"ל. אז יש חזקה מה שתח"א שלו גם בעושיין להשאל ולהשכיר גוברות ואומן. דאל"כ לעולם אין מ"ק במקרים אלו, [ומוחזקות הלא אינה עושה מ"ק], ובגמרא מבואר להדיא בכמה דוכתי שגם באלו המקרים יש מ"ק. [וכדוגמא נביא את סוגיית המחליף פרה בחמור. שלהדיא שם ששייך מ"ק בגודרות].

אמנם יש להקדים הקדמה אחת בגדר ראייה זו, והיא, שלמרות שהגמ' כינתה חזקה זו אנן סהדי, מ"מ אין זה באמת בירור גמור כמו עדים. אלא רק דין בהלכות דינים. והיינו שע"י החזקת האדם בחפץ יש לנו סבירות גבוהה ברמה המציאותית שהוא באמת בעלי החפץ, [וכמו שיבואר בהמשך בשני אופנים מדוע], ודין חזקה מה שתח"א שלו קובע לנו לדון את המחזיק כודאי בעלים מעולם ברמה הדינית, מחמת אותה סבירות שכך היא אכן המציאות. ודבר זה מוכרח מכמה ראיות, ועיין הערה.

והנה בראשונים כאן [תוס', רא"ש, וכן רמב"ן ורשב"א בשם ר"ח] מבואר, דטעם חלוקה דמתני' הוא משום ששניהם אוחזין בטלית, שע"י זה יש כאן אנן סהדי דמאי דתפיס וכו' [והיינו חזקה מה שתח"א שלו], וע"כ "חשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי". [לשון תוס'].

ו. והנה בביאור הדבר היו שאמרו שגדר החזקה הוא הסתכלות חיצונית של הבי"ד על המקרה, כשהנחת הבסיס היא "אחזוקי איניש בגנבי לא מחזקין", וע"כ כשאחד מחזיק לבדו אז יש אנן סהדי לבי"ד שזה שלו, שהרי אינו גנב, וכששניים מחזיקים ביחד בטלית וכל אחד טוען שהגביהה ראשון, אז האנן סהדי אומר ששניהם אינם גנבים. וא"כ ודאי הרימו שניהם יחד, וזה שכל אחד מהם טוען שהרים לבדו. הוא משום שטועה ואומר בדדמי, ומכיון שברור לבי"ד שכך היה הסיפור, ע"כ חולקין חלוקת ודאי, שבודאי יש לכל אחד חצי בטלית.

אלא שאם כך הוא הדבר יש להבין, שעד כמה שלמרות שטענתו של כל אחד מהם הוא בכל הטלית לבדו, בכל זאת נוקטים אנו שבאמת הגביהו שניהם כאחד, וטענתם אינה טענת שקר אלא טועים הם, והיינו משום שביאתם היתה כ"כ בשווה עד שהטעתם לסבור כל אחד על עצמו שהגביה ראשון. א"כ יתכן כבר לומר שבאמת הגביה האחד קודם לחבירו, אלא שכיון שהיתה ביאתם כ"כ בשווה טועה חבירו וסבור שהגביה הוא הראשון, וא"כ מניין לנו האנן סהדי שלכל אחד יש בטלית בוודאי החצי.

ועוד יש להקשות מהו דמיון שניים אדוקין בשטר למתני', הלא התם ודאי אין אנו רואים את המקרה בודאות שפרע לו החצי, שכן אף אם פרע לו החצי, אכתי תרוויהו רמאים שטוענים על הכל בשקר ולא בדדמי, וממילא כשתרוויהו רמאים יורדת לנו לגביהם ההנחה הבסיסית של אחזוקי איניש וכו'. וא"כ אף שהחלוקה יכולה להיות אמת כדברי התוס', עדיין לא יחלקו, שאין לנו את האנן סהדי הודאי שפרע לו החצי ובאמת החלוקה אמת.

ז. וע"כ היותר נראה לבאר לדרך זאת הוא, שחזקה מה שתחי"א שלו אינה צריכה להתבסס על אותה חזקה מוקדמת של "אחזוקי איניש בגנבי לא מחזקין". אלא היא חזקה בפני עצמה המתבססת על עצם החזקתו בחפץ כבעלים, שעצם החזקתו בחפץ מהווה חזקה שהוא באמת בעלי החפץ, שחזקה לנו בדרך העולם שאדם מחזיק בחפציו שלו. וע"כ כשרואים אנו אדם המחזיק בחפץ, רואים אנו כאן את בעלותו, והיינו דינא ד"אנן סהדי דמאי דתפיס ידיה הוא". ומעתה פשוט שחזקה זו קיימת אף במקרה שאין לנו חזקת כשרות על האדם המחזיק בחפץ כלל.

והנה מכיון שחזקה היא הסתכלות חיצונית של הבי"ד על המקרה [וכנתבאר לעיל], ע"כ כשרואים אנו שנים המחזיקים בחפץ יחדיו רואים אנו כאן את בעלות שניהם, שכן אותה חזקה מעידה בפנינו ששנים המחזיקים בחפץ יחדיו ודאי הדבר שהם שותפים בו, ומעתה יש לנו אנן סהדי דמאי דתפיס האי ידיה הוא ומאי דתפיס האי ידיה הוא, [ומאי דתפיס היינו פלגא]. ומכיון שברור לבי"ד שכך היה הסיפור, ע"כ חולקין חלוקת ודאי אף אם המחזיקים ודאי רמאים, שבודאי לנו הדבר שיש לכל אחד החצי.

ולפי"ז מבואר היטב שבמשנתנו חולקין למרות שיתכן שאינם טועים בטענותיהם אלא משקרים ביודעין, שאין אנו מסתמכים על חזקת כשרותם ושאומרים בדדמי כדי לקבוע את מצב החפץ, אלא עצם החזקתם בחפץ קובעת את מצבו כשל שניהם.

וכן מבואר שבשנים אדוקין בשטר חולקין אף דאיכא ודאי רמאי, שכיון ששניהם מחזיקין בו, אנן סהדי שיש לשניהם חלק בשטר ע"י שפרע לו החצי, וכיון שברור לבי"ד שכך היה הסיפור והחלוקה אמת, ע"כ חולקין אף דתרווייהו ודאי רמאים.

כללי של דבר: חזקה מה שתחי"א שלו עוסקת בחזקת החפץ כשל המחזיקים בו, ולא בחזקת המחזיקים בו ככשרים.

אלא שגם לדרך זו יש להקשות טובא, שהנה ביארו לנו תוס' במנה שלישי שכיון שאין החלוקה יכולה להיות אמת, ע"כ לא חולקין, אמנם כיון ששניהם חשיבי מוחזקים ע"י תפיסת הנפקד, ע"כ לא הוי דינא כדא"ג אלא יהא מונח. והנה בהחזקתם עתה אין לנו אנן סהדי כלל שהוא של שניהם ביחד, דהלא אין הדרך שיקנה לו החצי ואין החלוקה יכולה להיות אמת כלל, [ואדרבא יש לנו אנן סהדי להיפך שהוא או דמר או דמר, שהלא אין החלוקה יכולה להיות אמת], וא"כ עד כמה שאין כאן אנן סהדי שהוא של שניהם למה לא נעשה בספק זה דין בירור כדא"ג, ומה סברא איכא בהא דמוחזקין למנוע כדא"ג ולעשות יהא מונח, שהלא למתבאר לעיל אין המוחזקין אלא היכ"ת לאנן סהדי שמכריח לנו את החלוקה, ואין במוחזקותם שום טעם עצמי למנוע דין כדא"ג דהוא דין בירור העדיף לנו טפי.

ועוד קשה לדרך זו, שבתוס' מבואר הטעם דבמנה שלישי אין החלוקה יכולה להיות אמת, משום ש"אין דרך שיקנה לו החצי אחרי שהוא ביד חבריו", ומפורש מזה שאם כן היה הדרך שיקנה לו החצי, אז היתה החלוקה יכולה להיות אמת וחולקין. ולכא' אנן סהדי שהוא של שניהם ע"י שפרע לו החצי ליכא הכא, דהלא הם מוחזקים ע"י תפיסת הנפקד עוד קודם ההקנאה, ונמצאת ההחזקה מוכיחה מתוכה שאין המנה של שניהם מעיקרא, וא"כ הכיצד תיהפך היא לאנן סהדי שהקנה לו החצי ונראה אותם כבעלים, כשהיא בעצמה אומרת בתחילתה שאין הם בעלים יחדיו.

ח. וע"כ נראה לבאר באופן אחר לגמרי, והוא שאין גדר חזקה משתחי"א שלו הסתכלות חיצונית של בי"ד על המקרה, אלא הסתכלות פרטית על כל מחזיק ומחזיק. וע"כ כששניהם מחזיקים ביחד, הנה מכיון שכל אחד מוגדר כתופס ומחזיק בכל הטלית [וכדנתבאר והוכח לעיל], ע"כ לכל אחד מהם דיינינן שהוא הבעלים מעולם לבדו, ואע"פ שלא יתכן ששניהם בעלים לגמרי כל אחד לבדו על הכל, מ"מ דנים כל אחד לבדו באופן פרטי, ולא גרע מעצם דין חזקה משתחי"א ששדנים כל אדם המחזיק בחפץ כבעליו, מפני שרוב האנשים אינם גנבים, [או מפני שרוב האנשים המחזיקים בחפצים כבעלים הרי הם באמת הבעלים מעולם], וזה למרות שכל העולם מחזיקים בחפצים, וודאי יש בהם גנבים או כאלו שאינם בעלים, מ"מ דנים אנו לכל אחד באופן פרטי, והרי יש לנו כלפיו סבירות גבוהה שהוא אינו מהגנבים אלא מהמחזיקים בגלל בעלותם, וממילא לכל אחד באופן פרטי יש לנו דין לדונו כודאי בעלים, ואף כאן כשנדון לכל אחד באופן פרטי הרי יש לנו כלפיו את אותה הסבירות שהוא הבעלים האמיתי במציאות, וע"כ דיינינן ליה כודאי בעלים.

ט. אלא שלפי"ז כבר ליכא לפרושי דטעם חלוקה דמתני' הוא משום דידעינן בודאי שהטלית של שניהם יחד, שאדרבא ידעינן בודאי שאינה של שניהם יחד אלא של כל אחד הכל. ויש לנו לבאר לדין חלוקה דמתני' בטעם אחר בתכלית, ונבארו בהקדם דין אחד.

איתא ברייתא בגיטין [מב.] "הכותב נכסיו לשני עבדיו קנו ומשחררין זה את זה", ופירש"י [ד"ה הכותב] וז"ל; שכתב שני שטרות כל נכסיו לזה וכל נכסיו לזה, וזיכה לשליח אחד בבת אחת לשניהם, דפלגי, דלא קדם אחד לחבירו, עכ"ל.

והנה נתבאר לנו כאן דין חדש, והוא, שכששנים יזכו ביחד באותו הדבר עצמו כל אחד בהכל, ימצאו חולקים ממילא, דביד כל אחד מהם לא יתקבל אלא החצי. והיינו דמכיון "שלא קדם אחד לחבירו", א"כ הרי הם זוכים כאחד בכל חלק וחלק לפי חשבון.

והנה מעתה במתני' נמצא נוהג ממילא דינא דהתם, שהלא כבר נתבאר לעיל שדיינין לכל חד וחד כבעלים גמור על הכל, וא"כ כשניתן לכל אחד את כל הטלית בעקבות האנן סהדי שלו, הרי יתקבל ממילא ביד כל אחד מהם חצי טלית. וזה הוא ביאור הטעם בדין החלוקה במשנתנו.

חלוקת ודאי או חלוקת ספק

י. והנה בראשונים נמצאו ב' דרכים בגדר החלוקה דמתני', יש שכתבו שהיא חלוקת ודאי ויש שכתבו שהיא חלוקת ספק, ומרא דשמעתא הוא הר"ן בדף ו. שהעלה בפירוש את ב' הצדדים, וביאר את ספק הגמ' שם גבי תקפה אחד בפנינו בשני הצדדים הללו עצמם, וברוב הראשונים משמע שציידו שהיא חלוקת ספק, חוץ מהתוס' כאן שלכאו' למד שהיא חלוקת ודאי, וביתר פירוט עיין הערה.

והנה הראשונים לא ביארו לנו כוונתם בזה הנידון, והיו שביארו שהצד שהחלוקה היא חלוקת ודאי למד שהאנ"ס הוא שכששנים מחזיקים טלית ביחד הרי היא של שניהם בודאי, ונמצא האנ"ס לכל אחד על חצי, [וכדרך הראשונה שנדחתה לעיל], והצד שהחלוקה היא חלוקת ספק למד, שיש לכל אחד אנ"ס על הכל, [וכדרך השניה שהוכחה לעיל], וממילא כשחולקים אין זה מתוך פשיטות לספק, אלא מתוך נתינה לכל אחד את הצד שלו בספק, וזו היא חלוקת ספק.

אמנם הדבר נסתר לכאו' מתוך שי' התוס' עצמו, שהוא הסובר דהחלוקה היא חלוקת ודאי, וכבר הוכח לעיל מדבריו גבי מנה שלישי בב' הוכחות שסובר שיש לכל אחד אנ"ס על הכל ולא על חצי.

ועוד יש להעיר, שלשי' הר"ן שהגמ' בדף ו' הסתפקה באלו הצדדים עצמם, הנה נמצא לכאו' שלמרות שבדף ג' כבר אמרה הגמ' דיש לכל אחד אנ"ס, מ"מ לא ידעה הגמ' אם הוא אנ"ס על הכל או על חצי עד שהסתפקה בדבר בדף ו', וזה דבר תימה הוא.

וע"כ נראה לומר דלשני הצדדים האנ"ס הוא לכל אחד על הכל, וכפי שהסקנו לעיל. ואת החילוק בין ב' הצדדים צריך לבאר כך, שהצד שהחלוקה היא חלוקת ודאי למד, שכיון שיש לנו דין לדון כל אחד מהם כבעלים גמור על הכל, הנה ממילא מקבל כל אחד מהם את כל הטלית כראוי לו בודאי, ונמצאו ממילא חולקים חלוקת ודאי, וכמו שנתבאר לעיל זה הדין מהגמ' בגיטין. אמנם הצד שהחלוקה היא חלוקת ספק למד, שכיון ששורש החלוקה מתבסס על זה שכל אחד הוא בעלים גמור על הכל, וזה הרי דבר שאינו, נמצא דשורש הפסק אינו נכון

כלפי שמיא, וממילא אע"פ שלכל אחד יש באמת אנ"ס על כל הטלית, מ"מ א"א לפסוק מכח זה יחלוקו. והטעם שחולקים למרות זאת הוא, שהאנ"ס שיש לכל אחד בהכל אף שאינו סיבה לקבל את הטלית, מ"מ מהוה סיבה מספקת לתבוע את הטלית ושיחשב צד אמיתי בספק, ומכיון שלשניהם יש זכות תביעה וצד בממון, ע"כ הפסק הוא יחלוקו, שכאשר יש צד אמיתי בממון לזה וצד אמיתי בממון לזה, נותנים לכל אחד את הצד שלו בממון, ומתבצעת לה החלוקה ממילא, [וכמו בחלוקת דרד"מ], וזו היא שנקראת חלוקת ספק.

אין איסור חל על איסור^א

הנהגה המושג אין איסור חל על איסור, צריך ביאור דמבואר מעצם הסוגיא שיש כאן נושא של חלויות שחל דבר מסוים על החפצא דאיסורא, ויש נידון האם איסור חל על איסור.

והנהגה ענין זה הוא מחודש דלכאורה לא אמור לחול על החפצא דאיסורא שום חלות, דכאשר התורה קבעה איסורים, היא לא דיברה על חפץ מסוים באותו מין אסור, אלא היא דיברה על הדבר האסור באופן כללי, כגון נבילה דהתורה אזהירה על אכילת נבילה, אין התייחסות לכל נבילה ונבילה, וכל בהמה שמתנבלת מתחדשת כאן אזהרה ודין, אלא היא נכללת במושג אותו התורה אסרה דהיינו נבילה, וגם הבהמה הזאת היא נבילה דהוא הדבר המציאותי הפיזי אותו התורה אסרה, אבל לא התחדש פה חלות על הבהמה שהתנבלה, אלא היא נכללת באזהרה המוקדמת שהיתה תמיד על נבילה, ועכשיו היא נבילה וא"כ עומדת באיסור נבילה.

וא"כ לא מובן מה צריך לחול, דלא חל כלום בדבר הספיציפי, וגם אינו מובן עיקר הדין דאין איסור חל על איסור, מה החיסרון בזה שעמד כחפץ אסור משום שהוא נבילה, שיעמוד גם כאיסור משום דבר נוסף אם ישתנה מציאותו, ויהיה קיים בשם מציאותי חדש שגם עליו התורה אזהירה.

ומה שמבואר מהך דינא, שאין הפירוש באזהרות התורה שהתורה הרחיקה את האדם ממעשים מסוימים, מאכילת דברים מסוימים, או מביאות באחות אשה או בשאר נשים המובאות בפרשת עריות, אלא מוקדם למעשים בפועל, נאמר באזהרה התייחסות לדברים האסורים, קביעה ביחס לחפצים האסורים, שמה שנאמר שהנבילה היא לא ראויה לאדם, היא מרוחקת ממנו לאכילה ומשום התוכן שקיים בדבר, דהוא בעצם שינוי ביחס לדבר מה המצב שלו, והוא לא שינוי פיזי אלא שינוי מצד הדרישה של התורה שהוא לא נכון לאכילה.

וזה החלות המדוברת שלא חלה, דאין החלות הזאת יכולה לחול לאחר שכבר חל עליה החלות המקבילה לה משום איסור אחר, ואת זה צריך לברר מדוע לא חל שוב, ומדוע באופנים מסוימים כן חל.

אבל קודם נברר באם לא חל מדוע אין הוא מוזהר עוד בדבר, והיה מקום לומר שאם לא חל ההתייחסות הזאת לחפץ האסור אז לא את זה התורה אסרה, אבל לא נראה שזה המכוון, כי לא נראה שנאמר בתורה בכל אזהרה ואזהרה שני דברים, גם עצם היחס המסוים, וגם אזהרה על הדבר ולאחר שחל היחס המסוים, דהתורה אמרה אזהרה אחת ולא נתבאר שני דברים שונים התלויים זה בזה.

^א משוחרר מזכרוננו של אחד מידידיו שיח'.

^ב אנסה להציע דברים ששמעתי מידידי הרב משה רביד ז"ל על ענין זה, יתכן שממרחק השנים אין הדברים מדויקים כפי שאמרם, אך אציע אותם כעת כפי זכרוני.

אלא נראה לומר, שמה שנאמר הוא רק היחס המסוים כאל דבר מופרש ואסור, היחס הדיני אל הדבר הצורה בה הוא אמור להתקיים בעולם, והחיוב בפעולות הוא לנהוג עם הדבר כפי הראוי לו והמחויב בו, ולכן אם ההגדרה הזאת לא חלה על החפץ אין החפץ אסור באיסור הנוסף.

ומה שיש לבאר הוא, מדוע באמת לא חל איסור נוסף אחרי שכבר חל איסור קודם מדוע לא יכול לחול שני הגדרות של שני איסורים שונים כאחד.

ונראה להציע בשני אופנים, שהם אולי הפוכים אחד מהשני, נראה לדון שאין יכול לחול הגדרה נוספת בדבר שהוא מופרש ואסור, דאין כאן הגדרה נוספת מעבר למה שקיים, דכבר עמד כאסור ומופרש אז לא שייך שיקבל עוד שם, ובאופן נוסף אפשר לדון דאדרבא, א"א לקבוע את הדבר כאסור מחמת דבר מסוים של האיסור הנוסף העומד לחול, כי עומד כבר כאסור מחמת דבר אחר.

ושורש ההבדל בין שני הגישות, כמה לראות כחלק מההתייחסות לדבר את סיבת איסורו, דהיינו שהחפץ מוגדר כאסור מחמת האיסור המסוים, או לראותו כמופרש ואסור בלא סיבת הדבר, דאם חלק מההתייחסות היא גם הסיבה והתוכן המסוים של האיסור שבו הוא אסור, אז יוצא שכאשר ישנם שני איסורים אז יש כאן ב' חלויות נפרדות, אז א"א לומר שלא חל משום דאין משמעות לחלות הנוספת, כי הרי יש משמעות, השוני בחלות, אבל עדיין שייך לומר שלא יחול דחסר בהגדרה שחלה, שהוא מופרש מחמת סיבת איסור מסוים, דמופרש בלאו, הכי ולא שייך לאכילה או לשימוש בלאו הכי, ואי נימא דעיקר ההתייחסות היא עצם זה שהדבר מופרש ואסור בלא סיבת האיסור ותוכן האיסור המסוים בו הוא אסור, א"כ ודאי אפשר להבין שאין החלות הנוספת מוסיפה דבר ואין לה משמעות וקיום, ויהיה יותר קשה להבין שיהיה חסר בהגדרה שמופרש ואסור בגלל תוכן האיסור המסוים, דאף פעם אין זה ההגדרה של הדבר.

ויש לדון לאור הדברים בדינים הנוספים של מוסיף וכולל ובב"א³.

³ האבי עזרי בכתביו על ספר המצות הוכיח שהרמב"ם מנה הרבה מצוות למרות שאין בהם שום צווי מעשי אלא רק דינים, כגון מי שנוגע בנבילה שנטמא עיין שם, ובדבריו נראה שיש מצוה שהיא רק תוכן מסוים למרות שאין דרך לקיימו, אמנם לא אמר את זה על כל המצוות רק על מה שאין מצווה מעשית, אבל שורש לענין רואים כבר בדבריו, וגם הוכחתו היא הוכחה למושג שיש מצוות שאין ענינם העשייה אלא התוכן עצמו. הוספה מידידו שליט"א.

בגדר קנין אישות

"האשה נקנית בשלוש דרכים וכו'" הנה מפורש בלישנא דמתנא' שיש לבעל קנין באשתו, וכבר עמדו הרבה על פשרו של קנין זה, וקודם שנעמיד הקושי שבדבר נקדים קצת לדבר בגדר אישות ובגדר בעלות.

הדבר פשוט למבין שהקשר שבין איש לאשה הוא אינו דין שהתחדש ע"י מתן תורה או ע"י איסור א"א, אלא זהו קשר מציאותי הקיים גם בלי זה בעצם מציאותו ודרכו של עולם. ולהעמיד ולבאר דבר זה פתח הרמב"ם את הלכות אישות באישות שקודם מתן תורה, (ואף המאירי פתח בזה את מסכת קידושין בארוכה, עיי"ש), וז"ל הרמב"ם: "קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה", עכ"ל. ומבואר שעצם האישות היא ענין מציאותי שקיים גם ללא דיני התורה, וכל מה שהתחדש במ"ת הוא הקנין בפני עדים, והיינו שכמו שהקשר שיש בין אב לבנו הוא קשר מציאותי והגיוני, ויש ביניהם מערכת יחס מציאותית הכוללת כל מיני דברים המתחייבים מעצם הקשר ביניהם, וכן יש מערכות יחס רבות נוספות במציאותו של עולם [אחים, חברים, וכדו'], כך גם איש ואשה יכולים ליצור בינם קשר מציאותי בעצם זה שמסכימים ומעמידים הם אחד לשני את עצמם לקשר אישות זה, [וכפי שרואים אנו שקשר זה נתפס ומובן בעיני הכל], וקשר זה כולל בתוכו עניינים רבים המתחייבים ממנו, כענין הדיבוק לבשר אחד בתשמיש והעמדת ילדים, וכן עניינים רבים אחרים. וקשר אישות זה מהותו ותוכנו שווים קודם ואחר מ"ת ללא כל שינוי, וכל מה שהתחדש אחר מ"ת הוא, שקודם יצירת קשר זה, צריך האדם לארסה לו, והיינו לקנותה לו, וזהו הקנין השנוי במשנתנו.

הנה ידוע הדבר לכל שאף קנין ובעלות אינם דין מדיני התורה שהתחדש ע"י איסור גזילה, אלא מציאות שקיימת אף ללא דיני התורה. וגדר מציאות זו הוא יחס בין האדם לחפץ, והיינו שכל מהות החפץ הוא תחת בעליו וקיים בשבילו, וזהו שהחפץ שלו. ודוקא בחפץ שייך שיהיה דבר זה, אבל בין אדם לאדם אחר לעולם לא יוכל להיות יחס של בעלות, וממילא אף ששייך קשר בין אנשים, ושייך שליטה ומרות אחד על השני, ואף שייך שעבוד לאדם על חבירו, מ"מ לעולם לא יהיה קנין ובעלות לאדם בחבירו.

ומעתה קשה הכיצד יתכן שתהיה האשה קנויה לבעלה. ואף אם נאמר ששמדובר על בעלות על האשה לתשמישי אישות בלבד, מ"מ הרי זה כקונה פרה לוולדותיה, ואין כאן אלא שינוי מקרי, שפרה מעמידה תשמישי חרישה וולדות וכדו' ואשה מעמידה תשמישי אישות, אך כל עוד נאמר ששייך ליצור בעלות כלשהיא באשה, אף אם רק לענין מסוים, הרי שנתחייב להגדרת האשה כחפצא של בעלה ושלו ותחתיו, וזה אינו, וכדנתבאר.

עוד קשה שאם זה קנין ממוני גמור כשורו וחמורו, מדוע לא יוכל להקדישה להפקירה ולמוכרה, [ועל כל פנים את התשמישי אישות או כל דבר אחר שיש לו בה], ובהכרח שאין זה קנין גמור, וצ"ב מהו כן קנין זה.

עוד צריכים אנו להתיישב בדברי האבנ"מ הנודע (סי' מ"ד אות ד') שהוכיח נגד הפנ" בענין אי תפיסת קידושין באשת איש, שהפנ"י בהשולח (מג.) כתב דהא דלא תפסי קידושין בא"א היינו משום שהיא כבר ברשות בעלה ואין לה יד לקבל קידושין מאחר, וממילא אף בגוונא שאסורה לשוק רק באיסור לאו, ג"כ לא תפסי בה קידושין לאחר מאחר שברשות בעלה היא, והקשה האבנ"מ מהגמ' בקידושין (זו); שנצרכת להגיע להא דהוקשו כל העריות זו לזו כמקור לאי תפיסת קידושין באשת איש, ומוכח דליתא כלל לטעמיה דהפנ"י, וכל מה דלא תפסי קידושין בא"א הוא רק מצד היותה אחת מכל העריות שהוקשו לאחות אשה, אבל בגוונא שאסורה רק באיסור לאו לשוק תפסי בה קידושין לעלמא [לדין דפלגין אדר"ע], ואף שהיא כבר מקודשת וברשות בעלה.

והנה לכאור' אף שראייתו של האבנ"מ ראייה חזקה היא, מ"מ צ"ב מדוע באמת לא צודק הפנ"י בסברתו, שהלא אם באמת קנויה האשה לאיש לגמרי, היאך יתפסו בה קידושין לאחר, וכמו שברור בחפץ הקנוי לאחד שאין אחר יכול לקנותו, [וכלשון הר"ן בנדרים (ריש השותפין) "דאי דמר לאו דמר"], ולכאור' מוכח מגמ' ערוכה שאשה רק משועבדת לבעלה ולא קנויה, שע"כ אי לאו דהוי מכלל כל העריות שייך היה שתשעבד עצמה לאחר.

והנה בראשונים נראה במפורש שדנו במהותו וגדרו של קנין זה, דהנה ברמב"ם בהלכות נדרים (פ"ב הל"ט) איתא, ז"ל: "האשה שאמרה לבעלה הנאת תשמישי אסורה עליך אינו צריך להפר, הא למה זה דומה לאוסר פירות חבירו על בעל הפירות, וכן הוא שאומר לה הנאת תשמישי אסורה עליך לא אמר כלום מפני שהוא משועבד לה בשאר כסות ועונה כמו שבארנו בהלכות אישות", עכ"ל. ומפורש שחילק ביניהם, שלאשה יש שעבוד בלבד על בעלה, בעוד שלבעל יש יותר מכך עליה עד כדי ש"דומה לאוסר פירות חבירו על חבירו". אמנם מתוך דברי הרשב"א בנדרים (טו: ד"ה ואמר) מתבאר שאין חילוק ביניהם, ולשניהם יש רק שעבוד זה על זה ולא יותר. ולכאור' משמע דנחלקו האם האשה רק משועבדת לבעל, או שהיא ממש קנויה לו, ותימה הוא שיחלקו בדבר כ"כ יסודי האם יש לבעל בעלות על אשתו או לא. ועוד דהלא לומר שעבוד גרידא א"א דהא במתני' קתני נקנית, וקנין גמור הרי גם לא שייך, וכמו שנתבאר. אלא ע"כ יש לבעל באשתו מימד מסויים של קנין ובעלות, אך לא קנין ובעלות גמורים, והרמב"ם הגדיר זאת ל"פירות חבירו", בעוד שהרשב"א ראה בזה הרחבת השעבוד, ופשוט שדברים אלו צריכים ביאור גדול.

עוד מצינו בראשונים שנחלקו בזה לענין קנין כספו, שבגמ' איתא (כתובות נז): "אמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והאי נמי קנין כספו הוא", והוקשה להם שהלא א"א שתהיה אשתו קנין כספו ממש, שאין היא קנויה לו קנין גמור, ובשעבוד לבד לא סגי להאכיל בתרומה וכדין פרה ועבד המשועבדים לכהן שלא אוכלים בתרומה, וע"כ פירשו הראשונים (רש"י שם נח. והשטמ"ק על המקום בשם רש"י במהדו"ק והתוס' רא"ש בקידושין י: שמקרי קנין כספו בזה שקנאה בכסף קידושין, ואילו התוס' רא"ש במקו"א (קידושין ה.) פירש ז"ל: "כיון שמושל עליה ומשועבדת לו מיקרי קנין כספו אפילו קנאה בשטר ובביאה" ע"כ. וגם כאן מוכרח דנחלקו באותו מימד של קנין ובעלות שיש לו בה אי סגי להאכילה בתרומה או לא וכנ"ל, [ובהדיא נקט התוס' רא"ש "מושל עליה ומשועבדת לו" ולא נקט קנויה לו ובבעלותו].

והנה היו שרצו לבאר שהקנין הוא בתוך מסגרת האישות עצמה, שבעלות דהכא היינו שליטה, ואשה קנויה לבעלה היינו שהוא שולט עליה בתוך מסגרת קשר האישות, וע"כ הבעל מותר באשה אחרת, בעוד שהאשה אסורה באיש אחר, וכן לשאר דינים. ובעלות זו אינה בעלות ממונית כלל, אלא בעלות דינית, שהוא החזק והשולט בקשר האישות שביניהם.

אמנם דברים הללו אין להם פשר, שאין בין שליטה וחזק על השני בתוך הקשר לבין בעלות וקנין ולא כלום, שהלא בעלות איננה קשר בין אדם לחפץ כשהצד של האדם הוא החזק והשולט בקשר והצד של החפץ הוא החלש והנשלט, אלא בעלות היא מציאות של חפץ הקיים תחת ועבור בעליו, וכמו שנתבאר, וא"כ מהו שכתוב "האשה נקנית".

עוד נדחה דבר זה מדברי הרמב"ם שהבאנו לעיל, שהלא לשונו היא: "כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל וכו' יקנה אותה תחילה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה", ומפורש שקנין זה הוא רק "משנתנה תורה נצטוו ישראל", ואילו השליטה שיש לאיש על אשתו הלא קיימת אף לבני נח קודם מ"ת. עוד מפורש להדיא שהקנין הוא קודם ותחילה לקשר האישות עצמו, ושרק אח"כ נהיית לו לאשה. ומוכח מכל זה שהקנין שיש לאיש באשתו הוא נקודה כלשהיא מחוץ לעצם קשר האישות, ואין זה כלל אותה שליטה הקיימת רק במסגרתו של קשר האישות עצמו ושקיימת אף באישות דבני נח.

ובאמת אין צורך לכל זה כדי להבין השליטה והחזק שיש לבעל על האשה, שהלא צורתו של קשר האישות הוא שיש שני צדדים המעמידים עצמם זה לזה, צד של בעל וצד של אשה, ואין לטעון ולומר שתהיה יד שניהם שווה בקשר זה, שהרי כל מהות האישות היא איש ואשה, בועל ונבעלת, נותן ומקבל, ואם היו שניהם דבר אחד, לא הייתה זאת אישות כלל, אלא אולי חבורת, וא"כ בהכרח שחלק שניהם שונה בקשר זה, ונקבע מימי קדם במציאותו של עולם, שהבעל הוא השולט והחזק שבקשר האישות, בעוד שהאשה היא החלשה והנשלטת שבקשר, וע"כ הבעל מותר באחרת, ואילו האשה אסורה באחר.

והנה בגמ' בע"ב מבואר דלישנא דרבנן ד"האיש מקדש" פירושו הוא "דאסר לה אכו"ע כהקדש". ובתוס' שם וז"ל: "והרי את מקודשת לי כלומר להיות לי מקודשת לעולם בשבילי כמו הרי הן מקודשין לשמים להיות לשמים וכו' ומיהו אם היה אומר טלית זו מקודש לי אין נראה שיועיל דגבי אשה במה דמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל אבל בכר וטלית לא שייך למימר הכי", עכ"ל. ומבואר בתוס' שצורת קנין ההקדש שונה במהותו מצורת הקנין הרגיל, שע"כ בהקדש לשון העשייה היא 'מקודש לשמים', בעוד שבקנין טלית אין לשון כזו מועילה, וקנין האשה שווה בזה להקדש.

וברור לכל שכוונתם בזה גם היא כהראשונים לעיל לעמוד על זה שאין הקנין באשה קנין ממוני רגיל, דאל"כ מדוע באמת לשון וצורת קנין האשה הם כהקדש ולא כקנין טלית. והנה פתחו לנו התוס' בזה פתח גדול להבנת הדברים, ועתה שומא עלינו לבאר מהו גדר קנין ההקדש ובמה באמת שונה הוא מקנין רגיל, ובזה נוכל לנסות להבין קנין הקידושין שהוא כהקדש.

הנה קיי"ל ד"אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", וידוע שאין כוונת הדבר שאמירה בעלמא היא מעשה קנין גמור כעין מסירה להדיוט, אלא אמירה זו ענינה נדר, שהלא הקדש הוא נדר לגבוה, והיינו שבהקדשה מדיר ומפריש האדם את החפץ מכל העולם לגבוה, ועל ידי זה נהיה החפץ ברשות ממון של גבוה. וכדי להוכיח הדבר ולבאר אל נכון יש להאריך הרבה בביאור ענין הנדר וגדרו, ולא נדבר אלא במידת האפשר לפי אורך הדבר וקוצר היריעה.

ענין הנדר הוא בעצם מציאותו של החפץ, שהלא מציאותו האמיתית של חפץ איננה בחומרו וצורתו החיצונית, אלא במה שיכול ומיועד הוא להעמיד עצמו לבני האדם, ודבר זה טבוע בעצם מציאותו ובסיבת קיומו. ונדר ענינו לאסור את החפץ ולהפרישו ממנו, והיינו להגדירו כאינו מיועד אליו, ובזה באמת נהיה החפץ ללא מיועד אליו. ונדרי הקדש ענינם להגדיר החפץ כלא מיועד לאיש אלא לגבוה, והיינו לקחת את כל מציאות החפץ ומטרתו מכולם כך שכל מה שייעד עד עתה לכולם ילקח וייעד לגבוה, ואחר שכל קיום החפץ הוא במטרת ובסיבת הייעוד הלזה, הנה נהיה הוא ברשות ממון של גבוה, שכל מציאותו הוא תחת ובשביל גבוה.

ונמצא אם כן מבואר החילוק שבין צורתו של הקנין הרגיל לצורת קנין ההקדש. שבקנין הרגיל עוסק האדם בצד החיוב, והיינו בלהכניס את החפץ לרשותו ולבעלותו, ואינו עוסק כלל בשלילה משאר בנ"א, ואילו בהקדש עוסק באדם בשלילה מכולם, אלא שמטרתו היא הייעוד לגבוה, ורק ע"י ששלל והדיר מכולם לגבוה נוצרת ממילא הבעלות לגבוה. וזהו שינוי לשון הקנין בהקדש מקנין רגיל, שבהקדש לשונו היא 'מקודשין לשמים', שעוסק בקידוש ובהפרשה מהאחרים עבור גבוה, בעוד שבקנין רגיל "לא שייך למימור הכי", שהלא אין הוא מפריש ומדיר מאחרים כלל, אלא קונה הוא החפץ לעצמו ובזה נשלל החפץ מאחרים.

והנה קנין האשה הוא כהקדש, וביאור הדברים נראה כך. דהנה אם לא שהיה מתחדש בא"א מן האירוסין שהיא ערוה ולא תפסי בה קידושין, אזי לא היה זה כקנין הקדש כלל, אלא שעבוד בעלמא שמשעבדת עצמה לבעלה להעמדת אישות. והיינו כעין התחייבות בעלמא שמתחייב ומשעבד אדם לחבירו ע"י מעשה קנין, כך גם כאן משתעבדת להעמדת אישות ע"י המעשה קנין, אך אכתי אין שעבוד זה מונע תפיסת קידושין לאחר כלל. אך אחר שחדשה תורה דלא תפסי קידושין בא"א מן האירוסין והוא מכלל כל העריות, הנה נתחדש כאן מהו גדרו ועצמותו של קיחת האשה, והיינו שנתחדש כאן שמתקדשת היא מכולם לבעלה כהקדש, שעד עתה הייתה מיועדת היא לכולם להעמדת אישות, ומעתה נגדרת היא כלא מיועדת לאיש אלא לבעלה. והיינו שבקידושין לוקח הוא אותה אליו באופן כזה שכל מה שייעדה עד עתה לכולם ילקח וייעד לו, והרי היא יותר אצלו מאשר אצלה, וכמו שנתבאר בהקדש. וזהו טעם הלשון 'מקודשת לי', שעוסק בהפרשה ובשלילה מכולם להיות לו. ונמצאת האשה קנויה לבעלה 'קנין איסור' כהקדש [לשון האחרונים].

וכל זה קורה באירוסין, ובנישואין הרי הם מעמידים זה לזה בפועל את אותו קשר אישות מציאותי עליו התחייבו והשתעבדו זה לזה, ושהוקדשה היא לבעלה מכולם בשבילו. ולזה כיוונו האחרונים שנישואין הם להוציא לפועל את מה שקיים באירוסין בכח. וברור שבנישואין לא שייך תפיסת קידושין מצד עצם מציאותו של הקשר, שקשר אישות מחייב עמידה בלעדית לאחד, ולא נזדקקה הגמ' בקידושין אלא לאי תפיסת קידושין מן האירוסין.

ומעתה מבוארים היטב כל הסתירות דלעיל. שאין הקנין השנוי במשנתנו קנין ממוני, אלא הוא קנין הקדש כמו שביארו רבנן את הלישנא דא', שבאמת לא שייך קנין ממוני באשה כלל, מאחר שאיננה חפצא אלא גברא, ולכן גם לא שייך להקדישה להפקירה ולמוכרה כבבעלות ממונית. וכמובן שמבוארת הגמ' בקידושין שבעצם שייך תפיסת קידושין בא"א מן האירוסין אם לא היתה ערוה, שאין זה אלא שעבוד, ורק היותה מכלל כל העריות גילה את זה שהיא מקודשת לו בקנין איסור ולא רק משועבדת.

וכן מובן שהראשונים נחלקו בקנין זה היאך להגדירו ביחס לדינים מסויימים, וכדוגמא במח' הרמב"ם והרשב"א, שהלא בשונה משעבוד בעלמא שהדבר עומד עדיין לבעליו ורק יש דבר חיצוני המחייבו ומשעבדו לשני, הרי שכאן בזה שכל ייעודיה הם לבעלה הרי היא יותר אצלו מאשר אצלה, שע"כ סבר הרמב"ם [להצד שבאמת נכונה הנפק"מ שהובאה בהערה 8] שבשעבוד בעלמא מועילים קונמות דקדושת הגוף הם להפקיע מידי שעבוד שאיננו אלא דבר חיצוני, בעוד שבאשה מכיון שגם העמדת האשה אליו היא בגוף עצמו לא יועיל נדר להפקיע, דהוי פירות חבירו. בעוד שהרשב"א סבר שכיון שאין זה קדושת הגוף ברמה של נדר [שע"כ הבא על א"א לא עובר באיסור נדר], הרי שעדיין אם תדור יש כאן מקום שבו זה יותר קדושת הגוף מאשר הקנין האיסורי שבה אליו. וכן מבואר שנחלקו הראשונים אם קנין כזה שאינו קנין ממוני יכול להאכילה בתרומה מצד עצמו או שצריך להגיע לזה שנעשה בה מעשה קנין בכסף, וכמו שכבר נתבאר שאם היה זה רק שעבוד בעלמא לא היה צד שיוכל להאכילה בתרומה, ורק מאחר שזהו קנין איסורי כהקדש סבר התוס' רא"ש בדף ה. שיוכל להאכילה בתרומה. [וכן מבוארים דברי הראשונים שהובאו בהערה 10 שביחס לחלק מהנושאים סברו שמועיל קנין זה כקנין ממוני, ולחלק מהנושאים סברו שצריך קנין ממוני ממש ולא מהני קנין זה כמו שלא מהני שעבוד].

בסוגיית ביטול לקרקע דעפר ותבן

איתא בגמ' [ד.]; "תבן ובטלו הוי מיעוט וכל שכן עפר ובטלו, תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר' יוסי ורבנן, דתנן בית שמילאהו תבן או צרורות וביטלו מבוטל ביטלו אין לא ביטלו לא, ותני עלה רבי יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם ובטל עפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן ולא בטיל", ופירש"י דסתם היינו ד"אין ידוע אם עתיד לפנותו אם לאו". ויש להתיישב בדבר, דלכא' משמע דאף בגוונא שברור לו שאם יזדקק לעפר יפנהו וישתמש בו, אפ"ה כיון שאין ידוע אם בפועל יזדקק לעפר ויפנהו הוי לר"י כאין עתיד לפנותו ובטיל, ומסברא היה נראה לכא' דיותר יש לדמותו לעתיד לפנותו, דהא באין עתיד לפנותו דעתו בדוקא שיהיה שם כל ז' ימים ולא ישתמש בשום אופן שיהיה, ובזה סברא הוא דהוי כקרקע, אבל בסתם ובאין עתיד לפנותו אין דעתו כן כלל, וכל השוני ביניהם הוא האם בודאי יטול וישתמש, או שרק אם יזדקק ישתמש וממילא אין ידוע בפועל האם ישתמש או לא, אבל לכא' בודאי אין דעתו שיהיה כאן ז' ימים בתורת קרקע, שהרי במפורש דעתו שאם יזדקק ישתמש.

עוד יש לעיין בלישנא דר"י דקאמר "תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם ובטל עפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן ולא בטיל", ומהא דתלי האי מילתא בהאי מילתא משמע שעפר סתם יותר פשיטא דבטיל מתבן דאע"פ, וכן סתם תבן יותר פשיטא דלא בטיל מעפר דעתל"פ, דהלא גדול וקטן מי נתלה במי. ואני בעוניי עולם הפוך ראיתי, דלכא' אעתל"פ סברא הוא דיתבטל ויגדר קרקע יותר מסתם, אף אם זה תבן וזה עפר, וכן עתל"פ יותר סברא הוא דלא יתבטל מאשר סתם, אף אם זה עפר וזה תבן, ואף אם אינו כן, מ"מ מאי עדיפותא דעפר סתם על תבן דאעתל"פ ותבן סתם על עפר דעתל"פ, והדברים מפליאים.

והנה בביטול מודו רבנן לר"י דהוי כקרקע, ונחלקו רש"י והריטב"א מהו ביטול זה, דלרש"י הוא בפה לשבעה, ולהריטב"א הוא בין בפה בין בלב, אלא שהוא לעולם, בעוד שאעתל"פ הוא דוקא לשבעה. ותמה על רש"י וז"ל; "ותו דכיון דלא בטלינהו אלא לז' ימי החג מה לי אם אמר כן בפיו או לא אמר כן, דבהא ליכא למימר דברים שבלב אינן דברים, שאין אומרים כן אלא בנדרים הקדשות ותנאים וכיוצא בהם, אבל לענין שום ביטול גלוי דעתא הוי כאמירה בפה", עכ"ל. ויש לנו ליישב באמת שיטתיה דרש"י מה היא, ומה יש בפה יותר על לב לענין ביטול.

אמנם בשיטתיה דהריטב"א דאעתל"פ לעולם עדיף על שבעה ומודו ביה רבנן דבטיל, היה מקום לומר שזהו בעצם הגדרת המושג ביטול, שביטול מוחלט של דבר הוא דווקא לעולם ורק בזה ס"ל לרבנן דחשיב ביטול, איברא דהריטב"א גופיה גילה לנו טעמו בזה בהמשך דבריו וז"ל; "הא דאמרין בשמעתין דלגבי טומאה בעינן בטול עולם, לא תיקשי למאי דאמרין בב"ב דבן שמנה ממעט בחלון בשבת שהוא אסור לטלטלו אע"ג דליכא ביטול אלא ליומו, דטעמא דבעינן ביטול לעולם כדי שלא ימלך ליטלו, אבל בבן שמנה שאסור לטלטלו וא"א לו לימלך ליטלו אפילו ביטול יומו הוי ביטול", ולהדיא כל ענין לעולם אינו אלא מצד שלא ימלך ליטלו, ולא שעצם המושג ביטול קיים רק בדבר שבטל לעולם, ויש לנו לעיין מה יש בזה שלא ימלך ליטול שהופך את הדבר להיחשב לקרקע.

והנה מצינו פלוגתא נוספת בשיטת רבנן בין הרש"י להריטב"א, דרש"י ס"ל בשיטת רבנן דדוקא בעפר ותבן שביטלם הוי מיעוט אבל עפר שאעתל"פ לא הוי מיעוט, והריטב"א מביא שיטה זו, ואח"כ חולק וכותב; "ומסתברא דליכא פלוגתא אלא במאי דפריש ר"י דהיינו תבן ואעתל"פ, אבל עפר ואעתל"פ אפי' רבנן מודו דבטיל, והיינו דאמרין דעפר סתם מחלוקת, הא אעתל"פ אינו מחלוקת ולכו"ע בטל", וסיים דבריו; "ומדברי רי"ף נראה כלשון ראשון, אבל זה עיקר" ויש לנו לידע אם שני מחלוקות הללו לשני ראשים יפרדו, או שמא מבטן אחד יצאו ואב אחד להם.

והנראה בס"ד בכל זה הוא, דר"י איננו חולק בעצם המושג של גדר קרקע וסובר שאף באעתל"פ נגדר כקרקע, דא"כ יקשה בעפר סתם מ"ט, דטפי דמי לעתל"פ וכדהקשנו לעיל, אלא דס"ל דחפץ שעיקר שימוש הוא להוות קרקע, הרי הוא משמש לשימוש זה בכל מקום בו שימוש זה נצרך, ובזה עצמו משמש לזה הוי קרקע, ולא בעינן להגדיר את עצם החפץ ולקרוא בו שם קרקע. וע"כ תבן שיש בו גם שימושי קרקע וגם שימושים אחרים כדא' ברש"י [ד"ה מח' ר"י ורבנן], אזי אם אין עתיד לפנותו בז' ימי החג, הרי שלאותו הזמן אין לו צורך והתוכן בשימושים האחרים שבו, וממילא מבחינתו כעת אין בו אלא שימוש קרקע, וע"כ משמש התבן בהיותו כאן רק לקרקע ובזה חשיב כקרקע, אבל בסתם, עדיין יש לו הצורך והתוכן של השימושים האחרים שבתבן, שהרי דעתו שאם יצטרך ישתמש, וממילא לא משמש התבן בהיותו כאן לקרקע באופן בלעדי, אלא גם למאכל בהמה להסקה ולטיט, וזה לא הוי קרקע. אבל עפר כל שימושו הם שימושי קרקע, אם לקרקע הבית עצמה ואם להשוות גומות או לכסות לכלוך וצואה, וממילא תמיד משמש העפר שימושי קרקע בלבד, אלא שביועד שיזדקק לו במקום אחר ועתיד הוא לפנותו, הרי שדעתו שלא ישמש כאן לקרקע אלא באותו המקום האחר, וע"כ איננו משמש כאן לקרקע לז' ימים, אבל בסתם, שאינו יודע היכן יזדקק לו, דעתו שבכל מקום שיזדקק לו ישמש לקרקע, וע"כ משמש העפר כאן לקרקע לגמרי כל עוד הוא כאן, ובזה הוי קרקע.

ובזה יתיישב מה שהערנו בלישנא דר"י מדוע נתלה תבן דאעתל"פ בעפר סתם ועפר דעתל"פ בתבן סתם ולא להיפך, שהנה לדברינו עתה עולם ברור הוא, שהרי עפר מסברא תמיד בטל כיון שאינו משמש אלא לשימושי קרקע, אלא שנתחדש שבעתל"פ שנצרך לו במקום אחר, נגדר זה כהפקעת העפר מלשמש לקרקע כאן למען אותו המקום האחר, אבל בסתם שאינו מפקיעו מלשמש לקרקע כאן פשיטא דהוי קרקע. ומאידך תבן מסברא תמיד אינו בטל כיון שיש בו גם שימושים אחרים, אלא שנתחדש שבאעתל"פ שאין לו צורך לשימושים אלו לימי החג, נגדר הדבר כהפקעת שימושים אלו מהתבן לתקופה זו וע"כ משמש רק לקרקע, אבל בסתם שאינו מפקיעו מאלו השימושים שהרי אם יזדקק ישתמש, פשיטא דלא הוי קרקע. ונמצא שעפר סתם יותר פשוט דבטיל מתבן דאעתל"פ ותבן סתם יותר פשוט דלא בטיל מעפר דעתל"פ, ונמצא הקטן נתלה בגדול והסדר שב על כנו.

ובשיטת רבנן נחלקו רש"י והריטב"א, דרש"י ס"ל דרבנן פליגי בעצם אר"י, וס"ל שלא סגי לן בזה שחפץ משמש לקרקע כדי להחשב לקרקע, דאנן בעינן שהגדרת החפץ עצמו תהיה קרקע ולא רק בשימושו, וממילא אף שמודים רבנן לר"י שתבן דאעתל"פ ועפר סתם משמשים שימושי קרקע, מ"מ מצריכים הם ביטול, והיינו לקרוא שם קרקע בעפר ובתבן ולהגדירם ולייחדם לקרקע, וס"ל לרש"י שלזה בעינן פה דווקא. [ובזה מבואר נמי הא דהיה מהני האי ביטול אף בכרים

וכסותות אם לא שבטלה דעתו אצל כל אדם, שכשמגדיר את עצם החפץ מהו, הרי שמו והגדרתו מעתה כך הם].

אמנם הריטב"א ס"ל שרבנן לא פליגי בעצם אר"י ומודו שסגי בזה שהחפץ משמש לקרקע כדי להחשב קרקע, אלא שס"ל שבעינן שיהיה בחפץ בז' ימי החג אך ורק שימושי קרקע, ולמקום זה ד"קא, ורק אז משמש לגמרי לקרקע ויכול להיחשב כקרקע, וע"כ עפר סתם אף שאינו מפקיעו מלשמש לקרקע כאן, מ"מ דעתו שישמש לקרקע גם כאן וגם במקום שיזדקק לו, וחסר בייחוד השימוש לקרקע דהכא, אבל באעתל"פ אין דעתו שישמש לקרקע אלא במקום זה בלבד, ובזה חשיב קרקע. אמנם תבן שיש בו גם שימושים אחרים אזי אף שאעתל"פ לז' ימי החג, אכתי יש בו כעת התוכן של השימושים האחרים כיון שאפשר שימלך ויטול, שלא הסיח דעתו לגמרי מאלו השימושים שהרי דעתו להשתמש להם אחר החג, אבל כשביטלו לעולם הרי הסיח דעתו מאלו השימושים לגמרי ולא ימלך ליטלו, וממילא אין בתבן כעת אלא שימושי קרקע ובזה הוי קרקע. ומעתה פשוט דברי הריטב"א שגם באופן שאינו מבטלו לעולם אבל אינו יכול לימלך וליטלו מחמת איסור שבת גם כן הוי כביטול לעולם, שהאיסור לאותו הזמן שיש בשימושים האחרים הוא עצמו ההסחת דעת הגדולה ביותר מאלו השימושים לזמן האיסור, שהרי א"א לו לימלך וליטלו. וכמובן שפשוט ואין צריך לפנים שלהאי ביטולא דהריטב"א לא שאני לן בין פה ללב, דאטו יש בהסחת דעת זו משום דברים שבלב.

וכבר נתבאר בגוף הדברים דפלוגת הרש"י והריטב"א גבי עפר דאעתל"פ אליבא דרבנן לשיטתייהו היא, דלרש"י עד שלא יבטל בפה ויגדיר את העפר עצמו לקרקע לא יחשב לקרקע, ולא יהני לן הא דעפר שאעתל"פ משמש באופן בלעדי לקרקע, אבל להריטב"א הרי לא בעינן הגדרת החפץ עצמו לקרקע, וכיון שעפר שאעתל"פ משמש באופן בלעדי לקרקע במקום זה, הרי שבזה כבר נחשב לקרקע. ונמצא שמחלוקותיהם תלויות זו בזו, ודא ודא אחת היא.

בסוגיית הפרת נדרים, ובחילוקה מהתרת נדרים

איתא בנזיר [דף כא:] ספק, אי בעל בהפרתו עוקר למפרע או מכאן ולהבא. והנה מבואר מכמה דוכתיה שגם להצד שעוקר למפרע אין עקירתו כעקירת חכם שהיא עקירה גמורה, אלא נשאר עדיין מהנדר, ויש לנו לברר דבר זה.

והנה חילוק זה נתבאר לנו כמעט בפירוש בתוס' בנזיר [כב. ד"ה מר], שחילקו לענין התפסה בנדר. שהמתפס בנדר ואח"כ נשאל לחכם והותר, בטלה ההתפסה, בעוד שהמתפס בנדר ואח"כ הופר ע"י בעל או אב, הדין למסקנת הגמ' הוא, שההתפסה קיימת אף לפי הצד דמיעקר עקר. מכיון שהיתר חכם הוא בפתח וחרטה, והופך הנדר לטעות מעיקרו, בעוד שהפרת בעל היא בלא פתח וחרטה מגזיה"כ, וע"כ לענין זה נחשב כאילו נשאר עליה נדר קצת אפי' אי מיעקר עקר, וצריך ביאור לביאורם.

עוד מפורש שם החילוק בתוס' שלענין הפרה גרסו בגמ' [בד"ה הא וכן הוא ברא"ש שם כא: ובתוס' שם לא:], שהחטאת שהפרישה לנזירותה לא יצאה לחולין אף אי מיעקר עקר, אלא הויא כחטאת שמתו בעליה, ולענין התרה כתבו [שם כא: ד"ה ואי] שנפקא החטאת לחולין והוציאו כן ממשנה. [אמנם כל זה הוא רק לתירוץ אחד בתוס'].

עוד מצינו חילוק זה באחרונים, שהר"ן [כז.] והרא"ש [פב:] כתבו שדין נדר שהותר מקצתו הותר כולו, הוא דוקא בחכם שעושה הנדר טעות מעיקרא, אבל בהפרת בעל לא. והר"ן סיים להדיא "דקיי"ל בעל מיגזי גיז", אבל הרא"ש כתב בסתמא "אבל הפרת הבעל שהיא מכאן ולהבא וכו'", וציידו הקרן אורה והשלמי נדרים, שכוונתו גם להצד שמיעקר עקר.

וביאור הענין הוא, שהתרת חכם היא על סיבת הנדר, דהיינו שע"י הפתח או החרטה על דיבור הנדר, עוקר החכם את דיבור הנדר עצמו והופכו לטעות, ובכך מתיר את סיבת חלות הנדר. אבל הפרת בעל היא על חלות הנדר, דהיינו שסיבת הנדר, שהיא דיבור הנדר של האישה, עדיין עומדת על מקומה, אלא שמפר הבעל את חלות הנדר. והיינו שקובע שאותה הגדרה שהגדירה האישה את פירות העולם כלא מיועדים אליה [כדוגמה בעלמא], לא תצליח להיקבע בפירות עצמם, ולהגדירם כחפצים שבאמת לא מיועדים אליה, ונמצא שבכך גורם שלא תביא הסיבה את המסובב הנמשך ממנה.

ובכך מיושבים היטב ג' הנפק"מ שהבאנו לחילוק זה, שהרי התפסה בנדר ודאי אין ענינה המשכת קדושה מנדר שחל וקיים היום בפועל לחפץ זה, שהרי אפשר להתפס אף מנדר שלא קיים בפועל, כגון התפסה במושג "קרבן", ואף מנדר שהיה בעבר ונגמר. וכמו ב"נזירות שמשון", וא"כ התפסה אינה בחלות הנדר, אלא בסיבת הנדר, שמגדיר את החפץ הזה כחלק מהחפץ ההוא, ונמצאו הסיבות ההם פועלים גם בחפץ זה, [שהרי סיבות נזירות שמשון קיימות אף היום], וע"כ מבואר שאם התפס בנדר והופר, ההתפסה קיימת אף אי מעיקר עקר, כיון שסיבת הנדר נשארת על מקומה אף לאחר ההפרה, ובהפרה נמנעו הסיבות מלהחיל בחפץ זה, אבל בחפץ השני שלא היה כנגדו הפרה לא נמנעו, וההתפסה היא בסיבה, אבל התפס בנדר והותר ההתפסה בטלה, כיון שנעקרה למפרע סיבת הנדר.

וכן לענין חטאת שהפרישה לנזירותה, כשהופר הנדר לא יצאה החטאת לחולין, כי קרבנות נזירות הם חלק מהנדר נזירות, וכשהאשה נוזרת יש כאן סיבה לאיסורי נזירות ולקרבנות נזירות, וכיון שבהפרה הבעל מפר רק את החלות ולא את הסיבה בכחו להפר את חלות איסור הנזירות שהם עינוי נפש, ולא את חלות קרבנות הנזירות שאינם עינוי נפש. אבל כשהותר הנדר יצאה החטאת לחולין, מכיון שהתרה עוקרת את סיבת הנדר, וסיבת הנזירות היא סיבה אחת שמחילה איסורי נזירות וקרבנות נזירות, וכשנעקרה הסיבה נעקר הכל.

וכן לענין נדר שהותר מקצתו הותר כולו, שהרי הרא"ש שהבאנו שחילק בין התרה להפרה, ביאר בתוך דבריו שדין נדר שהותר מקצתו הותר כולו הוא משום: "שלא היתה דעתו אלא שיהא כל הנדר קיים" והיינו שדיבור הנדר יהיה קיים כולו. ובהתרה כיון שמתיר החכם את הסיבה ועוקר חלק מהדיבור, לא היתה דעת הנודר מעולם לנדר זה, מאחר שאין דיבורו קיים כולו. אבל בהפרה כיון שהיא "מכאן ולהבא" [לשון הרא"ש], דהיינו בחלות הנדר, אבל הסיבה נשארת על מכונה, א"כ דיבור הנדר קיים כולו, ולא שייך דין נדר שהופר מקצתו הופר כולו.

והנה אחר כל זאת יש לנו לבאר, מדוע באמת כך הוא הדבר, וכי למה אין בכוחה של הפרה להפר את סיבת הנדר.

ועוד יש לנו להתעורר בעיקר דין הפרה, שהנה הגמ' בכמה מקומות מביאה את דברי ר' פנחס משמיה דרבא, שטעם הפרה הוא משום שכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת, עד כדי כך שהגמ' אומרת [גיטין פג:]: שאין זה מוגדר "כזה אוסר וזה מתיר", משום דר' פנחס משמיה דרבא, וההבנה הפשוטה היא שעד כמה שהבעל לא רוצה, לא היה כאן נדר מעולם, שלא היה בדעתה לידור, ועל כן לא מקרי זה, מתיר דבר האסור.

ומאידך משמע מכמה מקומות שזה זכות של אב בביתו ובעל באשתו, והיינו מין סמכות ובעלות על האשה שמזכה את הבעל והאב להפר נדריה, כעין אותה בעלות על האשה שמזכה לבעל ולאב את מעשה ידיה. ודבר זה מפורש במשנה בכתובות [מ:]: שנמנו שם הדברים שהאב זכאי בביתו ובעל באשתו, וביניהם נאמר "במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה", ומפורש ההשוואה בין הזכות במציאתה ובמעשה ידיה, לזכות בהפרת נדריה. וביותר, שהגמ' שם אומרת שהטעם שלא לומדים שמעשה ידיה לאביה מדין הפרת נדרים, הוא משום שממונא מאיסורא לא ילפינן, ומפורש שאילולא זה היה ניתן ללמוד זה מזה, ששניהם הם זכות שיש לאב בביתו שנובעים מהבעלות שיש לו עליה. ולבד מהסתירה שבדבר לכל הנודרת וכו', הנה תמוה עוד שאם כך הוא גדר הפרה הרי חוזרת קושיית הגמ' בגיטין למקומה שלא מצינו זה אוסר וזה מתיר.

והנה היישוב לכל זה מתבאר מתוך דברי התוס' ישנים ביבמות [כט:], ששם הגמ' מביאה את דברי ר' פנחס משמיה דרבא שכל הנודרת וכו', והקשה שם התוס' ישנים וז"ל: "וא"ת א"כ למה אכתבא פרשת נדרים, וי"ל דהא דאמרין כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת היינו לבתר דאכתבא פרשת נדרים", עכ"ל. [וכן הוא בתוס' בנדה מו: ד"ה כדרב בתירוצ' הב'], והנה דבריהם תמוהים ביותר, שאם כפשוטו שהפרה זה מפרשת נדרים לבד בלא כל הנודרת, וכל הנפק"מ בכל הנודרת היא לנישואי קטנה דרבנן כדמשמע בתוס' בנדה, א"כ מה נתרץ על הגמ' בגיטין "שלא מצינו זה אוסר וזה מתיר", וע"כ כוונתם שהיכולת להפר מגיעה לאחר שני שלבים, ונבאר את הדברים.

הנה כל אדם יכול לידור נדרים והם חלים עליו, וזה משום שזכותו לידור וזכותו שיחולו עליו הנדרים, והיינו שהוא נמצא בבעלות ובשליטת עצמו, וכן הדבר באישה שיש בסמכותה לידור נדרים ובסמכותה שיחולו עליה. אלא שחידשה התורה, שיש לאב ולבעל בעלות על בעלות האישה, והיינו שאף שהיא מצידה זכותה לידור וזכותה שיחולו עליה הנדרים, הנה הוא מצידו זכותו לדרוש שלא יחולו עליה הנדרים. ועל כן כשהבעל מתנגד, יש לאותה התנגדות סמכות דינית, והדבר מוגדר שיש נדר האשה ומולו התנגדות הבעל.

אמנם זאת למודעי, שהסמכות להתנגד היא רק לענין שלא יחולו עליה נדרים, שכחלק ממערכת היחסים שבין אב לבתו ובעל לאשתו, נמצאת הדרישה שלא תהיה האשה נדורה נדרי עינוי נפש, שהרי הדבר מפריע לרשותו שעליה, ועל כן נוצרת ההתנגדות בין זכותה להיות נדורה, לזכותו עליה שלא תהיה נדורה. אבל על זכותה לידור, אין בידו כח להעמיד התנגדות, שאין זה פוגע במערכת היחסים שביניהם כלל, ועל כן כל בעלותו וסמכותו היא רק על הנדורה שבה בלבד, [והיינו על החלות ולא על הסיבות]. עוד הגבילה התורה את סמכות הבעל בכמה תנאים נוספים, והם, שיתנגד ביום שמעו דוקא, ובלשון הפרה, וכן שכל זכותו היא רק שמכאן ולהבא לא תהיה האשה נדורה [לחד מ"ד]. וכשנשלמו תנאים אלו, יש לאותה התנגדות של הבעל תוקף דיני, ונקרא הדבר "הפרה".

נמצא שכשהאשה נודרת והבעל מיפר, יש כאן דרישה עם תוקף דיני מצד האשה שהנדר יהיה [הסיבה] ויחול עליה [החלות], ומאידך יש דרישה עם תוקף דיני מצד הבעל שהנדר לא יחול, [אמנם אין דרישה עם תוקף דיני על סיבת הנדר, וכמו שנתבאר].

והנה במצב כזה, כיון שסיבת הנדר של האשה ראויה להחיל את הנדר לעולם, הנה חל הנדר לעולם, והבעל שמגיע אח"כ ודורש שלא יחול, כיון שדרישתו רק עכשיו אחר שכבר חל הנדר לעולם, נמצא שכל כוחו הוא לדרוש לבטל נדר שכבר חל, ולא למנוע מהנדר לחול מעיקרא. ואף שדרישת הבעל גוברת על דרישת האשה, שהרי התורה חידשה שסמכות הבעל היא על סמכות האשה, מ"מ אין ההפרה שהעמיד הבעל יכולה להפר נדר שכבר חל, שכן לא מצינו זה אוסר וזה מתיר.

ועל כן חידשה ה"ת דבר נוסף, והוא שיש בכח האשה לבטל את סמכותה לגמרי מתחת סמכות הבעל, ונמצא שיש לבעל סמכות בלעדית על האשה שלא תהיה נדורה, וזה ביאור ענין כל הנודרת וכו'.

אלא שדעת האשה לבטל את סמכותה רק במקרה שעומד כנגדה הפרה ע"פ תנאי התורה, ודוקא לפי אותם גדרי הפרה ולא יותר. והיינו שמכיון שכל דרישת ההפרה היא רק לבטל אל החלות שחלה, ואין דרישה לבטל את הסיבות, ואין דרישה למנוע מהסיבות לחול, אלא רק לבטל את החלות שחלה מכאן ולהבא [לחד מ"ד]. ע"כ מבטלת האשה את סמכותה ברמה הנדרשת בשביל שההפרה תוכל לבטל את החלות שחלה. ועי"ז אין בדבר משום זה אוסר וזה מתיר, משום שכבר בשעת הנדר היתה דעתה שסמכותה לא תעמוד ברמה שתמנע מההפרה לפעול את פעולתה.

ובזה מתיישבת הסתירה שהבאנו לעיל, שהנה ודאי זה זכות ובעלות של הבעל להפר נדרים כמו הזכות במעשה ידיה, אלא שכל הנודרת זה הגורם המביא לזכות הזאת את היכולת להתממש וכדאיתא בגמ' בגיטין שבלא זה אין הפרת נדרים שכן לא מצינו וכו'. ואין הכוונה בכל הנודרת שלא היה נדר מעולם, אלא שהיה, וע"י כל הנודרת הצליחה ההפרה לבטל.

ומעתה מתבארים היטב דברי התוס' ישנים, שהלא כבר הוכחנו שאין כוונתו שכל הנודרת זה לבתר פרשת נדרים לגמרי, שהרי פרשת נדרים לא יכולה להסתדר בלי כל הנודרת, שכן לא מצינו זה אוסר וזה מתיר. אלא כוונתו לומר, שכל הנודרת זה שלב שני באותו המהלך של הפרת נדרים, ולא הדבר היחיד שעל ידו נוצרת ההפרה. והיינו ש"לבתר דאכתבא פרשת נדרים", ונאמרה בה אותה הזכות שניתנה לבעל, והוא הסמכות הדינית שניתנה להתנגדותו, הנה מכיון שרואה האשה זו הזכות, מבטלת את דעתה ברמה הנדרשת, ויכולה ההפרה לפעול את פעולתה.

והנה דבר זה מפורש בדברי כל הראשונים כל חד וחד כלישניה, ונעתיק בכאן את לשון הר"ן [עג: ד"ה ואיכא], שהביא שיטה שלמדה דין מכל הנודרת, שאדם שנדר על דעת חבירו מצי מיפר. ודחה הר"ן שיטה זו שודאי שכל הנודרת זה לא נדר על תנאי, שהלא צריך להפר דוקא בלשון הפרה, וז"ל: "אלא ודאי רב פנחס ה"ק, נהי דהפרה דבעל גזיה"כ היא, מיהו משום הכי זכתה תורה לבעל בהפרת נדריה, משום דעל דעת בעלה היא נודרת". ואף כאן פשוט שאין כוונתו שזה כעין טעמא דקרא, שהרי לא נתעלם ממנו גמרא ערוכה בגיטין, שכל הנודרת פותר את בעיית זה אוסר וזה מתיר. וע"כ כוונתו כהנ"ל, שהתורה זכתה לבעל את היכולת להעמיד הפרה מגזיה"כ, ומיהו משו"ה ההפרה עובדת, משום שעל דעת בעלה היא נודרת, והוא טעם למה זכתה תורה, שבלא כל הנודרת אין בכח ההפרה להפר, ולא היתה מזכה תורה בלא תועלת.

ונמצאו התוס' ישנים והר"ן מכוונים לדבר אחד, רק לא בלשון אחד, זה כינהו לבתר פרשת נדרים, וזה כינהו טעם לפרשת נדרים, וזה ברור.

והנה אחר אריכות הענין, יש לנו לשוב לאותו החילוק שבין הפרה להתרה שפתחנו בו, שהפרה על החלות והתרה על הסיבות. ואמנם הטעם לחילוק כבר נתבאר היטב בתוך הדברים, והוא, שהתרה מגדירה את דיבור הנדר לטעות, וע"כ נעקרה סיבת הנדר מעיקרה, ואילו הפרה, שיסודה בזכות ובסמכות שנתנה התורה לבעל על אשתו ולאב על בתו, הנה אותה הזכות להתנגד ניתנה לו רק על היות האשה לנדורה, שזה הדבר שמפריע למערכת היחסים שביניהם, ולא על עצם דיבור הנדר של האשה, שאין זה מפריע כלל לאותה מערכת יחסים, ואין להתנגדותו על זה תוקף דיני. וכיון שגם האשה שנודרת על דעת בעלה, זה רק לפי הסמכות הדינית שיש להתנגדותו, ע"כ נמצאה הפרתו מועילה רק על חלות הנדר, ולא על סיבת הנדר. ואותם הצדדים בגמ' בנזיר אי בעל מייגז גיזז או מיעקר עקר, אינם אלא לגבי התוקף הדיני שניתן להתנגדותו על החלות, אם זה רק מזמן ההתנגדות והלאה, או שזכותו להתנגד כבר על הרגע הראשון שלא יחול עליה, אבל לשני הצדדים הפרתו על החלות ולא על הסיבות.

בדין מגו להוציא

א. הרמ"א [חו"מ בסימן פ"ב סעיף י"ב] פסק דלא אמרינן מגו להוציא ממון, [וכן הוא בכללי מגו לש"ך בכלל א']. וזהו דבר הפשוט מסברא דהרי המוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון שהממון בחזקת הנטען על הטוען להביא ראיה, וראיה היינו דווקא עדים דכתיב "על פי שנים עדים יקום דבר", ולא מהני שיוכיח באיזה שהוא אופן שאינו משקר כיון שעדים מבררים את עצם המעשה כדכתיב "קום דבר", ואם יוכיח שאינו משקר אינו מברר אלא את חיוב הממון ולא את עצם המעשה, דהרי חזינן דהטוען את חבירו והלה כופר הכלל הדין הוא דנשבע שבועת היסט מדרבנן ונפטר, ולא אמרינן ישבע הטוען ויטול אלא רק בשכנגדו חשוד על השבועה, ואף שע"י שנשבע איכא בירור שאינו משקר והוי ראיה, מ"מ אנן בעינן עדים ולא מהני שבועה, וא"כ פשוט מסברא דמגו אינו יכול להוציא ממון, ועוד דהרי בכל טוען את חבירו איכא מה לשקר שהיה יכול לטעון שחייב לו יותר, והלכך פשוט דאין מגו יכול להוציא ממון.

ב. ר' שמעון שקאפ בחידושו לב"מ [בסימן ה' דף ג.] מזכיר בקצרה את חידושו דאיכא תרי גווני מגו, וז"ל שם; "דמגו משמש לב' ענינים, הא' פשוט לברר טענת הטוען דלא משקר דאי בעי לשקר הוה טעין באופן אחר הטוב לו יותר, הב' לחזק את טענת הטוען, כיון שהיה בכוחו לזכות באופן אחר הוה הדבר בחזקתו יותר", ע"כ. ומשמע מדבריו שבמגו הב' כיון שאינו בירור מדין 'מה לי לשקר' כמו ההסבר הפשוט במגו, אלא הוא נאמנות שיש לטוען ע"י כח הטענה ונעמד הממון יותר בחזקתו, א"כ מסברא יוכל להוציא ממון ע"י מגו זה, דכל הסברא דלעיל שייכת רק במגו הא' ולא במגו הב', אמנם אכן להלכה קי"ל דלא אמרינן מגו להוציא ולא מצינו חילוק בין היכא דהוי נאמנות להיכא דהוי רק בירור, וא"כ צריכה סברתו ביאור לזה שנפסק דאין מגו להוציא.

ג. הגמרא בכתובות דף ט"ז ע"א דנה בדברי רבי יהושע שהודה לרבן גמליאל דאמרינן מגו היכא ד"אמר לחברו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו שהוא נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר" ודנה הגמרא אהייא קאי ומסיקה דאפרקין קמא קאי דתנן בדף י"ב ע"ב "הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא אירסתין ר"ג ור"א אומרים נאמנת ור"י אומר לא מפיה אנו חיי, דמגו דאי בעי אמרה מוכת עץ אני תחתך דלא קפסלה נפשה מכהונה וקאמרה נאנסתי דקא פסלה נפשה מכהונה משום הכי קאמר ר"ג דמהימנא, וקאמר ר"י לר"ג בהאי מגו דהכא מודינא לך בההוא מגו דהתם פלגינא עילווי, מכדי האי מגו והאי מגו מ"ש האי מגו מהאי מגו, הכא אין שור שחוט לפניך התם הרי שור שחוט לפניך", ע"כ. ופרש"י וז"ל; "הכא גבי שדה אין שור שחוט לפניך שיעלה בלב בעליו לתבוע מי שחטו כלומר אם שתק זה לא היו עוררין, הלכך אי לאו דדבר פשוט הוא שלקחה הימנו לא היה אומר לו של אביך היתה הלכך אמרינן מגו, אבל גבי לא מצא לה בתולים שור שחוט לפניך בתולים שלא מצא לה הם הסיתוהו לבה לב"ד, ואע"פ שיש לה להשיב טענה טובה מזו לא אמרינן מגו דדלמא לא אסקא אדעתא א"נ איערומי קא מערמא" עכ"ל. והנה מגו דהתם אין בו כח הטענה שהרי אילו אמרה מוכת עץ אני לא הוה מהימנא יותר, ואין במגו זה אלא בירור גרידא דמה לי לשקר, ואפ"ה הוי מגו לאפוקי ממונא מחזקת מריה, ואף ר"י לא פליג על זה אלא משום דסבר דאיערומי קא מערמא ואין לה בירור, אבל מודה בעצם הדין שמגו שיש בו רק בירור הוי מגו להוציא ממון, שהרי באין שחוט לפניך מודה דהוי מגו להוציא ממון,

ולכא' תמוה היאך אמרין מה לי לשקר להוציא ממון, הרי הן מצד הדין והן מצד הסברא לא אמרין מה לי לשקר להוציא, ואפי' בכח הטענה לא אמרין מצד הדין, וצ"ב בשיטת רש"י.

ד. הראשונים [הרמב"ן, הרא"ה, הרשב"א, הריטב"א, ועוד] כתבו לבאר את החילוק בין המגו שבשני המקרים ששם אין לה מגו ברור שאין היא יכולה לטעון טענה אחרת שבה תהיה נאמנת יותר שהרי אם היתה טוענת מוכת עץ אני תחתיך אינה נאמנת, וזה נחשב שאין שור שחוט לפניך שאין לה טענה יותר טובה להוציא את הכתובה ולכן פליג ר"י וסובר שאין לה מגו, אבל בשדה יש מגו חזק שיכול היה לטעון שאין היא של אביו מעולם אלא שלו היתה וזה דומה לשור שחוט לפניך שטענתו ברורה שנשחט כדין ולכן מודה ר"י שהוא נאמן במגו זה שהרי יש בו כח הטענה, [ועיין במה שהאריכו לבאר לשון שור שחוט לפניך]. ולשיטתם יוצא דבזה גופא נחלקו ר"ג ור"י דלר"ג מפקינן ממונא במה לי לשקר ולר"י לא מפקינן. ואמנם ר"י א"ש עם מאי דקיי"ל דלא אמרין מגו להוציא וכן עם הסברא דלעיל, אבל ר"ג לא א"ש לא עם הדין ולא עם הסברא, וליכא למימר דאנן כר"י קיי"ל דהרי לעיל מיניה פסקינן הלכתא כר"ג, ועיין ברמב"ן שכבר נתקשה בזה, והסיק דקיי"ל כר"י דלא אמרין מגו להוציא אלא רק בכח הטענה, ומה שפסקינן כר"ג הוא מטעם החזקה דגופא כלשון השני שם, וכיון דאיכא חזקה דגופא בטענת משארסתני נאנסתי נאמנת גם במוכת עץ אני משום מגו שיש בו כח הטענה, דכיון דפסקינן כר"ג דמהני חזקה הלכך מפקינן ממונא ע"י מגו עם כח הטענה דמהני להוציא ממון לכו"ע [היינו אף לר"י אי הוי ס"ל דחזקה דגופא מהניא], ובאמת מכמה מקומות נראה כדברי הרמב"ן דהא דקיי"ל כר"ג היינו רק מטעם החזקה ולא מטעם המגו, שהרי טעם המגו לא אתיא כרבי יוחנן כדכתבו התוספות התם [בד"ה אלא] שהרי לרבי יוחנן במתני' דדף י"ג ע"א גבי היא אומרת מוכת עץ אני מעיקרא טענתייהו במאתים ומנה ליכא מגו כדאמר התם, ואם כן לר"י שסובר כר"ג דלא מפקינן ממונא מחזקת מריה בברי ושמא על כורחך צריך להגיע לטעמא דחזקה כדי שיסתדר כשיטת ר"ג ולכן מיושב שפיר דפסקינן הלכתא כר"ג מטעם החזקה ולא מטעם המגו. ועוד שהרי במתני' דדף ט"ו ע"ב דהיא אמרה בתולה נשאתני והוא אומר אלמנה נשאתיך דאם יש עדים מהימנא דייק הגמ' דאם ליכא עדים בעל מהימן וקא דייק לימא דלא כר"ג ודוחה דהכא שברי וברי הוא לא פליג. ומשמע דאם היה ברי ושמא הוה פליג ר"ג, [וכן למקשן שסובר דהכא נמי ברי ושמא הוא דרוב נשים בתולות נשאות], ואמאי הרי אין כאן כל מגו שנוכל להוציא ממון על פיו [ואין לפלפל ולדחות דבאמת יכלה הגמ' לדחויי הכי לר"י ור"י, אלא שדחתה דהכא ברי וברי כדי שייתשב אף לרב הונא ורב יהודה דס"ל דלר"ג ברי ושמא ברי עדיף, דהא מ"מ הוי ליה לשבוקי האי ולדחות דבאמת יכלה הגמ' לדחויי הכי לר"י ור"י, אלא שדחתה דהכא ברי וברי כדי שייתשב אף לרב הונא ורב יהודה דס"ל דלר"ג ברי ושמא ברי עדיף, דהא מ"מ הוי ליה לשבוקי האי טעמא משום דיחוי דמגו כדי שהאי דקארי לה דס"ל שברי ושמא נמי יודה דאיכא לאוקמי כר"ג, גם אין לומר דהאמת נקט, כיון דאדרבה בזה איכא לספוקי כדסבר המקשן ועוד דאכתי קשה דקארי לה מאי קארי לה, בעוד שבדיחוי שהצענו הוי אמת אף למקשן ובאמת אפשר דזה ברי ושמא שרוב נשים וכו', ונמצא שזה דיחוי עדיף טפי]. ומוכח דטעמא דר"ג משום חזקה דהא הכא איכא חזקה ומשום הכי מפקינן ממונא מחזקת מריה. ולפי"ז א"ש זה דלהלכה אין מגו להוציא כלל דלא כר"ג, אבל קצת צריך ביאור בסברת ר"ג גופיה.

ה. תוס' בגיטין דף נ"א ע"ב [בד"ה תנ"ה] פרשו את גירסתם בגמ' שם, וז"ל: "אלא ה"ג תנ"ה שני מצאת לי וכו', וה"ה דאם אמר לא מצאתי אלא אחד דנשבע וכו', והא דנקט החזרתי לך אחד מהן בברייתא ולא נקט ולא מצאתי אלא אחד, לרבותא נקט דלא מפטר במגו דאי בעי הוה טעין טענה מעלייתא לא מצאתי אלא אחד, קמ"ל דאערומי קא מערים וכו' ", עכ"ל. והנה המגו שהציעו התוס' אינו אלא בירור

מכח מה לי לשקר ואין בו כח הטענה, ומשמע בדליכא טענה כנגדו דאז ליכא למימר אערומי קא מערים אז הוי מגו זה מגו, ולכא' משמע דסברי כרש"י בכתובות ופסקו כר"י דהיכא דאיכא טענה לא הוי מגו והיכא דליכא הוי מגו, דהרי לשאר הראשונים אין זה מגו כלל אפי' בדליכא טענה. ולא מצד הערמה אלא מצד שמה לי לשקר לאו כלום הוא, ויקשה גם לתוס' מה שהקשו על רש"י.

ו. הגמ' בכתובות [בדף י"ג ע"א] מקשה אליבא דר' יוחנן מדוע הוצרכנו לשנות את מח' ר"ג ור"י גם לענין טענת משארסתי נאנסתי וגם לענין טענת מוכת עץ אני, ומתרצת "חדא להודיעך כחו דר"ג וחדא להודיעך כחו דר", קמייטא להודיעך כחו דר"י דאע"ג דאיכא למימר מגו לא מהימנא, בתרייתא להודיעך כחו דר"ג דאע"ג דליכא למימר מגו מהימנא, ע"כ. ולכא' יקשה לשיטת הראשונים דהרי מגו זה אין בו כח הטענה וכיון דפליג ר"י וס"ל דחזקה דגופא לא מהני א"כ גם אין סברא שיודה משום חזקה, ואין כוונת הגמ' אלא למה לי לשקר שיכלה לטעון מוכת עץ אני דלא קפסלא נפשה מכהונה, והיכא קס"ד דמשום זה יודה לר"ג הרי לשיטתו בירור לאו כלום הוא, דהרי חזינן שלא הצריכה הגמ' את מחלוקתם שקיימתא להודיעך כחו דר"י דאע"ג דאיכא חזקה לא מהימנא, ובתרייתא להודיעך כחו דר"ג דאע"ג דליכא חזקה אלא רק מגו [של כח הטענה] אפ"ה מהימנא וכמו שכתב ברמב"ן, והיינו טעמא דאין הו"א שיודה ר"י לר"ג מטעם החזקה, וא"כ ה"נ מאי ס"ד שיודה ר"י לר"ג מטעם המה לי לשקר שהרי הסברא אומרת שמל"ל אינו מוציא ממון כדלעיל, ועוד יקשה דמנלן דר"ג סבר ליה להאי מגו, הרי כיון דלר"י טעמא דר"ג מטעם החזקה, א"כ מהיכא תיתי למימר דס"ל לר"ג דהוי מגו אחרי שהדין והסברא שלא הוי מגו, וצריך באור טובא בדברי בגמ', אמנם לרש"י דס"ל לכא' דאמרינן מה לי לשקר להוציא ממון לק"מ, דהא בין לר"ג בין לר"י מל"ל הוי מגו מעליא, וא"כ הו"א דמודה ר"י לר"ג כיון דאיכא מל"ל, קמ"ל דהכא דאיכא טענה אין זה בירור שמערימה היא.

ז. הגמרא בקידושין דף נ' ע"א דנה האם דברים שבלב הוי דברים או לא הוי דברים, ומביאה ראייה דאין דברים מהא; "האומר לשלוחו הבא לי מן החלון או מן הדלוסקמא והביא לו אע"פ שאמר בעל הבית לא היה בלבי אלא על זה כיון שהביא לו מזה בעל הבית מעל, ואמאי הא קאמר בלבי היה אלא לאו משום דאמרינן דברים שבלב אינן דברים, ודלמא שאני התם דלמיפטר נפשיה מקרבן קאתי, הוה ליה למימר מזיד הוה, לא עביד איניש דמשוי נפשיה רשיעא, הוה ליה לומר נזכרתי" ע"כ. כלומר אע"פ שמאמינים לו במגו דאי בעי אמר מזיד הייתי או למסקנא נזכרתי שאכן בלבו היה על זה ולא מההקדש שהביא לו השליח, אעפ"כ בעה"ב מעל, וזה ראייה שדברים שבלב לא הוי דברים, וכתבו התוס' בפירושה הראשון שאע"פ שבטענת מזיד הייתי אינו נאמן יותר אעפ"כ הוה מגו כיון שזו טענה מקובלת יותר, וכתב ברשב"א וז"ל; "הא דאמרינן הוה לי למימר מזיד הייתי הוה ליה למימר נזכרתי, והקשו בתוספות ולמה יש לנו להאמינו יותר בטענות אלו, ותירצו לא שיהא נאמן בכך אלא לומר שאם בא לפטור עצמו מקרבן הוה ליה למימר טענה קרובה יותר שלא היה נראה כמשקר כל כך כמו בטענת לא היה בלבי, ויפה תירצו דיש לנו מגו כזה וכאותה ששינו בפ"ק דכתובות היא אומרת משארסתי נאנסתי ונסתחפה שדהו והא אומר לא כי אלא עד שלא אירסתיך והיה מקחי מקח טעות ר"ג ור"א אומרים נאמנת, ואמרינן עלה בגמרא עד כאן לא קאמר ר"ג התם אלא דאיכא מגו, ומפרש לה בריש פרק האשה שנתאלמנה מגו דאי בעי אמרה מוכת עץ אני דלא קפסלה נפשה מכהונה וקא אמרה נאנסתי דקא פסלה נפשה מכהונה מהימנא, והתם לאו למימרא דאי אמרה מוכת עץ אני תהא נאמנת טפי דההיא גופא פלוגתא דר"ג ור"י, ור"י אף במוכת עץ לא הימנה, אלא מגו דמוכת עץ הייתה לה טענה יפה יותר ולא אמרה וקא אמרה טענה שאינה יפה לה

כל כך, חזקה לא משקרא, דאי לא, הוה לה למימר הטענה שהיא יפה לה יותר, ומגו כזה מגו הוא, ומיהו דווקא בדליכא הכחשה כי הכא דליכא הכחשה דאילו אמר מזיד הייתי מאן מכחיש ליה ואי נמי בטוען נזכרתי, וכן נמי בההיא דהנושא את האשה דברי ושמא הוא דאיהי ברי ואיהו שמא ומגו מסייע לברי שלה הלכך חשיב ר"ג מגו, אבל בברי וברי לא חשבינן מגו אלא טענה שאם טען כך היה נאמן, וזהו שחלק רבי יהושע בזה ואמר שאף בברי ושמא אינו מגו דאין שור שחוט לפניך עכ"ל.

ולפי דברים אלו נראה לי שבכל התמיהות שהעלנו, שהרי הרשב"א ס"ל כאן ובכתובות דלא כרש"י שם, אלא כשאר הראשונים דר"ג ור"י פליגי במה לי לשקר אי הוי מגו או לא, וכיון ששיטתו היא משיטת הרמב"ן רבו ודאי לא פליג על זה דאנן לענין מגו פסקינן כר"י ולא כר"ג, וא"כ בזה שמביא ראייה מדברי ר"ג דלית הלכא כוותיה, ודאי כוונתו לומר דאף דאנן כר"י קיי"ל דלא הוי מגו, מ"מ היינו דווקא לענין הוצאת ממון, אבל פשוט שאף לר"י מגו מיהו הוי היכא דלא הוי הוצאת ממון, ועוד בא לחדש דכל זה בברי ושמא אבל בברי וברי אף ר"ג מודה דלא מהני מל"ל להוציא ממון, וכיון דאיתנן להכי איכא נמי למימר דזה שבמגו דאית ביה כח הטענה כתב הרמב"ן דכן אפשר להוציא בזה ממון, היינו דווקא בברי ושמא, אבל בברי וברי מודה דאפי' כח הטענה לא מהני להוציא ממון, [וכך באמת תיזן גם הב"ח דלא תיקשי הך דכתובות למאי דקיי"ל שאין מגו להוציא], והא דמשמע מהרשב"א שכח הטענה הוי מגו להוציא ממון בברי וברי, צ"ל שכוונתו שהוי מגו לאוקמי ממון, דאפ"ה בעינן דווקא כח הטענה שיהיה הדבר בחזקתו יותר מבחזקת הטוען, דאילו מל"ל מועיל רק לברר ספק ילא לטענות ממוניות כלל, וא"כ מצד ההלכה לק"מ לשיטתייהו דלשיטת רש"י בברי וברי באמת אין מגו להוציא כלל ואפ"י בכח הטענה, ואילו בברי ושמא אמרינן מגו להוציא ואפ"י מל"ל, אלא שלר"י אערומי קא מערמא, ולשאר הראשונים בברי וברי כנ"ל, ובברי ושמא מגו עם כח הטענה מהני לכו"ע להוציא ממון, ובמל"ל פליגי ר"ג ור"י והלכתא כר"י דלא אמרינן. אמנם לכו"ע הוי מגו היכא דלא הוי הוצאת ממון ואפ"י לר"י, וכמו שמוכח מהרשב"א, ולרש"י הוי מגו רק לר"ג דאילו לר"י אערומי קא מערמא, ותוס' בגיטין שכתבו דאערומי קא מערים, ודאי ליכא לאקושיי עלייהו מאי שהקשו על רש"י, שהרי התם לא מיירי בהוצאת ממון כלל, רק בזה שסברו להאי סברא דמערס משמע לכא' דזה כר"י לשיטת רש"י, דאילו לשאר הראשונים ליכא להאי סברא, אמנם גם זה אינו, שהרי סברא זו מקורה מגמ' בב"מ [בדף ד:'] וכמו שיישבו הראשונים סברת הגמ' ה"נ ס"ל להתוס', והנראה דהחילוק הוא דהתם הוי ברי וברי דאז גם לראשונים נאמר דאערומי קא מערים, רק נשאר לבאר את הסברא מאי עדיף ברי ושמא שמועיל לרש"י אף מל"ל, ולשאר הראשונים כח הטענה, ובזה נראה לבאר עפ"י דברי ר' נחום [הובאו במה שכתב הגר"ח פ' שניברג בענין ברי ושמא בספר הזיכרון לר' חיים שמואלביץ] שכתב בסברת החילוק שיש בין ברי וברי לברי ושמא, משום שיש מציאות של ספק לפנינו, וצריך הטוען להביא ראיה שמבררת את הספק כדי להוציא, וטענת ברי הרי מועילה להחזיק בממון כגון היכא שאומר על ממון הנמצא ברה"ר שהוא שלו שנאמן, כך גם בברי ושמא נאמן בטענת הברי להחזיק את הממון, אלא שהנטען מעורר ספקות ע"י טענת שמא, ולהלכה עושה באמת השמא ספק, ולפי"ז פשוט מסברא שמהני מל"ל בברי ושמא להוציא ממון, כיון שעצם ההחזקה נעשית ע"י טענת הברי ורק איכא ספק שעורר הנטען בטענת שמא. ולזה מהני הבריר שמברר הטוען ע"י המה לי לשקר, והוצאה ליכא הכא דניבעי ב' עדים מגזיה"כ, כיון שבטענת שמא מגרע חזקתו וזוהי שיטת רש"י דלכו"ע מהני מה לי לשקר בברי ושמא, וכן זה ביאור שיטת ר"ג אליבא דשאר הראשונים, ובביאור שיטת ר"י לדבריהם דמל"ל אינו מוציא ממון וכח הטענה מוציא, צריך לומר שבברי ושמא אין הפשט שאין לו חזקה כלל והלכך לא בעינן הוצאה ורק החזקה בעינן ע"י הטענת ברי, אלא ס"ל שבטענת שמא מקליש הוא

את חזקתו, והלכך מל"ל לא מהני, דאף דע"י זה איכא החזקה ובירור הספק, מ"מ מקצת הוצאה נמי בעינן, ולזה מועיל כח הטענה שהוא מגרע את חזקת הנטען ומעמיד יותר בחזקת הטוען, וע"י זה עושה אותה הוצאה, וכמו שהבאנו לעיל בשם ר' שמעון שקאפ [באות ב'], ומיהו עדים לא בעינן, כיון דלא בעינן הוצאה גמורה, ונמצא שכח הטענה מהני, ומל"ל לא מהני דבעינן מקצת הוצאה, אבל כ"ז דווקא בברי ושמא, דאז מערער גם הנטען את חזקתו ובעינן מקצת הוצאה, אבל בברי וברי הוי לגמרי בחזקת הנטען, ובעינן הוצאה גמורה, דהיינו דוקא עדים מגזיה"כ וכדלעיל, והלכך ס"ל לר"י דבברי וברי לא אמרינן כלל מגו להוציא, ובברי ושמא איכא חילוק בין כח הטענה דאמרינן למל"ל דלא אמרינן, ובזה גם יתיישב מה שהקשנו לעיל [באות ב'] על סברת ר' שמעון, דסברתו שייכת רק היכא דבעינן מקצת הוצאה, וזה דאין מגו להוציא כלל היינו בברי וברי שבעינן הוצאה גמורה, וכן מיושב הס"ד של הגמ' בכתובות שיודה ר"י לר"ג משום המל"ל, כיון שבברי ושמא איכא סברא לומר שמהני למל"ל להוציא ממון וכמו שכתבנו, הלכך צריך להשמיענו שסבר ר"י שלא מהני.

ביסוד חיוב אדם המזיק וממון המזיק¹

הק' הקה"י (ב"ק סי' ב') בהא דאמרין (סנהדרין ע"ז ע"ב) הזורק חץ ותריס בידו והלך החץ והזיק לאחר שהוסר משם התריס, שדינו דאפי' אם הזזת התריס הייתה ע"י הזורק, אינו חייב על מעשה זה, דכיוון שבאותה שעה שיצא החץ מידו לא הייתה לו את היכולת לילך ולהזיק, אילולי תוספת עשייה זו של הזזת התריס, ע"כ אין לחייב את הזורק באחריות של נזק זה.

והק' הקה"י דהלא בסוגיית איש משום חיציו הוכרע בגמ' למסקנא שחייב על אש שהולכת ומזיקה אף דכלו לו חיציו, ז"א שבשעה שהדליק את האש לא היה לו למדליק את היכולת להזיק, והמצב כמות שהוא באותה שעה אינו מאפשר זאת, מאחר שהייתה חצר זו גדורה בגדר שאין הדליקה יכולה לעבור שם, ורק לאחר שנפלה הגדר בא שינוי זה של שייכות יציאת הנזק לפועל, ואפ"ה חייב.

וא"כ אף לגבי זורק חץ מדוע שלא נחייבו מדין אש, ודל מהכא מה שיש לו את מעליותא זו שיש לחייבו כאדם המזיק, ודי לנו במה שיש לחייבו מדין ממון המזיק, שזה פרשת אש, וכיון שלגבי אש יש לחייב אפי' בכלו לו חיציו, מדוע שלגבי זורק חץ לא יהא חייב בזה.

ואמנם הוסיפה הגמ' שבכדי לחייב בגוונא דכלו לו חיציו צריך שיקויים עוד תנאי, והוא שיהא ידוע לו למדליק מנפילת הגדר ושיהא לו את ההזדמנות לדאוג שהדליקה לא תזיק, אך טענת הקה"י היא דשפיר מתקיים תנאי זה במקרה של זורק חץ, שהרי בגמ' התווסף חידוש שאפי' אם הזורק בעצמו הסיר את התריס הוא פטור, ופשיטא שעצם פעולת ההסרה נחשבת 'היה לו לגודרה', שהרי היה לו את היכולת שלא לעשות את פעולה זו.

כאן טען בפני הרב ז"ל שאינו מבין קושיא זו כלל. וזה משום שיש לחלק חילוק גדול בין החיוב שיש באדם המזיק לבין החיוב שיש בממון המזיק, ולא קרבו

¹ נכתב ע"י החברותא הרב יעקב רובינשטיין שליט"א. ובנותן טעם להוסיף כאן מה שכתב בפתיחת הדברים.

המתיקות שהייתה לי בלימוד המשותף עם מוישי היא זו שמעלה בליבי געגועים וכיסופים לאותם רגעים.

אלו הם זמנים שראיתי שלימות נוספת בעסק התורה.

לא רק לעמול ולהתאמץ ולהיות ממית את עצמו עליה, אלא להיות בדרגה של תענוג בדברי התורה, תורת שעשועים, באותם זמנים שראיתי על פניו קיום מאמר הנביא 'כל חפצך לא ישוו בה', ביטול ואיפוס של הנאות העולם ביחס לשובע והשמחה שהאדם יכול לשאוב מקדושת התורה.

על הדרך זכיתי גם אני לנגוע בקצהו של עונג זה השמור וצפון לצדיקים, ואם אין לי את היכולת לגשת להיות שם שוב, ולהשתעשע בזה, לכה"פ אקח את דבריו ואשתעשע עמהם.

אולי יהא לי קצת מנוח ומרגוע לשיממון שזועק:

איכה? היכן אתה, ידידי ורעי. בדרך לכאן היית, ומדוע אתה משתהה עד כה ומתמהמה מלבוא הנה.

אל בית המדרש כיוונת את פסיעותיך, משם הרי מקור האור שמחיה אותך, ועתה לקחך בוראך, והושיב אותך לצידו, בכדי לקבל את האור מהמקום הזך והנקי יותר.

וע"כ באתי להעלות על הכתב איזה נקודת נידון שדיברנו בה יחדיו, ומה שהאדם בעצמו פעל ועשה, אולי דבריו, שהם עיקר תולדותיו, יוכלו לפעול.

זה אל זה, ואל תאמר ששניהם דרך חיובם אחד הוא, וכל השינוי הוא רק שהחיוב של ממון המזיק נחות בדרגת חוזקו, אלא זה בכלל במהלך חיוב שונה.

וע"כ כאשר ניצב בפניך מקרה שמצד עצמותו משוייך לאדם המזיק, אין לך לבוא ולחייב ע"י שתסיר את המעליותא שיש לו כאדם המזיק, דזה אינו כלל, דכאשר הוא חייב מדין אדם המזיק, ממילא בהכרח כבר נעלם מנגד ענייך החיוב מדין ממון המזיק.

והסברא בזה תליא ביסוד חיובם של ממון המזיק ואדם המזיק.

דהנה בממון המזיק התחדש חידוש בתורה לחייב את האדם אפי' שהוא בעצמו לא פעל את הפעולה שעשתה את הנזק, שהרי הנזק נולד ממקום אחר, ורק שיש לו לאדם שייכות אל אותו מזיק, שהיא זו שמביאה עליו אחריות על נזקים שהוא עשה.

אך באדם המזיק לא מצינו חידוש שכזה כלל, אלא כל מה שיש לחייב שם זה רק במה שאנו נראה שהוא בעצמו פעל את הנזק, ואף בכל זורק חץ, יש לחייב אותו רק מצד מה שיש לראות שהוא פועל למרחוק.

ואף שיש לך לטעון דנימא כ"ש, דאם מחייבים בממון המזיק חיוב במהלך חיוב שכזה, כ"ש שנחייב את אדם המזיק בזה, שהרי אדם המזיק הוא יותר מקושר אל הנזק, וא"כ מדוע שלא נחייב אותו על זריקת החץ רק מצד מה שהוא אחראי על החץ שלא יזיק, שבמקביל למה שאנו דנים את האדם כמו שהוא בעצמו פועל למרחוק, יש לדון אותו כמו שהחץ הוא זה שפועל והאדם רק אחראי עליו.

אלא שאי"ז טענה כלל, דנראה שבכל מקום שיש לו להטיל חיוב על האדם מדין אדם המזיק מוכרח ממילא שלא יהא שייך כבר לחייבו מדין ממון המזיק, ועצם כך שיש כאן את פרטים המביאים לכדי כך שאנו רואים זאת כמו שהוא בעצמו פעל למרחוק, זה סיבה לכך שלא נוכל כבר לחייב את האדם כמו שהוא אחראי על כוח אחר, וכל זה משום שבכדי לחייב במהלך חיוב של אחריות על אחר שפועל צריך שבאמת יהא כאן כוח שיש לו עצמיות, ושתראה היכולת שלו לפעול מכוחות עצמו.

וזה הוא החיוב של מדליק אש, שבאמת אין מהלך החיוב שאנו מחייבים אותו הוא שבגלל שהוא גרם לרוח לפעול נזק זה מביא לכדי כך שיש לראות שהוא פעל, אלא באמת פשיטא שהרוח היא זו שמזיקה בכוחה, ומאידך, מעשיו של האדם במה שהדליק את האש וגרם לרוח לפעול, יש בזה רק בכדי שיהא מוטלת עליו האחריות במה שהאש פעלה בכוחות עצמה.

וזה ההסבר במה שיש לחייב כלל ועיקר במקרה של כלו לו חיציו, דאף שבשעה שיצא המזיק מתחת ידיו של בעל המזיק, לא הייתה לו את היכולת לבצע נזק, אך לא איכפת לן בזה, דכיון שיש כאן מציאות של כוח עצמי, שהוא זה שפועל את הנזק, והמעמד של הגברא כאן אינו בתור שהוא מזיק, אלא בתור שיש לו אחריות על מזיק, לכן גם אם כל היכולת שלו לפעול את הנזק באה רק לאחר זמן, עדיין יש לחייב בזה את האדם, דהלא המזיק המצוי תחת רשותו הלך והזיק.

משא"כ בגוונא דזורק חץ, בזה אין את הפרטים בכדי ליצור בו הטלת אחריות על כוח אחר, משום שבאמת אין כאן כוח עצמי שפועל, והחץ הלזה, שפעל את הנזק, הלא זה האדם בעצמו שפועל בכל שעה ושעה.

ובזה מיושבת קושיית הקה"י, דמאחר שהמציאות אינה נותנת לנו לראות שיש כאן כוח נוסף על כוחו של האדם שהיא זו שפועלת, משו"כ א"א לחייב בחץ על מקרה שכלו לו חיציו, שהרי כל תחילת הטלת האשמה על האדם היא רק מתוך כך שבאותה שעה של זריקת החץ הוא עשה שיהא נחשב שפעל גם את הסוף, והרי בשעה זו לא הייתה לחץ את היכולת להזיק, ומשו"כ בגוונא זו כבר א"א להחשיב את מעשה הנזק שנעשה בסוף כדבר שהיה נתון כבר בתוך מעשה הזריקה, משא"כ לגבי אש, שמעשה ההדלקה אינו המעשה שעליו הוא חייב את התשלומין, אלא כל עניינו של מעשה זה היא רק ליצור בו בגברא חובת אחריות, ושעת החיוב המרכזית היא כאשר הכוח המצוי תחת אחריותו של האדם פועל את הנזק^ה.

^ה הדברים עדיין מהדהדים באוזניי, ומעלים באפי את ניחוח הנעימות שהיו לי בזמני הצוותא המיוחדים שנפלו בחלקי.

השברים לא התאחו הכאב לא סר והחיסרון מהדהד. ובכל עת שאני חוזר וממשמש באמרות ובחידושים, עולה בי כיסופים והשתוקקות לחזור ולהיות שם שוב, לצלול יחד בעומק ים התורה, ספון וטמון בתענוג ועידון אמיתי, ויה"ר שנזכר לזה כבר במהרה בימינו. (הרב יעקב רובינשטיין).

ביסוד דין נאמנות טוען וניטען.

אמרינן בכתובות דף י"ב לש' ר"ה ור"י דברי ושמא ברי עדיף [וגם לש' ר"נ ור"י ח דס' דלאו ברי עדיף אין זה אלא משום דס' די"ל דהממע"ה] ועמדו המפרשים ביסוד נאמנות טענת ברי, דכיון שהוא בא להפקיע מידי זכויות קיימות של אדם אחר, דהא הניתבע תובע את המשך החזקתו בממון עד שיביא הלה ראיה, א"כ י"ל ע"פ שנים עדים יקום דבר, ומהכ"ת דישנו מושג של נאמנות טענה בהיותה עדיפה על טענת חברו, וכן צ"ע בסוגיית בב"ב לד ד"ה אומר של אבותי וכו', דמצינו שם משמעות דינית למושג טענה.

וביאור הדברים, בדיוני חו"מ, שכול ענינו של הדיון הוא זכויות הבע"ד, שונים מדיוני איסור, דיונים הנוגעים לדין כל כלל ישראל, דדין איסורי הינו נוגע גם אל ידעת הבי"ד, ומש"ה שם הבי"ד נצרכים לנאמנות עדים וכיו"ב, שיאמן הדין בידיעתם, ומשא"כ בדיוני חו"מ, שהדיון הוא נקודתי בין הבע"ד בלבד שכול אח' מהם תובע את זכויותיו, ע"כ נמצא שדיון זה אינו נוגע אל הבי"ד, וכול תפקידם בדיון זה הוא לשפוט הדיון שבין הבע"ד, ולדאוג לבע"ד העשוק, וע"כ לעולם הדיון וכול ענינם של הטענות בו, יעמוד רק כפי איך שהן נעמדים מצידם של הבע"ד, שאי"ז דיון של בי"ד כך שהבי"ד צריכם שהטענות יאמנו אצלם, אלא זהו דיון הקיים בין הבע"ד שתביעת הזכויות שנעמדת מצידם בלבד אלא שהבי"ד דנים הדיון שביניהם לעזור לעשוק שביניהם, ע"י כללי הכרעה דהממע"ה וכו', וכיון שנתבאר ד'טענה' אין ענינה דעליה להציג עמדה בייחס לדיונים שהדיון אינו קיים מצד הדיינים, אלא כול דיוני ממונות הם דיונים הנעמדים רק מצד הבע"ד, א"כ אין הבי"ד נצרכים לנאמנות מצידם, ושפיר י"ל, דעד כמה שהתובע טוען ברי, א"כ מצידו עומדת תביעה ודאית ומוחלטת של זכויות, ללא שום צד כנגד, וע"כ נחא היאך מועיל טענת ברי להחזיק ממון, ולדון שיהיה ברי עדיף משמא¹.

ויתכן ומהאי טעמא סבר שמואל דבממונות ל"א בתר רובא, דהא אי"ש לילך בתר הרוב אלא בדיון שנעמד בייחס אלינו ואנו איננו יודעים היאך לנהוג דאז בכוח הרוב לבוא ולהכריע, אולם כאן שהדיון נעמד מצידם של הבע"ד אי"ש לילך אחר הרוב דהא מצידם אי"ש רוב שיבוא ויכריע כלל נגד אח' מהם, דהא מצידו נעמדת טענתו בברי באופן מוחלט וודאי כדבריו.

¹ ומהאי טעמא מבואר ברמב"ם [הל' טו"נ פ"ו ה"א], דעצם החפצא דטענה המתקבלת בבי"ד מטענת בע"ד, זה טענת הדין בלבד חייב או פטור, ומעיקר דינא אי"צ הבע"ד לפרש הסיפור דברים שמכחו באה עמדתו הדינית, אלא שהטעם שהבי"ד נידרשים לשמוע מהבע"ד אף את סיפור הטענה הוא משום, ד"שמא טועה הוא בדעתו" וחושב שהעולה מסיפורו הוא דין פטור, אולם האמת היא שהעולה מהסיפור הוא חיוב, דכיון שנתבאר שהדיון הינו בין הבע"ד בלבד, כך שאי"צ הבי"ד לדעת אלא רק את תביעת הזכויות שביניהם וכיון שעצם תביעת הזכויות היא רק עמדתו הדינית של הבע"ד לכן זהו הדבר הנדרש מהבי"ד לקבל בטענתו, והסיפור דברים אי"צ אלא בשביל לברר דבאמת הדין אותו אוחו הבע"ד בטענתו עולה נכון עם ידיעתו על המציאות.

חולין דף ט"ז.

ואמר רב יהודה אמר רב כל טבח שאינו יודע בהלכות שחיטה אסור לאכול משחיתתו, ואלו הן הלכות שחיטה שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור.

נחלקו הראשונים מה הוא העיקור שנכלל כאן בדיני השחיטה, שמבוא' בפשטות בגמ' בכ"ד שמקור הפסול הוא מהלכה למשה מסיני. רש"י הביא ע"ז המשנה שפסק את הגררת. וביארו התוס' שהכוונה ששחט בסכין פגומה. ובשם הבה"ג הביאו התוס' שהכוונה שהסימן נעקר ונשמט חוץ למקומו. וביארו התוס' שהכוונה שאח"כ הוא שחט את הסימן, ובזה התחדש שהשחיטה פסולה משום שהסימן שמוט ממקומו. ועוד הוסיפו התוס' שבע"כ לשיטת הבה"ג לא הויא הטריפה בכך, אלא שכן הלכה למשה מסיני דאין שחיטה מועלת בסימן שמוט הנשחט חוץ למקום חיבורו. ועוד הוסיפו שאפילו בעוף שהכשרו בסימן א' אם נשמט הא' אין שחיטה מועלת בסימן השני.

והנה דברי הבה"ג צריכים ביאור, שמחד גיסא מבוא' שאין כאן תורת טריפות, וא"כ לכאן אין זו אלא הלכה במעשה השחיטה שצריכה להיעשות בסימן הנמצא במקומו, וא"כ אין מבוא' מה הפסול כאשר הוא שוחט בעוף את הסימן שנמצא במקומו והסימן השני הוא ששמוט ממקום חיבורו, דהא תינח אילו היה כאן פסול של טריפות, מבוא' שכל הבהמה פסולה מחמת הטריפות שבאותו הסימן. ואפשר שטריפות בסימן תקלקל את השחיטה עד שתיחשב הבהמה כנבילה, שלזה איכא למימר שמכיון שהשחיטה צריכה לפעול בסימנים וב' הסימנים הם סימני חיות הבהמה ואף של העוף, ששניהם ישנם בשחיטה, אף שדי בא' מהם, מ"מ כיון שכבר נמצא בעוף טריפות בא' מהסימנים, והיינו שנטול ממנו החיות בשיעור של טריפה, ממילא מעשה השחיטה לא עשתה את המכוון בה לסימני החיות כיון שכבר יש בסימני החיות טריפות מעין מה שהשחיטה פועלת. אבל מאחר ולבה"ג בע"כ אין כאן טריפות ואין כאן אלא הלכה במעשה השחיטה, א"כ כאשר מעשה השחיטה נעשה כראוי, אלא שהסימן בהשני שמוט ממקומו, איזה קלקול יש בכך. וצ"ע.

וביאר בזה ידידינו הר"ר משה רביד זצ"ל שלעולם הוא חיסרון בסימן, ולא במעשה גרידא, אלא שמין החיסרון שיש בו אינו חיסרון של טריפה, אלא מין חיסרון אחר בגופו של הסימן שאינו מכלל טריפה, אבל סו"ס יסוד החיסרון אינו במעשה השחיטה אלא שסימנים כאלו כבר לא ראויים להיות בהם שחיטה, אבל זו הלכה מחודשת מהלל"מ של עיקור ואינו חיסרון של טריפה.

והיינו שלא נהיה כאן טריפות המקלקלת את כללות הבהמה להחשיבה כטריפה, ואף לא מקלקלת את הסימן כטריפה, אבל יש קלקול בסימן שהוא לא מחובר למקומו, ובזה הוא התקלקל ממעלתו, ובכלל מה שצריך השחיטה לעשות הוא להביא הבהמה בסימניה ממצבם המעולה כסמני חיות הבהמה אל היותם שחוטים, וכל שכבר התקלקלו בכך שאין עומדים בעיקר מקום חיבורים, אף שסו"ס בשיעור מסוים קיימים ומועילים לבהמה וע"כ אינו בגדר טריפה, סו"ס כיון שיש בהם קלקול זה, הרי שבשיעור זה התקלקל השחיטה שאינה עוד פועלת כ"כ. ולזה יש להבין שאף כאשר רק הסימן השני הוא כך, כיון שעכ"פ מכלל מה שנצרך

¹ נכתב ע"י אחד מידידיו שליט"א

בשחיטה הוא לפעול בסימני החיות את ניתוקם ממקום חיבורים שבכך עומדים
הם במעלתם בבהמה כסימני החיות, הרי שכל שזה כבר חסר מהסימנים, אפילו
רק מהא' מהם, די כבר לקלקל את השחיטה אפילו מהסימן השני בעוף.

ג' דרכים בעדים זוממין^ח

על מה הם נענשים

הנה ביסוד עונשי ע"ז יש לעיין על מה הם נענשים. והדרך הפשוטה בזה היא שנענשים על האיסור של עדות שקר דהיינו על הלאו ד"לא תענה", והנה נמצא מזה לכאורה שאיסור עדות שקר הוא איסור חמור, שהרי נענשים עליו במיתה, דהא כשזממו מיתה נהרגים, וכיון שהריגתם היא על האיסור עדות שקר, נמצא דזהו איסור חמור כחילול שבת וכשאר חייבי מיתות ב"ד.

ולפי"ז פשוט דבגוונא דלא היתה זממתן מיתה דאין נהרגין, מ"מ אין לוקין, דאיסור עדות שקר הוא איסור חמור שבמיתה, ואין לכפרו במלקות, וכדין לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאין לוקין עליו, והיינו טעמא, שזה שיש בו מיתת ב"ד, מוציא אותו מכלל לאו רגיל, והופך אותו ללאו חמור, שכבר לא יכול להתכפר במלקות. וא"כ יקשה הא דאיכא מלקות בב"ג, דאף דגלי קרא דוהצדיקו דלוקין אע"פ שאין בו מעשה, מ"מ הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וכיון שהוא חמור כ"כ, היכי גלי לן קרא דלוקין, כיון שאין עדות שקר מתכפרת אלא במיתה, והנה תוס' הקשו כן [דף ד: בד"ה ורבנן] דלכאורה הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וכן צ"ל לענין דזממו מלקות דלוקין אע"פ שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, כיון דגלי קרא בהדיא בכאש"ז שילקו, אלא שזה צ"ב, מה שייך גילוי קרא שילקו, בכזה איסור חמור דעדות שקר שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, דאין מתכפרים עליו במלקות.

ונראה דמה שהתחדש בוהצדיקו שלוקין, וכבכאש"ז דמלקות שלוקין, אינו שלוקין אע"פ שזה לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד, דאין בזה הבנה, וכדלעיל, אלא התחדש כאן שאין זה כלל לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד. והיינו שאין איסור יחיד שנקרא עדות שקר, אלא שיש כמה איסורים, איסור עדות שקר דמיתה, איסור עדות שקר דמלקות וכן הלאה, והכל כלול בלאו דלא תענה, וכתוב בכאש"ז דמיתה, שאותו איסור עדות שקר דמיתה, הוא איסור חמור כחילול שבת שדינו במיתה דבכאש"ז דמלקות כתוב שאותו איסור עדות שקר דמלקות, הוא איסור יותר קל שדינו במלקות, וככל לאו רגיל, אלא שחידשה תורה, שכל איסור עדות שקר דמיתה ועדות שקר דמלקות, הוא רק ככל ההלכות שכתובות בפרשה, וכגון שדוקא אי הזזמו העדים ולא בוהכחישו דבל"ז אינו אלא איסור עדות שקר רגיל, שהוי לאו שא"ב מעשה, ואין לוקין עליו.

אמנם גלי קרא בוהצדיקו דלוקין עליו, ובזה כבר חקרו האחרונים, דהנה באמת יש איסור עדות שקר רגיל שאינו על מיתה ומלקות, והוא עדות שקר על דברים אחרים, וכגון על ב"ג ועל גלות. וכן האיסור הזה כולל אף עדות שקר דמיתה ומלקות, שלא נתקיימו בהם כל דיני הזמה, שכ"ז נכלל באיסור של לא תענה, אלא שבאיסור הזה של העדות שקר הרגילה לא נכתב עונש, מכיון שא"ב מעשה ולא מהני אותו עונש דמלקות שנכתב בכל הלאוין ואיכא למימר דהגילוי דוהצדיקו מגלה דאיסורו חמור כלאו שיש בו מעשה, ושוב הדר אותו העונש דמלקות ששנכתב בכל הלאוין, [דרך לאו דחסימה].

^ח חבורה זו הינה מתחילת שנות הישיבה גדולה, ואף ניכר מתוכה שכתובתה לא הושלמה, ומ"מ לחביבות דברי הרב ז"ל הבאנוה, והמעין בה ימצא דברי חפץ.

או דבאמת על האיסור עדות שקר הרגיל אין לוקין עליו, דבאמת זה אכתי לא יותר קל שא"ב מעשה, ואין בו העונש מלקות דכל הלאוין, ולכן אף בעדות שקר דמיתה ומלקות, אי לא נתקיים דיני הזמה אין לוקין, אלא דגילה קרא שבכל סוגי העדות שקר, אף שהם קלים שאם לא נתקיים דיני הזמה אין לוקין, אלא דגילה קרא שבכל סוגי העדות שקר, אף שהם קלים שאם לא נתקיים דיני הזמה אין בהם עונש מכיון שאין בהם מעשה. מ"מ אם נתקיים דיני הזמה מגיע להם עונש על איסורם, לכן אם נתקיימו דיני הזמה באיסור עדות שקר דמיתה, מגיע לו עונש כפי דרגת חומרת איסורו, והוא עונש מיתה, ואם נתקיימו דיני הזמה באיסור עדות שקר הרגיל, מגיע לו ג"כ עונש מלקות כפי חומרת איסורו. והינו דלצד הא' גלי קרא בזהצדיקו דלוקין על איסור עדות שקר הרגיל, אף שאין בו מעשה כאילו יש בו מעשה, ולצד הב' גלי קרא בזהצדיקו, דאף דאין לוקין על איסור עדות שקר הרגיל כיון דאין בו מעשה, מ"מ אם התקיימו דיני פרשת הזמה לוקין עליו, וכמו דגלי קרא באיסורי עדות שקר דמיתה ודמלקות שאם התקיימו דיני הזמה נענשים. ונפק"מ בכל סוגי העדות שקר כשלא נתקיימו כל דיני פרשת הזמה, לדצד א' לוקין ולצד ב' אין לוקין. [וכגון "בא הרוג ברגליו, לא הזמה כל הכת, קודם שנגמר הדין. כאשר עשה.]

ריש מסכת מכותטהנה נתבאר בדין עדים זוממים. שיש סוג עונש אחד של "ועשיתם לו כאשר זמם וגו", ויש עוד סוג עונש שנלמד מהפסוק של "והצדיקו את הצדיק וגו". שדרשוהו לענין עדים זוממים. והוא עונש מלקות. ובמקום שא"א לקים בעדים כאש"ז כגון בבן גרושה ובגלות שנתמעטו מפסוק, מקיימים בהם עונש מלקות. והנה חקרו האחרונים בגדר מלקות ד"והצדיקו". אי באמת היו עוד סוג עונש בדין פרשת הזמה. או דהוי מלקות על זה שעבר על לאו דלא תענה, דלא תענה לאו שאין בו מעשה הוא, ואין לוקין עליו, ובא ה"והצדיקו" לגלות על "לא תענה" שלוקין עליו.

ונפק"מ לענין היכא דעבר על לא תענה, אבל לא שייך בו פרשת הזמה. וכגון שבא הרוג ברגליו. שאיכא מלקות אם זה מצד לא תענה. אבל לא שייך מלקות אם זה מצד פרשת הזמה.

וכן נפק"מ לכל הנך דינים דנאמרו בפרשת הזמה, [וכגון שאין נענש עד שיזומו כולם וכל שאר דינים] דשייכי לענין הזמה ולא שייכי לענין לא תענה. שאם מלקות מצד פרשת הזמה. אין לוקה עד שיהיו כל הנך דינים.

ואם מלקות מצד לא תענה, לא בעינן לכל הנך דינים. הנה בעיקר דינא דעונש ע"ז יש מקום לדון. דהדרך הפשוטה היא שהתורה הענישה על מעשה הזממה של העדים, וכמו בכל מעשה הזממה של העדים, כמו בכל מעשה עבירה שה"ת מענישה על המעשה עבירה. אלא דכאן אמרה תורה דהעונש יהיה לפי המעשה. מכיון שהעונש מגיע על המעשה.

ואמנם יש מקום לחדש ולומר שכאן אין העונש על המעשה כבכל התורה. אלא דכאן העונש על ה"שם עד זומם" שנקבע בו ע"י המעשה, דהיינו דכיון דעשה כזה מעשה שהוא נובע ממידות מושחתות ביותר הפך מה שנתן הטבע

^ט חבורה זו הינה מתחילת שנות הישיבה גדולה, ואף ניכר מתוכה שכתובתה לא הושלמה, ומ"מ לחביבות דברי הרב ז"ל הבאנוה, והמעין בה ימצא דברי חפץ.

האנושי, על כן נקבע בו רשע שראוי להענישו עליו. וכדרך שחידש הגר"ח בבן סורר ומורה, שהעונש על ה"שם בן סורר", ולפי"ז יוצא שהמעשה זממה הוא הדרך לשיקבע בו שם ע"ז, והעונש על השם ע"ז, אלא דחידשה תורה שהעונש הוא לפי הזממה, דהיינו שה"ת בחרה להענישו לפי הדרך שהגיע לאותו שם ע"ז, אע"פ שאין העונש כלל על המעשה. [וכדרך זו נקטו ר' חיים ור' ראובן]. ואם נחדש כדרך הב' יפתח מקום לומר, שאף לפי הצד שעונש והצדיקו אינו על הלא תענה, מ"מ גם אינו הדרך הפשוטה היא שאדם שעבר איסור של עדות שקר והוא האיסור דלא תענה. מגיע לו עונש, אלא דכאן אין עונש המלקות הרגיל שעל כל לאו, כיון דאין בו מעשה, ואמרה תורה שעל זה האיסור יענש בכאש"ז, ובהצדיקו יש צד שזה חוזר לעונש המלקות הרגיל שעל כל לאו, דזה גילוי דלוקין עליו, או שזה מדיני פרשת הזמה (כתחליף או כב' עונשים) אבל ודאי דזה עונש על העדות שקר. אמנם קשה דאין זה שה"ת מענישתו במיתה על מעשה עבירה דעדות שקר, ולכאן זה עונש בלי מעשה.

ועוד קשה דאביי בכתובות מבאר דע"ז לא צריכי התראה כיון דזממו להורגו בלי התראה. ואם העונש על האיסור של לא תענה, מה אכפת לי זה שהזממה היתה בלי התראה הרי כדי להענש על מעשה עבירה צריך התראה, וכ"ז שאין התראה אין מעשה עבירה, וביחוד שנענשים אף אם היו שוגגים שלא ידעו שאסור, ובזה ודאי אין מעשה עבירה, ואם כן איך תעניש אותם על האיסור, ועוד שהם זממו להענישו בלי מעשה, ולא רק בלי התראה, על כן תענישם בלי מעשה, ועוד דמה הם כל הני דינים דכאש"ז, דאמאי בעינן דוקא הזמה ולא סגי בבא הרוג דמ"מ יש כאן עדות שקר דלא תענה ויקבל עונש. וכן אמאי בעינן דואר גמ"ד, ואמאי בעינן זממה ולא עשיה כיון דמענישים על האיסור דלא תענה, מה אכפת לי שבשעת עשיה כבר אין עדות שקר הרי בהענשה על שעת האיסור, ואמאי בעינן שיוזמו כולם. ואמאי לא צריכי התראה.

¹ וכדרך כל עובר עבירה שנפסל לעדות, אין הפסול על המעשה עבירה, אלא על השם עובר עבירה שנקבע בו ע"י המעשה, וזהו ה"רשע" המוזכר בתורה

בסוגית פלגין דיבורא^א

רב יוסף ורבא פליגי בסנהדרין (ט:) בפלוני רבעני, והגדר דודאי יש כאן ב' דינים ונידונים, אך הוא כלל ב' פרטים בסיפור אחד ועדות אחת, והטעם דזה נגדר סיפור אחד ולא ב' סיפורים שאמר ביחד, משום שמעשה רביעה מחיב נרבע וכשאומר שקרב עמו הרי הוא מצמצם את האפשרויות של הרובע לרביעה שלו. וכן לגבי לרצוני וכמו שאומר ראיתי רביעה ביום פלוני שזה לא עוד סיפור שאפשר לחלקו אלא הכל סיפור אחד עם כמה משפטים ופרטים.

ואחר שנחשב סיפור אחד חשיב עדות אחת, ובעדות אחת א"א לקבל חלקה וחלק לא, וע"כ כל מה שאומר רבא זה לומר שבחצי הזה של לרצוני הוא לא עד כלל, ולא שמענו אותו אחר שהוא בע"ד. {והיינו שזה פשיטא שכשנגיע לדבר עליו כנרבע לא נשמע זאת כלל כיון שהוא בע"ד על סיפורו זה ואינו עד בדבר. אבל לגבי הפלוני הרי יכול מדינא לספר שרבעני לרצוני ולגביו יהיה עד גם על זה, וזהו לא פלגין דיבורא, שמה שהדין אומר לא לשמוע לא שומעים אבל לגבי מה שהדין אומר לשמוע את זה שומעים. ואף שלא מקבלים לנהוג למעשה, מ"מ יש לדברין רשע אתה, מדהימן אהאי, ובטלה כולה. ולמ"ד פלגין דיבורא כל מה שאפשר לעשות זה רק לומר שאיננו שומעים פרט זה גם לגבי הפלוני, אבל עד כמה שהוא קרוב ונשמע גם לגבי אשתו, רק שלא מתקבל א"כ שזה הוי עדות אחת, א"א לחלק את זה לעדות נפרדת מהפלוני. כי זה צמצום הסיפור של פלוני, ולחלק זה יצירת סיפור חדש}.

אבל אין הכוונה לחלק את המשפט לפרטים בתוך העדות ולומר דהוי ב' עדויות ואת זאת מקבלים ואת זאת לא, וע"כ בהו"א בגמ' שאדם הוי קרוב על אשתו ולא בע"ד, אמרה הגמ' שגם לרבא לא פלגין דיבורא והינו שקרוב כן הוי עד אלא שלא מתקבל, וא"כ לחלק את המשפט ולומר שבחלק שעל אשתו אינו עד כבר לא שייך כיון שקרוב כן הוי עד, וממילא כיון שנאמרו ב' פרטים [שהוא יכול להעיד עליהם] בסיפור אחד הוי עדות איתם, והימצא שנאמרה עדות אחת שחלקה יכול להתקבל וחלקה לא.

וזהו ביאור דינא דלא פלגין דיבורא, שאמרו רש"י ותוס' שהסברא נותנת בכה"ג שמדמהימן אהאי מהימן אהאי, שאף שבחלק שהוא קרוב א"א לקבלו, מ"מ אין זה אלא דין שלא תקבלה וממילא לא תנהג על פיה, אבל עד כמה שתצליח לקבלה באיזה אופן, והיינו בכה"ג שעדות זו בחלקה ראויה להתקבל, א"כ כבר התקבלה, ולא שייך לא לקבלה בנידון השני, ואחר שהתקבלה בהכל אפשר גם לנהוג על פיה.

והראב"ד ושאר ראשונים גם הסכימו לסברא זו בעצם, אלא שהתורה חידשה דין של עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, והיינו שהתחדש שהדין הוא הפוך שכל עדות אחת שחלקה לא ראוי להתקבל אזי כולה לא מתחילה להתקבל, כיון שאם תתקבל הרי שיתקבל גם החלק שלא ראוי לזה. וע"כ כולה לא מתקבלת, כך בעדות אחת שחלק מיוצריה ומגידיה לא מתקבלים וכך בעדות שחלק מפרטיה

^א חבורה זו הועתקה מכת"י, וישנם מקומות שבהם הדברים לא היו ברורים דים והוצרכנו לעורכם, ונקוה להשי"ת שלא יצאה תקלה תח"י.

לא מתקבלים. וצריך להדגיש שאין זה דין שהפסול מתפשט בהכל [שזה שייך גם בבפ"נ וכדלקמן], אלא דין בקבלת כל עדות ולא דוקא בגוונא של פסול [כמו פלג.], שאם כולה נאמרה וחציה לא מתקבל אזי כולה בטלה, [ורש"י ותוס' חלקו בעצם וסברו שזה דין דוקא בעד אחד מתוך כמה שנמצא קרוב או פסול, (ואולי הוי פסול מתפשט), ולא דין בכל קבלת עדות, ובלג. צריך לבאר שאין בטלה כולה כפשוטו, וצ"ע].

ולרב יוסף דסבר לא פלגינן דיבורא היינו שגם בפלוני רבעני א"א לומר על חלק שאמור להשמע, שלא שמענו אותו, שאז תוכל להוציא חלק אחד ולומר שעליו הוא לא עד, אלא הכל עדות אחת שחלקה לא מתקבל והדין אמור להיות כרוב בקרוב: לרש"י ולתוס' נאמן על הכל, ולראשונים בטלה כולה. אלא שיש דין הנקרא לדברך רשע אתה, והיינו שעד כמה שמצד העדות עצמה אתה רשע, אפי' שלא התקבל החלק של לרצונך, אבל העדות עצמה הרי כן כוללת את זה, שכיון שלא פלגינן דיבורא הרי הוא עד גם על זה. ונמצא שהעדות מצד עצמה דורשת לא להתקבל בכלל, [ואין זה מדיני רשע הרגיל שאנו יודעים, שהרי כאן אנו לא יודעים שנרבע לרצונו שלא קיבלנו אלא מצד דרישת העדות עצמה לא להתקבל], וע"כ לא מקבלים גם את החלק של פלוני רבע בלי צורך לדין בטלה כולה, ולמרות סברת מדמהימן אהאי.

והנה הקשו הראשונים בעובדא דאילעא וטוביה במכות מדוע לא עבדינן פלגינן דיבורא כמו בפלוני רבעני לרצוני, והנה כאן ל"ש לעשות פלג כמו בפלוני רבעני, שאין פה ב' חלקים בסיפור ובעדות שנאמר חלק זה לא שמענו ולא היה, שזהו פרט אחד שתוצאותיו הם לב' אנשים, וע"כ כל מה ששייך שם זה לומר שהעדות לא נאמרה אלא ביחס ללווה ולא ביחס לערב. והיינו שמעולם לא שמענו אותה ביחס לערב ואין שום עדות לגביו. והוי ממש דומיא דפל"ד של רבא שאפשר לומר על פרט בעדות שדינו להישמע כאילו לא נאמר ונשמע מעולם. וכך גם על כל העדות אפשר לומר שאף שדינה להשמע לגמרי מ"מ לא שמענו ביחס לערב, וזהו פלגינן עדות. ותיירץ הרא"ש שאף לרבא שפל"ד אמרינן, פל"ע לא אמרינן. כיון שעדות לא נאמרת ביחס לאנשים והדינים העולים, אלא נאמרת לגמרי, ורק בקבלה שייך לחלק שקיבלנו לגבי פלוני ולא לגבי פלוני, וזהו כבר דין לא פל"ד דלא פל"ע, [ובמילים אחרות שא"א לומר שלא שמענו ביחס לפלוני, כי העדות אחת היא, ואין תוצאותיה חלקיה, ורק לחלק מהעדות אפשר להתייחס כלא נאמר או נשמע, אבל כשאין חלקים הכל נאמר ונשמע, ורק בקבלה יש חלקים וזה כבר לא פלגינן], וזהו שכתב הרא"ש "ויש מתרצין כו' ובמה שאמר לדידי מילי אחריני ניהו כו' אבל להאמינם לחייב הלוח ולא הערב א"א כיון שיש שטר שהוא הערב" והיינו שפלוני רבעני מורידים פרטים וחלקים מעדותו ולא שומעים, אבל כאן העדות נאמרה ביחס לשטר שכולל את שניהם, ואין בה חלקים שנוכל "להאמין לחייב זה ולא זה", דהיינו שאם היה חלקים היינו מאמינים לחייב זה ולא זה, והיינו שהיא לא נאמרה ביחס לערב כלל, אבל מכיון שאין חלקים, אזי היא נאמרה ביחס להכל, ושייך רק לא לקבל ביחס לזה, וזהו לא פל"ע שלרש"י ותוס' מדמהימן אהאי כו', ולראשונים והרא"ש בכלל אמרינן בטלה כולה, [וכן מבואר להדיא בריטב"א שם שגם לתי' זה צריך להגיע לבטלה כולה].

והראב"ד תירץ שבאמת פל"ע כמו שפל"ד, שגם בעדות עצמה יש חלוקה לפרטים, מפני שהיא נאמרת ביחס לערב וביחס ללווה. ושייך לומר שפל"ע וכאילו לא נאמרה ונשמעה ביחס לערב. אבל מכיון שהוא קרוב לערב. ודין קרוב שכן הוי עדות אלא שלא מתקבלת, א"כ מצד זה הוי הכל נאמר ע"פ דיני ה"ת, וכשהכל נאמר אזי הכל עדות אחת שחלקה מתקבל וחלקה לא, ובזה כבר לא

פלגינן כנתבאר בפלוני בא על אשתי, אלא בטלה כולה, [וכן מבואר בלשון הר"ן דתרי מילי היהבו, דכיון דקרוב עדות אחת הוא, כיוון שדין עדות קרוב להשמע, ושוב הוא עדות קרוב לא להתקבל, ומעתה עדות אחת שחלק אחד התקבל וחלק אחד לא התקבל אמרינן בטלה כולה].

והנה בסוגיא דידן איכא תרי גווני שהגמ' קושרתם לפל"ד, הא' הוא בפלוגתא דאביי ורבא גבי המביא גט והב' הוא הפלוגתא דר"ש ורבנן גבי שיור, והנה בפלוגתא דר"ש ורבנן ביאר ר' אלחנן דמח' ר"ש ורבנן ורבהין ביא האם קנין כל נכסי הכתוב בשטר הוא קנין אחד או כמה קנינים חלוקים, וזה תליא בפלוגתא דפלגינן דיבורא שמחלקים כאן, את דיבור כל נכסי לכמה קנינים, אמנם כבר הקשו על דבריו כמה קושיות כנודע*, וע"כ הנראה ודאי שקנין הכל נכסי הוא קנין לעבד לחוד ולקרקות לחוד [כמו בתך וקרקעך בפרוטה], ומאידך העדות שבשטר הוא דיבור אחד ועדות אחת על שני הקנינים, שאף שא"א לעשות ב' קנינים במעשה קנין אחד, מ"מ בשטר אפשר, שהרי אין זה מעשה קנין כהגבהה ומשיכה וחזקה, אלא כח הדיבור והקביעה של העדות או כח עדותם שבשטר וכדו' לקבוע וליצור את הדבר לקיים, והלא דיבור העדים היה אחד, שכל נכסי זה עדות אחת, והוי שטר אחד על ב' קנינים, [וכמו שאפשר היה לגרש ב' נשים בגט אחד אם לא הלימוד של לה ולא לחברתה], וכן מצינו בהגדר של כולכם, שאף שלכא' ההגדרה שלא מיועד זה בכל אחד בנפרד, מ"מ כיון שנדר זה הדיבור שדינו להתקים, ובדיבור זה אחד, הרי הכל אחד לענין ביטולו], ואחר שהעדות שבשטר היא עדות אחת אתינן לפלוגתא דפל"ד, שהנה העדות על הקרקעות לא יכולה להתקיים, ואף שבעדות בעלמא שהוגדה והתקבלה אף אם מטעם מה לא נוהגים על פיה אין זה חסרון בעצם ההגדה וקבלה דידה, הכא שהקנין שקורה בפועל אינו תוצאה של הנהגה ע"פ העדות שבשטר שהתקבלה, אלא הקנין הוא עצם הגדת העדות בשטר, שכוחה של הגדת העדות בשטר ליצור קנין, ואם לא נטמך קנין הרי אין כאן הגדה בחלק של הנכסים, וס"ל למ"ד לא פל"ד שאף שבחלק הנכסים הדין אומר שלא הייתה כאן הגדה, מ"מ קלא בחלק של העבד כן יש הגדה מושלמת גם על הנכסים וא"א לחתוך ולומר שגם כלפי העבד לא הינה הגדה על הנכסים, וא"כ הוא עדות אחת גם על הנכסים בלי שנוכל להוציא החלק של הנכסים. ומדינא היה כאן מדמהימן אהאי לרש"י ותוס', ובטלה כולה לשראר ראשונים, אלא שכאן הכל מודים שהשטר בטל, כיון שדעת המקנה שאם חלק מהשטר ועדותו לא תיקנה את חלקו אזי הכל לא יקנה לעבד, ור"ש ס"ל דפל"ד, והיינו שכמו שכשעד אומר פלוני רבעני לרצוני אפשר לומר שבחצי המשפי של לרצוני נוא לא עד כלל אף כלפי מה שמדינא הוא כן עד, שכאילו מעולם לא נאמר הלרצוני בתורת הגדת עדות. כך גם כאן אף שאין חלקי משפטים לומר לגביהם שלא הוגדו שהרי הכל כלול במילים כל נכסי, מ"מ ודאי יש בכל נכסי שני פרטים הכלולים בעדות אחת, ואי פל"ד הרי שגם כאן שייך לומר שבפרט המסויים של נכסים הוא כלל לא עד, ונמצא שהשטר מעולם לא בא להקנות אלא את העבד ואין הגדה על הנכסים אף ביחס לחלק של העבד.

עוד אפשר לבאר לשיטות הראשונים שלמ"ד שפל"ד אז גם פל"ע, דהכא אע"ג שאין חלקי משפטים כמו בפלוני רבעני, מ"מ יעשו לר"ש פל"ע שכל האמירה של כל נכסי הוגדה רק כלפי העבד ולא כלפי הנכסים, ולא צריך לומר שיש פל"ד גם בב' פרטים במשפט אחד, אמנם לרא"ש אם חולק הוא על פל"ע, אזי ודאי ההסבר כביאור הא'.

במהות חיובי עונשי בי"ד בהעדאה.

יב' כמה צדדים בענין חיוב עונשי בי"ד ע"י העדאה, ואי רשאי לברוח אחר שנפסק דינו, אם לא עשה את העבירה המועדת עליו.

הנה בעיקר יסוד עונשי בי"ד ע"י עדות, לכא' יש לומר ב' צדדים, הא' דבאמת כשעדים מעידים שחילל שבת שמתחייב הוא מיתה על זה שבאמת חילל שבת, (וכמובן שלא נהיה מחוייב מיתה ובר קטלא עד שיפסקו עליו בי"ד), וע"י העדות יש לבי"ד את צורת ההתייחסות אל המציאות שהעמידו (עם כל גדרי תורת ידיעה ועדות), ופוסקים מיתה על המציאות שבאמת הייתה, ואם כלפי שמיא גליא שלא חילל שבת, הרי שבאמת אינו מחוייב מיתה, והפס"ד טעות, ועליו לברוח,

אך הצד הב' הוא דגדרי תורת הידיעה דבי"ד מהותיים יותר, והחיוב מיתה דחילל שבת הוא לא על זה שבפועל חילל הוא שבת, אלא על אותה ההתייחסות אל המציאות שהעמידו העדים, שכן לעולם לא תהיה ידיעתנו את המציאות יותר מכך, ואם חייבה תורה את הבי"ד לפסוק דין מיתה על המחלל שבת ע"פ עדות, הרי שאין זה רק כדי להתקרב לאמת, אלא זהו עצמו הדבר האמיתי, וכמובן שהחקירות והבדיקות הם מחוייבים כדי לבדוק את העדות כמתאימה למציאות שהמחלל שבת הוא זה שצריך למות, אך צורת הפס"ד מיתה שאמרה תורה לבי"ד לפסוק, הוא על העדות שנעמדת להם על חילול שבת, ואף אם כלפי שמיא גליא שלא חילל שבת, הפס"ד אמת, ולכא' אסור לו לברוח.

אמנם יש מקום לומר צד ג', דבאמת החיוב מיתה דחילול שבת הוא על חילול שבת במציאות כצד א', אבל כשיש עליו עדות שחילל שבת, אזי מצד דיני עדות הוא מחוייב מיתה, והיינו שהתורה חייבה מיתה את המחלל שבת באמת, שאז יש בו עצמו את החיוב מיתה שלו, וכן חידשה בעדות שדינה להתקבל וליצור חיוב מיתה של העבירה המועדת בנידון, ונמצא שאף אם הוא מצד עצמו לא מחוייב מיתה של חילול שבת, הרי שאותו דין העדות להתקיים בבי"ד ולחייב את הנידון בדבר המועד בו, יוצר בו חיוב מיתה דחילול שבת שלא יצר אותו המעשה דחילול שבת, אלא עדותו של העדים, ונמצא דעדות אינה כלי להתקרב אל המחוייב מיתה מצד המעשה במציאות, ולא הדבר שיוצר את המעשה להיות קיים בהגדרה הדינית שעליו חייבים את המיתה, שבשני דרכים אלו החיוב מיתה הוא רק למחלל שבת רק שכיון שמיתת בי"ד (בשונה מכרת ומיתה בידי שמים) הוא דבר המסור לידיעה, אזי יש צד לומר שהדרך שנתנה התורה לבי"ד להגיע לאמת חייבת להיות חפה מטעויות, וע"כ קבעה את החיוב מיתה של המעשה דחילול שבת בהתייחסות הדינית על המעשה כנעשה.

אבל לצד ג' יש חיוב מיתה שמחוייב במחלל שבת במציאות, ויש חיוב מיתה דחילול שבת שנוצר במועד מצד דין העדות לחייב בו מיתה, ולא מצד הצורות להגיע לאמת השלימה, אלא מצד שעצם היות דין עדות בתורה כדבר שהורגין על פיו, יש בזה פרשה חדשה שיוצרת דין בעדות ליצור דין מיתה המועדת באדם המועד.

אמנם יש מקום לדרך אחרת לגמרי בגדר עונשי בי"ד, שאין הגדר הוא שהמיתה מחוייבת באדם העבריין ובי"ד הם אלו שנצטוו והופקדו לקיים בו את דינו, אלא מלכתחילה זהו דין לבי"ד (כמייצגי כלל ישראל) להרוג את מי שחילל שבת, והיינו שאין מקום לדיון האם כל הא דכלפי שמיא גליא שלא חילל שבת, האם הוא

באמת מחוייב מיתה או לא, שמלכתחילה אין ענין המיתה אלא חיוב לבי"ד לחייב מיתה במי שיודעים בו שחילל שבת, ולא שיש כמחלל שבת חיוב מיתה שמתקיים ע"י בי"ד, שממילא כשלבי"ד יש עדות על אדם שחילל שבת, הרי שזוהי הידיעה המוחלטת בעולם שלהם, והמיתה כדין גמור, ואין נידון איך הוא באמת מצד עצמו שבאמת לא חילל שבת, כיוון שאין הוא כאן אלא החפצא של בי"ד, שבו נצטוו לקיים דינים מסויימים, ולא גברא שצריך להתקיים בו דינים מסויימים מצד עצמו וניתן והופקד לבי"ד.

שירת

משה

מאמרים

ושירים

שכתב מוישי

בביאור ענין "עד דלא ידע"

הנה קי"ל; "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", [שו"ע ס" תרצ"ה ס"ב]. ובביאור הגר"א שם על השו"ע ביאר בקצרה כדרכו, וז"ל; "ר"ל בין נקמת המן לגדולת מרדכי והוא מ"ש גדולה נקמה כו' ואמרו גדולה דעה וכיון שניטלה דעה לא ידע", עכ"ל.

והנה בא לפרש לנו עומק ענין "עד דלא ידע" שהרי ברור לכל שזהו ענין סתום וחתום, אלא שלנו בעניותנו סתם יותר על מה שפירש, והשאיף הענין נסתר ונעלם יותר על מה שהיה בתחילה.

ונתחיל בביאור עומק דברי חז"ל במאמריהם; "גדולה נקמה שניתנה בין ב' אותיות", "גדולה דעה שניתנה בין ב' אותיות", ומשם יפתח לנו הצוהר להבנת דברי הגר"א.

הנה כבר נודע לכל בעל שכל שבאמת "לית אתר פנוי מיניה כלל", וע"כ לא שייך בכלל מציאות של מקום, שזהו מושג גשמי שלא שייך בתוך מציאות רוחנית פשוטה, וכ"ש שלא שייך מושג של מקום פנוי מהאלוקות שיכול להימצא בו חומר גשמי.

והנה ביארו לנו הקדמונים בזה את ענין הצימצום, והוא שכביכול צמצם הבורא ית' עצמו לכשתהיה מציאות של 'מקום' שזוהי מציאות גשמית, וכביכול יהיה אותו המקום ריק ממנו יתברך, ושם תתאפשר בריאת מציאות גשמית של חומר, ואז האציל שם אורו יתברך על דרך ההשתלשלות, דהיינו התעבות ההארה עוד ועוד, עד כדי יצירת מציאות החומר הנראה לעינינו.

ולפי האמור, יש לבאר את ענין מציאות הרע, שהרי מעתה מוכרח שאין מציאותו אלא מההעדר אורו יתברך, וכעדות הפס'; "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" [איכה ג' ל"ה], והיינו שכבר נמצא מקום שבו לא מגיעה ההארה כלל, והוא ענין הרע, וגם בזה שייך דרגות, ואלו הדברים עמוקים עד אין תכלית, וה' הטוב יכפר בעד.

והנה כל אלו הדברים צריכים ביאור גדול, שהרי בעצמותו יתברך לא שייך להזכיר צמצום כלל, וא"כ כל ענין הצמצום אינו אלא ביחס אלינו, שבחינות זו למעלה מזו יש, וכל אחת נכונה ביחס למקומה היא, אלא שלמעלה ממנה המציאות היא אחרת לגמרי, וכן בענין הצמצום, שמבחינתנו באמת יש צמצום, ויש מקום לחומר ולרע, אלא שמבחינה עליונה יותר אין מציאות כלל זולתי מציאותו יתברך, וכל מציאות ענין הקו והעולמות אפס היא, [ואלו הדברים תלויים במח' קדושי עליון הגר"א בעל התניא ובעל הלשם, ואנו לא דיברנו אלא בשיטת הגר"א, וכפי שנתבאר שיטתו ע"י תלמידו הגר"ח בספרו הנפש החיים, עיי"ש שער ג' פרקים א-ט שביאר הענין הנ"ל בארוכה, ועיי"ש עוד במה שביאר מילת הצמצום וענינה באופן אחר, ובמה שהאריך עוד בסכנת מי שלא מתייחס לענין הנ"ל כפי שנצטוונו, ורואה כאילו אין חילוקי זמנים ומקומות, כמה איסורים עובר בכל יום, ועיין עוד בשעורי דעת לרי"ל בלוח, ח"א עמוד קכ"ד למטה, שהיטיב לבאר ענין הבחינות שהזכרנו לעיל].

ומעתה ראוי לנו שנתבונן בעוד ענין אחד, והוא ענין מצב אדה"ר קודם חטאו לעומת מצבו לאחר חטאו, שהנה הרמב"ם במורה שלו [ח"א פ"ב] התקשה שלכאן נראה שנוספה באדה"ר מעלה בעקבות חטאו, וע"כ ביאר ענין עץ הדעת באופן זה, והוא שקודם החטא לא היתה בו אלא ההבחנה במושכלות, והיא ההבחנה בין אמת לשקר, ואחר חטאו באה לו הדעת שבה יבחין במפורסמות, והם הטוב והרע, וזהו כוונת הכתוב "עץ הדעת טוב ורע".

והנה זה המחבר בא לפרש ונמצא סותם, שלפי פירושו תגדל הקושיא שבעתיים, שנמצא זה מתעצם בחטאו, שהרי עד כמה שיש מעשים שהם טובים בעצמותם ויש מעשים שהם רעים בעצמותם, אלו משורש הטוב בבריאה ואלו משורש הרע בבריאה, הנה מעלה האדם הנעלה יותר, הוא זה שיש בו את הדעת להבחין מהו מעשה טוב ומהו מעשה רע, ותגדל מעלתו על זה שאין בו זו ההבחנה, וזה אע"פ שגם הוא לא עושה דבר זולתי אשר חפץ בו ה', מ"מ האדם אשר יכיר מעצמו בטוב וברע ע"י הדעת, הנה נפשו מתוקנת יותר, וכפי שביאר זאת הרמב"ם עצמו בשמונה פרקים [פ"ו, עיי"ש עוד שהגדיל לבאר ולחלק בזה בין המצות השמיעיות לשכליות], וא"כ נמצאה קושיית הרמב"ם חוזרת למקומה ביתר שאת.

אומנם בהקדמת אותו הענין שהקדמנו, ימצאו מבוארים היטב כל דברי הרמב"ם, שהנה כבר הקדמנו שבחינות זו למעלה מזו יש, וכל בחינה נכונה היא באמת לאותו העומד בה.

וכבר נתבאר לנו מזה, שמבחינתו יתברך ודאי אין את ענין הצמצום והקו כלל, שאין שום מציאות זולתו, אלא הכל מלא אחדות פשוט, וכל ענין הצמצום והעולמות אינו אלא מבחינתו.

והנה אף בבחינת הצמצום ב' בחינות יש. יש לבחינה הגבוהה יותר, והיא, שיש מציאות של התעבות ההארה, אך לא של ההעלם ההארה לגמרי, וממילא יש מקום לענין הצמצום והעולמות, ואף לעולם העשיה, אך מציאות הרע היא בלתי אפשרית.

אמנם אנו בעניותנו עומדים בבחינה נמוכה יותר, והיא, שכבר יש מקום שכביכול ריק מאורו יתברך לגמרי, ושם היא מציאות הרע. ומזה באה לנו ההכרה במציאות טוב ורע בעולם.

וגם בבחינה זו כמה דרגות יש, דהנה ציונו הבורא יתברך בציווי עשה ול"ת, [וכבר אפשר היה שמעשים אלו אין בהם רע וטוב כלל, אלא רק ציווי הבורא לנו] והנה אלו המעשים שנצטיינו לעשותם ולא לעשותם הם משורש הטוב והרע בבריאה, וניתן ביד האדם הדעת להבחין ולחוש ממעשים שזה טוב וזה רע, [ומזה מגיע המושג מוסריות לשאינם מאמינים, אף שלשיתם אין כזה מושג טוב ורע בעצם, מ"מ מבחינים בדעתם באותו טוב ורע שברא הקב"ה בבריאה, ומזה מגיע המושג מוסריות תוך כדי סתירה פנימית].

אומנם המצות השמיעיות אינם טוב ורע בעצם, אלא כך צוה ה', [או יותר נכון לא ניתנה לנו ההבחנה בטוב ורע דקים אלו]. ורק יש את ההבחנה שטוב בעצם לעשות המעשים האלו מצד צווי ה', ורע בעצם מה שהפך צווי ה', וזה מה שחילק הרמב"ם בין השכליות,

שהם טוב ורע בעצם, וצריך האדם להבחין שאת זה אי אפשר, לבין השמעיות, שאפשר ואפשר, אלא שקונו גזר עלי, ומצד זה אי אפשר.

ונמצא שבזו הבחינה של טוב ורע, יש דרגה של דעת להבחין ביניהם, שזהו ענין עץ הדעת טוב ורע, וכמובן שזה דרגה יותר ממי שאין בו זו הדעת להבחין בטוב ורע בעצם ועושה רק כי כך צוה ה', וכתבאר כבר מהרמב"ם, וענין זו הדעת נכנס כבר מעת היותו לאיש, דאז הוי בר דעת, [דקטן אין בו זו הדעת], ובידו להגבירה על מעשיו עוד ועוד, וזה עבודתו בימי חייו עד שיחיה בשלטון הדעת גמור, אמנם יש העמקה בתוך הדעת והיא הדעה, [דהנה החי בדעת ורואה הטוב והרע בבריאה, ואת הנהגות הקב"ה שכנגד זה, חסד לצדיקים ודין לרשעים וכן שכר ועונש, עלול להראות הרע אינו בשליטת הקב"ה, ויש לו שליטה מעצמו] דהנה הקב"ה ברא את העולם להיטיב, ולכשתהיה ההטבה שלמה, ברא טוב ורע, שתהיה בחירה לאדם, והתכלית שיבחר הטוב, והנה בדרגת הדעת, נראה שהבוחר ברע הורס את תכלית ההטבה, ומונע את גילוי כבוד ה' וכביכול מהווה "בעיה" להקב"ה בעצם הרע שמושך על עצמו כנגד התכלית להיטיב, ובעצם הריסת התכנית האלוהית לגילוי כבודו בעולם. וכנגד זה מתנהג הקב"ה במידות החסד והדין, וענין הדין כעין מלחמה ברע, וכביכול יש כח ביד הרשעים להילחם בקב"ה ולמונע מרצונו ית' שיתקיים בעולם, וע"ז מגיע להם עונש ונקמה.

אמנם הדעה ענינה חיבור, וכענין "והאדם ידע את חוה אשתו", והיינו שמבין שאין הרע מהווה בעיה לתכנית האלוהית ואין העונש נקמה אלא שעצם מציאות הרע בעולם, ועלייתו, ועצם הנקמה שנוחל, זה עצמו חלק מגילוי כבודו בעולם. ורצונו ית' מתקיים ע"י הצדיקים וע"ג הרשעים. וכבר האריך בזה הרמח"ל בדעת תבונות בענין הנהגת היחוד, איך הכל מוביל לגילוי ייחודו.

וזה ענין "גדולה דעה שניתנה בין ב' אותיות", דהיינו "קל דעות ה'", והביא המצפה איתן מהמדרש עוד פס' "אז תבין יראת ה' ודעת אלוקים תמצא", והנה הדעת נמצאת בין הרחמים לדין, דהיינו הכרה במציאות הטוב והרע והמידות שכנגדם, והדעה ממוקמת בין החסד והרחמים, דהיינו הכרה שאותה מידת הדין אינה מידה חלוקה בפני עצמה, שעניינה להעניש את מי שמקלקל ומונע את התכנית האלוהית, אלא עניינה עצמה חסד ורחמים, דהיינו שמגיעה מהחסד ומכוונת לשם, שע"י אותו הדין ברשעים מגיעה התכנית האלוהית לשלמותה.

וכמו שידענו שמקור השתלשלותם הוא מהכתר ששם הכל חסד ורחמים, ואיך תוכל להשתלשל ממדה שבה אין את הענין המשתלשל כלל, אלא ע"כ כדאמרינן.

ובזהר יבואר ענין גדול מקדש שניתן בין ב' אותיות, דהיינו שבזמן ביהמ"ק שנתגלה ייחודו...

{וכאן סיים לכתוב דבריו עלי גיליון, והשאיר הנייר חלק. פרש מן הדף בייחודו, ועלתה נשמתו בייחודו. ומי יגלה רזיון.}

בצורת עמידה בתפילה²

בספר דעת תורה לר' ירוחם ממיר (ספר שמות עמוד קל"ד) כתב, וז"ל, ידיעה גדולה לנו לידע כי האבות הקדושים אף במצבם הנוח התפללו תמיד מתוך תכלית הלחץ לא פחות כלל מתפלתם של הכלל ישראל מתוך גודל לחצם שלהם על הים. כי סוד הדבר הוא כי אצל הכלל ישראל תמיד הינם בבחינת "מן המצר", מעולם אין להם על מי לסמוך ולמישהו אחר לפנות, כי אם לצעוק אל ה' וכו'. ... לנו אין כלום, לנו אין טבע, כל הנהגת הכלל ישראל היא למעלה מן הטבע, וא"כ הלא באמת אין אתנו כל חילוק בין מצד של הרחבה והרווחה ובין מצב של חלץ וצרה, תמיד אנו תלויים על בלימה, באין ממש כל מעמד ומהלך, ואל מי נבטח, ומי יושיענו, אין לנו ודאי להישען אלא על אבינו שבשמים וכו'.

הנה יסוד גדול לימדנו בזה שלעולם אין חילוק בצורת התפילה בין עת צרה לעת רווחה, משום שלעולם אנו כבעת צרה שתלויים אנו על בלימה, וכאשר אבותינו על הים הכירו בגודל הצרה והתפללו מתוך הצרה, אז הגיעו בתפלתם לדרגת תפילת האבות בעת רווחה שהייתה תמיד כבעת צרה.

ואולם יש להתבונן ממה שמצינו בגמ' (שבת דף י'). שאמרו, אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא, כי איכא צערא בעלמא שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי, אמר כעבדא קמי מריה. כי איכא שלמא לביש ומתכסי ומתעטף ומצלי, אמר הכון לקראת אלהיך ישראל. מבוא' שיש חילוק בצורת העמידה בתפילה בין שעת צער לשעת שלום. ולכא' דברי רבינו ירוחם נסתרים ממש מהאמור בדברי הגמ' כאן.

וביאר בזה ידידינו הר"ר משה רביד זצ"ל שאין סתירה כלל בין הדברים, שלעולם מבחינת הרגשת החיסרון של המתפלל לעולם צריכים להתפלל ממש כבעת צרה, משום שבאמת תלויים אנו על בלימה ואין לנו כלום, ואילו דברי הגמ' שם מכוונים לעניין אחר, והיינו לאופן הגילוי וההנהגה של קוב"ה אלינו, שכאשר הוא מאיר את פניו אלינו ומגלה לנו את אהבתו אלינו, בעת שלום, אז ניגשים לתפילה בכל הלבוש הראוי וכמש"א הכון לקראת אלקיך ישראל, ואילו כאשר יש עת צרה, והיינו שהקב"ה מסתיר פניו מאתנו ומגלה לנו פנים של כעס, מחובתנו לגשת באופן של עבדא קמיה מריה בכניעה כזו כפי שהיה מתפלל "שדי גלימיה ופכר ידיה". והיינו שאין החילוק בזה עד כמה אנחנו זועקים ומבקשים ממקום שאין לנו כלל וכל תלותנו בתפילה מאתו ית', אלא החילוק ביחסים וממילא היאך עומדים לפניו, דו"ק והבן.

נאים הדברים למי שאמרם, שבאמת כל תפילותיו של ידידינו הר"ר משה זצ"ל היו בגדר זה שמחד גיסא היו בתלות גמורה בבורא עולם שהכול מאתו ית', ובלעדיו אין לנו כלום ואין לנו עוד על מי להישען כלל. ומאידך התפילות היו באהבת דודים ובשמחת

² נכתב ע"י אחד מידידיו.

הקרבה לה', בהרגשת שפיעה של אהבה שהקב"ה משפיע עלינו, וכרוך בכל ה"הכון
לקראת אלקיך ישראל"

ה"אני מאשים" שלי נגד הטבע.

נהר מפכפך. ירוק מלבלב. רוח מלטפת. שמים תכולים.

זהו מקומי הקבוע. האהוב. פה אשב כי איוויתיה.

כאן. בינות לעצים המלבלבים בירוק של פריחה רעננה, ועל שפת הנהר השלו המפכפך בעדינות, אני תמיד מוצא את עצמי בחזרה.

השראה. ככה כנראה קוראים לזה האנשים.

אבל אני לא חושב ככה. זה לא רק זה. יש כאן מעבר.

יש כאן איזה טוהר בירוק הזה. יש כאן איזו אמת פשוטה בזרימה הזו. יש כאן נגיעות של אור ברוח הזאת. השמש במשחקי האור והצל המהממים שלה מגלה כאן משהו מסודות ההוויה.

חמקמק אולי. אבל נוכח. מאוד.

יש כאן יופי. יש כאן אמת. יש כאן טוהר. יש כאן קדושה.

וכשאתה רק לא מפריע לקדושה הזו לרטוט במעלה גבך, היא עוטפת אותך באהבה אינסופית, ממוזגת

אותך ביופיו של הטבע. בשלמותה של ההוויה.

כן. שלמות. זאת המילה.

אז ישבתי שם, מתמכר לרוגע. מתמכר ליופי. לטוהר. לאמת. לשלמות.

ואז ראיתי את זה.

"זה" הייתה אנדרטה קטנה, מוסתרת היטב בין השיחים, כנראה שלכן לא ראיתי אותה עד היום.

הבטתי בה, והיא סיפרה לי ביושב על קרב שהתחולל כאן במלחמת העצמאות. היא דיברה על דם שנשפך. על אנשים שנרצחו.

היא סיפרה את זה באדישות מצמררת, כאילו היו אילו גרביים שנקרעו. היא גם

נקבה במספר. ובשמות.

ארבעה. כך היא אמרה בקולה המתכתי. ארבעה יהודים שנרצחו בידי בני עוולה.

היא גמרה לדבר וחזרה להסתתר בשלווה בין השיחים, דבר לא ארע מבחינתה, היובש והקור נודפים ממנה בצחנה איומה.

הסתובבתי שם. הלום רעם. לא מוצא לי מנוחה.

ואז ראיתי את זה. ממש יכולתי לראות אותם, שוכבים להם בחוסר תנועה, מדממים בשקט על שפת הנהר.

ראיתי אותו, את הקיצוני משמאל, ראיתי אותו נאבק על חייו, יבבות חנוקות מתמלטות מגרונו.

האחרים כבר לא ייבבו, הם כבר היו אחרי.

אילו היו יבבות של כאב, של סבל, שזועקות על עוול. על חוסר צדק.

יבבות של חיים שנגדעו. בגלל רוע אנושי.

ולפתע דמעה אחת זלגה לה מעיניו, התערבבה בדמו, ושניהם זרמו להם באיטיות לעבר הנהר.

קפאתי על מקומי. הבטתי בפחד במחזה. הנה עוד רגע הם יגעו בנהר העדין, הטהור כל כך. בטח הוא יקרע לשתיים, יתפרץ בצונאמי ענק שלא נראה כמוהו. יזעק את זעקת הסבל והעוול שבדם הזה.

שבדמעה הזו.

יזעק זעקה אחת ותזדעזע ההוויה, שרפי מעלה יצעקו במרה.

פחדתי מזה, חרדתי נורא. כי אם תהיה עוד זעקה, אולי יחזור הכל לתוהו ובהו,
יהפוך העולם למים.

ואז... אז הגיע הרגע הנורא. הדם הגיע אל המים הזכים.

עצמתי את עיניי בכוח, מחכה לגרוע מכל.

לאט לאט פתחתי אותם שוב, מתבונן בבלבול בשקט שסביבי.

הסתכלתי על הנהר, והוא הסתכל עלי בחזרה בתמימות, שליו כתמיד, זך וטהור
כמקודם, כאילו כלום

לא קרה.

אפילו האודם נעלם כבר, המשיך הלאה בפכפוכו העדין של הנהר. הלאה.
הלאה. הלאה.

העצים המשיכו ללבלב בירוק הטהור שלהם. הרוח המשיכה ללטף באור
הפנימי שלה. הציפורים

המשיכו לצייץ במתיקות התמימה שלהם. והשמש, לשחק בסודות ההוויה.

ואני מסתכל אנה ואנה, לא יודע את נפשי, חייב להיות שטעיתי במשהו. בטוח
שפיספסתי נקודה

כלשהי.

אבל... לא.

ובינתיים ממשיכים האנשים לדמם. בשקט מוחלט. גם השמאלי כבר השתתק.

והדם... הדם ממשיך לזרום מהם בגלים, להספג באדמה, לפכפך בנהר.

ואני רואה בהילוך מהיר היאך גופותיהם נרקבות אט אט, ואת עצמותיהם בולעת
האדמה ברעבתנות, כאילו נהנתה מכל הסיפור.

ואני רואה את הירוק הטהור הזה פורח בעליזות, שותה ומזדבל מהדם כאילו היה

זה משקה אנרגיה.

ואני רואה את העצים מלבליים בהתלהבות, ניזונים בשמחה מהבשר ומהדם
כמסעודת שלמה.

וזה מחליא אותי. נורא.

אני פוקח את עיניי בבעתה. מביט סביבי בתיעוב. וצווחה נוראה מתמלטת מגרוני.

הזאת היא ההוויה אשר כה הערצתי?! הזאת היא הבריאה אשר אמרתי כלילת
יופי?!

האמנם כאן ראיתי טוהר?? כאן מיששתי קדושה?? כאן מצאתי אמת??

האמנם כאן! כאן! במקום הזה! דימיתי לראות שלימות???

צווחתי ממלאת את כל כולי. את כל הוויית. קורעת אותי לגזרים.

אבל העולם סביבי? ובכן, הוא ממשיך כהרגלו. הירוק מלבלב. הנהר מפכפך.
הרוח מנשבת. והשמש מלטפת. רק כמה ציפורים התעוררו ממנוחתם בבהלה,
ועברו ברפרוף כנף לעץ הסמוך.

אני כבר לא מסוגל להכיל. ורטט של בחילה מזדחל לו במעלה גבי. כן כן. במקום
שבו מקודם רטטה הקדושה.

יש כאן יופי, יש כאן רוגע, אולי אפילו השראה. אבל
מאומה לא מעבר לזה.

וככה. באכזבה אדירה. נוטש אני את מקומי הקבוע. את המקום שאהבתי.
שחשבתי שאהב אותי.

כשעצב עצום ממלא את כל כולי.

הגִּיגִים מֵהַפִּינָה מֵאַחֲרָה

בית מדרש. ארונות ספרים. ארון קודש. ספרי תורה.
הקדושה וההוד מקיפים אותי מכל הצדדים. מכל הכיוונים.
ואני יושב לי כאן. בפינה מאחורה. כולי מכווץ. כמעט ובלתי נראה.
יושב לי ותוהה. יושב ומסתבך. יושב ודומע.
מתחיל הסדר. כולם מתיישבים במקומות. פותחים גמרא. מתחילים ללמוד.
ואני יושב לי כאן. בפינה מאחורה. וכולי מתמלא קנאה.
הכל כל כך ברור להם. כל כך נהיר להם. אין ספיקות. אין תהיות. הדרך סלולה ומוארת.
המטרה כבר מסומנת. זה הולך להיות ראש ישיבה. זה ר"מ. והוא מו"ץ.
הסל עם הציוד הנדרש מונח על ברכיהם. יש שם את השאיפות. יש את ההספקים. יש את הקבלות.
12 שעות לימוד ביום. 10 דקות שמו"ע. שעת שינה ב2.
תפתח בלומדס'. תעשה מספיק חזרות. תשקיע כמו שצריך.
תעשה את זה כל יום. את כל המפרט הטכני. אל תחסיר דבר.
תמשיך ככה כל הזמן. זוהי הדרך. בסופה תגיע אל המטרה המסומנת.
כמה ברור. כמה קל. כמה פשוט.
פעם גם אני הייתי כזה. קראו לי מתמיד. למדן. בעל ידיעות.
כל יום דף חדש. שלושה דפים חזרה. שקיעות בלימוד.
אההך. ימים יפים היו. ימים יפים. פשוטים. מאושרים.
אבל עבר כבר זמן מאז. משהו השתנה בי.
ועכשיו אני מוצא את עצמי יושב לי כאן. בפינה מאחורה. ולא יודע את נפשי.
לא יודע למה. לא מבין מדוע. אך פתאום אני חפץ בדרך הסלולה. אני מעוניין במטרה הברורה.
מכריח אני את עצמי ללכת בה. מתאמץ בכל הכח. אך אני מצליח.
מה כבר לא בסדר אצלי. מהו הפגם העמוק הטמון בי. מהי הבעיה השוכנת בקרבי.
מה היה לה לנשמת. מדוע איננה נותנת לי לצעוד בדרך הסלולה. כמו פעם. כמו כולם.
לא ברור. אינני יודע. אין לי מושג.
אינני יודע את התשובות. לא מוצא את הפתרונות. וצריך להתמודד עם הבעיות.
לכן אני יושב לי כאן. בפינה מאחורה. עצוב. מדוכדך. מיואש.

פתאום שומע אני קולות. הולכים ומתחזקים. הולכים ומתגברים.
מביט אני אנה ואנה. מנסה לאתר את מקורם. לתהות על קנקנם. לעמוד על פשרם.
מסתובב. בודק. חוקר. מחפש. בכל צד. בכל כיוון.
אפס. לא מוצא דבר. שום מקור הגיוני.
והקולות הולכים ומתחזקים. הולכים ומתגברים.
אוטם אני את אוזניי בכל הכח. כבר לא מסוגל להכיל.
והקולות חזקים כמקודם. לא הועלתי בכלום.
ולפתע תופס אני באחת. הקולות אינם מבחוץ. הם פשוט עולים מתוכי.
מנסה אני לכבות את הקולות. שמשתוללים בי. מבפנים.
מנסה אני לכבות את הקולות. אם לא לכבות לפחות להנמיך. אולי לברוח. כבר לא מסוגל יותר.
נלחם אני בכל הכח. לא בוחל באף דרך. לא מוותר.
אבל שום דבר לא עוזר. שום נסיון לא מצליח. כאילו היו לו לועגים לי. משטים בי. מצווחים באוזניי. לא נפסיק עד שתקשיב. לא נשתתק עד שתאזין.
ולבסוף תש כוחי. אוזלים כוחותיי. הוכרעה המלחמה.
ובלית ברירה. אני יושב לי כאן. בפינה מאחורה. מותש ומנוצח.
יושב ומקשיב. יושב ומאזין.
נותן להם לעלות מתוכי. להציף את כל כולי. לכסות אותי מכל צד. מכל עבר. מכל כיוון.
ופתאום מגלה אני עולמות חדשים. מחוזות שלא הכרתי. בתים וארמונות.
פתאום מתמלא אני כולי בתשוקה עזה. אולי זאת אפילו תאוה. לעשות רצון בוראי.
להדבק בו. ללכת בדרכיו. לקיים מצוותיו. לעשות נחת רוח לפניו.
להמליכו בעולם. לגדל שמו. לגלות ייחודו.
ואני יושב לי כאן. בפינה מאחורה. יושב ומשתהה. יושב ותמה.
היכן התחבאה לה זאת התשוקה עד עתה. היכן הסתתרה לה זאת התאוה.
הכיצד זה שלא פגשתיה מעולם. כל ימי לכתי בדרך הסלולה.
היאך יתכן הדבר שלא נתקלתי בה מימי. כל ימי היותי בדרך הברורה.
הכיצד אטום הייתי כל כך לרחשי לבי. היאך הזנחתי לי ככה את נשמת.
וממשיך אני לשבת לי כאן. בפינה מאחורה. ולפתוח דלתות. לטייל בארמונות. לגלות עולמות.
מכל עבר עולים להם קולות. מכל כיוון שומע אני קריאות.
סוגרים עלי מכל עבריי. מציפים הם את כל כולי. לא נותנים לי מנוח.

כל קול דורש לו דבר אחר. כל קריאה מציעה לה דרך שונה.
 מטה און. מנסה להקשיב. לשמוע את כולם.
 שומע אני קול. קולה של נפשי. קולה תקיף וחזק. בלתי מתפשר.
 דורשת היא בתוקף. לעזוב. לברוח. לזנוח הכל מאחוריי.
 לצאת לשדה. להאבד ביער. ולהשתוקק לאלוקי.
 לרצות בו. להתאוות לו. לבכות לו. לשורר אליו.
 לדבוק בו. להתרגש מקרבתו. להפקיר עצמי בידיו. להתערסל בזרועותיו.
 לכמוה. לכסוף. לערוג. להתרפס. להתמוגג. להתמוסס.
 להסתובב לי ככה ביער כל ימי. עד יקרעו בגדיי. עד יבלו שפתותיי.
 והקול ממשיך ומאיץ בי. ממשיך בהליכתו. ממשיך במרוצתו.
 ואני מתפתה לי לקום אחריו. לרוץ בעקבותיו. אל השדה הפתוח. אל היער.
 אך ביציאה פוגש בי קול אחר. שקט ומתון. קולה של רוח.
 מבקשת ממני בנועם. לחזור לפינתי. להתיישב במקומי.
 ופתע מגלה אני כי נרגעה לה נפשי. חלפה לה סערת.
 והקול מדבר בשקט. כמעט בלתי נשמע. פונה אלי בתחינה. מבקש ממני לחשוב.
 ואני מנסה להקשיב. מתאמץ להאזין.
 מוצא הוא לו חבר. מצרף אליו קול נוסף. קולה של נשמת. קולו של שכלי.
 ויחד. אווזים הם בי בעדינות. מסבירים לי את טעותי. פוקחים הם את עיניי.
 אל לך ללכת בדרך זו. אל לך להתפתות לתשוקת הנפש. לדבוק בתאוותה.
 אכן דרך נשגבה היא. ההולך בה קדוש הוא. דבק באלוקיו.
 אך סרך יש בה בדבקות זו. סרך זעיר. כמעט בלתי נראה.
 נפשו הבהמית היא המתאוה. יסודותיו החומריים הם המשתוקקים.
 נוטים הם להשתוקק לחומר. יכול לכוונם לרוח.
 אך כל מציאותם אנוכית היא. לא ידבקו בו בשלמות לעולם.
 הכיצד יוכל להתמזג בבוראו. היאך יוכל להתאחד באחדותו.
 לא תהיה קרבתו אלא כאני החפץ בו. אני המנסה להדבק בו.
 "אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת" כבר גילה לנו הבורא. כורח המציאות. יש
 אני ויש הוא.
 לך לך בדרך השלמה בדרך הבטוחה. הסלולה. בדרך המלך.
 חזור לך אל הדרך אשר זנחת מאחוריד. אותה הדרך בה מאסת. אותה הדרך בה
 חונכת.

אומנם אל תלך בה באותה צורה בה כולם הולכים. אל תצעד בה בעיניים עצומות
כרוב האנשים. אל נא תחזור על טעותך מהעבר.

פקח עיניך. הבן רצון בוראך. דע מהם ה' הדברים אותם שואל הוא מעמך.

לא ראש ישיבה. לא ר"מ. לא מו"ץ.

לא הצלחות. לא יכולות. לא מטרות.

השלם נפשך הבהמית. עבוד על יסודותיך עד שיתבטלו לגמרי.

האזן לנשמתך השכלית. עבוד ברוחך. האהבה והיראה.

רצה בו ברגשות הרוח. אינם גשמיים. אינם חוצצים.

בטל רצונות הנפש. חומריים הם. מבדילים בינך לבינו.

שמור מצוותיו. הלך בדרכיו. עשה לו נחת רוח.

בטל רצונך מפני רצונו. תדבק בו בשלמות. תתמזג בו. תתאחד באחדותו.

ואני יושב לי כאן. בפינה מאחורה. מאחורי הנפש. מאחורי הרוח. מאחורי הנשמה.

מאחורי הכל. וצריך לבחור. את בחירת חיי.

מוצא אני את עצמי מתרומם באחת. נפרד מפניתי. אותה הפינה מאחורה. עוזבה
לצמיתות. פותח גמרא. ומצטרף אל הלומדים...

ימים מקדם

הזוכרת את רוחי, ימים מקדם, ימים עברו
שנתיים ימים, אולי אף יותר, היו הם אלו
מנוחה לי לא נתת, לא לי, אף לא למחשבותיי
בלילות שנתי הדרת, אף ביום, הטרדת רעיונותיי
סובבת היית בשווקים, גרונך ניחר
עד תימצאי האמת, תביני הנסתר
תבונה דרשת, בצדק חפצת
אחר אמת רדפת, מחפשה לא חדלת
כעניה סוערה היית, לא ידעת לך נחמה
עד תתגלה לך אהובתך, תחבקך באהבה
תפילתי עמי בלילות הייתה, לשוכן מעונה
אהה אלוקי, מזור העלה, המצא לה רפואה

ימים קשים היו, אהה, ימים עברו
ימים מרים היו, פיללתי אך יעבורו
והנה, עברו הימים, החושך תם
השמש זרחה, אורה איננו מוכתם
שמחתי לנפשי, אמרתי הותרו מוסרי
אמת מצאה לה רוחי, ולסבלותי אמרה היא די
אמרתי אתענגה בתענוגים, אשר מני נחסכו
אבלה בנעימים ימי, האמת והשלום אהבו

אך הנה ארכו ימי, והשמש עודנה, לא שקעה
אם כן מה היה לך רוחי, מה לך מרוקנה
אמנם כן, יודעת את הרצוי, עושה רצון בוראך
אך שקטה את, איה הבעירה, היכן היא כמיהתך
מוצא אני מתגעגע, ימים מקדם, ימים עברו
שובי נא לסערתך רוחי, ודעי לך, ימים יפים היו
אכן כן, יודע אני, קשים ומרים
אך דוקא בשל זאת, טובים ויפים
אכן כן, ימי עונייך, ימי עצבונך, ימי נעורייך
אך עם זאת, ימי הריוןך, חבלי לידתך, ימי כלולותיך

אך הנה איפה מה לי בזאת נשבר
הן אמנה כי דימיתי שמצאתי לי כבר
הלא ידוע אדע ותהמה עלי רוחי
כי אמת מושלמת עדיין איננה בחיקי
הלא בן אנוש אני, ואיככה אוכל
להבין הבינה האלוקית, אשר בה הכל יוכלל
אין בעולמינו מחפש אשר מוצא
כי אם מצא, דע כי איננו אלא טועה
אולי היסוד ידעתי, אוכל להתחיל לעבוד
אך את שאר הבנין, הלא עד מותי עדיין אחמוד

שובי נא לסערתך רוחי, אל תתני עוד לנפשי קום
כי כבר הבנת לך הכל, אך עוד לא הבנת לך כלום.

קוים לדמותו של מו"ר הגאון הצדיק ר' משה נתן נטע יונגרייז זצוק"ל

תחושה קשה תוקפת אותי, עת ניגש אני למלאכת הנצחת הזכרונות ממו"ר עלי קלף.

לבי כמעט ואינו מניח לידי לנוע בשיעור המינימלי, הדרוש לצורך כתיבת שורות אלו.

היאך מעז אנכי לקחת אישיות זוהרת, החיה ונושמת בלבי ובלב אלפי תלמידים נוספים,

ולהופכה במחי קולמוס לסוג של דמות מן העבר המפואר, אשר אין בינה לבין המציאות העכשוית דבר, זולתי אוסף גליונות עתירי זכרונות?

היש לך חילול הקודש גדול מזה?

האמנם לא נותרה בלבי מעט מאותה בושה מתבקשת, אשר טבע האלוקים בלב בני האנוש, מעצם היותם צלם אלוקים?

אומנם מאמין אני, כי תחושה זו אינה נחלתי הבלעדית. ברור הדבר, כי זו היא מנת חלקו, של כל אדם אשר יהין בנפשו, לגשת למלאכה בלתי אפשרית זו, ולנסות להנציח דמות מופת נערצת, עלי ספר.

אולם הייתי מוצא בדבר נחמה פורתא, אילולא הייתה באה המציאות העובדתית וטופחת לה בעוז על פני, ומודיעה לי נחרצות, כי אין כל קשר בין המקרים.

שכן בכל אותם מקרים, על אף הקושי הקיים בהפיכת דמות חיה לדמות מן הכתובים, על כל פנים יש בתוצאה ממין ההשתקפות, ולו המינימלית ביותר, של אותה דמות מוארת.

אך כאן שונים הם לחלוטין פני הדברים.

הלא כל מהותו וגדלותו של רבינו זצ"ל, הייתה עובדת היותו "איש חי".

הלא הדבר אשר גורם לעיני לדמוע כל אימת אשר זכרוננו עולה נגד עיני, אינו רק אותם הסיפורים הנפלאים ומעוררי ההתפעלות, אשר מתגלגלים להם לאין ספור, מתחת לשרוולם של תלמידיו הרבים.

שכן סיפורים כאלו ורבים אחרים, תוכל למצוא לאלפים, בקרב אותם דמויות הוד מאירות, אשר מפארים את כותל המזרח של עמנו.

הזכרון, אשר בשלו לא מוצאת לה נפשי מנוח, הוא הקול.

אוי הקול...

קולו של רבינו.

אותו הקול. החי, האוהב, המלטף, הרוותח, הבוער, הכואב, והתובע.

והכל... הכל בעת ובעונה אחת.

והקול הזה לא בא מאליו, הוא נבע מלב.

לב חם. לב רותח. לב בוער.

ולו היה זה רק הקול, אולי עוד היינו מוצאים לנו דרך להתנחם.

אבל זה לא היה רק הקול.

היו אלו העינים...

העינים הטובות, החמות, המלטפות, הבוערות תדיר באש התורה, העוטפות אותך באהבה וברוך אינסופיים, המחדירות כך תחושת שייכות ושווי, המנתחות את כל ישותך לפרטי פרטים, הכואבות את כאבך, והתובעות את אותה תביעה נחרצת וחסרת פשרות - 'גדל בני, גדל'.

ואני עומד ותוהה, עומד ומשתהה.

ההיו אלו עיני בשר?

ההיו אלו, בסך הכל גלגלי עינים, העטויים קרנית ורשתית כשאר בני האנוש?

אם כן, הכיצד באה לה השמש, והשתכנה לה שמה, בכל אחת מעיניו הזכות?

והתשובה, כמו צפה ועולה לה מאליה.

"ואוהביו, כצאת השמש בגבורתו."

ולו היו אלו רק העינים...

היה זה החיוך. החיוך אשר נטע בלבך את התחושה, כאילו כל חייו עלי אדמות רק כמה

והשתוקק לרגע הזה, לרגע בו יוכל הוא להיות איתך. לרגע בו יוכל הוא לחייך

אליך.

ולא הייתה זו רק תחושה...

הייתה זו מציאות.

היה שם את הפנים. הפנים המאירות. אשר כל תו ותו מהם, שרף אותך באש אהבתו.

והיתה היד...

היד, המונעת באותה התלהבות מדבקת, אשר היוותה חלק בלתי נפרד מעצם אישיותו.

היד, המונפת באותה תביעה נוקבת, באותו כאב עצום, - "בני בני, מתי תגדל?"

ואתה היית עומד שמה, עומד ליד הסנה הבוער.

עומד... ונמס.

ואני עומד ושואל, עומד ותמה.

הכיצד? למען השם, הכיצד אפשר באמצעות עט ונייר החסרים כל קמצוץ מינימלי של חיות,

להעביר את האש הגדולה הזו, את אש התמיד. הכיצד?

והתשובה פשוטה.

אין. אי אפשר. לא ניתן.

אבל כלל נקוט הוא בדינו, מה שחייבים לכתוב, צריכים לכתוב.

ועל כן אני יושב כאן, יושב וכותב, כותב ודומע.

כותב, בגלל שצריך לכתוב. ודומע, בגלל תוצאות הכתיבה.

כי יודע אני, את אשר יחשוב לו הקורא בתום הקריאה.

הוא יחשוב. הוא יהיה בטוח. כי הצליח להקיף, ולו באופן חלקי, את גדלותו של האדם הענק והעצום הזה.

ועל כן אני יושב כאן, יושב ובוכה, יושב ודומע.

שכן אף אם היית לידו... אף אם ראית... אף אם התבוננת...

כל מה שיכלת לגעת. זה אולי בקרסולו.

אבל אם לא ראית. אם רק קראת... אפילו בקצה עקבו לא נגעת.

ובכל זאת אני כותב. בשביל אותה כמעט נגיעה. כמעט נגיעה בקצה עקבו.

והיה, ויתחזק מאן דהוא מן הדברים, ויתייצב בתחתית אותו סולם ענק...

אותו סולם המוצב ארצה, ואשר ראשו מגיע השמימה.

אותו סולם, אשר עליו טיפס רבינו בכל רגע מחייו.

והיה כך. ולו יהיה זה רק אחד...

והיה זה שכרי.

קבלות שמו"שי כתב לקבל על עצמו

7

זהו יום דבק במחשבה בו ובמעשיו של דוד, כדאין של שקיעתו ב' הקדושות.
של מחשבה אחת מבקשה מהב' ודוד כשהוא עומד לפניו.

למחנות המגורים. כל סדרה וסדרה, וכל מחנה וסדרה.

היום אז תמיד אלה מכתמים (הדמיונים), (ואף מכתם אחד). והשם השני
אשר ידוע לנו השם של מכתם, באופן של מכתם דמיוני.

בתורה מתפנה רק באלו המצבים, ובמיוחד במצבי חסר. וזהו שכתבנו: "במצבי חסר מתפנה רק באלו המצבים, ובמיוחד במצבי חסר".

אבות ובעלות ביום ד' צהר ובעלות שבת, אבות ובעלות
מלכות קדשם כל קדושתו ואבות, אבות ביום ראשון ושבת

פסוק

אז ישיר משה

שירת חיו
המופלאה של
מושי

היכל יד אליהו. אב תשע"ב. סיום הש"ס.

בין כל המשתתפים הרבים שגודשים את האולם נוטלים חלק גם אב ובנו, אב שזכה לסיים את הש"ס ומביא את בנו להשתתף עמו בשמחתו, 'ליתן שכר למביאיהם'...

האירוע המרגש, גדולי ישראל שבאו להשתתף בשמחתה של תורה, שמחת המסיימים, השלימות הזו - כל אלו חרטו תלמים עמוקים בליבו של הילד הצעיר שהשתתף בשמחה.

קח, הושיט לו אביו חוברת דקה, דפיה הראשונים של מסכת ברכות, הנער הצעיר נטל את החוברת, ולא עזב אותה...

צעיר הוא, עדין ילד, אך למרות גילו הצעיר, בהפסקות, בערבים הוא למד מידי יום את ה'דף היומי' מתוך הגמרא המבוארת אותה קנה לו אביו בכל פעם שהסתיימה זו הקודמת.

לא גחמה ילדותית חד פעמית הייתה זו, גם לא נאיביות תמימה, היו אלו ניצני גדלות זעירים שהחלו לנצנץ בחייו המופלאים של מוישי.

היה זה רגע כריתת הברית של מוישי עם התורה.
התורה של מוישי שעוד תלווה אותו בכל משעולי חייו המרתקים.
התורה של מוישי שמרגע שנכרך אחריה היא הייתה נוכחת בעומק השיתין של חייו.
היא עיצבה את חייו. היא קידשה את נפשו. הוא מצא בה את נשמתו.
והוא היה דבוק בה...

מוישי היה מחובר לתורה בחיבור שלם.
עם ההיקף שלה, עם העמקות שבה, עם הגובה, עם הניתוח שלה ועומק הסברות.

מוישי אהב את התורה.
והתורה אהבה אותו,
היא האירה לו את פניה.

היא פתחה לו את שעריה, גילתה את צפונותיה.

והוא מנגד. היה נאמן.

לא הייתה תורתו של מושי כתחביב עליו, על אף שהייתה חביבה עליו ביותר.

לא הייתה תורתו של מושי כשעשוע עברו, על אף שכל ימיו השתעשע בה.

מושי היה נאמן. ומחוייב.

מחובר בחיבור עמוק שהוא למעלה מרצון שבא והולך.

הוא התבטל לתורה.

תורתו של ה' היא, וה'שיותי' המופלא והמוחלט של מושי נתן את קולו בכל עת שמושי ניצב מול הגמרא.

יש אנשים של אהבה. יש אנשים של מחויבות.

מושי.

אהב את המחויבות.

מושי.

היה מחויב לאהבה.

והשילוב המופלא הזה של האהבה והמחויבות יצר את המציאות המופלאה הזו של תורתו של מושי.

תורת משה

תורתו של מושי מבוססת על ההיקף הנדיר אותו נשא בחיקו, של ידיעת רוב הש"ס, ידיעה שלא עמדה כאבן שאין לה הופכין, אלא בכל עת מצוא משמש במה שלמד, וכחלק מקביעתיו המוחלטות היו זמני חזרה על לימודו.

תורתו של מושי ראשיתה בלימוד הסוגיא בצורה שלימה, חשבון כל פרטיה, דקדוק עדין ורגיש של כל לשונותיה, ובתוך הבסיס הזה, היצוק הזה, הבנוי, הוא היה מעמיק עד לעומקה של סוגיא, תר אחר כל הבנותיה, מבקש לאחוז בשורש, השורש שיתן את אורו על כל הפרטים אותם העמיד ביד חזקה ומלטשת.

ר' משה מינצברג הגיע ל'שבעה' לנחם וביטא את התפעלותו מהנקודה הזו אותה ראה בדברו בלימוד עם מוישי, 'זה לא מצוי' הוא אמר 'בחור שגם מדקדק את כל לשונות הסוגיא והראשונים בדקדוק עמוק, ומחשבן את פרטי הסוגיא, וגם נוגע כל כך בעומק ההבנה ובשורשי הסוגיא'.

החברותא של מוישי נוגע בנקודה הזו:

אחד הדברים שהיו מיוחדים בלימוד עם מוישי זה השילוב הלא כ"כ מצוי שהיה לו בין דיוק והבנה של כל מילה לבין עומק הסברה. לרוב אלו שנהנים מסברות עמוקות פחות נהנים להשקיע זמן בכל מילה, וכן להפך, מוישי ידע לדייק כל מילה כל אות ותו אצלו היו חשובים, לא היה אצלו מושג שאחד מרבותינו הראשונים כתב ככה כי פשוט זה הסגנון שלו, או הסברים פשוטים בסגנון הזה, אצל מוישי לכל הטיה של לשון היתה משמעות.

ואז כשהגיע הזמן להמריא לסברות העמוקות, כל סברה הייתה מעוגנת בדברי הראשונים עם כל העומק והרוחב.

זו הייתה תורתו של מוישי, הדרישה והמחויבות לאמת חפץ עליה, ונתן צורה עמוקה לתורתו.

חבריו מספרים על התועלת מהלימוד עם בחור שזוכר את פרטי הסוגיא הזו, ואף את הדפים והסוגיות הקודמות לפרטי פרטים, הוא ציטט מהרש"י ומהתס' מתחילת המסכת, הוא חישבן את הסוגיא הנלמדת עם שאר הסוגיות, 'זה היה תענוג ללמוד איתו' משתף החברותא.

ידיד כותב:

היה לי הרגשה טובה לדבר איתו בלימוד כי תמיד הרגשתי סוג של הרגשה בטוחה כזו, הרגשה שהגיעה מכח הידיעה הרחבה שלו בתורה, הרצינות והאמת שהוא עסק בה.

לישיבה גדולה הגיע מוישי עם ידע של ארבע סדרים גמ' רש"י, מתחילת הש"ס עד סוף נזיקין, כשאת רוב המסכתות הוא יודע בעל פה ממש.

ידיד שלמד עם מוישי בישיבה קטנה משתף:

מוישי שלט בש"ס כבר ביש"ק ישר והפוך. היינו עושים לו "מבחני סיכה" (אגב, הוא לא הסכים לעשות את זה הרבה, מאוד לא רצה להבליט את ידיעותיו). היה לו ידע עצום בש"ס, בפוסקים, בהלכה, באגדה ובמחשבה.

כל בני הישה"ק למדו ממנו. למרות שהוא מעולם לא יחצן את עצמו, מעולם לא ניסה להתבלט, כולם ידעו היטב את מי אפשר לשאול שאלות ב"זבחים", מי יוכל לבאר בפשטות תוס' מוקשה בנידה....

מכל השעורים מעלינו ומתחתינו היו נגשים אליו בשאלות אינספור והוא השיב תמיד בפשטות, בענווה, כאליו הוא אחד מאיתנו, כאליו הוא יודע כמו כולם...

ידיד שמבוגר ממוישי בכמה שנים מבטא גם הוא את התפעלותו, "לא אשכח את ההלם שאחז בי בתחילת לימודי עם מוישי. הוא היה אז בתחילת שיעור א', בחור צעיר לכל הדעות. תוך כדי דיבור בלימוד מעמיק, ואני עדיין מתפעל מהתפיסה הדקה והחדה של בחור כה צעיר, ומוישי נזכר בגמרא באמצע מסכת מנחות, ומתחיל להרצות לפני את עיקרי השקלא וטריא בגמרא שם.

אני, שלא הכרתי את הגמרא הזו, ביקשתי לראות את הדברים בפנים כדי להבין טוב יותר, ומוישי פותח לי בזריזות את הגמרא, ושוטח לפני את הסוגיא בבהירות כבקי ורגיל, כמי שלמד היטב את הדף זה עתה.

הלימוד המשותף שלנו המשיך זמן ארוך אחר כך, וכל פעם מחדש הייתי נפעם מהשילוב המופלא הזה של הסיני ועוקר ההרים, החתירה להעמיד כל נקודה על דיוקה ותפיסת עומקה, שלא באה על חשבון ידיעותיו המופלגות ובקיאותו העצומה, ולא זה על חשבון זה."

'היתה זה שעת לילה מאוחרת', פותח אחד מידידיו, 'יצאתי למרפסת של הישיבה לשאוף מעט אויר, ראיתי שם את מוישי, לבד, יושב עם עצמו, זה לא היה חידוש בעיני, חשבתי שמן הסתם הוא חושב על איזו קושיא או נקודה עמוקה בסוגיא, אבל זה היה ממש זמן ממושך, מידי פעם הוא קם ממקומו והתהלך הלך ושוב לאורך המרפסת, מצאתי את עצמי פשוט יושב ובוהה בו, ופתאום אני שם לב ששפתיו ממלמלות במרץ, נגשתי אליו ושאלתי אותו מה במה הוא עסוק, ומוישי השיב לי בשיא הפשטות, עם הפשטות המתוקה שלו, 'אני באמצע לחזור על ב"ק' [כמדומני שזה היה ב"ק], ככה הוא המשיך ללכת במרפסת הלך ושוב, והוא משנן עמוד אחרי עמוד, דף אחרי דף, בעל פה, בפשטות, וזה לא הייתה מסכת שנלמדה בישיבה בזמן הזה, זה לדעתי סיפור שמשקף את הדמות של מוישי, את החיבור האדיר שלו ללימוד, את המתיקות והאהבה שהייתה לו לתורה'.

הידע העצום של מוישי שנבע מהכשרון הגדול, הזיכרון המיוחד, האהבה והאכפתיות של מוישי לתורה הפרו את תורתו ונתנו יסודות ובסיס לתורתו הגדולה.

ראש הישיבה, הגרי"ב שרייבר שליט"א, מוסר בביתו מידי ליל שישי מחזור מיוחד של חבורות לקבוצת בחורים נבחרת, מחזור של כשלוש שנים על ענייני קדשים, טהרות וזרעים. מוישי היה משתתף בקביעות בחבורות, וכאשר הסתיים המחזור והגרי"ב חזר למסור על ענייני קדשים, מוישי השתתף בחבורה הראשונה, ולאחר מכן חדל מלהשתתף.

כשנשאל על כך, מוישי אמר שהוא נכנס לחבורה הראשונה כדי לשמוע אם נאמרים דברים חדשים שלא נאמרו במחזור הקודם, וכעת הוא נוכח כי עיקרי הדברים כבר נאמרו בעבר, והוא זוכר הכל.

על העומק וההבנה

בעוד שבתחילת לימודו התמקד מוישי בעיקר בלימוד בקיאותי ו'כבישה' של מסכתות וסדרים, אט אט החלה נפשו הגדולה לבקש מעבר.

מוישי פיתח בקרבו עולם של העמקה, של ניתוח, של הבנה.

חבר משנות הישיבה קטנה משתף:

באיזה שהוא שלב בישיבה קטנה דיברנו על זה הצורך והדרכים ללמוד בעיון, בהתבוננות על כל פרט. בהקשבה, בשימת לב, ולפעמים באיטיות גם כן.

לעצור מהתוכניות הגרנדיוזיות, מכל ההיקף מלרוץ במרחבי ים החכמה. והוא עשה את זה. אפשר לשאול אנשים, אני חושב שזה משהו שהיה ניכר גם כלפי חוץ.

זה משהו שהוא קנה בעצמו ועשה במו ידיו.

אני רוצה להדגיש שאני לא מתכוון שהוא לא היה מעיין לפני כן, אבל להפוך את זה לעמוק ונוכח, הרבה יותר ממה שזה מבריק וחרیف - זה דברים שהוא קנה בעצמו ויצר לבד וככה הוא בנה את דמותו המופלאה. את שיקול וישוב הדעת הנדיר שלו, את המחשבה העמוקה הזו, עם ההתבוננות החודרת כ"כ עם הקמט באמצע המצח...

לימים תורתו של מוישי תהפוך לסמל של העמקה, חדירה לנשמת הסוגיא, הקפה וניתוח של כל פרטיה, והעמדה מופלאה של סוגיא בנויה.

מוישי היה עקשן, לא ויתר לעצמו, לא היה פרט בסוגיא שהוציא מתחת ידו שלא היה מבורר, מלוטש ומובן.

רה"י הגאון ר' ישראל בונים שרייבר סיפר שבלימודו עמו למד מסכת תמורה, ובתחילת המסכת נאמר יסוד שמוישי העמיק בו בכל פעם בה למדו, ובכל סוגיא מוישי היה שב ומחשבן את הדברים עם היסוד מתחילת המסכת, הוא לא נתן לשום יסוד לעמוד בלי ליטוש ובירור מעמיק.

החברותא של מוישי מתאר את לימודו עמו, הוא מספר שעל פי רוב כאשר היו מתחילים ללמוד בבוקר, מוישי היה מפתיע עם שאלה חדשה על הסוגיא שלמדו ביום האתמול, עוד דיוק בלשונות הסוגיא, עוד נקודה, 'אלו לא היה נקודות קטנות חדשות, אלו היו הערות שהצריכו אותנו לפתוח שוב את הסוגיא ולחשבנה לאור ההערות אותם העלה'.

כמה חברים של מוישי מתארים שאירע ונכנסו לדיונים אודות צורת וקצב הלימוד, והם טענו למוישי שניתן ללמוד מהר יותר, לא כמוהו שלומד באיטיות בגלל העיון וההעמקה המופלגים שלו.

אבל אצל מוישי העיון וההעמקה לא נבעו מאיזו 'אידיאולוגיה' או תאוריה שכך נכון ללמוד, הוא באמת התקשה בקושיות, נפשו חתרה להבנה.

ידיד אחד מספר שכל הנסיונות לשכנעו ללמוד יותר מהר היו רק עד שקבע איתו חברותא 'כשקבעתי איתו חברותא וראיתי איך הוא לומד, איך הוא מעמיק, הבנתי הכל'...

ידיד נוסף מתאר שבשלב מסוים בדברים על דרך הלימוד מוישי אמר לו, 'בא נפתח גמרא, נלמד, ונראה אם שייך ללמוד מהר יותר', 'התחלנו ללמוד', מספר הידיד, ולאחר כמה מילים מוישי שואל שאלה, שאלה אמיתית, המשכנו עוד מעט ואחרי כל כמה מילים מוישי מעמיק ושואל בצורה כל כך נכונה וישרה, 'בסוף הלימוד מוישי אמר לי שהוא מבין את הטעם שיש מלימוד מהיר, אבל הוא חושב שלעצמו יותר מתאימה דרך של הבנה וזכרון'.

יש כאן השלמה מופלאה לפרק הזה על העיון והעמקה של מוישי.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה" [בראשית כג, א]

"לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי" [רש"י].

בעלי המוסר גילו עומק בדברים, לא אמרה תורה שנפטרה שרה בת מאה עשרים ושבע שנים והיו בה את מעלות הצדקות והיופי, אלא רמזה תורה שבילדות היו בה את מעלות הילדות, כשגדלה והגיעה לימי הנערות לא זנחה את מעלות הילדות, אלא הוסיפה עליהם את מעלות הנערות, ובימי זקנותה נמצו בה כל מעלות האדם.

כשהגיעה לסוף ימיה, היו בה את מעלות גיל שבע, ומעלת גיל העשרים...

מעלות הילדות, הנערות והזקנות.

לא החליפה. רק הוסיפה.

כזה היה מושי.

לא הגיעו מעלות נעוריו ועקרו את הרגלי ומעלות צעירותו.

רק הוסיפו.

רק הצטרפו ונבנו כקומה נוספת על קומת הילדות והצעירות.

חבר משתאה מזה:

בעיני, העובדה שמושי אשר היה מוסיף והולך בהעמקתו והבנתו בכל תחום שהוא, וכל הזמן התקדם – נשאר עם ההרגלים הישנים כשהוא מוסיף בהם תוכן ומהות, מהווה דוגמא אשר באופן כללי מאפיינת מאוד את מושי, ובאופן ספציפי מאפיינת מאוד את לימודו המיוחד.

לפעמים, צורבים צעירים אשר היו מורגלים בהרגלים מסוימים - טובים - בשנות צעירותם, נוטים בשנות ההתבגרות להתייחס לאותם הרגלים בזלזול משהו ולזנוח אותם, מתוך הבנה כי ביחס להבנה שרכשו בשנות ההתבגרות, כאשר כעת הם מבינים טוב יותר את מהות העניין וכו', הרי שהרגלי העבר נבעו משטחיות גרידא, ואין להם במ עוד חפץ.

אך לא אצל מושי. כבן עליה המוסיף והולך, אשר עובד במרץ לבנות את עצמו קומה אחר קומה, ביסודיות ובעקביות, הרי שאצלו הרגליו התבגרו יחד אתו. הוא לא זנח אותם, אלא הוסיף בהם והתקדם בהם.

אם זה בתפילה, כאשר תפילותיו הארוכות משנותיו כנער רך התקדמו עמו אל שנות בגרותו, הולכות ומתרוממות עמו לפסגות חדשות, ואם זה בכל תחום אחר.

מושי התרגל בשנותיו הצעירות כבחור צעיר בישיבה הקטנה לשנן דפי גמרא רבים. עם השנים הוא התקדם כל הזמן בדרכי ההבנה והעיון, תפיסותיו והבנותיו הלכו והעמיקו, והוא עדיין נשאר עם סדרי הלימוד שקבע לעצמו, מערכות

מסודרות של התקדמות וחזרות, כאשר אדרבא, ההתבגרות וההעמקה שלו יחד עם הרגליו מצעירותו מפרות זו את זו, ויוצרות שלמות נדירה, מיוחדת במינה.

ויהיו חיי מושי...

על הקשר והקבלה מרבתי

"מה דגים שבים פותחין את פיהם לקבל טיפת המטר שיורדת מן השמים כך דברי תורה, תלמיד חכם שומע מדרש או הגדה מצית אצלו לשמוע" [פסיקתא דברים].

מעין מלא היה מושי, שופע, מחדש, מתקדם.

אולם לא הביאה אותו גדלותו ורוחב דעתו להיות מעין המתמלא מעצמו בלבד, מיוחד היה בקבלה מרבתי, ובקשר המועיל אותו החזיק עם רבותיו.

בהספדו על מושי בכה ראש הישיבה הגריב"ש בפותחו: "הבן יקר לי אפרים, אם ילד שעשועים..."

ילד שעשועים לראש הישיבה...

דבריו לא בחלל ריק באו, הם באו לאחר כמה שנים של חברותא של מושי עם רה"י בסדר קדשים, מושי גם היה מחובר לתורותיו של ראש הישיבה ואף היה חוזר עליהם ומסבירם בדרכו הייחודית.

"יש הרבה שרוצים לעלות ולהתעלות" אמר רה"י לאחד מתלמידיו, 'ההבדל ביניהם, שמושי רצה רק את זה! רק לעלות ולהתעלות בתורה ויראת שמים'.

זכור אזכרנו עוד...

באופן כללי היה מושי תלמיד אמיתי לרבתי, הוא ממש ינק תורה מכל מי שראה בו אופן וצורה לעלות ולהתקדם התורה והבנתה.

ידידיו מספרים על השתתפות ערה וקשובה בשיעורי הרמי"ם, ושיחות ארוכות לאחר השיעורים של בירור וליבון הדברים עד דק.

לא רק מרבתי בישיבה היה מושי לומד ומקבל, כשהתארגנו קבוצת בחורים לשמיעת 'חבורה' מרש"ד גוטנטג שליט"א תלמידו של הגר"מ וולפין שליט"א, מושי השתתף באופן קבוע בשיעוריו בהם מצא פן נוסף, רבדים נוספים שניתן להעפיל ולהעמיק בהם.

ובעצם, מכל ידיד הוא היה מקבל, שומע, ומברר מה התכוון, מה בא להעמיד, החברותא של מושי מתפעל מכך שפעמים רבות מושי היה מביא ראיות ומבאר את היסוד שלו, על אף שמושי עצמו אחז בדרך אחרת בסוגיא.

'אני אישית קינאתי בו על זה', משתף ידיד נוסף, 'הוא היה יכול לחזור על יסוד של חבר, או רב, בכזו פשטות, ועם כזה חיוך, כאילו זה לא משנה לו שלא הוא אמר את זה'...

ליבו בתורתו

אבל האור המיוחד המאפיין את תורתו של מושי לא היה מורכב רק מהזיכרון והכשרון הגדול שלו, גם לא רק מהעמקה הניתוח המיוחדים שלו.

היה שם עוד משהו.

היה שם את מושי.

מושי היה בתוך תורתו, עם כל ליבו ונפשו, כל כולו היה משוקע שם, עם כל הרגשיו הדקים, עם כל ליבו הגדול, עם העדינות עם האצילות, עם הטהרה. כל סברא של מושי כמו הייתה חצובה היישר מליבו.

'כשמושי למד, היה שם לב' אמר רה"י הגר"א קפלן.

ידיד מספר שהוא דיבר עם מושי פעם על תפיסה של סברות והבנות דקות ועדינות, מושי אמר לו משפט ששופך אור טהור ומגלה מאיזה מקום נחצבו דברי תורתו.

מושי אמר לו כך:

'יש סברות והבנות שלא תמיד אפשר לתפוס אותם, כשיש לי סיטואציה של חיבור חזק לעולם הזה אני מרגיש אחרי זה קושי אמיתי לתפוס סברות ועניינים דקים ועמוקים'.

צא ולמד מה היה המעיין הטהור ממנו שאב מושי את דברי תורתו.

החברותא של מושי כותב:

פעמים רבות כשהיה משתף אותי באיזה סברא או הבנה חשתי כיצד הוא מבטא מעיין עצום של תחושות ורגשות, הוא היה חי את סברותיו עד שהיתה תחושה שהוא משתף בחוויות אישיות.

ידיד נוסף משתף, ובדבריו ניתן לנו עומק ופירוש למה שחז"ל מכנים "תורה דיליה".

זכיתי לדבר עמו בלימוד ובעבודת ה' וראיתי בחוש שלא רק משכלו הוא מדבר כי אם מנפשו. כל סברא שיצאה מפיו נדמתה כנתח מנפשו. בכל פעם שדיברנו, היה בולט כל כך שהוא ממש חי את הדברים.

לא פלא שבכל פעם שהתווכחתי עמו, הרגשתי כאילו אני חותך את בשרו בסכין, על אף שהוא היה אדם רגוע ונוח באופן נדיר.

הרה"ג אוריאל פריד שליט"א מרבני הישיבה מתאר שלעיתים הוא היה משוחח עם מושי בלימוד, ולאחר שעה ארוכה של בירור וליבון הם היו מגיעים להבנה או גדר מסוים, מושי היה חוזר לפעמים יום למחרת, 'נראה לי שהבנתי את העניין ברור יותר', היה אומר, ואז היה שוטח את הדברים, היו אלו הדברים שנאמרו אתמול ממש, כמעט מילה במילה...

אבל בפעם השניה נוספו החיות והחיבור לדברים, וראוי לחזור שוב על הדברים בשביל חיוך וחוויה שנוספו בהם...

על התמדה ואהבה

אין דברי תורה נקנים אלא ביגיעה.

מושי התייגע בתורה, התמיד בה עד כלות.

נידד שנתו מעיניו עבודה. הגה בה בכל עת מצוא.

מושי היה חוזר לפנימיה באופן קבוע בשעה שתיים בלילה, לפעמים אף מאוחר יותר.

לא בגלל שהיה 'נמצא' בבית מדרש... גם לא היה 'מדבר בלימוד'.

כל אותו הזמן היה רכון על הגמרא, ללא נייע, מרוכז, ממוקד, חלק מהזמן עם חברותא אבל חלק גדול מאד מהזמן היה פשוט לבד, עם הגמרא, שקוע, לומד, חוזר, דבוק.

ידיד כותב:

הציור הראשון שעומד לי הראשון כשאני חושב על מוישי, זה מוישי והגמרא, הוא היה מתמיד בצורה נדירה, עד השעות הקטנות של הלילה.

נראה שלא צריך הבחנה דקה לראות שזה לא לימוד רגיל, זה לא לימוד שנבע מתוך שכולם לומדים, לא לימוד שנבע רק מתוך משטר עצמי, ולא מתוך הכרח חיצוני אלא מתוך תשוקה פנימית שמילאה את כל חדרי לבו.

ביחוד זכורני שהיה יושב סד"ג- סד"ד ברצף ללא תזוזה ממש מרותק לגמ' וזה היה נראה שהוא עסוק בדבר הכי מענין והכי מושך בעולם.

חבריו מהישיבה קטנה, גם הם לא שוכחים את התמדתו ודבקותו בתורה.

בחור שנכנס לישיבה קטנה אחרי שמוישי כבר עלה לישיבה גדולה מספר שעדין היו משוחחים על התמדתו הגדולה, וכיצד בחג שבועות היה ער גם ביום ולא הלך לנוח אחרי ליל שבועות גדוש בתורה.

ידיד נוסף מהישיבה קטנה נזכר איך בשמחת תורה בדקות הבודדות שבין ההקפות כשהגבאי היה מכריז על הכיבודים מוישי כבר היה שקוע בגמרתו, משלים את הספקיו.

וכולם אומרים, כל מי שראה אותו בתורתו, זה לא היה רק התמדה, לא רק מספר שעות עצם מול הגמרא, הוא היה פשוט 'מרותק' לגמרא, השעות הרבות שהוא הגה בתורה היו אפופות כולם בחיבור עמוק וחוויה עצומה.

אחד החברות משה:

היו פעמים שקרה והגעתי באיחור, הוא כבר הספיק לשקוע במסכת אחרת, היתה לי תחושה שהוא נמצא עכשיו בחויה רגועה ושלווה מאד, הוא היה ממש מהופנט בתוך הלימוד.

הצורה איך הוא היה לומד עומדת מול עיני, הוא היה יושב מכופף כולו אל תוך הגמ' והיה יושב כך שעות בלי תזוזה, הוא פשוט היה שקוע בחויה עמוקה שריתקה אותו למקומו.

לימוד התורה ליווה אותו בכל עת, לא היה מאורע או דבר מה בעולם שיכול היה לגבור על החיבור הקדוש הזה של מוישי והגמרא.

לשם דוגמא, מובא הסיפור הבא:

ליל ל"ג בעומר תשפ"א. השעה: 2 בלילה. המקום: בית מדרש 'ישיבת נתיב הדעת'.

השמועות המרות החלו להסתנן גם לישיבה, מבולבלות, מדממות, סהרוריות.
טלפונים בהולים של הורים לקוי הישיבה מבררים על שלום יקיריהם, שמועות, בלגן...

דמות אחת נותרת נטועה בבית המדרש, גמרא על ברכיו, הוא רכון עליה, מרוכז בה, נדמה
כמו מנותק מכל ההווי השורר והמדמם.

רק נראה מנותק...

עד ראיה מספר על זה.

'נכנסתי לבית המדרש בתוך כל מבול השמועות הכואב, בתוך הבלבול.
ראיתי את מוישי יושב על יד הגמרא, במקומו הקבוע, כרגיל, עט בידו והוא מסכם סוגיא,
התקרבתי לעברו, ואז ראיתי את אחד המחזות העזים בחיי.
מוישי ישב על יד הגמרא, כותב 'חבורה' על סוגיית 'אישות'.

ובוכה...

כותב...

ובוכה...

ממש בוכה. ממש כותב.

התיאור הזה, יותר ממה שהוא מרטיט ועצום,
הוא מספר את הסיפור של מוישי.

מוישי.

ים של רגש.

סערות של נשמה.

מוישי.

מחובר עם התורה.

לא אז מחבקה.

ההשלמה לסיפור הגדול הזה, שה'חבורה' הזו שנכתבה בלילה המרטיט הזה, זכתה בפרס הראשון בתחרות לחידושי תורה...

ללמדנו איך לומדים...

ללמדנו גם, איך בוכים...

התורה אצל מוישי לא הייתה רק משהו שצריך לעשות, צריך ללמוד, וגם אהוב וכדאי.

התורה אצל מוישי הייתה ה'אי', המקלט, המקום שלו, האישי.

ידיד מספר:

'פעם שוחחנו על נושא שהטריד אותנו מאד,

בסיום השיחה, אמרתי לו שישתדל לא לחשוב על הנושא יותר מידי, בשביל שזה לא יטריד אותו ויגזול את יישוב דעתו,

'אני לא חושש, הוא אמר לי, אני לא חושש שמשוהו יטריד אותי ברמה כזו שיגזול לי את יישוב הדעת שלי, אולי פעם הייתי יכול לחשוש מזה...

אבל היום, היום יש לי את התורה שלי...

אני מתיישב ללמוד והכל בסדר...

הכל בשליטה... הכל יציב וברור פתאום...

על המחויבויות והעיקביות.

הימים ימי ספירת העומר, ימי הכנה לחג השבועות שהולך ומתקרב, איש איש והצורה בה הוא מכין את עצמו ליום הגדול.

מוישי כדרכו, בזמן הארוחות, בהכנות ליום שישי תדיר אזניו פתוחות לדבריו תורה הבוקעים מתוך האוזניות שתקועות באוזניו.

וקולו של הרב'ה הגדול ר' משה שפירא בוקע מהם:

'מה הפירוש לקבל תורה'?

שואל הרב, שקול, חותר.

אנחנו צריכים לקבל עלינו את הקבלה הגדולה שהתורה מחיבת אותנו. אנחנו משועבדים, אנחנו משועבדים את עצמנו, אנחנו חייבים חיוב גמור להיות משועבדים לגמרי לתורה וזה לא תלוי בנו.

והרב ממשיך:

בשו"ע כתוב גם בסימן קנ"ו וגם ברמ"א שאדם חייב לקבוע זמן לתלמודו ביום ובלילה. והכונה בלקבוע זמן, הפוסקים מוסיפים והמ"ב מעתיק זאת, שהכונה שחייב לקבוע זמן ולא יבטל אותו אפי' בשביל הפסד מרובה. חייב לקבוע לו זמן.

והרב ממשיך ומאריך על כפית הר כגיגית, וביאורו של המהר"ל שהתורה אינה יכולה לעמוד כדבר שבני אדם בוחרים אלא כמשהו מוכרח 'אם התורה לא עומדת כדבר מוכרח זה לא תורה'.

'ההלכה למעשה' מסיים הרב:

ההלכה למעשה שאנחנו צריכים ללמוד בזמן שהוא לא שלנו. אם אנחנו לומדים רק מפני שאנחנו רוצים זה לא נקרא ללמוד תורה. ודאי שצריך לרצות, ודאי שצריך ללמוד מתוך חשק, אבל צריך לדעת, הזמן כעת שאני לומד תורה זה זמן שהוא לא שלי. אני משועבד. התורה היא דבר מחויב, ואני צריך ללמוד כי זה מחויב. והביטוי לזה, שצריך לקבוע זמן שהזמן הזה הוא קודש. ואני לא יכול להחליף את הזמן. חייב להיות זמן שלומדים ולא משנים לשום צורך שאינו הכרח גמור. זה הפירוש לקבוע זמן. הזמן הזה הוא לא שלי, אני כבר נתתי אותו. אני משועבד.

זה עיקר הדין. אנחנו חייבים לקבוע זמן. אנחנו חייבים שהזמן הזה יהיה קבוע, קבוע זה נקרא לא ניתן להזזה, הזמן שלנו הוא דבר המיטלטל אפשר להזיז אותו, וזה צריך להיות קבוע לא דבר המיטלטל. זה יסוד הדין של חייב לקבוע לו זמן לתלמודו ביום ובלילה.

מוישי שומע את דברי רבו הגדול, והדברים יורדים חדרי ליבו, עמוק עמוק, חורשים שם תלמים חדשים.

'קביעות עיתים לתורה'.

השיחה הזו של ר' משה לא נתנה לו מנוח, הוא הלך סהרורי כמה ימים, בוחן את עיתותיו, אילו שעות ספציפיות יש שהוא יכול להגדירם כקבועים, כהחלטיים, צריכים אלו להיות שעות מסוימות בכל יום, בשבתות, בחגים, ביום כיפור... גם בלילות הבאים השאלה לא הרפתה ממוישי.

יום מתן תורה מתקרב, והוא מרגיש שאין לו את הכלים לקבל את התורה. מה גם שבתחילת השיחה ר' משה הוכיח והסביר שבכל שנה מוטל על האדם לקבל את התורה מחדש, ובאותה צורה בה קיבלו בני ישראל את התורה במעמד הר סיני, כפיית הר, מוחלטות.

בצר לו פנה למורו ורבו רה"י הגריב"ש, ושטח לפניו את שאלתו, מצוקתו.

ראש הישיבה הסביר למוישי שהנקודה המהותית בקביעת זמן קבוע היא שתהיה התקדמות יומיומית קבועה שמובילה לתהליך של ידיעת התורה, קביעת הספק מסוים יומיומי ומוחלט, אמר רה"י, בהחלט מוגדרת קביעת עיתים לתורה.

מוישי סבר וקיבל.

הוא קבע לעצמו הספק יומי של לימוד, מחוץ לסדרי הישיבה עם החברותות, אחד בבוקר ואחד בלילה, כלשון הרמב"ם שחייב לקבוע לו זמן ביום ובלילה, ממחויבויות אלו לא נטה אפילו יום אחד, בשבתות, בחגים, בימים נוראים, בבין הזמנים...

קבלת תורה אמיתית.

מוחלטת.

שיעבוד, כמו שאמר רבו ר' משה.

אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו... קבעת עתים לתורה??? [שבת דף לא ע"א].

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו...

שוייתי ה' לנגדי תמיד.

'שוייתי ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים'. [רמ"א או"ח סימן א].

הערה קטנה העיר הגר"א על דברי הרמ"א, הערה קטנה.

הערה שהרעשה את ליבו הטהור של מושי.

"וזהו כל מעלת הצדיקים".

הוא הראה את דברי הגר"א הללו לידידיו, אך ככל הנראה, יותר משהראה אותם לידידיו, הוא ראה אותם לעצמו, הם היו מונחים בליבו, עמוק, אולי עמוק יותר מכל דבר אחר, וכל מעשיו כמו היו ניזונים מאותה האמרה.

'שוייתי ה' לנגדי תמיד'.

במשך כמה מלילות השבת הארוכים של חורף, מושי למד עם חברותא באחד מבתי המדרש הסמוכים לשיבה, בסיומו של הלימוד הזה במשך כמה וכמה שבועות התפתחה שיחה, שיחה שהתקיימה בחלקו השני של הלילה, זה שקרוב לזריחה כמובן.

מושי תיאר לידידו שהמקום שאליו הוא שואף, וחותר, ועובד, זה מקום בו אין לו כלל רצונות אישיים, אנושיים, עצמיים. הוא חותר להיות במקום שכל מה שהוא פועל בחייו, הכל נובע רק מתוך כפיפות לרצון ה'.

החברותא, ניסה לטעון בכל תוקף שאין מציאות כזאת של אדם שאין לו כלל רצון אישי, עצמי, 'זה מבסיס המציאות של בן אדם, שהוא רוצה, ויש לו רצון עצמי',

'אתה בן אדם', הוא טען לו.

'אדרבא, את הבחירה שלך, את ההתמודדות עם רצונותיך שלך רוצה ה'.

כך היו משוחחים.

והתמשכה השיחה כמה וכמה שבועות.

האריכו ביניהם רבות על חובת האדם בעולמו, על רצון ה', על בנין קומת נפש האדם.

על רצון האדם ורצון ה'.

ומוישי, כך מתאר ידידו, היה יושב בפנים מרוכזות, חושב, מנתח, פותח ספרים, שוקל, מדבר בלהט, מקשיב בריכוז.

דרוך. מברר את הסוגיא המשמעותית ביותר בחייו.

מה ה' אלוך שואל מעמך.

עד שבליל שבת אחד, לאחר כמה שבועות שהיו מתווכחים בזה, השתכנע מוישי בצדקת דבריו של ידידו, 'אכן, אני מודה לדברך שאין אדם שאין לו רצונות, חייב להיות לאדם רצון עצמי, אישי, אנושי,

אלא

שכל רצוני האישי אינו אלא אחד.

לעשות רצון ה'.

רק נציין כי השיחה הזו התקיימה בשנתו הראשונה של מוישי בישיבה, בהיותו נער צעיר כבן 18 שנים.

הסיפור אולי נשמע קצת מופרז, אמרה גבוהה מידי, אולי אפילו מוגזמת,

אבל מי שהכיר את מוישי, ולו מעט, ראה אותו בתורתו, בתפילתו, בהילוכו בחיים, אינו מופתע מהאמירה הנשגבת הזו.

אולי להיפך, אולי זה רק **מסביר לו**, מהיכן ינק אילן נאה וגבוה זה, היכן היו נטועים שורשיו.

היכן?

ב'שיויתי'.

וכשהספידו בסער גיסו, מצא בדבריו אלו מעין פשר וצורה להלכה שנפסקה בשולחן ערוך.

"חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו"

מוישי, למדתי את ההלכה הזו כמה פעמים ומעולם לא הבנתי איך שייך לבקש את זה מבני אדם, אבל מוישי, אתה הראית לנו איך אפשר שכל החיים לא מעניין אותנו, לא אכפת לנו כלום, "הרצון היחיד שלנו זה לעבוד את ה'.

מוישי חי באופן טבעי ופשוט איך המציאות כולה, וחיי האישיים בפרט מכוונים מעצם מציאותם לכיוון אחד, וכולם על כל פרטיהם וכללותם מיועדים לדבר האחד והיחיד - גילוי כבוד ה' בעולם.

ידיד משתף:

לא אשכח את אותו ליל שבת שחל במוצאי פורים היינו עדיין שנינו בגילופין. אני חושב שזה התחיל מכך שהוא התעקש שלא לבטל את הקביעות המשותפת בלילות שבת גם בליל שבת זה. התחלנו בחדר שיעורים אחורי, כשמהר מאוד הקירות והתקרה היו צמצום מגביל מידי ויצאנו לאוויר הליל - שבתי של רמות.

עברנו ליד המכולת ומוישי תופס עץ, ואחר כך גדר מיושנת שעמדה שם, מנענע את העצמים הללו בהתרגשות ושואל "אתה חשב שהעץ הזה הוא סתם עץ?" ואחר כך את הגדר: "נראה לך שזה סתם גדר? אתה יודע מה זה הגדר הזה? זה הכל גילוי כבוד ה'..." הסתובבנו אז סביב כל רמות פולין, עברנו ליד צומת רמות פולין, עלינו לכיוון חזקיהו שבתאי, ומוישי כל הזמן מתאר ומרחיב בהתרגשות פנימית כמה הכל נובע מאחדותו, והקב"ה נמצא, ורק צריך להקשיב ולראות אותו בכל מקום, ואיך דרך כל הבריאה אפשר לראות את כבוד ה',

ולא היו אלו 'דיבורי שיכורים', זה היה ביטוי אמיתי לתפיסה שלו על הבריאה.

סיפר ידידו ששוחח עמו על עניין 'שמירת העיניים', ומוישי טען, שאין העניין בשמירת העיניים מסתכם בכך שהאדם שומר את עצמו לבל ייזק על ידי עיניו, אלא בעומק העניין האדם נדרש לשמור על עיניו, דהיינו לשמור את כח הראיה וההשקפה שלו על חיי ועל דרכיו ל'עיניך דרכי תצרנה', שמירת העיניים למטרתם ותכליתם.

וסיים ידידו ששמע ממנו את הדברים:

'ואני הרגשתי שאת עצמו הוא מתאר, דמות של אדם ששומר את כל כח השקפתו למטרה אחת של קיום רצון ה'."

תפילה

לכתוב פרק על תפילתו של מוישי, זה כמו לנסות לתאר לעיוור מה ההבדל בין הצבע האדום לרעהו הורוד.

לא, בעצם, זה ה-ר-ב-ה יותר קשה.

תפילה של מוישי מוכרחים לראות, בשביל להבין, בשביל להבין שאתה לא מבין.

או אולי זה מסוג הדברים שמוכרחים לראות, בשביל להאמין.

מי יאמין שחי בינינו בחור צעיר והיה עומד שעה שלימה בתפילה, ללא נוע, בריכוז שלא מעלמא הדין, עיניו העצומות פקוחות לשמים, ופניו מביטות למעלה, לאינסוף, פיו פתוח, כמו צמא, כמו מבקש להיכלל באינסוף, מי יאמין?

כלום אנו שראינו, מאמינים לעצמנו שכך ראינו?

מה היה שם בתפילתו של מוישי?

איני יודע, אבל אני יודע שלא היה זה התפילה שאותה אנו מתפללים.

רוצים ראייה?

ידידו עמד לפני מיטתו ובמילים שבורות וחתוכות אותם הצליח להוציא, סיפר על שיחה שהייתה לו עם מוישי על ייסורים שאנשים עוברים בעולם.

בתוך השיחה אמר לו מוישי.

'תקשיב, אין לי תשובות לשאלות הללו,

אבל יש לי תפילה.

בשמונה עשרה אין לי שאלות!!!

אתם מבינים?

מבינים שאנחנו אפילו לא מבינים מה אנחנו לא מבינים?

מבינים שתפילה בשבילו היתה משהו אחר?

עמוק? קיומי?

"פעם שאלתי אותו מה הוא עושה כ"כ הרבה זמן בתפילה. אז הוא פתח לי "דרך ה" והראה לי שהרמח"ל כותב שהנושא של תפילה שהראשית של ההשתדלות של כל המציאות של בן אדם בעולם, כדי שהעולם הגשמי לא יוריד אותו, כל המציאות צריכה להיות מתוך התפילה ואז זה מגיע לו ממקום רוחני. ואז הוא אמר לי, אני לא מבין, יש יום שלם שצריך לעבוד בו את הקב"ה, צריך ללמוד, צריך... זה חייב להתחיל מהשמונה עשרה, חייב להיות שהשמו"ע זה הפתח של הכל."

יש אמרה חסידית על 'תפילה',

ומותר לומר אמרה חסידית מוזרה ככל שתהיה אם אין לך מילים אחרות לבטא מה שאתה רואה.

'תפילה מלשון הטפלה', כך אמרו חסידים.

שהאדם בתפילה נטפל לה', מבקש להתחבר ולהתמזג באינסוף.

אין מילים אחרות שמתארות את התפילה של מושי חוץ מהאמרה הזו.

ידיד שישב לצידו בתפילות ערבית משתף:

היה לי אין סוף התפעלות מתפילת ערבית של חול שלו, ישבתי לצידו, כמעט לא זע, תנועותיו עדינות, הרגישו ברור איך שהוא עומד לפני מלך, איך שהוא נכנע בפניו, איך שהוא אוהב את בוראו, הוא היה מתפלל באריכות ובריכוז שאין כמוהו.

מן הסתם אין בחור אחד שהיה בסביבתו שלא הרגיש איך התפילה של מושי מחוללת משהו בליבו, איך היא מגדלת ומרוממת אותו.

איך הוא לומד ממוישי מה היא תפילה,

בלי לדבר, בלי להסביר, בדממה.

ידיד מנסה לתת קצת מילים...

בעולם שלנו בשביל להרגיש את התפילה צריך להתנדנד חזק חזק ולכווץ את כל הפרצוף בהעוויה מיוסרת. אחרת אין כאן שום ריגוש. לעומת זאת בשביל להתרכז ולהבין את התפילה באמת, צריך להסתכל בסידור בכובד ראש ולקרוא מילה במילה כמונה מעות, להתפלל במתינות. או אז אפשר להבין באמת את משמעות התפילה.

אצל מוישי הכל היה אחרת. התפילה אצלו לא היתה מאורע חוויתי וריגוש, היא גם לא היתה זמן של ניתוח והבנת הכתוב, היא היתה פשוט תפילה. עמידה לפני ה'. דבר פחות שכיח אצלנו שהתרגלנו כל כך לתפילה הרגילה והיומיומית. הבנאלית כביכול. אצלו תפילה היתה הזמן שבו הוא פשוט התייחד עם אבא, היה איתו, לבד. וזה היה כל כך אמיתי, וכל כך נחמד. וכל כך לא היה נחמד לו לעזוב את זה, עד שהיה נראה כאילו הוא לא מסוגל להיפרד מהמילים, מושך אותם עוד קצת, ועוד קצת. מגלגל על הלשון, ונהנה.

הכוזרי [במאמר ג אות ה], מתאר את דמותו של החסיד, ידיד של מוישי הצביע על מילותיו של ריה"ל ומצא בהם את מוישי, את תפילתו, ובעצם את כל חייו.

"ותהיה העת [עת התפילה] ההיא לב הזמן ופריו, ויהיו שאר עיתותיו כדרכים המגיעים אל העת ההיא, יתאוה קרבנו שבו מתדמה ברוחניים ויתרחק מהבהמיים, ויהיה פרי יומו ולילו השלוש עתות של תפלה"

'אני מרגיש', כותב ידידו על דברי הכוזרי, 'שזה המהות של מוישי, הוא היה חי בצורה הפשוטה ביותר והכיר את מקומו וחבריו, אבל הכל היה אצלו כדרכים המגיעים אל העת ההיא - של החיבור והדיבור עם ה'. תמיד יכלת לראות בעיניו מבט של השתוקקות, של "צמאה נפשי לאלוקים לקל חי". הוא היה צמא'.

הרה"ג אוריאל פריד שליט"א מדגיש את החיבור החוויתי שראו עליו בתפילה ובכל חייו: "לראות אותו מתפלל היה לראות אדם שלא רק אומר תפילה אלא שחווה, חי ומרגיש את התפילה, לכן זה כל כך קירב אותו".

כך ראה את זה אחד ממכריו:

'וכאשר היה משה נפטר מאת פני המלך, ככלותו לחלות פניו, היו פניו רחוצות, נוהרות באור עליון, [ובנהירו סגי בתפילות שבת, ועל כולם בשעת רעוא דרעוין], והביטו אחרי משה, כי קרן אור פניו, ויחזו כי שב אל המחנה, אבל לא כאן היה, 'ויעמוד לפני ה'!'

אחד האברכים שלמד עמו בכולל בתקופה שאחרי נישואיו מתאר:

הוא לא היה חסיד, וגם לא נראה שזה היה רק 'עבודת תפילה', הוא פשוט היה
אדם שמתגעגע, מתגעגע לה'...
לא מגיע לתפילה רק בשביל לבקש דבר או שניים...
זה היה פשוט נדיר ומדהים לראות אדם שבפשטות גמורה מתגעגע לה'...

חבר כתב מכתב בו הוא מתאר את ההשפעה העמוקה של התפילות של מושי על
תפילותיו בפרט ועל חייו בכלל.

הוא מסיים את המאמר בכאב:
מושי, תפילותיך חסרות לנו,
כמהים אנו לחזות בך שוב,
לדעת למה לשאוף,
לנסות לחקות.

בהמשך מכתבו הוא מבקש ממושי שימשיך להתפלל ולפעול מלמעלה,
'אנחנו', הוא כותב 'נמשיך להתפלל ולפעול מלמטה'.

הוא מסיים את המכתב במשפט הבא:

'מתפללים בזכותך, ולזכותך'.

המשפט הזה, מחזיר אותנו לשבועות שכל ידידיו ומשפחתו עמדו סביב מיטתו ובכל
מקומות מושבותיהם ופתחו את ליבם בתפילה לה' עבור מושי.

אי אפשר לדעת כמה מהתפילות הללו, שהתפללו עבורו, היה בהם מימד מסוים שינק
ולמד מתפילותיו שלו...

דקדוק ההלכה

העמידה המוחלטת של מוישי לנוכח ה' לא הייתה רק בתפילה, גם לא רק בבית המדרש, בכל החיים הוא עומד לפני ה' במוחלטות וביטול.

בכל החיים עד לפרטי פרטיהם.

דקדוק ההלכה המופלג שלו כמשל.

חבר מספר:

היה זה בליל פורים האחרון [תשפ"ג], בישיבה כבר התחילו מסיבת פורים, ואני רואה את מוישי עומד מחובט לעצמו, מה העניין? הוא שמע קריאת מגילה בבית הכנסת בשכונה, והיה בעל קורא בעל מבטא זר שמוישי התחבט מאד האם הוא ביטא כמה מילים בצורה נכונה, זה לא שינה לו שכבר התחילו את המסיבה, הוא הלך שוב לבית הכנסת ושמע שוב קריאת מגילה.

מי שהיה פעם בישיבה בזמן מסיבת פורים, מבין מה המשמעות לעזוב את האוירה הקופצנית הזו וללכת לשמוע שוב קריאת מגילה.

אבל מוישי עומד מול ה', במוחלטות. בביטול.

אמו מספרת:

"לפני נישואיו לחצתי עליו לטפל בשן קדמית שלו שהצהיבה באופן בולט לטעמי בעקבות מכה בשן.

הלכנו לרופא שיניים ששכנע אותנו לעשות ציפוי לפחות ל 6 או 8 שיניים בכל לסת.

אמרתי למוישי שאני מסכימה למרות שזה עולה המון כסף. (1500 ש"ח לשן).

מוישי אמר שהוא צריך לחשוב, הרהר כמה דקות ואח"כ אמר שמסכים רק את השן הבעייתית כי זה "לא ילבש".

הרופא היה המום: אמא שלך מסכימה לשלם ואתה רוצה לטפל רק בשן אחת?

שוב רואים שאצל מוישי כל מהלך חייו היה על פי ההלכה בלבד".

חבר מספר עובדה מופלאה בעניין:

'הפגישה האחרונה' עם כלתו לפני החתונה הייתה בחנוכה, והייתה אמורה להתקיים גם בשעות הערב, מושי היה ממש סבוך מה יעשה עם הדלקת נרות, אמרתי לו שיעשה שליחות, אבל זה לא התקבל על ליבו, בסופו של דבר הוא חזר באמצע הפגישה לישיבה להדליק נרות חנוכה ולאחר ההדלקה חזר לפגישה...

גם בנוגע למכונת גילוח מציין ידיד מושי חיפש אחר מכונה עם ההכשר המעולה ביותר, ולא הסתפק בזה ובשלב מסוים הוא החליף סכינים לסכינים ברמת הידור גבוהה יותר...

בשלב כלשהו באחת הפגישות בתקופת האירוסין התעורר למושי חשש של ייחוד, מושי לא חשב פעמים ומיד הם סיימו את הפגישה...

אשתו מספרת שהם שוחחו ביניהם על הכשרים שאותם יכניסו לביתם.
מושי שיתף אותה ברצון שלו להקפיד מאד על העניין ולהכניס רק הכשרים מהודרים.
הוא הסביר לה את זה במתיקות, עם האור של מושי.
'תארי לך שאנחנו מאד אוהבים אדם מסוים, הרי שאנחנו עושים את כל מה ששייך למלאות את רצונו בצורה המושלמת ביותר'...

הדקדוק וההקפדה על ההלכות היו עוד ביטוי עמוק לאהבה וההתבטלות של מושי לה'.

על הדרך הגדולה אותה סלל

דרכו של מושי סלולה הייתה, מסודרת, מדויקת, יציבה.
אולם דרכו הגדולה לא מאליה נסללה, הוא עמל לסלול אותה,
לא בקלות נסללה לו.
בהרבה חיבוטים וספיקות עלתה לו דרכו.

וכפי שכתב בעצמו בשירו המופלא 'ימים':

סובבת היית בשווקים, גרון נחר

עד תימצא האמת, תביני הנסתר

תבונה דרשת, בצדק חפצת

אחר אמת רדפת, מחפשה לא חדלת.

ובמאמרו 'הגגים מהפינה האחרונה' כתב מוישי:

ואני יושב לי כאן. בפינה מאחורה. כולי מכווץ. כמעט ובלתי נראה.

יושב לי ותורה. יושב ומסתבך. יושב ודומע.

באחד הימים הוא פתח את ליבו וסיפר לידיד צעיר ממנו על תקופת חיפוש, על התהיה, ועל מה שמצא.

הידיד הצעיר כותב, וניכר שהדברים יוצאים עמוק מליבו:

"באחד לילות השבת, בזמן שהוא לא יום ולא לילה – עמד מוישי וגלה לי מעט מהמעט, גילה טפח וכיסה טפחיים. סיפר קצת, לאט.

אותה שבת היתה מהזמנים הסוערים בחיי, מהתקופות הגשומות של החורף שמגשימות לפעמים גם את הלב. נתון הייתי בסערת רגשות שלא ידעתי כמות. מבולבל ונסער. מוישי כדרכו, היה שם לב לכל מאורע הכי קטן שעובר על חבריו, כל מקרה הכי קטן שהיה קורה - מוישי כבר היה שם. לא דווקא פיזית, מוישי לא היה מאותם שנדחפים למקומות לא להם, מחטטים לזולת בחייו האישיים. אדרבה, חזקה היתה על מוישי שלעולם לא ניסה לעזור במקומות שבהם לא נתבקש לכך. לא עזר אקטיבית כמובן, אבל עזר הוא בעצם מציאותו. תמיד היה אפשר להרגיש אותו נמצא בדיוק באותו מקום שבו אף אדם אחר לא נמצא. מבין את המאורע שאף אדם אחר ביקום לא יבין.

וכזו היתה גם הפעם הזאת, תסבוכת של רגשות ומחשבות שאף אדם לכאורה לא יבין. אבל לא מוישי. איכשהוא מצאתי את עצמי מגלגל שיחה עם מוישי תוך שהוא כבר קולט את המקום בו אני נמצא, את הקונפליקטים, את המבוכה.

הייתי בחור סוער רגשית, מוצץ בחוויות, חוויות גבוהות, אפילו רוחניות, אבל כאלו שלא באמת נותנים לך אופן לנהל חיים יציבים, מנוהלים, עם מגמות התקדמות ברורה, עם כיוון.

תיארתי לו את הרצון האדיר להמשיך לחוות את אותה סערה, אותה חוויה קיומית חזקה מאין כמוה. אותו רצון לא לעזוב את סערת הנפש ולחיות את החיים בבנאליות שכזו. מתוך כאב אמרתי לו שלעולם אני לא חושב שאוכל לעזוב את סערות הנפש, את החוויות האדירות שקיימות בתוכי.

והוא, במבט שליו שחודר ובוקע לנבכי הלב, מסתכל אל תוך עיני חזק חזק, ומתחיל לספר.

מתחיל לספר על בחור אחד צעיר בישיבה קטנה, בחור מצוין ממש, משכמו ומעלה, רבותיו מנבאים לו גדולות. שיום אחד הנפש שלו התחילה להרגיש, ולסעור. ואותו בחור

צעיר שרק רצה ללמוד כל החיים לא הבין מה בכלל קורה לו, ואיך זה שכל החברים שלו יכולים להמשיך להתמיד ורק לו נגמר פתאום הכח, והרצון. ומה זה היה לו לפאר הישיבה שהתחילה נפשו לסעור ולגעוש.

וכך היתה נפשו הולכת וסוערת, הולכת ומתגעשת. והוא אחריה. עולם שלם של חוויות וטלטלות התגלה לו באותה תקופה.

באותה תקופה הוא גילה את עולם החוויה והרוח, את שיכרון החושים שיש בזה, את ההתמזגות המושלמת באותם חוויות - הוא גילה גם את קרבת ה' שאפשר להגיע אליה באותם אקסטזות. את הרוח.

היה הולך אותו בחור ומחפש את נפשו בספרים, מוצא בהם פורקן. עיתים ברמח"ל, עיתים ברמב"ם, עיתים במדרש. ובכל אותו הזמן נפשו הולכת וסוערת, מרגישה את כל חלקי החיים קיימים תחתיה, פעם בזה ופעם בזה.

בחור טוב הוא אותו בחור. אי לכך הוא מחפש את האמת, מחפש את הנכון. לא נסחף אחרי גחמות של רגע. בחור טוב הוא, וככה הוא פותח ספרים ומעיין בחז"ל. מוצא בהם נוחם. מוצא בהם מקום להתגדר בו.

באותם זמנים מצא לו אותו בחור את רבותיו, חלקם נוספו לו במהלך השנים, אבל שישה הם במספר. כך צפן לי בסוד. שישה. ומלווים אותו עד היום לכל מקום. בכל זמן. השישה הם רבי משה בן מיימון, רבינו האר"י, רבי משה חיים לוצאטו, אדונינו הגר"א, ר' משה שפירא, ורבו שנכח בחייו ר' משה מינצברג שיבלחט"א. שישה היו. מה מיוחד באותם שישה? שאלתיו. הרי רבים רבנים יש, ומה מיוחד בהם על פני השאר? מה מצאת לך דווקא בתורתם?

או אז נענה ואמר כממתיק סוד; אותם אנשים בעיני, הם אנשים שהקיפו את התורה וחברו אותה למקום אחד, לקחו ממנה את כל יסודותיה, את הרגש הטמון בה ואת השכל העמוק שיש בה, את המחקר והפשיטות, החוויה והרוממות. וחברו לדבר אחד. לתורה אחת שמאחדת את כל המציאות למקום אחד. ולמקום כזה אני שואף להגיע. מקום כזה אני רוצה. מקום שלא הולך אחרי מחשבה כזו או הרגשה אחרת. מקום שמאחד את החלקים לשלימות אחת, עולה ומתעלה לדביקות מוחלטת באחד.

זה מה שהבין יום אחד אותו בחור צעיר - אמר לי אז, את ההבנה שאין לך ללכת אחרי ריגוש כזה או אחר, אחרי חקירה כזו או אחרת. אלא לך לך אחרי התורה, היא תחבר בך את החלקים, תמצא בך את חלקיך גם אתה, ותאחד ותחבר למקום אחד. למקום גבוה.

שורש הדברים, כך אמר, ראיתי יום אחד בשמונה פרקים לרמב"ם, שמתאר את חלקי האדם, ארבעת היסודות שמהם מורכב האדם; עפר אש מים ורוח. כל אחד מהכוחות הוא בעל נטייה מסוימת, סגנון מסוים באדם. השילוב של כולם ביחד הוא האדם, החי, הבוחר. תפקידו של האדם - כך אמר לי אז מושי - הוא לקחת את ארבעת היסודות מהם הוא עשוי, ולחבר אותם למקום אחד, לא כקיימים בפני עצמם, אלא כמתבטלים לדבר אחר, גדול יותר, שלם יותר.

אל לך, אמר אז אותו בחור צעיר לעצמו, אמר לי גם כן באותו יום בחור אחד שכבר גדל והבין דבר או שניים - ללכת אחרי נטייה כזו או אחרת, להיסחף אחרי דחף מסוים שקיים

בתוכך. אל תתעלם ממנו חלילה, תלמד אותו, תבין את מקומו - אבל אז תיקח אותו למקום נעלה יותר, שלם יותר, שליו יותר.

כך אמר לי אז, ועיניו בערו בלהט כזה שלא קיים, גופו רגוע ושליו, ונהרה שפוכה על פניו. כך ליווה אותי מאז ועד היום, כמודל. צורה של אדם מהי.

אז ראיתי מה הוא אדם שלם".

אט אט, הוא שמע, למד, חשב, ובחן.

אט אט התכוננה נפשו הגדולה ונבנתה.

בתחילת שיעור א, ל'אילן', החברותא המבוגר שהישיבה מצמידה לבחורים הצעירים, הוא הציע להגות ב'מורה נבוכים'...

ה'אילן' כותב על זה:

הייתה תקופה שלמדנו במשך זמן ארוך מורה נבוכים. בדרך כלל זהו ספר שלא מיועד לבחורים צעירים, ובכלל קשה להבין מהיכן בחור בערך בגיל 18 הכיר את הספר ורצה ללמוד דווקא אותו. אבל הוא מאוד רצה, ואני הסכמתי בחשש, כשכל הזמן היו לי מחשבות כמה זה נכון.

אני זוכר את מושיי שמאוד חשש שבסוף אחליט להפסיק, מסביר לי בעצמו, בכזו חדות למה באמת זה לא מתאים לבחורים צעירים, ואיך זה יכול לבלבל וכו', ואז הוא אמר שהנה אנו מודעים לסיכונים, וסך הכל אנו לא באים סתם כדי להעשיר ידע וכו', אלא באים כדי להעמיק ולהתבסס, ואפשר תמיד לגשת לשאול...

לאחר תקופה מסוימת הם הפסיקו את לימוד ה'מורה', אולם בכל זאת כותב הידיד המבוגר:

למותר לציין שמושיי לא זנח את לימוד המורה, ובאחת משיחות הטלפון האחרונות שלנו הוא גילה בקיאות מרשימה בספר, ברמה של ציון פרקים, הוא פירט על חלקים שונים בספר מה תוכנם...

מידי דברנו על הרמב"ם מוכרחים להביא מה שכתב אחד מידידיו מהישיבה קטנה:

חקוק לי עד היום כמה פעמים שתוך כדי שיחה התגלגלנו לדבר על הרמב"ם כל פעם מהיבט אחר, בלי שזה היה צפוי במהלך השיחה. וההתרגשות העזה ממש

מלדבר עליו, מלגעת קצת בדמות העלתה דמעות (אני באמת לא מגזים) בעיניים של שנינו...

מה קרה, סך הכל דיברנו על איזה דמות מאיפה מגיעה סערת הרוח הזו, ובכלל לא הכרתי בעצמי חיבור אליו עד כדי התרגשות כנה ועמוקה כל כך, משהו שלא עוזב כמה ימים, ומשאיר רושם להרבה זמן.

אבל זה ממש הנקודה. דיבור איתו לא נשאר ברובד של הדיבורים - של המילים שמסמנות על משהו, שרומזות על משהו אלא סיפר את הסיפור של הדבר, נתן לחיות את הדבר עצמו, לדעת אותו וממילא זה נוגע בך, זה קשור ומחובר ומטלטל,

וככה היתה תמיד ההרגשה.

הוא אגר גם ידע מופלא בספרי רמח"ל, שהפכו חלק בסיסי ומהותי מחייו, הוא פירסם פעם מאמר לידידיו וכשחבריו לא ירדו לסוף דעתו הוא כותב: "סמכתי על כך שכולם מכירים את ה'דעת תבונות' לעומק, כך שראיתי לנכון להתייחס לנושא הכ"כ מרכזי הזה"...

ידידיו מעידים על ידע לא מצוי בספרי רמח"ל, דעתו ונפשו ינקו הרבה מספרי רמח"ל.

בשלב מסוים הוא התחבר מאד לשיעוריו של הגאון ר' משה שפירא והיה שומע אותו שעות ארוכות בנגן, בהכנות לשבת, בחדר האוכל, ובכל הזדמנות ראוהו דבוק בתורת מי שהיה אחד מרבותיו הגדולים.

חבר משתף:

הוא הגיע לחדר האוכל מאוחר, בגלל התפילות הארוכות שלו, בדרך כלל הוא היה יושב לו עם אוזניות משך כל הארוחה, פעם ביקשתי ממנו לראות מה הוא שומע, היה זה שיעורי הגאון רבי משה שפירא, כמה פעמים שאלתי אותו מה הוא שומע, תמיד זה היה הוא...

תדיר היה משתף מתורותיו של ר' משה, בסעודות שבת בביתו, בשיחות עם חברים, הוא היה מסביר ומבאר, משלב גם את הזוית המיוחדת שלו.

בשנותיו האחרונות בישיבה הוא נכנס למרן המשגיח הגה"צ ר' נפתלי קפלן, ר' נפתלי התפעם ממוישי ואף תמה בפני צוות הישיבה 'איך יתכן שיש בישיבה בחור שכזה ובמשך כמה שנים לא ידעתי...'

הוא ראה בר' נפתלי מורה דרך, ודמותו והשיחות עמו השפיעו עליו עמוקות.

ר' נפתלי מצידו לא שמר את ההערכתו למוישי לעצמו והוא שיתף את מקורביו בהערכתו אליו, באחד הימים שאביו של מוישי ביקר בישיבה ר' נפתלי שאל אותו האם הוא אומר הלל בכל יום...

שלב אחר שלב, לבנה ועוד לבנה, בנו בעולמו של מוישי את דרכו הגדולה.

בעמל, ביזע, בקומה אחר קומה נתכונן עולמו הרוחני, המחשבתי, ההשקפתי.

ובסופה של דרך, מוישי היה הסמל, לבהירות, ליציבות, למסלול.

הרבה אנשים, בפרט צעירים, מחפשים את דרכם, בחיים ובעבודת ה', אך מעטים הם אלו שפשוט מוצאים.

המציאה היא לא רק סופו של החיפוש, היא גם מלמדת דבר או שניים על החיפוש...

מהיכן ינק החיפוש, מה היה המנוע של החיפוש הקדוש הזה.

'שמתי לב לדבר שהוא לדעתי מסמל משהו משמעותי בדמותו של מוישי', משתף ידיד, 'זה משל, מטאפורה, אבל בכל זאת זה כמו סמל':

'מוישי כמעט אף פעם לא היה מתנדנד.

לא בתפילה, בה עמד ללא נוע.

וגם לא כשהיה לומד.

זה לדעתי מסמל משהו בחיים שלו.

יציב.

ברור.

יצוק.

לא מתנדנד'.

אבל זה, אחרי הדרך, העיקשת.

זה, אחרי החיפוש.

במסיבת חברים שנערכה לרגל אירוסיו נשא מושי דברים ובסוף דבריו הוא התייחס לתקופות הללו של חייו:

"האמת שכשאני עומד כאן ברגע הזה אני לא מרגיש צורך להסביר מה זה תודה ולמה צריך לומר תודה, רק פשוט לומר תודה לקב"ה שמאז היותי, עצם היותי, כל הזמן נתן לי כ"כ הרבה יכולות, וכזה המון דברים, כ"כ הרבה מתנות.

ובמיוחד בש"ב בישיבה גדולה כאן, בש"ג, בשנים של הישיבה קטנה, הזמנים היותר קשים, שהיו לי. שבאמת כמה שהסתבכתי וכמה שבאמת כל המקומות שבהם נפלתי, שבהם התרסקתי, מה שלא היה.

איפה שחפשתי את דרכי כל פעם מחדש וכל פעם בצורה אחרת.

בכל המקומות האלה, הקב"ה ברגע שלפני הרגע האחרון תמיד שלח לי את ההבנה המושלמת, ההארה המתאימה לפי אותו מצב. לפעמים דרך רבה' חי או... כל רבה' במקום שבו הוא נתן לי. לפעמים דרך חברים, כל אחד בצורה המושלמת בדיוק למקום שבו הייתי צריך וככה במשך איזה תקופה הקב"ה נתן לי לבנות משהו בתוכי מקום קצת יותר שלם בתוכי. באמת דבר שלא נתפס איך הקב"ה בכל רגע ורגע מלווה".

שבת.

יהודי של שבת'.

פעם היו אנשים כאלו.

מאי משמע יהודי של שבת?

יהודי של שבת הוא אדם כזה שאינך נצרך להביט בלוח שנה לדעת ששבת היום, יכול אתה להביט על פניו, על מאור פניו ויודע אתה ששבת היום.

אולי יותר עמוק.

יהודי של שבת זה יהודי שכל מהותו שייכת לשבת, לטהרה, לרוחניות, וכל ימות החול הם כמו הכנה והתקדמות לקראת שבת.

מושי היה יהודי של שבת.

האזינו משפט שאמר:

'תגיד לי איזה תענוג יש בששת ימי המעשה יותר מטבילה של ערב שבת'...

זה יהודי של שבת.

'א'שבת'דיג'ע איד', הגדירו הרב יהודה הופמן.

סיפר ידיד ששוחח עמו בשבת על ענייני שבת, ובתוך דבריו הזכיר הידיד את דברי בעל החיי אדם, שהנשמה יתירה שהאדם זוכה בשבת - נכנסת לאדם כבר בטבילה של ערב שבת.

מוישי לא הכיר את דברי החיי אדם, אולם לא מצא בדברים כלל חידוש, 'פשיטא' הוא אמר, 'לא ידעתי שזה כתוב, אבל כל אחד מרגיש מיד בצאתו מן המקוה את תוספת הנשמה'...

מוסיף ידידו שהוא הוסיף, שהרב דסלר אמר בשם הרנ"ז מקלם שמי שאינו חש בנשמה יתירה אות הוא שאכן חסר לו בזכיתה בה.

גם מאמירה זו לא התרגש מוישי בכלל: 'הלא דברים פשוטים הם'...

דברים פשוטים?

ליהודי של שבת...

לאחד הבחורים בישיבה היה כמין קביעות עם מוישי, קביעות ל'ויכולו'...

'הייתי הולך בסעודות ליל שבת להתארח אצל קרובים, זה גרם שלאחר התפילה הייתי נותר בבית המדרש אחרי שהבחורים ירדו כבר לסעודת השבת, מוישי כמוכן ניצב על עומדו בתפילתו הנשגבה, ותמיד אחרי שסיים את התפילה היה מגיע למקומי והיינו אומרים יחד 'ויכולו'.

מה יכול להיות מיוחד במנהג הקלאסי הזה של שני אנשים שעומדים ל'ויכולו'?

אצל מוישי הכל היה מיוחד, גם 'ויכולו' קלאסי של ליל שבת.

'אני' ממשיך הידיד לספר, 'ממה שהורגלתי עם אנשים אחרים שמבקשים ממך 'לשחרר' אותם מ'ויכולו', הייתי ממלמל את המילים בזריזות כמו לצאת ידי חובה...

אבל לא מוישי, מוישי ניגש לזה כמו לכל דבר שהיה ניגש, באיטיות, בעדינות.

הוא היה מנגן את ה'ויכולו' במנגינה של החזן... ברגש... באיטיות...

כאילו הוא לא עומדים פה שני אנשים לבד ואומרים 'ויכולו'.

כך יצא שכל פעם אחרי שסיימתי לומר את ה'ויכולו' שלי הייתי ממתין לו דקה ארוכה עד שהוא היה מסיים את מנגינת ה'ויכולו' שלו – מנגינת השבת של מושי'...

'אף פעם מושי לא העיר לי או ביקר אותי על משהו, מספר ידיד צעיר, 'רק פעם אחת זכור לי שהוא העיר לי'...

היה זה ביום שישי אחד, דקות ספורות לפני קבלת שבת, הייתי בדרכי לבית המדרש, משום מה מיהרתי ממש, הלכתי בזריזות, בתוך כדי הדרך חלפתי על פניו של מושי, 'יאיר' הוא אמר לי, עם החיוך המתוק שלו, לקבלת שבת לא רצים...

זה פשוט לא שייך...

לא נותרתי חייב ועניתי לו שמבואר בגמרא שאדם שרץ בערב שבת והזיק פטור מפני שרץ ברשות...

נכון, זה בערב שבת, בהכנות...

אבל לקבלת שבת לא שייך לרוץ'...

ר' משה מינצברג.

כאן, בתוך קדושתה של השבת נכנסת אחת הפרשיות המעניינות והמשמעותיות בחייו של מושי.

ר' משה מינצברג'...

מושי מצא בר' משה, דמות של אדם שנוגע בפרטי המצוות, בסיפורי התורה, במציאות, ואת כל הפרטים הוא מחבר יחד, ששוב כבר לא יהיו אוסף של פרטים, אלא מקשרם כולם יחד, למערכת אחת, מסודרת, עמוקה, שנוגעת כל כולה בשורש, ונוגעת בעומק החיים של האדם.

לגעת בכל הפרטים ולחברם לשורש, זה היה אור שמושי לא יכל לוותר עליו.

ר' משה היה מוסר בביתו שיעור של משך כמה שעות, בעומק ליל שבת.

ביתו של ר' משה מרחק כשעת הליכה מהישיבה ברמות.

אבל מושי ראה בר' משה משהו גדול שהוא חש שהוא חייב לקבל ממנו.

ומה הם שעת הליכה רגלית כל ליל שבת לכל צד...

ולו יהי זה בגשם...

הלא תורה היא, וללמוד הוא צריך, ורוצה, ומשתוקק...

חבריו שהיו הולכים איתו, מתארים את ההליכה עמו כשעות התעלות ורוממות,
לאיי... להיזכר באותם דיבורים קדושים ששמעתי ממנו על השבת, בפעמים
בהם הלכנו לר' משה בלילות שבת. הרגשתי בחוש שאין לו פנים של חול, הוא
היה חי את השבת בטהרה.

הדרך הארוכה עם מוישי, כשהיא עמוסה בדברי תורה ומחשבה, לפתע מרגישה קצרה כל
כך.

כמעט קצרה מידי...

ידיד נוסף מתאר את הפעם הראשונה שהלך עמו את הליכת ליל השבת המופלאה:

...הוא גם חזר על כל מה שאמר ר' משה באותה פרשה ובאותו ענין בשנה שעברה, ולפני
שנתיים, ואילולי שזו היתה רק השנה השלישית שלו שם הוא היה חוזר ומפרט את כל מה
שנאמר בין כותלי הבית מקדמא דנא. על כל פנים כשדיבר על מה ששמע בשנים עברו
היה נשמע כאילו הרגע ממש שמע את הדברים וסיים ללבנם בדיבור חברים. לא היתה
מילה או אמירה שדילג עליה. לשם דוגמא הוא פירט איך בשנה אחת ר' משה השתמש
במילה מסוימת לתאר את הדבר ובשנה האחרת השתמש במילה שונה... וכמובן עמל
לבאר מה בדיוק הענין בכל מילה וכל הבנה.

כמובן שבין השיטין הוא הסביר איך בדיוק זה משתלב עם מה ששמע מר' משה שפירא
ומה שראה במהר"ל, ומה שדיבר עם פלוני ועוד רבים על זה הדרך. כשעל הכל הוא עומד
כמנצח וטווה חוט אחרי חוט עד למארג מופלא שיוצא ועולה מתוך הפרשה".

אנקדוטה מעניינת ונשגבת כאחת לא יוצאת מזכרונו של ידידו.
היה זה ליל שבת גשום וסוער מאד, אני לא חשבתי ללכת בליל שבת הזה.
אחרי הכל, דרך כה ארוכה, בגשם כה שוטף...

אבל מוישי החליט, שדוקא השבוע ממש ח-י-י-ב-י-ם ללכת.
למה?

היה זה בתוכי תוכה של מגפת הקורונה, והפרשה פרשת שקלים היתה.
נו...

מה, לא הבנתם?

"שקלים עוצר את המגיפה, ואנחנו ח-י-י-ב-י-ם להבין מה עומק העניין..."

באמצע הדרך, אי שם, בין הרכס לבגין, מתחת הגשר, מוישי עוצר את הליכתו בחדות.
"אנחנו חייבים לעמוד כאן", אנחנו לא יכולים להמשיך.
מה קרה? נכנעת לגשם?
רוצה לחזור?

לא, לא הבנת, לא חוזרים.

נשארים כאן!

כאן?

'הגרב שלי נרטבה מהגשם, ובכל הליכה שלי זה סוחט'.

...

אבל אתה לא מעוניין במים...
אבל אני מעוניין שהם יצאו...
פסיק רישא דניחא ליה...

ובמלא הנכוונות התכוון מוישי לעמוד במקומו עד שיתייבשו גרביו...
אלמלא שניצחו ידידו בטענותיו...

ובשיעור עצמו שנמשך כמה שעות...
קשה לתאר ולצייר את ההשתתפות של מוישי בשיעור, עיניו חציין עצומות, במין
התכוונות שכזו, לא מקשיב כאילו פעולה אקטיבית, רק כמו פותח את ליבו, מאפשר
לדברי הרב הגדול לירד חדרי ליבו..

ידיד מתאר את הסיטואציה מנקודת מבטו:

"מיד כשנכנסנו היה אפשר לראות את הקשר המיוחד שיש ביניהם, את הערכה של ר' משה לדבריו וההתייחסות אליו כתלמיד חבר. ובמובן הכי פשוט שיש, אין הרבה אנשים שנמצאים במקום הזה, ואני חושב ששתייהם הרגישו מאוד שותפים, בהתייחס לעובדה שרוב בני האדם לא כל כך נמצאים בעולם הייחודי שלהם.

במשך כל זמן השיעור היה אפשר לראות את מושי' יושב בפה פעור ועיניים ממוגנטות, מתחבר עם ר' משה באיזה נקודה עלומה שלא קלטת', תוך שמדי פעם הם מתחייכים לעצמם".

'מיד אחרי השיעור', מספר ידיד שהצטרף אליו פעמים רבות, 'כשאנחנו היינו עסוקים עוד בלעכל ולהבין את הדברים, מושי', תמיד, היה ניגש לר' משה, ומדבר עמו בלהט על הדברים, מוסיף, שואל'...

אחד ממשותפי השיעור מתאר זאת:

הפעימה אותי העובדה, שבעוד אני בקושי מסתגל לסגנון, אחרי תקופה של כמה חודשים, וודאי שלא היתה לי יכולת לדון בעניינים אלו ברהיטות הרי שמושי' ז"ל, מיד ניגש ישר לעניין כותיק ורגיל, ודן עם ר' משה באופן שהיה ניכר שהוא עם רקע חזק בעניין, ושר' משה נהנה מאד.

הדרך חזור אף היא הייתה עמוקה ומחכימה, מושי' היה חוזר בעומק ובהתלהבות על דברי ר' משה מינצברג, כמובן עם האור והזוית המיוחדת שלו.

כשחזרו לישיבה זה כבר היה ממש לפנות בוקר, לעיתים מושי' פרש לישון את השעות הבודדות שנותרו לקראת עבודת התפילה שלמחרת... ולעיתים רבות אחרות היה חוזר לבית המדרש... עד תפילת הנץ...

ידיד מתאר ליל שבת אחד כזה.

'באחת השבתות הלכנו לר' משה, ר' משה דיבר על ההיבטים השונים שיש בשבת קודש, והסביר איך שכל פעם שמצוות שבת מופיעה בפרשה אחרת, היא מסמלת היבט שונה של השבת,

חזרנו לישיבה קרוב לעלות השחר, חשבתי לעלות על יצועי, לנצל את מעט השעות שעוד נותרו עד הבוקר, אבל למוישי אין צד כזה בכלל, לישון?

איך אפשר לישון?

ר' משה הסביר באופן כללי איך כל פרשה שעוסקת בשבת מאירה פן אחר, **חייבים** עכשיו לראות את הפרשות כולם בפנים, לראות איך זה מסתדר, אנחנו חייבים לזכור את זה ולהבין את זה על נכון, אם לא נעמיד את זה עכשיו יסודי זה עלול להתבלבל לנו'...

ידידו מסיים שבמשך פעמים רבות לאחר מכן כשהיו מדברים על שבת, הוא זכר את הדברים לפרטי פרטים והוא היה משתמש בחלוקה הזו של הפרשות כדבר פשוט, 'יש את ה'שבת של כי תשא', ויש את ה'שבת של ויקהל'...

אני הייתי אומר לו, 'מוישי, דבר לאט, אני לא זוכר את זה כמון, אבל אצלו זה היה פשוט ועמוק בתוך החיים...

בהמשך הוא אף ייסד 'חבורות' אצל ר' משה על הסוגיות הנלמדות בישיבה.

ידיד נזכר שכאשר היו חוזרים מהחבורה הזו, בדרך חזור, מוישי היה עובר בין כל ידידיו, וחוזר בפניהם בהתלהבות על הדברים, ועל יסודות הסוגיא שהתבהרו, זה היה מגוחך ומופלא כאחד,

ישבנו בשיעור, שמענו גם כן את הדברים... מה פשר ה'חזרה' הזו?

'אבל הביאור של זה היה', מסביר הידיד, 'שזה היה פשוט הצורה שלו לבטא ולחוות את ההתרגשות שלו מדברי התורה אותם כה אהב והתחבר'.

החבורות לא היו לא רק יסודות עמוקים ואמיתיים, אלא גם חוויה רגשית עמוקה...

למרות כל ההערצה והחיבה שרכש מוישי לשיעורי ר' משה מינצברג, היו תקופות בהם לא הלך לשיעוריו בליל שבת, אחת הבולטות מהם, זו התקופה של היותו 'אילן', הוא למד חברותא עם בחור צעיר, ובליל שבת הם היו יושבים שעות ארוכות ומנתחים סוגיות.

הוא ראה משמעות גדולה בלימוד הזה, והוא ייחס לו חשיבות גדולה.

זה הביא לכך שבמשך תקופה ארוכה בלילות שבת הוא היה נותר בבית המדרש של הישיבה שקוע בסוגיות עם החברותא הצעיר.

אם הפרק הזה, של שיעורי ר' משה מינצברג הוא פרק מכונן בחייו, הסיפור הזה משלים אותן, ומאיר אותן באור קסום, שלם - האור של מוישי.

כולם מרועה אחד ניתנו.

רמב"ם, רמח"ל, מהר"ל, ר' משה שפירא, ר' משה מינצברג, ר' דן סגל...
רק מלשמוע את כל השמות אנחנו כמעט מתבלבלים.
אז להיות מחובר לכולם, בעת ובעונה אחת?
לחיות את כולם? ללכת לאורם?

איך אפשר?

אבל זה שאלה לאנשים רגילים.
כמונו.

אבל לדידו של איש נשמה כמו מושי,
לא רק שיש תשובה.
אין בכלל שאלה.

הרב וולבה כותב במכתב, ש'עובדי ה' האמיתיים דומים זה לזה ברוחם'.
מושי ציטט פעם את דברי הרב וולבה, העמיק בהם והסביר את דבריו, ובעצם, את עצמו
הוא הסביר: 'בגופם, במעשיהם' הוא הסביר בעמקות, "הם אכן שונים, וזה נדמה לרואה
מבחוץ כאילו הם שונים ממש זה מזה, אבל זה רק בגופם ומעשיהם, אבל ברוחם,
בפנימיותם, עובדי ה' דומים זה לזה".
ברוחם דייקא.

ומושי, איש רוח שכמותו, ראה את הרוח שבה דומים עובדי ה', את האחדות הרוחנית
שחופפת מעל כולם. ראה את הכיוון.

מושי גם עזר לידידיו לראות את נקודת העומק אותה ראה, ידידיו מציינים שדמותו
והשיחות עמו סייעו להם למצוא גם הם את הדרך המתאימה להם בעבודת ה'.

ידיד של מוֹיִשִּׁי כֹתֵב פֶּעַם מֵאֲמֹר בּוֹ הוּא מֵתֵנָה אֶת הַקּוֹשִׁי, הַכָּאֵב וְהַבִּלְבּוֹל שְׁנוּבְעִים מִחֲמַת רִיבֵי הַדְּרָכִים בַּעֲבוּדַת ה'.

'גֶּן הַמְּבוּכָה' הוּא כִּינָה אֶת הַהֶתְחַבְּטוֹת וְהַבִּלְבּוֹל שֶׁלֹּו מְרִיבֵי הַדְּרָכִים הַקְּדוּשׁוֹת וְהַשּׁוֹנוֹת.

מוֹיִשִּׁי רָאָה אֶת הַמֵּאֲמֹר, וְלֹא נוֹתֵר שׁוֹתֵק.

הוּא הֵנִיף אֶת עֵטוֹ, עֵט הַמְּשׁוֹרֵר הָרוּחָנִי שֶׁהִיָּה מוֹנֵחַ בַּחִיקוֹ וּפְרָס אֶת מִשְׁנַתוֹ בַּעֲמֻקּוֹת וּמִתִּיקוֹת:

סִיפֶרֶת לִי עַל הַגֶּן שֶׁלְךָ, וְהַכָּאֵבֶת לִי מֵאֹד. מֵאֹד.
אֲבָל אֲנִי אֶסְפֵּר לְךָ קֶצֶת עַל הַגֶּן שְׁלִי. אוֹלֵי תִמְצָא בּוֹ מַעֵט נַחְמָה.

וּבֹכֵן, בְּגֵן שְׁלִי הַדְּבָרִים דּוּמִים מֵאֹד. כַּמַּעֵט.
יֵשׁ שֵׁם אֶת אוֹתָם מַעֲגָלִים קְצָרִים.
וְגַם אֶת הָרַחֲבִים.
יֵשׁ שֵׁם אֶת הַמִּסְתּוּבָּבִים סָבִיב הָאֲחֵרִים.
וַיֵּשׁ אֶת הַמִּתְפַּתְלִים עַד אֵין קֶץ.
וְכוֹלֵם, כּוֹלֵם חוֹזְרִים בְּסוֹף אֶל אוֹתָהּ הַנִּקּוּדָה.
שְׁבִיל אֶחָד יֵשׁ וְהוּא מוֹבִיל אֶל הַיִּצִּיָּאָה.
יֵשֶׁר הוּא מֵאֹד. בַּהֲחֹלֶט.
אֶךְ הַכְּנִיסָה אֵלָיו נִסְתַּרְתָּ מֵעֵינַי, סְמוּיָהּ הִיא. אֵינְנָה יְדוּעָה.
וַיֵּשׁ גַּם אֶת הָאֲכַסְדֶּרֶה, וַיֵּשׁ אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה. הַגְּדוֹלִים. גְּדוֹלִים מֵאֹד.
כָּל אֶחָד וּמִרְכּוֹלָתוֹ. כָּל אֶחָד וּקְרִיאָתוֹ.
וְאֲנִי מִקְשִׁיב לָהֶם. מִקְשִׁיב הֵיטֵב. מִקְשִׁיב לְכוֹלֵם.
וְאֲנִי מִתְחִיל לְהִתְבַּלְּבֵל. וְלִהְתַּעֲרֵב. מִמֶּשׁ.
כִּבְר כַּמַּעֵט מְרִים יְדֵיִם. כַּמַּעֵט וּמִתִּיָּאֵשׁ.

וְאִזּוּ לִפְתָּע אֲנִי שֵׁם לֵב לְדַבֵּר מֶה. דְּבַר אֲדִיר.
כָּל הַשְּׁבִילִים שֶׁהֵם מִצִּיעִים לִי, כּוֹלֵם, בְּאִיזָה שֶׁלֵּב מִסּוּיִים עוֹבְרִים בְּאֲמָצֵעַ.
כָּל אֶחָד בְּמִקְטַע קֶצֶר אַחֵר, עוֹבֵר בְּמִרְכֵּז הַגֶּן.
וְכִשְׁאֲנִי מִתְבּוֹנֵן יוֹתֵר לְעוֹמֵק אֲנִי מִגְלָה שֶׁהַמִּקְטָעִים הָאֵלֶּה עוֹקְבִים אֶחָד אֶת הַשֵּׁנִי.
מִשְׁתַּלְבִּים, בִּיחָד, לְדֶרֶךְ אַחַת.

ישרה.

כן. ישרה.

מורכבת היא מעשרות דרכים סיבוביות, אבל היא עצמה - ישרה היא. לגמרי.
אין דרך להכנס בה כנראה, בלי להסתובב קצת בסיבובים של כל דרך ודרך, עד
שמוצאים את המקטע המרכזי. הישר. שבאותה הדרך.
וכל זה. כל זה בשביל לעבור לדרך הסיבובית הבאה.
ולהסתובב. ולהסתבך בה. שוב פעם. באותו אופן. למצוא את המרכז. את הישר.
ולעבור עוד הפעם. לדרך הבאה.

וכשאני משקיף למרחק. ממש ממש למרחק. אני רואה משהו בקצה האופק.
וואו זה רחוק... צריך טלסקופ בשביל זה.
אבל עם הטלסקופ אני מצליח.
ואני רואה שם את הסוף. לאן כל זה מוביל.
וזה מרגש אותי עד דמעות. עד איבוד עשתונות.

ומוישי, הילך בכל הדרכים הללו.

הרוחניות.

הגבוהות.

והגיע למטרה. בשלמות.

כן כן.

פשוט אל היציאה.

עולם הנפש העשיר.

נפשו של מוישי הכילה ניגודים לא אפשריים, שלרואה אותם נדמה שהם ממש סותרים,
שלא יתכנו שני התכונות להימצא באדם אחד.

באדם רגיל, לא.

במוישי, כן.

ועוד איך.

ידיד של מוֹיֵשִׁי מציין את דברי החזון איש בספרו באמונה ובטחון:

"כִּי תִפְנוּקֵי הַנֶּפֶשׁ מִפְּנֵקִים אֶת בְּעֻלֵּיהֶם לִהְיוֹת מִשְׁמֵשׁ לִמְעַן הַטּוֹב הַמְּלֵא גַם בְּשָׁנֵי הַפְּכִים
בְּנוֹשָׂא אֶחָד..."

והוא מוצא בהם את דמותו המופלאה של מוֹיֵשִׁי:

"מוֹיֵשִׁי הֵכִיל בְּתוֹכוֹ הַרְבֵּה נִיגוּדִים, זְרִימָה וְהִתְלַהּבוּת מְזֵה, רְצִינּוֹת כּוֹבֵד רֹאשׁ
אֲחֵרִיּוֹת וּבִגְרוֹת מְזֵה. שְׁכֻלְתָּנוֹת וְחִשְׁיבָה מְזֵה, רִגְשׁ וְהִתְפַּעְלוֹת מְזֵה. עוֹמֵק
וּפְשֻׁטוֹת, הִתְמַדָּה וְחִבְרוּת, עֵינִן וּבִקְיָאוֹת, הִבְרָקָה וְיוֹשֵׁר, קְלִילוֹת וְאִכְפָּתִיּוֹת,
וְאִפִּילוֹ נִיצוּץ שֶׁל שׁוֹבְבוֹת עֲדִינָה כְּשֶׁהִיא מִסְבִּיר מֵהֶלֶךְ מִחוּדָשׁ בְּסוּגִיא וְעַם כָּל
זֹאת הִיא מִחוּיֵּיב לַחֲלוּטִין לְאִמָּת וְלִיּוֹשֵׁר".

ננסה לגעת, מעט.

על תביעה עצמית יוקדת, ונינוחות ושלווה.

מוֹיֵשִׁי הִיָּה בַּחוּר שֶׁתּוֹבַע מִעֲצָמוֹ, לֹא עוֹשֶׂה הַנְּחוּת, תָּמִיד עִם יַעֲדִים, הַסְּפָקִים, מַעֲקָבִים,
אֵף פַּעַם לֹא עוֹמֵד בְּמָקוֹם.

דִּי בַּעֲבוּדָה שֶׁמֶן הַגֵּה"צ ר' נִפְתָּלִי קַפְלֵן שֶׁלִּיט"א רָאָה בּוֹ אֶת אֶחָד מִבְּחִירֵי תַלְמִידָיו בְּכַדִּי
לְלַמֵּד עַל עוֹלָם הַתְּבִיעוֹת וְהַעֲבוּדָה שְׁלוֹ.

יָדִיד שֶׁהִיָּה שׁוֹתֵף מַעֵט לְעוֹלָם הַעֲבוּדָה וְהַתְּבִיעוֹת שֶׁלּוֹ מִסְפָּר עַל עֲבוּדָה מְאֻמָּצָה, 'בְּכָל
תְּקוּפָה הוּא עֶבֶד עַל עֵנִיָּן אַחֵר, הִיתָה תְּקוּפָה בָּה עֶבֶד עַל זִכְרוֹן יוֹם הַמּוֹת, עַל שְׁקִיעוֹת
בְּלִימוּד, עַל מִידוֹת, 'תָּמִיד הוּא עֶבֶד בְּכָל הַמֶּרֶץ וְהַתְּקַדְמוֹת' מִסִּיִּים הִידִיד.

יָדִיד בִּישִׁיבָה שֶׁהִיָּה צַעִיר מִמוֹיֵשִׁי, מִסְפָּר עַל שִׁיחָה שְׁשׁוּחַח עָמוֹ עַל הַצּוּרָה לַגְּדוּל,
לְהַתְּעוֹלוֹת, וְלִזְכוּת לִידִיעַת הַתּוֹרָה, בְּתַחִילָה מוֹיֵשִׁי לֹא 'חֲשֵׁף' עַל עֲצָמוֹ כְּלוּם, וְרַק שׁוּחַח
עָמוֹ בְּאוֹפֵן כִּלְלִי עַל דְּרָכֵי הַעֲבוּדָה וְהַתְּעוֹלוֹת.

אולם לאחר שידידו הפציר בו שמעוניין לשמוע ממנו על דרכי העליה שהוא מכיר 'באופן אישי' מעצמו, מדרך העליה שלו, שיתף אותו מושי בעובדה שמיום שנכנס לישיבה לא עבר עליו יום אחד שלא עמד בהספקים אותם הציב לעצמו...

הספקים שכללו בין היתר דף גמרא חדש בכל יום, לא כולל מה שחזר על לימודו הישן.

אבל מאידך, כמה שלווח הייתה בו, כמה נעימות, כמה רוגע, כמה נינוחות ונוכחות.

הגר"מ מינצברג בדבריו לחוברת הזכרון אמר:

הוא היה כולו לב וחביבות. ישנם מצבים, שההתאמצות והשאיפה בעבודת ה', גורמת שאדם יהיה פחות בסבלנות לאנשים.

ואילו אצלו היה שילוב מיוחד.

הוא היה מהיחידים המבינים את המוכרחות של השאיפה אל הנשגב, אל הגבוה יותר.

והוא חי כך. עם ההתאמצות, והשאיפה ללא מנוח.

אבל יחד עם זאת היה כל כולו לב, והיה בנעימות מיוחדת.

זה ממש פלא. איך שהשתלב אצלו גם ההרפיה והנועם, וגם המאמץ וההבנה שיש לשאוף לנשגב.

ידיד נזכר בסיטואציה שמוישי ניגש אליו שעל פניו ברק של התלהבות,

מה ההתלהבות? מה הגילוי?

מוישי מצביע לו על הפסוק [דה"י א כח ט], 'דע את אלוקי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה'

לא חידש בו חידוש, לא התקשה בו בקושי, הוא פשוט

התלהב ממילות ההפסוק שכה אפיינו את דמותו.

דע את אלוקי אביך.

ועבדהו.

בלב שלם.

ובנפש חפצה.

ומוישי, עבד את אלוקי אביו,

בלב שלם.

ובנפש חפצה.

הוא נכח בעבודת ה', עם כל ליבו הגדול, הוא אהב אותה.

ידידים גם מציינים את ה'הנאה' שהיה מוישי נהנה.

הוא פשוט היה נהנה ומתמתק מכל עניין רוחני ועמוק איתו עסק,

הוא נהנה ללמוד, נהנה להתפלל, נהנה לעבוד את ה'.

אביו סיפר [בהספדו בישיבת 'מן ההר']:

לאחר נישואיו שאלתי אותו איך התחיל הלימוד בכולל, בדרך כלל התשובה לשאלה הזו 'שטייגען ברוך ה'', מצויין... מוישי ענה אחרת, מוישי אמר 'כיף'...

ואביו מוסיף:

העולם הזה היה לו כיף, ללמוד תורה היה לו שיא הכיף, הוא נהנה מזה.

כן. ליבו היה שלם, ונפשו היתה חפצה.

ידיד של מוישי מבטא את השתאותו בנימה אישית:

תחביב היה לי בישיבה. הייתי אוהב לנסות לעמוד על טבעו של כל בחור בישיבה שהיה תופס את תשומת ליבי, ולנסות להגדיר אצלי נקודה מרכזית מאפיינת בו, זה ניחן בכשרון התמדה יוצא דופן, וככה הוא מנצל אותו. זה ניחן בכשרון הבנה מיוחד במינו שגורם לו להבין טוב יותר כל סוגיא שעוסק בה. כל אחד וכשרונותיו הוא. כל אחד והייחודיות שניחן בה.

כשהכרתי את מוישי, ניסיתי לקטלג אותו גם כן באחד מהקטלוגים המוכנים ושמורים עמדי. כישרון מיוחד שיש בו, הבנה מסוימת שמבין, כח מסוים להתמיד. ניסיתי ולא הצלחתי. ככל שהכרתי אותו יותר ויותר, הדברים הלכו ונעשו סתומים בעיני.

הדברים נהיו יותר ויותר סתומים בעיניי.

מי שהכיר את מוישי יודע שהיה בו שילוב של הבלתי אפשרי: טיפוס תובעני וחסר פשרות שלא עושה ולו מעשה קטן שלא עמד עליו מראש בדעתו ולא

הסכימה דעתו לכך, ומצד שני אדם נח בצורה מעוררת השתאות, נח לבריות ונח למקום, לא נתקע בשום פינה ושום זווית. תמיד יחליק כל מאורע וכל מקרה.

מצד אחד היו לו את ההספקים הרבים שמעולם לא פספס, ומצד שני לעולם לא היה אפשר לראות שלבחור החולמני עם החיוך בזווית הפה והמבט העילאי בעיניים – ישנה מערכת קשוחה ותובענית של הספקים והישגים. מעולם לא היה מצב בו היה מיישהו נזקק לעזרתו והוא מסרב או מתחמק כי אין לו זמן, או כי יש לו מחויבויות אישיות.

הרוגע והשלווה שלו היו לשם דבר, נראה היה ששום דבר בעולם לא יעיב על שלווות חייו. שום אירוע לא יזיז אותו ממקומו. במוחי כבר תייקתי אותו כאותם בני אדם יציבים ומוצקים ששום רגש לא יכול להם, עשויים מפלדה ויצוקים משיש. וככה, אך ברור יהיה שיתמיד בהרגליו בלא שום סטייה או שינוי.

אך ככל שהעמיקה הכרותנו הבנתי עד כמה החטאה מן האמת היא לתאר את מוישי ככה. מוישי היה אחד האנשים עם הנפש הסוערת והגועשת ביותר שפגשתי אי פעם. מדי פעם היה אפשר לראות עליו את הנפש המתגעשת בתוכו לאור מאורע מסוים או חוויה מסוימת שחווה – אבל מיד היה מיישב את הדברים על ליבו וחוזר לסדרו. וזה היה בעיניי לפלא. וככל שעבר הזמן כך גברה הפליאה.

מוישי גם היה עבורי הסתירה המוחלטת בין הרגש לשכל.

הוא היה ישוב תדיר שקוע במחשבתו, מנתח כל דבר לפרט פרטיו, יודע את אשר לפניו ותובע מעצמו בצורה הגבוהה ביותר שיכולה להיות, תלמיד מובהק של המשגיח ר' נפתלי – ועם זאת בעל רגש שאין כמוהו, עסוק כל חייו לחוות ולהרגיש את הדברים, לנגן לעצמו את מנגינתם.

אז מי אתה, בעצם!?

ידיד נוסף שהיה שותף עם מוישי בתחושות עמוקות רבות, משתף בהגדרה שמוישי הגדיר לו על הנושא,

'יש שבת' אמר לו מוישי, שבת זה האופן לראות את מה שמתוקן במציאות, האפשרות להתענג על ה' ולראות רק מה ששלם במציאות, רק את האור.

אבל מיד אחרי שבת,

יש הבדלה!

ההבדלה באה להעמיד שכעת יש סדר של ימות החול,

של עבודה, של תיקון.

של ימי המעשה.

שבת. הבדלה. ימי המעשה.
שלימות כזו שרק מווישי ידע לדייק...

תורת חיים

סכנה גדולה רובצת לפתחו של איש הדעת.
סכנה גדולה.
עלול הוא להתעסק בדברים גדולים וגבוהים,
בדברי תורה עמוקים וקדושים,
וחייו שלו, החיים הפשוטים, אלו המציאותיים אינם מתאימים למחשבותיו והשגותיו,
כך ניתן למצוא אדם, שבמוחו ודעתו הוא גבוה ועמוק, עסוק במושכלות, ובידיעת ה',
אולם חייו הפשוטים, המעשיים, כמו מנותקים מכל אותם העולמות הגבוהים שיש
בראשו.

ואותו אדם יכול להיות אדם פשוט, חייו פשוטים ורדודים, וראשו עסוק בהשגת אלוקות
ובעומקים של תורה גבוהים.
כל כך גבוהים, עד שהוא עצמו אינו מצליח להביא את חייו לשם.

לעומת זאת יכול להיות אדם, שחייו מחוברים למחשבותיו ותורותיו חיבור הדוק, והוא חי
לאור מחשבותיו ורעיונותיו, אולם הסיבה שנקל לו לחברם לחייו הפשוטים והאנושיים, כי
מחשבותיו ותורתו, ברובד כה נמוך, פשוט ואנושי הם, עד שמעצמם הם כמעט מחוברים
לחייו...

בנושא זה, דמותו של מווישי מתנשאת באור, מווישי היה הדמות שמסמלת את הצורה
המושלמת, האידיאלית, המדויקת.

דמות של בחור שהשגתו, דעותיו, תורתו והשקפתו, היו גבוהים, בשמי רום, בעומק
השיתין. אבל חייו, לא רק שלא היו מנותקים ממחשבותיו ותורתו, הם היו מחוברים
בחיבור כה אמיץ, הם היו ממש אחד.

חייו היו כמו פירוש לדברי תורתו.

מוישי אף פעם לא חווה את דברי תורתו, מחשבותיו ורעיונותיו כמשהו מנותק מהחיים שלו, כמשהו שלא מחייב את החיים שלו, תמיד מחשבותיו ודברי תורתו, היו מחייבים את החיים, היו מעצבים את החיים.

ידיד מתאר את השיחות עם מוישי:

תמיד הדיבורים היו על מושגי יסוד, איך לתפוס את מבט החיים על פי התורה מתוך העומק, זה העסיק והטריד אותו.

אבל מה שאותי תפס כל פעם מחדש, שהוא תפס את הדברים בתוך המציאות עצמה, הכל היה אצלו למעשה ממש, לא היה מושג כזה לדבר ולהתרגש מרעיון מסוים ואחרי זה להמשיך הלאה בלי שזה יחייב אותו לראות את הדברים בחיים הפשוטים עצמם, לראות איך מגולם בחיים הרעיונות והמושגים, וכל זה בלי לוותר על מושגים ברמה מעבר לכמוצע.

ידיד קרוב נוסף מגדיר: "יש דברים רבים שאנחנו קוראים ולומדים וזה נשאר אצלנו כידיעות, אצלו לא היה דבר כזה, כל מה שאצלנו היה מציטטות מספרים היה אצלו נוכח וחלק מחוויית החיים שלו"

'יש אנשים', מסביר חבר נוסף, 'שלומדים תורה ויש להם מהלכים והבנות, למוישי היו גם כן מהלכים והבנות, אבל הוא לא היה רק 'חושב' על מהלכים הוא היה 'חי' במהלכים, הוא היה חי לאור דברי תורתו העמוקים'.

ידיד שהיה יושב על יד מוישי בחדר האוכל מוצא את ביטוי של הדברים גם בארוחות:

"ישבתי ליד מוישי בחדר אוכל כשהיינו בשיעור ב', בדרך כלל בארוחות מדברים 'ניעס', מה היה בישיבה, מה היה בעולם... מוישי היה אחרת, מוישי 'חידש' שהתעסקות בענייני אמונה, ובחיוב האדם בעולם זה לא רק בבית מדרש, אלא זה דברים מעניינים לכשעצמם, כן, מותר לדבר בחדר אוכל גם על דברים רוחניים, וזה לא פחות מעניין, וגם יותר מחכים.

הסיבה שזה היה אצלו כך, זה בגלל שפשוט זה מה שעניין אותו.

הוא הרגיל גם אותנו, החברים, לדבר בדברים אחרים ועמוקים, וזה השפיע מעצם זה שהוא חי איתנו והיה ברמה גבוהה.

זה דוגמא מוחשית לאחד הדברים שהוא ממש רומם את הסביבה שלו"

'ככל שמספרים כמה הוא הכיר ספרי מחשבה', משתף ידיד נוסף, 'ואיך הוא הספיק לרכוש ידע כל כך נרחב כשבעצם אף אחד לא זוכר באמת זמן ספציפי שהוא השקיע בזה, והוא כל הזמן למד ולמד והעמיק בסוגיות בישיבה והשלים מסכתות וכו',

אני חושב בצורה מאוד מאוד ברורה,

הוא לא התיישב להגות באיזו הגות.

זה מאוד אופנתי היום לדעת "מחשבה", ואפשר לשמוע הרבה בחורים מצטטים פחד יצחק ומדברים גבוהה גבוהה, מערכות עמוקות של הגר"מ שפירא. ולפעמים מתגנבת תחושה שהבחור עומד מולך ובעצם מספר לך כמה הוא חכם ויודע, והנה גם התחום הזה באמתחתו, לפעמים אתה בכלל רואה בחור שבורח מהחיים הפשוטים והחשבונות המדוקדקים בסוגיא למחוזות גבוהים וערטילאיים,

ואצל מושי, בדיוק הפוך.

הוא בכלל לא היה "בעל מחשבה". הוא היה פשוט "חושב".

הטריד אותו באמת הרוע והטוב בעולם, הטריד אותו באמת לדעת את ה', הטריד אותו לתפוס נכון את מערכות החגים וכו' וכו',

וטבעו של עולם שכאשר יש נושא מטריד מחפשים מי מדבר על זה, וכל אמרה או שמועה או משהו שמישהו כתב על הנושא תופס את העניים והלב וזוכרים אותו היטב,

ובדרך הזאת של החיפוש הוא פגש את רמח"ל, את ריה"ל, את הרמב"ם...

ידיד מספר שהיו הולכים יחד במשך כחצי שנה לשמוע שיחות של הגאון ר' דן סגל שליט"א, 'כשיצאנו מאחד השיחות, מושי אמר לי, אתה יודע מה אני נהנה מאד מר' דן? שהוא לא אומר 'שיחת חיזוק' או 'שטיק'ל מוסר', אלא הוא פשוט זועק את ליבו בפני השומעים',

ממשיך החבר: 'ענתי לו, אתה מגדיר טוב, את עצמך...'

כי באמת הוא היה כזה, מוסיף, 'כשמושי דיבר לא מילותיו דיברו, רוחו דיברה'.

על לב פועם

הלב הגדול והעמוק של מושי בא לידי ביטוי בכל תחום בחייו, לא היתה פיסה בחייו שלא הייתה ספוגה ברגש טהור ועמוק.

אחד הביטויים המופלאים זה כח השירה שהוא ניחן בו, כל מי שנחשף לכתיבה הנוגעת שלו עומד משתאה, כתיבתו ספוגת עומק רגשי, ומלאת תוכן עמוק וחודר.

מושי לא כתב הרבה מאמרים ושירה,

אולם המעט שכתב מגלה טפח על נפש עמוקה וטהורה.

"אם האדם הוא בעל נפש, ושעתו שעת השקט, חפשי מרעבון תאוני, ועינו מרהיבה ממחזה שמים לרום, והארץ לעומק, הוא נרגש ונדהם"... [חזון איש - אמונה ובטחון].

מוישי:

שעתו שעת השקט.

חפשי מרעבון תאוני.

עינו הרהיבה...

במאמר 'אני מאשים של הטבע' נחשף מעט מאותה 'שעת השקט'...

חשוב להביא גם את ההקדמה למאמר אותה שלח לידידיו:

'עתה בסיום בין הזמנים מלא בשהיות בחיק הטבע, אני חש חובה לשתף אתכם בחלק מתחושותיי שעולות בי בשנה האחרונה בכל הזדמנות שכזו'.

נהר מפכפך. ירוק מלבלב. רוח מלטפת. שמים תכולים.

זהו מקומי הקבוע. האהוב. פה אשב כי איוויתיה.

כאן. בינות לעצים המלבלבים בירוק של פריחה רעננה, ועל שפת הנהר השליו המפכפך בעדינות, אני תמיד מוצא את עצמי בחזרה.

השראה. ככה כנראה קוראים לזה האנשים.

אבל אני לא חושב ככה. זה לא רק זה. יש כאן מעבר.

יש כאן איזה טוהר בירוק הזה. יש כאן איזו אמת פשוטה בזרימה הזו. יש כאן נגיעות של אור ברוח הזאת. השמש במשחקי האור וצל המהממים שלה מגלה כאן משהו מסודות ההווה.

חמקמק אולי. אבל נוכח. מאוד

יש כאן יופי. יש כאן אמת. יש כאן טוהר. יש כאן קדושה.

וכשאתה רק לא מפריע לקדושה הזו לרטוט במעלה גבך, היא עוטפת אותך באהבה אינסופית, ממזגת אותך ביופיו של הטבע. בשלמותה של ההווה.

כן. שלמות. זאת המילה.

אז ישבתי שם, מתמכר לרוגע. מתמכר ליופי. לטוהר. לאמת. לשלמות.

בהמשך המאמר הוא מציג כאב עז על כביכול ה'עיוורון של הטבע', בשיחה עם ידידיו הוא קישר את הכאב שלו לדברי הפסוק בבראשית [ד יא] "ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך", הוא ציין לדברי רש"י שהאדמה אכן 'נתבעה' על קבלת דמו של הבל.

ביטוי נוסף להתעלות שמוישי היה סופג מאותה 'עין מרהיבה ממחזה שמים לרום', משתף ידידו:

זה היה ביום החורפי ההוא של השלג בירושלים, הרבה בחורים הלכו יחד לסיבוב בשלג, לשחק, וסתם כך לראות ולהנות מהמחזה הלא מצוי.

מוישי יצא גם הוא לשלג, לבד, הוא הסתובב עם עצמו, חזר כעבר שעתיים.

למחרת שאלתי אותו מה הוא עשה כל כך הרבה זמן לבד,

והוא אמר לי, חשבתי, היו לי תובנות רבות, רק בשביל התובנות הללו היה שווה כל השלג...

על שכל ורגש ממוזגים

לא די בזה שמוישי היה איש של שילוב מופלא של מח מנתח והתנהלות חיים מושכלת, מדויקת.

ממוזגת בלב עמוק, נשמה בוערת, עם דקויות של הרגשה.

לא די בזה,

אלא אם היה שואל אותך אדם, מהו מוישי, מהו הציר המרכזי של חייו, מה היה בסיס אישיותו, מח או לב,

אין אתה יודע מה לומר לו.

מח ולב...

הם לא היו בו כשילוב של שני התכונות.

הם נכחו בו במיזוג מופלא.

מין מח כביר ועמוק,

שמחובר וממוזג, לגמרי,

עם לב ענק, ועמוק.

ושניהם, המח והלב, פועלים יחד.

יחד!

קדושה!

לך!

ידיד של מוישי מתאר את השיחה הראשונה שלו עם מוישי:

מרגע לרגע של שיחה איתו, התחלתי להרגיש תחושה מופלאה, מין שילוב כזה של הבנה ברורה ומדויקת לפרטי פרטים – עם חוויה עילאית משכרת חושים. מין שילוב כזה שלא הכרתי של שכל חד וחדור מטרה לנתח ולהבין כל דבר על שורשו, עם חוויה כזו שמנעימה את הדבר, מרגישה אותו, מקיימת אותו.

נדמה לי שזאת הפעם הראשונה שראיתי בחור שיכול לקחת הבנה שכלית ועמוקה ולהרגיש אותה, כפשוטו.

ידיד נוסף מתאר:

היה לו לב גדול, רחב, עמוק, ושכל חריף. והוא ידע לתת לשכל את השלטון, הוא לא נסחף למחוזות של דמיונות וכל מיני סערות רגשיות לא בריאות. הוא ידע להישאר מנוהל על ידי השכל אבל לא להיות ציניקן, הוא נשאר עם התום והזוך, עם המתקנות והחיות, עם שמחת החיים וחדוות הנעורים.

אמונה במח ולב

במקום הזה, של המיזוג השלם של השכל והרגש ששרים שיר אחד שלם שרק מושי יודע לנגן במדיקות, אין מקום מתאים מזה לבנות בו בניין – בניין של אמונה.

כי אמונה בשביל מושי הייתה סוגיא של מח, וסוגיא של לב.

וידעת היום,

והשבות אל לבבך.

אמונה בשביל מושי הייתה בירור מעמיק, יסודי, שכלי.

ואחרי הקומה הזו, הבנויה הזו, היא הייתה יורדת לחיים, עם כל כך הרבה לב, עם חוויה כל כך עמוקה שמקיפה את הלב והחיים.

בתוך עמלו הגדול בבירור סוגיות יסודיות בעבודת ה', מושי הקדיש עמל רב בבירורם של סוגיות באמונה. היה לו חשוב מאוד לברר ולבסס לעצמו את הדברים.

יחד עם זאת, מושי חי אמונה. ראה אמונה. נשם אותה.

מחובר.

'האמונה היא נטיה דקה מעדינות הנפש' כתב החזון איש.

חבריו מספרים שמושי התחבר מאד לדברי החזון איש הללו.

ובעצם, מעצמנו אנו יודעים כמה דברי החזון איש הללו היו מחוברים אליו...

חבר קרוב של מושי מספר:

פעם בבוקר השבת שוחחתי עם מושי והתקשנו בנקודה מסוימת. באותה השבת התפלל בישיבה הגאון רבי חיים יצחק קפלן שליט"א, והחלטנו כי אלך לדבר אתו על אותה נקודה. רבי חיים יצחק אמר לי בתוך הדברים כי אמונה אינה צריכה להיות מבוססת על אמת שכלית אלא על תכונה בנפש, וכך ביאר לי את דברי הרמב"ן שאבות לא ינחילו שקר לבנים.

רבי חיים יצחק שאל האם מה שאבות לא ינחילו שקר לבניהם זהו דבר מוחלט? וכי לא מצאנו אב ששיקר פעם לבנו? ואילו נאמר שזאת "חזקה", הוסיף, אזי הלא אם יהיו הרבה קושיות על החזקה, החזקה תיפול. אלא שזאת תכונת נפש באדם להקשיב לאביו, אמר. הרמב"ן לא דיבר על בירור של אמת, ועל תכונת נפש זאת צריך לבסס את האמונה.

לאחר השיחה אני יורד לחדר אוכל לסעודת השבת, ומושי ממתין לי ליד השולחן דרוך כקפיץ, ושואל בציפייה מה רבי חיים יצחק אמר לי. סיפרתי לו את הדברים ומושי נזעק, איך לא המשכת לשאול מה הוא התכוון, הוא השתומם. הלא הרמב"ן אומר שזהו הבסיס ליהדות. איך אפשר לחיות את כל החיים רק בגלל שישנה תכונה נפשית כזו בלי שיהיו הדברים מובנים בשכל, ובלי להיות משוכנע שהדברים נכונים.

הוא אומר, אצל מושי אמונה היא בירור שכלי, עמוק, מבוסס.

אולם מה תאמרו על האמרה הבאה אותה מצטט ידיד נוסף?

'אני', אמר מושי ברגע של גילוי לב, 'אני איני זקוק כלל להוכחות וראיות לאמונה, אני מרגיש את האמונה בעצם המציאות שלי, אני חש אותה בכל ליבי ונפשי'.

הוא אשר אמרנו...

ידיד נוסף כתב על השייכות המופלא הזה:

'אותו מושי שחיפש ביסוס שכלתני ולא עשה לעצמו הנחות, הוא אותו מושי שהיה מוריד דמעות זכות בעומדו בתפילה לפני קונו, אותו מושי שהיה קשור לבוראו בקשר עמוק, אותו מושי שהיה מדבר בעיניים בורקות על כבוד ה' המשתקף בבריאה'.

ידיד שלמד עמו פעם הלכות יסודי התורה לרמב"ם סיפר שיצא מהליוד איתו אחוז
התפעלות מהצורה שמוישי מחובר לאמונה בשכל ורגש.

אולי את המילים הכי ממצות אמרו עליו דוקא לוחות המודעות הדוממות.
וי להאי שופרא...

סולם מוצב ארצה

מי שקרא את הפרקים שנכתבו עד כאן יכול לקבל רושם שהמדובר הוא על בחור שחי
כמלאך, היה פרוש מהעולם, נטל ממנו רק כדי חייו, וכל הסובבים אותו חשו שרק בטעות
הוא נפל בדורנו הנמוך.

כך ניתן לקבל רושם.
ובצדק.

... ההפך הוא הנכון.

מוישי חי כאן. ממש כאן.

הוא היה בחור 'זורם', נעים שיחה, חי את המציאות, אוהב אותה, חי בתוכה.

לו ראית את מוישי בחייו, לא ראית כלל סתירה למציאות שסובבת אותו.

אדרבה, ראית הרמוניה והשלמה.

ראית חיבור ושלווה.

ראית שלימות.

ראית את שירת חייו המופלאה של מוישי.

"ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה,

הולך בין אנשים. נראה כבן אדם. ובאמת, הוא מלאך" [חזון איש].

הרה"ג אוריאל פריד שליט"א מספר שפעם מוישי דיבר עמו על דברי 'החזון איש' הנ"ל,
ומוישי אמר לו שיותר ממה שהוא מתפעל מ'אבל באמת הוא מלאך', הוא מתפעל
מה'הולך בין אנשים'...

והרב פריד מוסיף על הדברים:

"בעצם זה היה הוא, למרות כל מעלותיו המיוחדות בישיבה אף פעם לא הרגיש את עצמו יותר מאחרים, דיבר עם כל אחד כשווה בין שווים בלי שום עליונות, וגם ידע לראות ולחוות את הטוב המיוחד שיש בכל בחור".

לאחר פטירתו של מווישי החלו כולם להעלות זכרונות ולתאר את דמותו הגבוהה, ידיד של מווישי חש צורך עמוק להשלים את התמונה, והוא כתב מכתב אותו שלח לידידיו:

"כולם מדברים על החיים הקדושים והמרוממים של ידידינו זצ"ל.

על השגב והאור שהיו בחיי היום יום שלו,

על דבקו בה' ובבקשו קירבת ה' כל היום.

בבקשו אחר הגאולה.

על קיימו מה שכתוב שויתי ה' לנגדי תמיד.

אבל, עולה בי תחושה – לא, זה לא המווישי שאני הכרתי...

זה מווישי קדוש מדי. מובדל מדי. מרוחק מדי.

זה לא מווישי שאיתו ישבנו וצחקנו. שאיתו טיילנו ודיברנו. איתו ישבנו ודיברנו בחדר בפנימייה ובחדר האוכל. זה לא אותו מווישי מלא עסיס של חיים. מלא שמחה. משופשף ומעניין.

אינני בא להקטין ח"ו את דמותו שכולם הציגו. אני חושב, שזה הרבה יותר ממה שכולם הציגו.

ב"ה ישנם עוד בני עליה שגם הם דבוקים בה' בכל נימי נפשם. גם הם מבקשים קירבת ה' יום יום. אבל, החיים שלהם, כל המערכת האנושית שבהם, דווקא מחמת קדושתם ופרישותם – חסרה. הידידות שלהם עם הבריות. היחסים שלהם לעולם – זה יחס של ניתוק ואי שייכות. זה יחס של אדם שעומד בעולם אחר, שבמקרה נמצא כאן, כי באמת הם דרגה מעל לעולם הפשוט-האנושי. הם הרבה מעבר.

נראה לי, שהחידוש שמווישי העמיד, שעם כל הקדושה שלו, עם כל הדביקות שלו בה' ובתורתו, אבל זה לא היה מנותק מהמציאות. הכול היה נוכח בו כאן. למטה מעשרה. באישיות הקורנת שלו. המעניינת, המלאת חיים ושמחה.

בחינך שלו – כמה טוב אלוקי ראינו. כמה הונכח שם "מה הוא רחום, אף אתה רחום".

בלחיצת יד שלו. בבוקר טוב שלו. כמה אהבה אמיתית כנה ועמוקה.

בדיבור עם ידידים, כמה אכפתיות ודאגה. כמה חוכמה. כמה אור.

הוא לא היה מנותק מהעולם, הוא גילה בו רובד עמוק ומאור.

את כל השגב הנורא שהוא היה שרוי בו, הוא הוריד לעולם וזה היה נוכח בו.

לא פלא שכל כך הרבה אנשים, כל כך הרבה סגנונות ממש, מרגישים שייכות וחיבור לאישיותו הגדולה"

והוא מסיים את מכתבו – 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה'!

ידיד נוסף כותב:

מוישי היה חוזר לפנימייה בלילה בין שנים לשלוש, לאחר שעות רבות מאד של התמדה לא מצויה, בשעות אלו היו בפנימייה בחורים שהיו יושבים במסדרון הפנימיה והיו דנים על דא ועל הא, דברים העומדים ברומם של עולם, ודברים שגם פחות מאותו רום... ניעס...

מוישי היה מצטרף לשיחה בטבעיות, לעיתים קרובות גם מצרף גם טוסט שהכין לעצמו, 'לא היה ניכר עליו שהגיע מעשיה מיוחדת או יוצאת דופן, הוא היה מדבר איתנו בגובה העיניים מתעניין בנושאי השיחה ומוסיף את הצד שלו בטבעיות, הגדולה של מוישי מתבטאת גם בהתמדה יוצאת הדופן שהייתה ממש יום ביומו, וגם ביכולת שלו לבוא לפנימייה ולא להתנהג כאחד מיוחד ששייך לדרגות אחרות ולכוכב אחר.

אגב, גם בשיחות הללו, בפנימייה, היה משהו מיוחד כל כך, חבר מספר:

לפני שהתחתנתי ועמדתי לעזוב את הישיבה ואת הפנימיה, היה משהו מיוחד שלא יכלתי לעזוב, שהייתי חייב להנציח, הבאתי מצלמה, ובשעות הללו של אמצע הלילה, שלפתי אותה, והנצחתי את השיחות הללו,

אני מביט היום בהסרטות הללו, מוישי יושב עם ידידיו, על הספות, ומשוחח, והשיח כל כך עמוק, כל כך גבוה, כל כך זורם, יש שם שיח על דין ורחמים,

מסתעף לראש השנה ויום כיפור, אבל זה לא היה 'שיח מחשבות' זה היה 'נייעס',
עמוק בחיים, המבט העמוק שלו... הרוממות...

הגובה הזה שיכל לרדת לפשטות, קלילות וזרימה של שיחות נייעס בשנים וחצי
לפנות בוקר...

אין תמורתו. אין.

ידידיו מספרים גם על ה'סתירה' שהם עצמם חשו לעיתים כלפיו, 'לאחר תפילה של
מוישי, של כשעה בשקיעות נוראה, של משהו נשגב שרק להיזכר בו זה מעביר צמרמורת
ומתיקות כאחד, ואחרי כזו תפילה, מיד אחרי, הוא מפטפט ומנייעס איתך כאחד האדם,
זורק שפשוף, מפטיר בדיחה... אפילו לא בוחל בפיסת פוליטיקה, כאילו לפני דקות
אחדות הוא לא היה בעולם אחר, גבוה כל כך, זה היה משהו מדהים,

'הסיטואציה הזו, לדעתי, מסיים הידיד 'מגלמת את האישיות המושלמת, כן המושלמת
של מושי'.

עוד ידיד משתף ב'סתירה' הזו שרק מושי ידע ליישב...

'בחגים, בשבתות בימים נוראים, זה היה 'הזוי' ממש, מושי היה גבוה, כל כך גבוה,
התפילה, ועבודת היום, ובתוך כל המקום המרומם שלו הוא מתעניין בשלומי של חבר,
בכנות, באמת, לא כמוגיע מעולם אחר, באמת איתו,

ובאמת הוא היה איתו, כי גם התפילות והעבודה הגדולה שלו, לא היה משהו שחוץ לעצמו,
הוא לא עזב את המציאות, הוא העלה אותה, הוא חי את המציאות, את המציאות שלנו,
רק בגובה ועומק, ומכיון שכך, הוא לא ראה סתירה בתוך המקום הזה, לשוחח עם חבר
בהארט פנים פשוטה, להיות איתו'.

ידיד מתאר זווית נוספת.

'הוא היה בחור שפשוט היה כיף לדבר איתו, בחור זורם ונעים, הוא 'הכיר את העולם', היה
כיף לצחוק איתו, להשתפשף איתו, עם כל ההתמדה הנדירה שלו, עבודת ה' שלו הוא לא
נתן לך הרגשה שאתה מבטל אותו מללמוד כשאתה משוחח איתו, הוא היה איתך לגמרי'.

אמו, נוגעת אף היא בנקודה הזו וכותבת:

"עם כל רום מעלתו היה מחובר מאוד לקרקע ובכלל לא רחפן -
היה חשוב לו מראהו החיצוני שיהיה נעים ומטופח".

אחותו מספרת שמוישי המליץ לה בהתלהבות לשמוע הרצאה מדעית על כמה חוקי פיזיקה שאין להם שום הסתברות מדעית ללא אמונה בה'.

דווקא ההתחברות לעוה"ז, התעניינות והרחבת האופקים שלו, הם אלו שחיברו אותו בסוף להקב"ה בצורה הכי חזקה שיש.

אגב, ידידיו נזכרים שבימות הקורונה שבישיבה נערכו הלימודים במתכונת של 'קפסולה', הבחורים היו סגורים בישיבה במשך חודשים ארוכים, מוישי, בתקופה הזו מצא חדר פנוי בבנין הישיבה ופתח שם כמו 'חדר כושר', הוא אילתר 'מתח', הביא כלים, ואפילו היה מסביר בעצמו לחברים איך לעשות זאת בצורה טובה ובריא.

לפני כשנה, ידיד של מוישי למד את ספר קהלת, וציין לקוייט הרמב"ן, על מה שקהלת מכנה 'הבל הבלים הכל הבל', הרמב"ן שואל איך יתכן ששלמה יכנה 'הבל הבלים' את מה שה' הגדיר כ'טוב מאד', הידיד ניסה להעמיק בביאור התשובה.

בעקבות המאמר של הידיד זכינו לתגובה נפלאה של מוישי שחושפת לנו מעט מתפיסתו על העולם, כך הוא כותב:

"...יש כאן תהליך ארוך של שלילה מוחלטת, עד למשפט המחץ: "סוף דבר וגו'", שבו מתגלית תרופת הקסם לכל הכאב והדיכאון - לא בתור בריחה למשמעות אחרת שאינה בעולם, אלא כמשמעות לעולם הגשמי עצמו, שכל הבריאה בתפארתה מצטרפת לגילוי כבודו ויראתו עד הפרטים האיזוטריים ביותר (וכמו שדרשו כאן חז"ל כי זה כל האדם - כל האדם לא נברא אלא לצוות לזה וכו'...), - א"כ סרה תלונתך ממלכינו שלמה - אין דבר אחד לבטלה, והקב"ה משתבח בבריאתו, אך זוהי הבריאה - לכבודו, וכשתפרידנה מסיבת היותה ותוכן היותה הרי נמצאת מפרידה מעצם היותה - הרי הגעת למסקנת שלמה - הבל הבלים הכל הבל.

רק זאת אומר... באם תבקש רוחך את יופי הבריאה עצמו, כמוות שהוא ככה - לא בגלל הסוף דבר - לא תוכל להסתפק בתשובתי, ותאלץ להתנגח ראש בראש בשלמה, שיפטיר כלפיך בניד ראש רחמני "עוד לא הגעת לסוף דבר, אתה עדיין בהתחלה... עדיין בן זומא מבחזן..."

אילו מילים...

ואצל מוישי, יעידו כל מכריו, לא היו אלו מילים, היתה זה מציאות חיו.

מציאות של חיים אנושיים, שלמים, 'חיים רגילים'...

ומאידך, נושאים על גבם, את החיים הגבוהים הללו, הנשגבים, הרוחניים.

בואו נמשש שוב את המילים הללו, המתוקות הללו, של מושי:

...לא בתור בריחה למשמעות אחרת שאינה בעולם,

אלא כמשמעות לעולם הגשמי עצמו, שכל הבריאה בתפארתה מצטרפת לגילוי כבודו וידאתו...

אחיו יאיר, נזכר בסיטואציה שמבטאת את הנקודה:

'אני נוהג לומר במוצאי שבת לאחר מעריב 'ויתן לך', הייתי רגיל לומר זאת בבית הכנסת לאחר התפילה עדיין עם כובע וחליפה מהתפילה, מושי ייעץ לי שמאחר שכולם כבר גמרו את התפילה שלא אהיה שונה ואוריד את הכובע וחליפה'.

'כלומר לא להדגיש את זה שאני שונה, שאני מתפלל ארוך יותר, אלא לזרום, לא לתת לאחרים הרגשה שאני מתנשא'.

'באופן כללי, הוא מוסיף, 'הייתי מתייעץ עם מושי הרבה מאז שעליתי לשיבה קטנה, אני זוכר משפט אחד שהוא היה חוזר עליו הרבה, 'עבודת ה', זה לא להיות 'צדיק' שחי לעצמו ומנותק מהסביבה והחברה, אלא גם להיות בחברה'.

נקודת השלמה ראויה לציון: כמו שבכל שטחי חייו עמל מושי לבנות, לבסס ולדייק, גם את הנקודה הזו הוא עמל ללטש, ניתן לומר שהוא ממש בנה אותה בעשר אצבעותיו, זו לא נקודה שהייתה לו מאליה, זו נקודה שהוא עמל לבנותה.

ידיד קרוב משנות הישיבה קטנה משתף:

אני נזכר בפעם שדיברנו באריכות והרחבה על זה שבן אדם צריך שתהיה דעתו מעורבת בין הבריות, לא בשביל שלא יהיה חריג בנוף אלא בשביל לקבל מכולם, את הטאצ', את העדינות, של התפיסות את החיות שלהם איך שדברים חלים במציאות והיה לו קשה קצת להקריב את השקיעות שלו את ההתמדה שלו על זה אבל כשסבר וקיבל הוא באמת הלך עם זה עם הרבה חשיבה על האיזון הנכון וכו' וכו'

ואפילו שזה היה לו חדש קצת הוא טרח בזה והשקיע בזה עם הכל שיהיה בכנות ואמיתי לגמרי.

זה מביא אותנו גם למקום נוסף ומופלא – הענוה של מושי.

זה מרגיש קצת מוזר לדבר על הענוה שלו.

כי הענוה שלו הייתה כל כך עמוקה,
כל כך לא עומדת כמידה מסוימת שהוא העמיד אותה.
כל כך נובעת מעדינותו, אצילותו והפשטות הטהורה שהוא חי את חייו,
שזה קשה לדבר על זה כעוד משהו שהיה בו,
זה היה האור המתוק שחפץ על חייו.

אבל הוא היה עניו אמיתי...
מין פשטות טהורה שכזו שנותנת לך הרגשה כל כך טובה.

ידיד מספר 'אני זוכר בליל פורים, במסיבה של הישיבה דיברנו קצת, אני לא אשכח את
ההלם שאחז בי, מאיפה מאגרי הידע ה'הזויים' הללו?',
הידיד מסיים את דבריו, 'אבל יותר מההשתאות שלי על כמות הידע שגיליתי אז באותו
לילה, השתאתי איך לא ידעתי את זה עד היום, הוא כל כך לא נופף בידיעות שלו, בגדלות
שלו, היה לו טוב עם עצמו... הוא לא היה צריך להוציא את זה החוצה'.

אמו של מושי מספרת שהרה"ג אפרים ליטמן שליט"א אמר להם בבית החולים ש'מושי
הוא צדיק נסתר', אמו מזדהה עם המשפט, ומספרת כמה לא היה ניכר ממנו עבודת ה'
הנדירה שלו, ואיך הוא הסתיר את המעלות הכל כך מיוחדות שלו.

עם משפחתו

'מושי היה עטרת המשפחה', משתף אביו, 'הוא נולד אחרי שתי בנות, תמיד אמרתי, בת
תחילה - סימן יפה לבנים, ושתי בנות תחילה כנראה היוו סימן יפה ממש לבן המיוחד
שהגיע אחריהן...'

'האופן המצוי במשפחות', משתף גיסו, 'שלכל אח או אחות יש את האח שהם הכי בקשר
איתו, שיש להם שפה משותפת, שהם נהנים לשוחח יחד'.

'במשפחה שלנו זה היה שונה',

'כל אחד מהמשפחה, הרגיש קשר מיוחד עם מושי, כולם הרגישו שהוא האח שהכי קרוב
אליהם'.

אז ישיר משה קלז

מוישי, זה הבנאדם הזה שאליו הייתי פונה להתייעץ כל פעם שהייתי צריכה פרספקטיבה של אדם שמבין אותי פלוס הבנה תורנית. או אם רציתי סתם הבנה...

אתה האיש החי הזה, שמצחיק אותנו בסעודות שבת, שאיתו אני כל כך אוהבת להתווכח...

מוישי היה איש משפחה, במלוא מובן המילה, אוהב את משפחתו, אוהב עליהם, הסעודות שבת עם מוישי...

מוישי אהב שכמה שיותר בני משפחה יהיו בשבת, נשואים, מהשייבה, וגם שהסעודות יהיו ארוכות, הוא היה שר שירי רגש וסחף אחריו את כולם...

מוישי בבית זה משחקי חברה אחרי סעודת שבת...

מוישי בבית זה שמחה, זה ויכוחים על כל נושא רעיוני, מחשבות, אמוני, ובעצם על כל נושא...

מוישי זה הדמות, זה האהבה.

מוישי זה האיש להתייעץ איתו על מה שרק ניתן להעלות על הדעת, סמינרים, ישיבות, בחירת מקצוע.

מוישי זה האיש לשתף בקשיים, קושי חברתי, קושי אישי, הוא תמיד יכנס לעובי הקורה, מתקשר, מייעץ מתעניין, עד שהמצב נהיה יותר טוב.

גם אמו מספרת עד כמה מוישי אהב את הוריו, אחיו ואחיותיו, ואיך בכל שבת שהגיע היה מבקש מאחותו הנשואה ומאחיו שיהיו גם כן.

יאיר אחיו מתאר:

מוישי היה דמות בשבילי. הוא היה האח הגדול שמדריך את אחיו הקטן בכל מאורעות החיים.

הוא היה מייעץ בעניינים חברתיים, לימודיים ובעבודת ה'.

אבל בנוסף על ההדרכה והייעוץ היה לו חשוב שאני אחווה את המאורעות בעצמי.

אני זוכר שלפני כניסתי לישיבה קטנה ביקשתי ממנו הדרכה איך ללמוד ואיך להסתדר בישיבה.

הוא אמר לי - תתחיל את הישיבה בלי הדרכות, כי אני חושב שאיך שאני חוויתי בלי אח גדול זה גרם לי לחוות את זה הכי נכון והכי עזר וקידם אותי.

עכשיו אני בש"ג ומוישי חסר לי להתייעצות באיזה ישיבה גדולה להמשיך - היה ברור לי שהוא יעזור לי בזה.

אגב, ידיד של מוישי משתף אותנו באיזה אחריות ומחשבה מוישי היה מייעץ לאחיו:

'יום אחד מוישי ניגש אלי, ושואל אותי על צורה מסוימת בה למד האם לדעתי היא נכונה, שאלתי אותו, מה זה רלוונטי אם מה שעשית היה נכון, אתה מעוניין לעשות תשובה אם זה לא היה נכון?

והוא ענה לי שיאיר אחיו התייעץ איתו בנושא הזה, והוא רוצה לוודא שמה שהוא עשה היה נכון, כי אם לא אז חבל שאחיו יעשה כמוהו, הוא רצה לקבל הסתכלות של משהו מבחוץ שייחווה את דעתו.

'היתה לו את הגישה הכי טובה לילדים', משתף גיסו יוסי נוה, 'כשנולדה לנו ביתי, האחיינית הראשונה, הוא הראשון שידע בדיוק איך להצחיק אותה, איך להרגיע אותה, להחזיק אותה...

הוא ממש אהב אותה, ותמיד שיחק איתה. היא הכי אהבה אותו, הוא מסיים, ומגלה בעצם עוד פן בנפשו הגדולה של מוישי, כן מוישי של ר' משה שפירא ור' משה מינצברג...

אגב, גם אחרי נישואיו, כש'זכה' בעוד כמה אחיינים חדשים, גם אליהם נקשר והתעניין תדיר בשלומם, גיסו הרב יחיאל מן ההר מספר:

אני נזכר בסיטואציה קטנה שהייתה חוזרת על עצמה, בתקופה שאחרי נישואיו למדנו יחד ב'כולל', כמה וכמה פעמים מוישי ניגש אלי, ומתעניין בשלום הילדים שלי, ובחיוך המתוק שלו הוא מונה את שמותיהם ומבקש למסור ד"ש לכולם...

זה סיפור קטן.

ממש קטן.

ומרוב שהוא קטן הוא גדול מאד...

גם עם אחיותיו שמר מושי על קשר מצוין, חוץ מהקשר ההטוב של שיחות, ויכוחים, התייעצויות, היה בקשר הזה לימוד ובנייה, אחותו מספרת על זה:

לפני כשנתיים וחצי היתה לי איתו שיחה ששאלתי אותו בכאב מאד גדול את ה'למה'?

יש דברים קשים ורעים וכואבים שקורים בעולם שנראה ששום דבר טוב לא יצא מהם, כלום כלום.

יש אסונות שעוברים על בני אדם שמרגיש שהם רק מכלים את הגוף והנפש, לא מקדמים לשום מקום.

אז למה? למה?

וכעסתי נורא, אבל יותר מזה - כאבתי.

ומושי שמע את הכאב.

הוא היה אז ילד בן 20, אבל עם חכמה ובגרות של ישיש שכבר ראה הכל בחייו..

הוא למד כבר שנים את תורת הרמח"ל, שמרחיב בספריו "דרך השם" ו"דעת תבונות" את דרכי ההנהגה של הקב"ה בעולם, ואיך הכל מכוון לגאולה ולטוב מוחלט לנבראים.

ושאלתי על כל העולם הזה, שהולך מרע אל רע, לא הולך ומתקדם, אלא הולך ומידרדר.

איך תגיע גאולה לעולם כזה? שאלתי אותו.

וה' הרי בורא את הכל, מאפשר את הכל - אז למה?

איך הוא נותן לעולם להגיע לכזה קלקול, ואיך בדיוק נתקן אותו ונגאל??

הוא חייך אז ואמר לי, זה טוב שזה לא מניח לך, זה טוב שבאמת אכפת לך.

בשביל זה אנחנו צריכים לימוד יסודי, מה בכלל המטרה של בריאת העולם, לאן הוא הולך, למה אנחנו מצפים.

ומאז השיחה הזו זכיתי שבמשך תקופה ארוכה אחי האהוב היה מתקשר אלי כל לילה ב24:00 אחרי סדר שלישי, והיינו לומדים.

הייתי אז בתקופה קשה, ורק עצם האכפתיות שלו, הרצון שלו שאלמד, שאבין,
שאיישב את הלב, שאתקרב לה' ממקום פנימי ואמיתי - נגע בי מאוד.
והלימוד שינה לי פרספקטיבה יסודית על העולם.
על הקשר שלנו עם הקב"ה.

אחות נוספת מספרת גם היא על קביעות של לימוד עם מושי:

למדנו ביחד דרך ה' בעיקר.
בעיקרון זה התחיל מזה שרציתי ללמוד תניא,
התחלנו ממש קצת, ונתקלנו במלא מושגים שלא מידי הבנתי, מושגים קבליים
יותר.
בהתחלה הוא עבד להסביר לי כל אחד מהם,
בסוף הוא החליט שזה ספר למתקדמים, וכדאי להתחיל מהבסיס יותר,
אז למדנו ביחד דרך ה'.
התחלנו פרק א', פרק ב',
ואז אני לא זוכרת בעקבות מה - הוא החליט שחייבים ללמוד את הפרק הראשון
של נפש החיים.
שעוסק בכל השתלשלות העולמות העליונים, הרקיעים, והכוח שלנו כנבראים
להשפיע השפעות נשגבות ומטלטלות בגבהי מעלה.
כמה משמעות יש בכל מעשה שלנו כאן למטה.
זה היה מטלטל. אני זוכרת כמה ימים אחרי שאני מסתובבת בעולם עם מעטה
דקיק של השתאות,
על כמה שאנחנו חשובים. כמה משמעות יש לנו. איך הבורא מחייה אותנו כל
רגע מחדש.
מחייה את כל הבריאה הזאת, נותן לה קיום, חיים, ותפקיד.

אני זוכרת כמה אהבתי את הלימוד איתו, מן דקות נדירה של הבנה ועומק
והסברים נהירים וברורים,
איכשהו זה תמיד התחבר לנפש שלנו, ומשם חיבור למציאות שלנו, ברמה
הפרקטית.

אחותו מסיימת:

אני זוכרת את שמחת תורה, השביעי לאוקטובר, או כל הכינויים האחרים של היום השחור הזה,

היה לך קשה מוישי, כמה ימים אחרי, דיברתי איתך, בכיתי לך, לא הצלחתי להבין איך אפשר להכיל את הגודל המטורף של האסון הזה. כאב לי כל כך. אני זוכרת שבמשך כמה דקות הסברת לי איך אמורים להמשיך לתפקד, שיחד עם הכאב הנורא הזה שכל עמ"י חווה כעת, צריך לזכור לעבוד את ה', ולהבין שזה חלק מהנהגת הייחוד שהקב"ה מנהל בה את העולם לקראת בוא הגאולה.

אני זוכרת שהבאת לי דוגמא מגדולי ישראל, שהיו שומעים במשך יום שלם את כל הצרות של עמישראל, והיו בוכים ומצטערים בצערם, ואיכשהו משחלף היום הצליחו לשמוח ולחייך, ולהיות האנשים השמחים בעולם. אני זוכרת שהסברת לי שככה צריך להתנהל עכשיו. לכאוב ולהצטער, אבל לא לתת לזה לשתק אותך, להצליח לנהל שגרת חיים.

אמרתי לך: מוישי, זה גבוה לי מידי. אני לא מצליחה להבין איך עושים את זה, זה תלוש ממני לחלוטין. השתתקת לדקה, ואז אמרת: אני מצטער, שירה, את צודקת. עכשיו צריך לכאוב. ומותר לך לכאוב. אז תכאבי.

מוישי, עכשיו אני כואבת. בבקשה תבוא להסביר לי איך צריך להתנהל, טוב? אני אשתדל ליישם את זה, מבטיחה.

מידותיו עם חבריו

אחר מיטתו של מוישי הלכו הרבה לבבות שבורים וכואבים.

דוממים.

מכונסים איש באבלו.

אט אט הם פתחו את ליבם.

בתחילה בטיפין טיפין.

עד שהתחזק המעיין והיה לשצף סוער.

של שיתופים, של זכרונות.

קמב אז ישיר משה

חבריו הגיעו ל'שבעה', וסיפרו.
שוחחו ביניהם, ונזכרו.
וכתבו...

איש איש ומוישי שלו,
מוישי שהיה בלב של חבריו.
חבריו שהיו בלב שלו.

כי לפני הכל ואחרי הכל,
ובתוך הכל,
מוישי היה איש של אהבה.

הוא אהב את ידידיו, חי איתם,
והם היו מחוברים אליו, חיים איתו.

מוישי היה מבין את ידידיו, היה מרגיש אותם,
בליבו העמוק והטהור,
וחבריו חשו בזה, ולכולם היה מקום בלב עמוק,
למוישי.

ידידו קונן עליו איכה:

איכה...

איכה ניטל ממנו יקר לבבי
המאזין ומקשיב לרחשי לבי
החובש ומרפא פצעי לבבי
ידיד נפשי, הקרוב אל לבי.

ידיד קרוב כתב תיאור מרטיט על כמו שיחה שהוא מנהל איתו בדמיונו, על הקושי והחלל שהותיר, בתיאור, הוא מספר למוישי כמה אין מי שממלא את החלל שהותיר, גם לא רבנים גדולים וגבוהים, והוא מסביר:

... בעצם לא זה הנקודה, שזה גבוה מידי, הנקודה היא שאיתך זה היה קרוב ללב, כי אתה היית קרוב ללב,

היית חבר ...

והתוכן שיש בלבבות החברים עובר מאחד לשני, ונכנס, בפשטות בטבעיות, בלי חכמות...
ועכשיו מה? חברים יש לי, רבנים יש לי, אבל איפה אמצא לי חבר שיהיה רב, רב שיהיה חבר?

היה משהו מיוחד במידותיו של מוישי, בקשר שלו עם ידידיו וסובביו, זה לא היה עבודת המידות קלאסית, זה גם לא היה סתם חבר זורם.
מה היה בה בידדות עם מוישי שהפכה את אותה לעמוקה כל כך.

פשוט.

היה בה את ליבו של מוישי.

אותו הלב שעמד מול קונו בביטול מוחלט.

אותו הלב שהעמיק בדברי תורה והתמתק בהם.

דרך הלב הזה, הוא הבין את חבריו, יעץ להם, רומם אותם.

ידידים מספרים:

'יש לך לפעמים את הרעיונות הללו שהם לא גמורים אצלך, שזה רק קצה של תאוריה, או רעיון, שאתה לא יכול עדין לשתף בזה אנשים, את מוישי היה אפשר לשתף בהכל, הרגשת שהוא מבין אותך, הוא תופס מה אמרת, מבין מה אתה רוצה לומר.'

'בשבילי זה ממש סוד, הוא פשוט היה איתי, תמיד הוא ידע והרגיש, בדקויות, בעומק, תמיד הוא היה שם, תמיד שותף'.

'במידה מסוימת הרגשתי שהוא מבין אותי יותר מכולם'.

ידיד צעיר שלמד עם מושיי חברותא כותב:

'אני זוכר פעם שהגעתי ללמוד איתו ולא היה לי כל כך מצב רוח, ומושיי אמר לי, 'כואב לי ממש על מה שאתה חווה ועובר, הייתי מאד רוצה לעזור לך, אני זוכר שכשהוא אמר לי את זה, התחושה שלי הייתה שכואב לו הרבה יותר ממה שכואב לי'...

אחד המקומות הייחודיים שנפתח חרך הצצה לעולם האהבה והידידות של מושיי היה בשמחות של חבריו.

מושיי היה שמח בשמחתם של חבריו ברמה שלא תתואר...

ידיד מתאר שכאשר הקים את ביתו מושיי השתתף כל כך בשמחה עד שהוא העיר לו בהלצה שזה ממש נראה כביכול הוא התארס בעצמו ולא רק משתתף בשמחה של ידיד...

'כשהתארסתי', מתאר ידיד נוסף, 'מושיי היה פשוט ב'אורות', אני זוכר שהרגשתי שהוא בכנות מתרגש משמחתו, 'באירוסין עצמם', הוא נזכר, 'הוא עבר בין אבי, לאביה של כלתי, ופירגן מכל הלב, אפילו לסבא שלי הוא הגיע'...

'פעם ראיתי אותו בחתונה של חבר', משתף ידיד. 'הוא הסתפק עם כבר לחזור מהחתונה, אבל נזכר שטרם כתב מכתב ברכה לחתן', 'שמעתי שהכלה קוראת גם כן את המכתב, אני חושב שזה משמעותי מאד', כך אמר לידידו שחזר לריקודים.

'אחרי כשעה חזרתי למקום, מושיי עדין היה שם, עם מכתב הברכה, הוא היה תשוש, אבל מרוצה'...

ידיד שהיה מבוגר ממושיי בכמה שנים לא שוכח את שיחות הטלפון שהיה מתקשר אליו כאשר נולדו לו ילדיו, הוא באמת השתתף ושמח.

ולא די בזה, הוא באמת היה מתעניין ושותף, הוא זכר תמיד את שמות הילדים שלי, התעניין בשלומם, הוא גם ביקש לראות תמונות שלהם, ולא גמר להחמיא'...

הוא נזכר בסיטואציה נוספת בהקשר לזה:

'כשהוא התקשר להזמין אותי לאירוסיו, סיפרתי לו שבדיוק נולדה לי בת בשעה טובה. באותו רגע הוא היה לגמרי בתוך השמחה שלי, התעניין בכל הפרטים, ואיך הילד הגדול מקבל את הסיפור של הלידה וכו', כאילו שהוא לא חתן שרק כעת התארס'.

מוישי היה גם שותף בפועל בשמחתם של ידידיו, כשעשו בישיבה מסיבה לרגל אירוסיו של אחד מידידיו הוא התבקש לשאת דברים, "לא היה אצלו מושג רק לעמוד לספר סיפורים ולברך ברכות, הוא השקיע בדרשה הזו מאד מאד, תמיד הדרשה שלו הייתה 'חתיתת יצירה ספרותית'..."

זה נבע גם מהאופי המוחלט והמושלם שלו, שכל דבר שעשה היה עושה אותו ביסודיות ושלמות, אבל זה נבע גם, ואולי בעיקר, מהאהבה העמוקה והקשר שהיה לו עם ידידיו.

לא רק להעמיד קשר של ידידות והשתתפות ידע מוישי, גם לפתור קונפליקטים בצורה פשוטה ועמוקה:

בתקופה מסוימת מוישי חשש שיש לי קפידא עליו מעניין מסוים שהיה בינינו, לא היה אצלו מושג כזה להשאיר כזה דבר לא פתור, לא מואר, הוא פשוט ביקש שנשב יחד לשיחה, ישבנו דיברנו, הוא לא ויתר... הוא ניתח ודן עד שנגע בבעיה לעומקה, לאחר מכן הוא בירר וליבן מה הוא צריך לעשות בשביל לפתור את העניין.

מוישי היה מיוחד גם בעניין הפירגון לחבריו, הוא היה מיוחד ונדיר ברמה שהוא פירגן, עודד ושיבח.

'הוא היה יכול לפרגן לך ממש 'דוגרי', משתף חבר קרוב, 'בלי להסתיר את הפירגון, בלי להיות מובך'.

זה הגיע לדעתו משתי נקודות, מהבטחון העצמי שהיה לו, שהוא לא הרגיש שאין חשיבות ויחס לפירגון שלו, ואיזו תחושה של 'מי אני שאפרגן'...

אבל בעיקר זה הגיע לדעתו מהשלמות שהוא חי את עצמו, שהוא לא הרגיש שפירגון ממשי לסובביו יכול לבא על חשבוננו.

חבר נוסף כותב על זה:

מוישי היה מיוחד באופן קיצוני באכפתיות שלו לשני.
מלבד החיוך וההארת פנים התמידית שלו, היה נראה שיש לו אינטרס מוצהר
שחברו יהיה שמח ומאושר, וירגיש חשיבות ושמחה במעלותיו.
המחמאות שלו היו מחושבות כיצד למצוא ולהבליט אצל השני את מעלותיו.
ולא מן השפה ולחוץ עשה זאת.
ואם ניסית להדוף את מחמאותיו בצורה טבעית, הרי מצד אחד היה הוא מוצא
מעלה נוספת בעצם ה'הדיפה'... ומן הצד השני גם לא היה 'מוותר' לך, ואומר:
לא! חשוב שתכיר במעלותיך! הרי אתה כל כך מיוחד...
ואע"פ שהיה הוא עצמו ברמה כ"כ גבוהה, לא היה זה מחסיר במחמאותיו, אלא
אדרבה, זה נרתם לשירותו, שהרי אם הוא שהוא כ"כ מיוחד מחמיא לך, אז
מסתבר שאכן אתה כה מיוחד...
גם במכתבו אלי לחתונתו האריך במחמאות, ואפילו כאלו שכביכול באים על
חשבוננו.
הוא נתן לי המון בהרגשה טובה שתמיד אני ארגיש טוב ושמח. יש לי הכרת
הטוב גדולה אליו.

ידיד מספר אנקדוטה מעניינת:

'במשך כמה שנים הייתי הולך בצורה כפופה מעט, מוישי לא היה מוותר לי...
כל הזמן הוא היה אומר לי 'למה אתה לא הולך זקוף?'
זה באמת גרם לי לא לוותר ולהשתדל הרבה בעניין, באמת התקדמתי בזה ומוישי פשוט
שמח לראות אותי זקוף...
הגיעו הדברים עד כדי שבמכתבו שכתב לי לחתונתו הוא כתב לי שאזכור ללכת זקוף גם
כשהוא לא יהיה לצדי [מה שהיום מקבל אצלי משמעות עמוקה וכואבת...]
ההליכה הזו בצורה זקופה סימלה גם זקיפות של הנפש.
התקדמתי בזה הרבה, והרבה מאד מתייחס לזכותו'.

אכן כן, מוישי 'מרים' את ידידיו...

חבר משנות הישיבה קטנה מספר:

הוא היה דואג לחלשים ממנו בפער בצורה מופלאה, וכשאני אומר דואג, אני לא מתכוון לסדר לו איזה ענין טכני, אלא לדאוג לו כפשוטו. להתעניין באמת בצרכים שלו, בלבטים שלו, בקשיים שלו, לשמוע המון ושוב לשמוע [היו אנשים שהיו ממש מאריכים... ואתם יודעים כמה זמן היה דבר חשוב בשבילו], לנסות גם לעזור קצת להציע עצות אבל בעיקר לשמוע.

אבל לא רק מעצה ותושיה נהנין ממנו, לא רק דוגמא וסמל נוטלין ממנו.

חבר אמיתי היה.

חבר שלם.

כזה שדואג לכל חלקי החיים של ידידיו.

ידיד שהיה לן בפנימייה של מושי מספר, "ארוחת ערב בישיבה היתה בשעות הערב המוקדמות, עד השעות שהייתי הולך לישון היו עוברות שעות ארוכות, בשעות הלילה הקטנות פעמים רבות הייתי ממש רעב.

למושי זה היה אכפת!

באופן קבוע הוא היה מציע לי מהאוכל שלו,

לא מציע נשנוש, הוא היה מציע לי ארוחות שלמות".

"בדרך כלל" הוא מוסיף, אני הייתי חוזר לפנימייה לפני מושי שהיה חוזר בשתיים, שלוש, מכיון שכך מושי היה 'תופס' אותי עוד בבית מדרש, ומבהיר לי שהארון שלו פתוח בפניי, שאטול משם אוכל מתי שאני רוצה, בלי לבקש. הוא פשוט היה מפציר בי לעשות כך'...

'ואני רוצה להדגיש', הוא מוסיף, 'לא הייתי חבר חדר שלו, גם לא בשיעור שלו, יש בינינו פער של כמה שנים, אבל ההרגשה שלי הייתה שבאמת ממש אכפת לו, ממש אכפתיות של אח"

'אין דברים כאלו' הוא מסיים.

ידיד נוסף שהיה בפנימייה אחרת מזו של מושי נזכר, 'בפנימייה של מושי היה מכירה של פחיות XL, היו כמה פעמים שמושי ראה אותי מחוק מעיפות אחרי לילה נטול שינה, מושי ניגש אלי מעצמו והציע שהוא ירד לפנימייה שלו, שלי עצמי לא היה נעים ללכת אליה...

אי אפשר לסיים בלי מילותיו העמוקות והאמיתיות כל כך של הרה"ג אוריאל פריד:

"יתכן שהעובדה שכל חבריו כל כך ממשיכים כל הזמן לחיות אותו, להרגיש אותו ולחשוב עליו בלי הפוגה, נעוצה בכך שהוא היה כל מרגיש וחי כל דבר וכל אחד, כנראה שמי שמרגיש גם מרגישים אותו"...

על השייכות לכלל

יש אדם שחי את עצמו, את רצונותיו, את תחושותיו ואפילו את דרכי עבודתו.
יש אדם שחי גם מעגלים רחבים יותר של משפחתו, של ידידיו, הוא מודע לצרכיהם, הוא מסייע בידם, אבל בראש ובראשונה, הוא מודע אליהם, יש לו תחושות אחריות ושייכות אליהם.

אבל יש אנשים אחרים, מועטים הם, נדירים.
אנשים שלא חיים רק את עצמם, אפילו לא רק את סביבתם,
טווח החיים שלהם, כה מקיף וכוללני, את כל עם ה' הוא מקיף, את כל העולם הוא כולל,
הם חשים אחריות, הם נכונים לפעול, הם חשים את צער השכינה...
אך בעיקר, הם חשים חלק, חיים הם בתודעה כה כללית ורחבה.
חיים בפרספקטיבה. של עם, ועולם.

כזה היה מושי.

מי שהכיר אותו לעומק, מעיד שלא היה זה עוד אחד ממעלותיו של מושי, אלא נקודה זו היא מהדברים הכי בסיסיים ומהותיים באישיותו, תודעתו וחיו.

'באחד הימים בישיבה התפתח נידון בין קבוצת בחורים בישיבה', משתף אותנו ידיד שהיה נוכח בשיח הזה, לא ניכנס לפרטי הנידון, אבל בסיס השיח היה עד כמה יש על האדם ליטול אחריות אישית למען כלל ישראל, וכמה זה מחובת האדם לדאוג לשלמות של כלל ישראל.

היתה הסכמה על הבסיס שיש לאדם לפעול ולדאוג להצלחת ולתועלת הכלל, כן היה שם נידון מה בדיוק זה דורש, וכמה אחריות יש על האדם ליטול על התוצאה של התהליך של העם.

מושי היה נחרץ, הוא הצביע על שורות בדברי רמח"ל שלפי דעתו מוכיחות את עמדתו שיש לאדם שני מהלכים, מהלך בהשלמת עצמו ומהלך בהשלמת הכלל, במהלך להשלמת הכלל הוא ראה בדברי הרמח"ל חובה אישית גמורה על כל אחד לעשות כל שביכולתו להבאת המשיח.

אחד המשתתפים בשיח שרצה לברר כמה מושי עומד מאחורי דבריו שאל אותו, 'האם אתה עומד מאחורי זה? האם אתה מוכן לסבול בעצמך בשביל כלל ישראל, ולקיים 'אכן חוליינו הוא נשא?

מושי לא חשב פעמים, 'בודאי שכן'.

השיח המשיך לויכוח סביב דבריו, האם אכן דבריו מוכרחים בדברי רמח"ל, הוא היה ממש טרוד מהעניין, האם יתכן שחלק כה בסיסי מתפיסתו על החיים ועל עבודת ה' לא מספיק מבוסס ומוכרח. הוא כל כך היה טרוד בעניין, עד כשחזר במוצאי שבת לישיבה מביתו הוא סיפר שאביו שאלו מה כל כך מטריד את מנוחתו...

גם גיסו הרב יחיאל מן ההר רואה בנקודה הזו אחד מאבני הדרך במשנת חייו: "תחושת האחריות העצומה שלו לכלל ישראל ולשכינתא בגלותא, בשונה מתופעה שמקובלת כיום שכל אחד צריך לדאוג לשטייגען האישי שלו - מושי תפס את כל חייו למטרה אחת לדאוג לכבוד ה' בעולם ולקרב את הגאולה, לא כמליצה אלא כצו חיים שמילא את כל ישותו".

גם במכתבים אותם כתב לאשתו בתקופת האירוסין הוא כותב על 'חובה ואחריות לגורלה וגאולתה של השכינה הקדושה של כלל ישראל'...

אחיו יאיר מספר על אנקדוטה שמבטאת את הנקודה מזווית קצת נוספת, נסענו יחד להלוויתו של מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, האוטובוסים עצרו בגבעת שמואל, ומשם היה עוד כברת דרך די ארוכה של הליכה רגלית היו שם שיירות שיירות של אנשים. בזמן שהלכנו אני שמעתי לעצמי בנגן. כשנכנסנו לתוך בני ברק, מושי אומר לי: עד עכשיו יכלת לשמוע בנגן, אבל עכשיו אתה כבר צריך להיות עם הציבור. לא לעניין ללכת עם שתי אוזניות ברחוב, לפחות תוציא אחד. כשאתה נמצא במקום שיכולים לקרוא לך אתה כבר לא יכול להיות מנותק.

יאיך מספר גם על השיחה עם מוישי בערב ר"ה, שנוגעת גם היא לעניין:

לפני ראש השנה האחרון ברך אותי:

'תמצא את התפקיד שלך בהמלכת ה', ותדע מה המשמעות של המלכה ומה אתה צריך לעשות לצורך המלכת ה' הכללית ועבודת ה' הפרטית'.

על בניית ביתו

הגענו לפרק האחרון בחייו של מוישי.

הפרק האחרון.

הוא לא אחרון כי אין אחריו עוד פרק.

הוא אחרון כי הוא כמו משלים, כמו חותם את מסכת החיים הגדולה והמופלאה הזו.

חותם.

בחותם של אור.

בחותם של שלימות.

כמו לכל תחום בחייו, וכמובן לתחום כה משמעותי בחייו, ניגש מוישי עם כל השכל, עם כל הרגש ועם ה'שיוויון' המיוחד שלו.

אמו משתפת איך היה ברור לו מה הוא מחפש, יראת שמים, שאיפות רוחניות, שמחה, רוגע, טוב לב.

הוא מצא את אשר ביקשה נפשו...

לא היה מאושר ממנו.

במסיבת חברים שנערכה בישיבה לרגל אירוסיו מושי נשא דברים, ובסיום דבריו אמר:

עכשיו אני מגיע לרגע שבו הקב"ה נתן לי את החסד הכי... שהקב"ה המציא בפני את אבידתי, את החצי השני שלי, על מגש של כסף הרבה יותר מכל מה שהתפללתי ומכל מה שרק יכלתי לחשוב. ככה בלי שאני אתחיל להיות ראוי לזה. אין שום דרך להכיל את זה רק לומר תודה, עד שיבלו שפתותי. ויהי רצון שזה ימשיך ללוות אותי, אותנו, את הבית שנקים, כל החיים שיהיה הכי טוב בעולם משכן לשכינה בצורה מושלמת ביותר.

אביו כותב:

עם אירוסיו לאילה מן ההר החל הפרק האחרון בחייו.

למושי היה חשוב מידותיה הטובות של הבחורה ומשפחתה וכו' והיה כה מאושר שמצא את מה שחיפש באילה מן ההר ביתו של הגר"ש מן ההר ונכדתו של הגר"ח ראש הישיבה בביתר.

מושי מעולם לא חיפש בת של ראש ישיבה, אבל בשידוך עם משפחת מן ההר הגם שהאב והסב ראשי ישיבה, מושי ניגש לשידוך כי הוא שמע שלמרות גדלותם והיותם ראשי ישיבה

הם אנשים 'פשוטים'.

מושי לא לבש פראק בחתונה שהרי "חשיבות" לא דיברה אליו (מלבד הבעיה של ציצית פראק שיש לדון בזה רבות).

עם נישואיו מושי היה המאושר באדם והיה מסור מאוד לאישתו הטריה ולמצוות "ושימח את אשתו", את הערבים היה מקדיש לה ועל אף שהיה מאוד חברותי לא הסכים לדבר

² ר' משה מינצברג נגע בנקודה זו בדרשתו באירוסיו של מושי:

"החתן שאל אותי, איך הוא יכנס לבית של ראשי ישיבות, הלא אני חולם להיות אברך פשוט כל החיים ואני רוצה לענות לו קצת במילים קצרות.

אני מכיר את הראש ישיבה ואת ר' שמואל הרבה שנים. ואני יכול לומר שהראש ישיבה הוא לא חלם מעולם להיות ראש ישיבה, הוא חלם תמיד להיות אברך פשוט. זה לא היה בכיוון שלו להיות ראש ישיבה. רק ש"צדיק יסוד עולם" אדם שבונה את היסוד, נאחז בקב"ה נאחז בתורה, אז כל העולם פורץ את הדלת כי רוצים לשמוע. הוא היה אברך דבוק בתורה שמח בתורה. ומעצמו הלואי שהיו נותנים לו את השלות הנפש את השמחה לשבת וללמוד וכלשונו "מענין אותי מה כתוב בגמ'".

ממילא ר' משה מגיע לבית שזה מיזוג של השלהבת ושל האור ביחד, רביד זה תכשיט, זה שעשוע, משה זה התורה בעצמה.

ובאמת ר' משה משלב כאן שני עולמות כל שיחה אלו מלאה עם לב וחיות אבל הכל יצוק, התורה היא שירת חייו.

אני אומר לך ר' משה שאתה הולך בנתיב האמת, אתה הולך לבאר האמתית של שני הסבים שמאירים בתורתם את כלל ישראל.

הקב"ה יברך את השתיל שננטע שכל צאצאיו יהיו כמותו, כמו כל האורות של הסבים והסבי סבים כולם יכנסו בצאצאים ויאירו את עיני ישראל ויהיו ראשי ישיבות של אלפים שלא ירצו להיות ראשי ישיבות...".

עם חבריו בערבים, עד כדי כך שחבר התקשר אליו באמצע סדר ב', לשאלת מושי מה זה, אמר לו אי אפשר להשיג אותך בערב. מושי דיבר עם חבריו בדרך לכולל.

אמו כותבת:

כל כך שמח באשתו.
מאז נישואיו לאילה היה פשוט מואר והמאושר באדם.
דיבר עליה בהערצה ויחד בנו בית בדיוק כמו שה' רוצה-בית, שהשכינה שורה בו.
לאחר כל שבת שהיו אצלינו קיבלתי דרישות שלום מחברות/שכנות שראו את הזוג וכמה שהם יפים ומאושרים.
גם את משפחתה המורחבת של אילה אהב מאוד - כל דבר שהיה קשור אליה היה הכי מושלם וטוב.

במכתב שכתב לרה"ג אוריאל פריד שליט"א שהיה מעורב בשידוך כתב מושי:

אני מודה וכו' "על מציאת זיווגי ובעצם מציאת עצמי"...

תקופת האירוסין של מושי התאפיינה כמו בכל חייו בהעמקה וחתירה כנה למצוא מה ה' מדבר בכל תקופה וביחס לכל מצב.
הוא שוחח עם ידידיו הנשואים על המשמעות הרוחנית של הקשר בין בני זוג ועל הקמת בית, הוא ניגש לזה במבט כל כך מרומם ועמוק וכמו שכתב לידידו:

חלומי הוא שכל חברי וכל רבותי ישתתפו בשמחתי בעת הקמת מקדש לבורא יתברך.

מקדש לבורא יתברך!!!

'לא יתכן', הוא אמר לבחור בתקופת אירוסיו, 'לא יתכן שכל חייו אנחנו יושבים וחושבים איך להתרומם יותר ויותר, ובדבר המהותי ביותר של הקמת בית בישראל, כשגם אין לנו יד בזה וזה עולם שלם שנעלם מאתנו ובקלות אפשר לפספס את התוכן הנשגב שיש בו - לדלג על החלק המהותי והנצרך של הבנת הדברים והעמקה בהם לפני שנעמוד תחת החופה'.

מוישי בתקופה זו גם אירגן 'ועד' מהרב רפאל קוק שליט"א שאל דמותו נמשך מאד והתחבר בשנתו האחרונה, על אודות משמעות ופנימיות הנישואין, 'להבין יותר טוב את מה שעומד לפתחינו' אמר.

'לאחר הוועד מר' רפאל', מתאר ידיד שהשתתף הוועד, 'לא היה מאושר ממנו', 'הצלחנו להוציא ממנו'... 'הצלחנו לשמוע', 'חששתי שיסתיר ולא יבאר'...

ידיד שחוזה עם מוישי את התקופה כותב:

באופן כללי אפשר לומר שבכל תקופת האירוסין מה שעמד כל הזמן לנגד עיניו לא היה האולם או האוכל, גם לא הבגדים או התזמורת, כל מה שהיה לנגד עיניו היה איך להגיע לרגע של הקמת הבית עם השלימות של הנושא, עם ההבנה הנכונה והנצרכת בדבר.

הרב ישי לסר שאליו הלך מוישי לשמוע דברי הכנה והדרכה לנישואיו כותב:

במפגשים שהיו לנו

תמיד יצאתי נפעם

וכבר בזמנו סיפרתי זאת לסובבי.

מצד אחד בחור שמח ונורמלי

מצד שני היתה בו קדושה שבצבצה.

סיפרתי לחבר באותה תקופה שיש לי בחור שאני מדריך, שהוא קדוש.

הנידונים שהוא העלה והשאלות, היו בטעם עליון, ומתוך רצינות עד הסוף, לא לוותר על שום דבר. לעלות לעלות...

התקופה שאצל בחורים רבים נתפסת כתקופה יותר 'משוחררת', עם פחות מחויבות לסדרי הישיבה, ואפילו מהווה תקופה של מעט רפיון מהדבקות בתורה, נתפסה אצל מוישי אחרת לגמרי.

החברותא של מוישי בתקופה זו משתף:

למען האמת כשמוישי פנה אלי והציע לי שנלמד ביחד סד"א לא כל כך רצייתי... מוישי כבר היה מאורס, ומטבע הדברים גם כשמאורסים מבטיחים שהם יהיו כל

יום - לרוב הם לא עומדים בזה... עדיין המציאות היא שהראש שלהם נמצא במקום אחר ופחות בסדר א'.

בסוף החלטתי שבכל זאת שווה ללמוד עם מושי, לא בכל יום יש הזמנות ללמוד עם חברותא כ"כ טובה, ועם הבעיות נסדר...

אבל בסוף לא היו שום בעיות.

ובאמת הופתעתי, מעבר לזה שמושי דפק יום יום, הראש שלו היה מונח לגמרי בלימוד.

מי שמכיר את מושי, או עכ"פ קרא את החוברת עד פה, מנחש מאליו את המשך דברי החברותא...

וזה לא שהראש שלו לא היה מונח בחתונה המתקרבת...

כשיצא לנו לדבר על זה מושי היה מרוגש כולו...

ועם כ"ז כשלמדנו הוא ידע להתנתק ולשקוע לגמרי בגמרא ברמה שלא הרגשתי שהוא מאורס".

לאחר נישואיו, בלומדו ב'כולל' במקצת מסדרי ב' הוא המשיך את מסכת ב"ק אותה התחיל בישיבה כמאורס, ידידו מהכולל משתף ששוחח עמו על הסוגיות וממש כל הסוגיות היו מסודרות ומחזורות לו, גם הסוגיות שלמד כמאורס.

בערב ר"ה מושי שלח לארוסתו מכתב ברכה לקראת היום הגדול, כמה חודשים לאחר מכן אביה של אשתו הקריא בהספדו כמה שורות מרטיטות מהמכתב:

אנחנו כבר נמצאים עם רגל אחת בתוך ראש השנה, יום המלכת הקב"ה. היום שבו הכל באים למשפט. מי הוא חלק מהתכלית של הבריאה - גילוי מלכותו. מי הוא זה שמוסר נפשו ותאוותו לעשות רצונו יתברך, להמליכו בעולם. ומי - חס וחלילה - לא. כתוב בפסוק - "לשרידים אשר ה' קורא" הקב"ה קורא לשרידים. מייחל שישמעו לקריאתו. בואי ביחד נהיה מהשרידים, יקרא אלינו ונאמר הננו.

אז בואי לפניו בראש השנה ותשפכי דמעות לפניו - עלינו, על ביתינו. שנזכה להיות חלק מגילוי מלכותו, חלק מגאולתו השלימה, שתתגלה מלכותו בעולם - על ידינו, ודרכינו, שנקים בית לה', משכן לשכינה במלוא מובן המילה. שיהיה שלם מכל בחינה אפשרית, רוחנית וגשמית, שבאמת זאת תהיה שאיפתנו ותאוותינו - לעשות רצונו ולגלות כבודו.

במכתב נוסף הוא מגולל את תחושות הכרת התודה שלו לה' ולאן לדעתו זה אמור להוביל:

אינני יודע, אבל ההרגשה היא כמו לאה בשעתו בלידת יהודה - "הפעם אודה את ה'" - אומר רש"י - "שנטלתי יותר מחלקי" - מעבר לשלושה בנים שהיו אמורים להיות לי.

גם אני אומר זאת בפה מלא. תמיד הרגשתי שהקב"ה אוהב אותי, מוביל אותי ומלווה אותי על כל צעד ושעל. אבל עכשיו ההרגשה היא אחרת, נטלתי יותר מחלקי, איך אפשר להכיל אהבת ה' עצומה שכזאת?

איך אומרים תודה? יש רק דרך אחת... ליחד את הבית שנקים לשמו, להודאה אליו. לעבדות לו שהבית שלנו יהיה הבית שלו. בית להשראת שכינתו. לגילוי כבודו. לעשיית רצונו. בית שהתפילות הן יקרעו שערי שמים למעננו ולמען כלל ישראל, למען הגאולה למען ביאת גואל צדק.

עם הדיבורים הללו והשאירה הגבוהה הזו הוקמו יסודותיו של הבית הצעיר.

אשתו מספרת שאכן חזונו והצורה הגבוהה בה ראה וצייר את ביתו עמדו מול עיניו וכך הוא אכן ניווט והוביל את הבית, ברוממות ובדרך עליה.

ידידיו מספרים שאחרי הנישואים הוא ממש היה מאושר, הושלם מקום עמוק בחייו, כך סיפר לידידיו. 'אני מרגיש שמצאתי את מקומי', הוא שיתף אותם בשמחה.

הוא גם סיפר לכמה מידידיו שלאחר נישואיו הוא הבין לעומק את מאמר חז"ל 'שרוי בלא אשה שרוי בלא תורה', גם תורתו הגדולה, כך הוא חש, קיבלה מימד שלם ועמוק יותר.

מוישי ראה ערך מיוחד ומשמעותי בנישואיו והשקיע בביתו את כל ליבו וכוחו, במחשבה מעמיקה ובהתמסרות, גיסו, אחיה של אשתו מספר, שכמה וכמה פעמים היה מתייעץ ומשוחח עמו בטובת אשתו.

'בשעות שמוישי היה בבית לא היה ניתן בכלל להשיג אותו', מתארים גם ידידיו, 'כמו כל דבר שמוישי לקח ברצינות ויסודיות גם את ה'שנה ראשונה' הוא לקח בצורה כזו'.

ועל אף השקעתו הרבה בביתו הטרי, ועל אף הבנין החדש שהחל להיבנות בחייו, בשום שלב לא זנח מוישי את תורתו הגדולה, אפילו לא הרפה ממנה.

מוישי קבע את לימודו בכולל שע"י ישיבת חפץ חיים בראשות הרה"ג ר' שמואל רזנטל שליט"א.

החברותא של מוישי מספר שעל אף שלמדו מסכת שהייתה חדשה למוישי, מסכת חולין, והיתה שונה ממסכתות 'נשים נזיקין' אותם הורגל מימות הישיבה, מכל מקום מוישי היה שקוע ממש בסוגיות, העמיק, חידש, 'כשנפגשנו בבוקר, בסדר א', הוא היה אומר לי, 'דיברתי על הסוגיא עם השווער', 'דיברתי עם פלוני', הוא פשוט היה שקוע וחי את הסוגיות'.

ולא רק בסדרי הכולל היה מוישי שקוע בתורתו ודבוק בה, גם בביתו הטרי נשמע קול התורה.

כבר בתקופת אירוסיו, מספרת אשתו, הוא התחבט ודן איך נכון להעמיד את הדברים, מחד את בנין ביתו שיהיה בשלמות והתמסרות, ומאידך להמשיך להחזיק ולהתקדם בתורתו האהובה.

ידיד מספר שהוא אף התייעץ על העניין עם מורו ורבו ראש הישיבה הגרי"ב שרייבר שליט"א.

'הרי לא ניתן לומר את ה'מודה אני' של אחר הלימוד - בשעה שבע, בסוף סדר ב"...
כך שיתף את החברותא איתו למד בכולל.

ומאידך, הן מכיר הוא ויודע היטב את המקום המשמעותי והחשוב של הנישואין ובנין הבית.

אשתו מספרת:

מוישי היה לומד ועוסק בדברי תורתו גם בבית תוך זהירות ושימת לב שזה לא יבוא על חשבון ההתמסרות והנוכחות שלו בבית.

גם וגם. במדויקות. זה הרי אחד המאפיינים הבולטים של אורו הגדול של מוישי.

אחד מידידיו של מוישי בכולל, מספר על השיחה האחרונה שהיתה לו עם מוישי, מוישי שוחח איתו על גלות וגאולה, הוא אמר לי שיש אנשים שחושבים שהחסרון שיש לנו בגלות זה רק זה שחסר לנו את בית המקדש ואת המצוות שסביב זה, אבל זה הרבה יותר עמוק, כל המציאות של העולם חסרה, כי המטרה של העולם זה גילוי הייחוד של ה' בעולם, ובגלות אין את ההופעה של הייחוד, כל המציאות של העולם חסרה כל כך, סיים.

הם שוחחו עוד קצת על המשמעות של 'גילוי הייחוד', ועל ההופעה של זה בעולם.

בסיום השיחה אמר לו מושי:

'את עומק העניין של 'גילוי הייחוד' [שהיה מושג בסיסי ממש בתפיסת חייו] תפסתי בעומק רק אחרי הנישואין...'

הנישואין היו חותמת האור של נפשו, תורתו, תפיסותיו.

הרב ישי לסר מסיים את דבריו:

התחושה שלי עכשיו היא, שאכן מושי היה אדם השלם, ללא קלישאות.
ובשמיים בחרו בו כקרובן תמים, רק דבר אחד היה חסר לו, שהיה פלג גופא.
אחרי שנעשה גוף שלם בנישואיו,
פרח לו לשמי רום כעלול השואף אל עילתו, וכמלאך השב למשלחו ואומר:
עשיתי שליחותך...

בסערה השמימה

הוריו של מושי שחזרו את התקופה האחרונה:

ביום ה' כ"ה אדר ב' היה מושי בדרך לכולל ודיבר עם חבר שעמד להתארס באותו ערב ומושי דיבר איתו על הקמת בית לשכינה וכו' ותוך כדי כך השיחה נותקה - בשעה 3:30.

מושי הובהל לבית חולים שערי צדק.

בסביבות השעה 4:24 אחה"צ קיבלה אימו שיחה מהעובדת סוציאלית בבית"ח תגיעו מהר מושי עבר תאונה קשה. "מה מצבו"? היא שאלה, תשובתה היתה, תגיעו ונגיד לכם כאן זה לא לטלפון. 'האם יידעת את אשתו?' 'יש לו אישה?' כן, מיד התקשרה גם לאילה להודיע לה.

נסענו ההורים מפ"ת לשערי צדק, כשכל הדרך אומרים תהילים ומבקשים משיבות להגיד תהילים, היו פקקים בדרך, והרופאים ממתנים ולא מוכנים לשחרר מידע.

מיד כשהגענו הכניסו אותנו לחדר עם 7-8 רופאים נאמרו לנו שסיימו לנתח את מושי כדי להוריד את הלחץ בראשו ומצבו קריטי ולא יציב.

באותו ערב הוספנו לו שם "רפאל" ושמו "רפאל משה בן אפרת" הועבר לתפילה בכל הישיבות, תלמודי התורה בארץ ובעולם.

בשישי בבוקר היינו ב"אופטימיות זהירה" משום שהגיב לכאב, השתעל הזיז גפיים. אך בשבת לקחו אותו לבדיקת סיטי והבדיקה הראתה שהדימום במח התפשט והמצב לא טוב.

"אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים". כל הזמן התפללנו, בכינו וקיוונו שיקרה נס וכל הזמן הזה הגיעו רבנים משיבת קפלן ורבנים נוספים שעודדו אותנו וסיפרו על גדולתו של מושי, וגם חברים רבים ששרו ליד מיטתו בכלי זמר ובשירה מרגשת, וכמובן משפחה.

שמענו סיפורים מפעמים על מושי, והרב דיסקין אמר שמושי קרבן ציבור. כאן המקום לציין את משפחת מן ההר שלא עזבו לרגע את אשתו של מושי ותמכו בה ובנו.

שלחנו גם לשאול כמה רבנים ומקובלים שאמרו להמשיך להתפלל על אף המצב הקשה בו היה נתון.

התפללנו לנס גלוי, הרי רבים זקוקים למושי.

ציפינו וקיוונו שבשביעי של פסח שהוא יום המסוגל לניסים גלויים יקרה לנו נס.

בחצות ליל שביעי של פסח קראנו על יד מיטתו שירת הים בעשרה. שעה לאחר מכן המדדים הרפואיים של מושי התחילו להשתנות בקצב מהיר כאילו מלחמה נטושה על חייו. אך רק בשעה 6:35 בבוקר בערך, אמרה האחיות לקרוא מהר למשפחה.

בסייעתא דשמיא באותה קומה בה הייתה מיטתו של מושי היה בית כנסת שם התקימה תפילת ותיקין, שם אחזו בין שחרית למוסף, כך יכלו עשרה גברים להתאסף על יד מיטתו בשעת יציאת נשמתו. הספיקו גם לקרוא לחותנו ולאשתו ובתוך שתי דקות התייצבו על יד מיטתו.

קראו כולם 'שמע ישראל' ובהגיעם למילת אחד יצאה נשמתו באחד.

אביו הגיע חמש דקות לאחר מכן ונפרד ממנו.

עם הוודע הבשורה במוצאי יו"ט התקבצו רבים בבית הלוי שם שמגר שם הספידוהו ראשי הישיבה הגר"ב שרייבר והגר"א קפלן, חמיו הגר"ש מן ההר והגר"מ מינצברג, לאחר מכן המשיכו בהספדים ליד בית כנסת אוהל אברהם בגני הדר שם חיכו אלפים לחלוק לו כבוד אחרון פסק הגר"ש גוטפריד שיש היתר להספידו כחכם בפניו על אף גילו הצעיר ולכן הספידו וקרא עליו את הפסוק "מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל" אחריו הספידו סבו הגר"ש פלדמן, ראש ישיבתו הגר"מ רבינוביץ אביו, וגיסו הרב יחיאל מן ההר, לאחר מכן הספידו אחיו הבה"ח יאיר בבית הקברות סגולה, ונטמן שם בחלקת החרדים החדשה וְאֵא לֵאחֶר הַשָּׁעָה 2:00 בלילה.

ת. נ. צ. ב. ה.

לפיד גדול היה.

בראש ההר.

האיר על סביבתו,

האיר על ההר כולו.

ואותם לבבות,

חשכו פתאום.

ואין להם מנחם.

אין.

וילך הלפיד הלך וגדול.

ויוסף גוונים.

ותתעצם אישו.

והיה אורו הולך ומזהיר.

וממרום שטה פתאום.

רוח.

לא רוח מנחמת.

אין מנחם.

וכשהגיע אור הלפיד למלוא זכותו

כשהיה אורו זך.

כשכלו תגודותיו.

שליו היה. שלם.

רוח, של זכרון.

והזכרון כואב.

ופותח הסדקים.

חורך הלבבות.

ויעל השמימה.

ולא בסערה.

בעדינות באיטיות,

עלה ברוח, חרישית.

והרוח הזו.

הגדולה הזו,

רוחו של הלפיד הגדול הייתה.

רוחו הטהורה.

והיה העולם שמם.

ואפל.

ובוכה. וקרוע.

ואינו יודע כלום.

ולפתע גילו הלבבות

שאותה האש הגדולה

של הלפיד הטהור.

לא כבתה. לא אבדה.

כי היה הלפיד מאור עינים.

והיה הכיוון.

והיה מאיר הסדקים.

והיה מאור הלבבות.

בליבם היא נמצאת.

בהיי חיותו של הלפיד,

הטהור,

נגע בהם.

ניצוץ של אהבה.
ניצוץ של תורה.
ניצוץ של תפילה.
ניצוץ של נשגבות.

הלפיד הטהור,
שלם היה.
מכל גונים שבעולם.
גדול היה. אורו עצום.

והנצוצות
דקים הם.
כואבים הם.
מאוכזבים עד מוות.

אולם נצוצות הם.
של אור הלפיד.
ממש נצוצות.
ממש של הלפיד.

וכשמסתכלים מרחוק.
מלמעלה.
נראה ההר כולו,
הגדול, הכואב, הקרוע.

מלא כולו נצוצות.
כל ניצוץ בגוון אחר.
והניצוצות כולם,
אורו של הלפיד הם.

ונגיעתו, לא נגיעה שכלתה,
נגיעה של לפיד אינה כלה.
נגיעתו התיירה חותם.
הציתה בהם ניצוץ.

ואותו ניצוץ תמיד היה.
לא תמיד ניכר.
לאורו של הלפיד.
האור הגדול.

אולם כשנתעלה הלפיד.
ונחשך ההר, נסו הצללים.
החלו הלבבות,
אט אט,

לחוש בעצמם,
את הנגיעה הרכה,
את הנגיעה הבושרת,
שנגע בהם.

והיתה אותה הנגיעה מחממת,
כל כך.
והיתה אותה הנגיעה מנחמת,
כל כך.

לב לב והנגיעה שנגע הלפיד,
בו.
לב לב והניצוץ אותו הצית הלפיד,
בו.

ואורו של הלפיד,

לא כבה.

לא נמוג בעשן.

הוא קיים.

קיים בעומק הלבבות.

מאיר בסתר המדרגה.

מחמם את כפור האכזבה.

מצית אש של אמונה.

אורו של הלפיד,

לא כבה.

בידינו הוא.

בליבנו.

אורך ימשיך לבעור.

מאורך יוסיף לחמם.

לאורך נוסיף לצעוד.

אהבתך עוד תתן לנו חיים.

תמשיך להאיר.

תוסיף להזכיר.

אל תפסיק להצביע.

על

הניצוץ

שבלב.

במי אבל משה

**הספדים
ומכתבי
זיכרון**

הג"ר בונים שרייבר שליט"א

בלויה בירושלים

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד... אמר ר' מאיר שפירא, נפטר בחור אצלו בישיבה, הוא אמר, הבן יקיר לי אפרים, הוא היה בבחינת ילד שעשועים, אבל על מה אני בוכה?

זכור אזכרנו עוד, את העוד שלו, לאן עוד הוא יכל להגיע, על כן המו מעי לו...

אי אפשר להספיד, אבל הגמ' אומרת אחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה, והגמרא אומרת על זה, ש'אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן'.

איי מוישל'ה מוישל'ה...

נפטר קטן, אבל נפטר גדול, אם הגדול שהיה מגיע לאן שיכל להגיע... והן הגדול מה שהוא היה עכשיו...

הוא היה בן עלייה אמיתי, כל מי שהכיר אותו ידע שהיה חי ברוממות גבוהה מאוד, כסדר הוא היה ברוממות גבוהה בכל הנושאים, היה הרבה דברים שלהבדיל לחיים דיברנו, לא הכל אפשר לספר, אבל דברים של רוממות גדולה מאד...

זה קשה לעמוד פה ולראות את זה... מה זאת עשה ה' לנו...

אין לנו קצה של מושג מה זה אומר ומה זה יכול להיות, אבל אין ספק שעכשיו זה הזמן ללמוד מהדרכים של מוישל'ה שהיה בן עלייה אמיתי.

יגע זה בכג' שנותיו מה שלא השיגו אחרים במאה שנה...

איזה תפילות... איזה שמו"ע... איזה גדלות בכל הענינים הרוחניים, יש הרבה מה לדבר אבל א"א להספיד.

רבונו של עולם חוס ורחם...

אני לא יכול לדבר, ובילע ה' מוות לנצח.

הג"ר אברהם קפלן שליט"א

בלויה בירושלים

כולך יפה רעייתי ומום אין בך, כולך יפה רעייתי.

היה לנו הזדמנות כמה שנים להכיר בן עלייה אמיתי, שהתעלה כל הזמן מתחילה ועד סוף. לפני בערך שנה הזדמן שמוישי ואביו ר' מרדכי היו בשבת בישיבה, ואחרי התפילה אביו ניגש לאבי מורי שליט"א והוא אמר לו שהוא אבא של מוישי, ואני שמעתי שאבי מורי שואל אותו, אני מעולם לא שמעתי אותו מדבר ככה, האם אתה זוכר להגיד הלל כל יום על מוישי.

הלל אומרים על נס, מוישי היה נס, אבל לא נס חד פעמי אלא נס כל יום, כל יום מחדש מתגבר כארי לעבודת הבורא יתברך שמו, ומסירות נפש לעמל התורה שאין כדוגמתו, מסירות נפש לעמל התפילה שאין כדוגמתו, מסירות נפש לעמל הבין אדם לחבירו שאין כדוגמתו, ומסירות נפש לעבודת ה' מרגע שהוא קם עד רגע שהוא הלך לישון, וניסך שבכל יום עימנו, אין בנמצא בני עלייה כאלה, בתוך הבני עלייה שהם מועטים אין בנמצא בני עלייה שכל דקה ודקה מייחדים לחשוב איך יותר לעשות רצון אביהם שבשמים.

כיון שאנו נמצאים בימים שאסור להספיד אז ההיתר היחיד להספיד את מוישי זה רק בשביל שבני החבורה וכל המכירים יקחו דוגמא, אנו נמצאים באיסור חג והגמ' אומרת ש"כל העושה איסור לחג כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן", אדם עובר עליו פסח שלם שבע ימים של התעלות וקירבת ה' זה לא מספיק, זה עובר זה נגמר, צריך לעשות איסור לחג, צריך לעשות משהו שיקשר, שזה ימשיך לימי המעשה לשאר הימים, ואז זה בנה מזבח ואז זה נהיה קביעות, אז הוא הופך את עצמו להיות מזבח של עבודת ה'.

אנחנו כולנו, לא היה אחד שהכיר את מוישי ולא ראה לפניו הופעה של בן עלייה, אבל חייבים לעשות איסור לחג לאותו נס שזכינו לראות כמה שנים וכל אחד שהכיר אותו זכה לראות, לאותו דוגמא של בן עלייה שהקריב את כל החיים שלו לעלות ולעבוד את הקב"ה, צריכים לעשות איסור לזה לעשות איזה שייכות לזה לחבר את עצמינו לזה, זה בפירוש צריך לקחת ממוישי שכל הדוגמא שהוא הראה לנו בשנים שהוא היה איתנו, לא נעלב שניקח את זה כדוגמא לאיפה אפשר להגיע כמה בן אדם יכול לרומם את עצמו, היה אדם נורמלי כמו כולם הוא לא היה בן אדם שהלך בדרכים משונות, ובתוך אותה נורמליות הוא רומם את עצמו לדרגה הכי גבוהה ששיך להגיע אליה. להיות כל דקה ודקה תפוסה בעבודת ה' תפוסה בקירבת ה' זה דוגמא שאנחנו חייבים לקחת לעצמינו, נעשה לנו איסור לזה, נעשה לעצמינו איזה שייכות לזה, שהדבר הזה לא יישאר באוויר, אנחנו ננסה כולנו ביחד לקבל על עצמו לעשות, טיפה לזכות אותו טיפה יותר להתרומם טיפה יותר לחשוב מה ה' אלוקיך שואל מעמך וזכה נעשה בעז"ה נחת רוח למוישי שהוא יהיה לנו דוגמא וזה יהיה לעילוי נשמתו, ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

הג"ר משה מינצברג שליט"א.

בלויה בירושלים

חודש ניסן, לא איש דברים אנוכי,

מוצאי פסח, קראו שיר השירים בשבת פסח, זה חג של שיר השירים הקב"ה קורא
לכנסת ישראל אחותי רעיתי יונתי תמתי.

מי שהכיר קצת ראה פעם את ההארת פנים של ר' משה מרגיש איך שהפסוק הזה כ"כ
משתלב שהוא מגלם מה זה נשמה טהורה, אלוקי נשמה שנתת בי טהורה היא, ירדה
נשמה טהורה מן השמים, והוא מחזיר את הפיקדון

ר' משה, איזה טוהר, איזה לב טהור, איזה חביבות, איזה אהבת השם, איזה יראת
שמים....

חודש ניסן, אוי, סיפר לי האבא שיחיה הקב"ה יחזק אותו מילדות, לקח אותו פעם
לסיום, מאז כל יום ויום עוד דף, ועוד דף, ועוד דף, שהיה ת"ח בקנה מידה.

זכור לי פעם שדיברתי איתו בתוך עומק יגיעת הסברא, כל דקדוק במלחמות כל
דקדוק בתוס' המציאות שלד לדעת כל קניטש איך זה כתוב בראשון עם עומק הסברא
דבר שלא מצוי ללכת ביחד

מיושי היה לוח טהור, התורה נכתבה עליו בטהרה. איזה טהרת הלב, איזה קדושת
הלב, איזה חביבות. מה אנחנו יכולים להבין את סוד השם, את סוד השם

ר' משה כמו שהראש ישיבה אמר, מה שהוא השיג בימים האלו, בימים הקצרים
האלה, כמה דפי גמרא בלוע בדם שלך, כמה שעות שעות של לימוד ביגיעה בלוע בדם
שלך, כמה שמונה עשרה, כמה דמעות של טהרה. של תפילה לקירבת ה', לטהרת
הלב. כמה ללבנות שימחת עם הקירבה, עם הידידות שלך. כמה חביבות הקרנת לכל
הסובבים כמה שימחת את כל הסביבה שלך.

חוזר פיקדון לקב"ה, דודי ירד לגנו, רבונו של עולם, קח את זה כקרבן לכנסת ישראל,
קרבן טהור. עם ישראל צריך הרבה ישועות, נמצא בסכנות בכל הענינים, בתוך חג
הגאולה הקב"ה לוקח קרבן לעם ישראל.

רבש"ע תחזק את האלמנה שהיתה קשורה בלב ונפש, את ההורים, את השווער ר'
שמואל הצדיק, את השוויגער, את הסבא הראש ישיבה, את הסבים והסבתות מכל
הזוויות מכל הכיוונים.

ר' משה, מה היית אומר לנו עכשיו הקב"ה טוב ומיטיב, מה שהוא עושה הוא עושה
רק טוב,

ר' משה הזיכרון שלך, יהיה מונח, מונצח, בלב של כולנו. מה זה בן עליה, מה זה עובד
השם, מה זה טהרת בלב

ובלע המות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

חמיו הג"ר שמואל מן ההר שליט"א

בלויה בירושלים

א-לי ציון ועריה כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה מוישי התחתנת באמצע מסכת בבא קמא, המשכת בבא קמא, ואיך הגענו למסכת יבמות, איך הגענו איך הגענו לכזה צער.

משה בני, משה חתני, מצאנו אנשים שלמים בתורה, מצאנו שלמים בעבודה, נדיר למצוא כזה עבודה, נדיר למצוא כזו גמילות חסדים, כזו הארת פנים, ועם כמה דברי חסד שאי אפשר לספר, כמה עמלת על זה. אבל איפה מצאנו כזה אברך ששלם כ"כ בשלושה עמודי עולם, בתורה, ביגיעה בתורה, בעמל התורה, לחפש בכל דבר את העומק, לדעת כ"כ הרבה.

בעבודה, כל שמונה עשרה, כל המציאות שלך, לעמוד כבן לפני קונו. בגמילות חסדים, הגמרא אומרת: צדיקים, חכמים, דבריהם לא צריך להספיד, דבריהם הם זכרונם.

אני רוצה להקריא קטע שכתבת לאשתך,

נמצאים רגל אחת בתוך ראש השנה, יום המלכת הקב"ה, היום שבו הכל באים למשפט. ומה המשפט, מיהו חלק מהתכלית של הבריאה, גילוי מלכותו מי הוא זה שמוסר נפשו ותאותו לעשות רצונו יתברך להמליכו בעולם, מי לא.

כתוב בפסוק השרידים אשר השם קורא, הקב"ה קורא לשרידים מייחל שישמעו לקריאתו, **לבוא ביחד נהיה מהשרידים, יקראו אלינו ונאמר הננו**. זה היה המעלות שלך כל הזמן רק לקדש שם השם, ואמרת שאתה רוצה להיות חלק מהמציאות של קידוש השם בעולם.

אי אפשר לנחם, אין מה לומר על כזה בן אדם, אני רק רוצה להגיד מאמר חז"ל, חז"ל אומרים וישב יעקב בארץ מגורי אביו אומר רש"י בקש יעקב לישב בשלוה אמר הקב"ה לא דיים לצדיקים שמזומנים לחיי עולם הבא מבקשים גם את השלוה בעולם הזה מיד קפץ עליו רגזו של יוסף. מה הפירוש בחז"ל הזה, שמא אכפת לו לקב"ה שיהיה לצדיקים גם עולם הבא, וגם שלוה בעולם הזה.

המשל למי שהיה עשיר גדול שהקים מפעל לקח מנהל גדול שנותן לו משכורת גבוהה בשביל שיטרח במפעל כל היום, ויש את הפועלים הפשוטים שיש להם משכורת נמוכה, פעם אחת הבעל הבית שומע את המנהל הגדול מחפש מתי יש לו חופשה, מתי הוא יכול לנוח בצהריים, מתי הוא יכול לנוח בערב, אומר הבעל הבית מה הוא מבקש ליישב בשלוה בשביל זה לקחתי אותו שלא יישב בשלוה, בעולם הזה יש תפקיד לכל אחד אבל צדיקים יש להם תפקיד גדול ובשביל זה הם מזומנים לחיי העולם הבא, אין להם מה לשבת בשלוה בעולם הזה, מי שהקב"ה בוחר אותו לתת כאלה ייסורים סימן שהוא מאלה שיש להם תפקיד גדול.

נבקש מהקב"ה שיחזק את אשתו האלמנה, ויתן לה את הכוחות להמשיך בדרך
ובמורשת ובמתנה שמוישי הנחיל לנו, שיחזק את ההורים שלו, מיתת צדיקים מכפרת
לכפר על כלל ישראל שנתון כבר הרבה זמן בכזו צרה גדולה בכזה קושי.

ובילע המות לנצח ומחה השם אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

הגר"ש גוטפריד שליט"א

מוישי, אתה היית הפאר של התלמוד תורה, ילד מיוחד מאד, ניצלת כל זמן, כל רגע, גם בזמנים שהילדים הלכו לשחק בהפסקות, בחופשים, ניצלת את הזמן ללמוד את התורה בצניעות גדולה, כמו שחז"ל אומרים "לצנועים חכמה" מי שצנוע מקבל הרבה הרבה חכמה.

היית השקדן של התלמוד תורה, עוד מהכיתות הנמוכות כל הזמן היית דוגמא לכולם, סיימת מסכתות, עוד בתור ילד כל הכיתה התפארו בך שהיית ילד צנוע וניצלת את הזמן ללמוד תורה בשקדנות גדולה.

כך המשכת בשיבה קטנה, בשיבה גדולה, כל הזמן בצניעות, בשקט, התמדת, שקדת על התורה ועל העבודה, דברי תורה ודברי מוסר היו שגורים בפיו. תמיד היה לך מה לומר בדברי תורה, היה לך מה לומר בדברי מוסר, כל החיים שלך היו תורה ויראת שמיים, דוגמה לכל החברים בשיבה קטנה ובישיבה גדולה, כולנו ציינו לעתיד הגדול שאמור להיות, אבל עליך אפשר לומר מה שכתוב בחז"ל בכמה מקומות, היה תלמיד שנפטר בצעירותו, כל החברים התפלאו על זה ושאלו על מה רעדה הארץ, מה קרה? תלמיד כזה שקדן יפטר בגיל 28? עד שבא אחד מהת"ח שם ואמר, עליו אמר שלמה המלך: "מתוקה שנת העובד, אם מעט, אם הרבה" גם כשאדם נפטר בצעירותו, לפעמים זה מתוק, כי הוא הספיק ב23 שנה מה שאחרים לא מספיקים ב100 שנה, אדם קיצר את חייו העוה"ז כדי להגיע מהר לגן עדן, לעולם הבא. יכול מאד להיות גם עליך לומר את מה שאמר שלמה המלך: "מתוקה שנת העובד, אם מעט, אם הרבה" עוד לפני גיל 23. כל החיים שלך היה תורה ויראת שמיים.

אומרים חז"ל, הקב"ה יודע זמנם של צדיקים להביאם לגן עדן, זה אפשר לומר עליך, אפילו שזה מאד מצער את כולנו, כולנו הכרנו אותך, ציינו לגדולות. אבל על זה אומרים חז"ל שהקב"ה יודע זמנם של צדיקים להביאם לגן עדן. נפתחים לך שערי גן עדן, שערי התורה, תורה שבכתב, תורה שבע"פ. התנאים והאמוראים שעסקת בדבריהם ששפתותיהם היו דובבים איתך יחד, למדת איתם. כולם באים לקראתך, פותחים לך שערי גן עדן. כל המלאכים שבראת, מדברי תורה, בדברי מוסר, יר"ש ומעשים טובים באים לקבל את פניך, שתהיה מליץ יושר להורים ולכל המשפחה, ההורים שכ"כ הרבה עמלו בשבילך במסירות נפש במשך כל השנים, כל המשפחה. אשתך, וכל המשפחה של אשתך גם כן, ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

הג"ר מרדכי רבינוביץ שליט"א

עלה המוות בחלוננו, בא בארמונותינו, להכרית אוהל מחוץ ובחורים מרחובות, עלה המוות בחלוננו, בחלונות של בית המדרש, ארמונותינו - בהיכלי ה', להכרית אוהל מחוץ ובחורים, המיוחדים שבבחורים, ברחובות כפשוטו. עם כל הצער, עם כל היגון, עם כל הכאב הנורא, יקוים בנו הפסוק: "בן אדם הינני לוקח ממך מחמד עיניך, במגפה" פתאום, במגפה, פתאום. "לא תבכה, לא תספוד, לא תעלה דמעותיך". עם כל הכאב והיגון, אסור לנו להספיד, אבל אנחנו צריכים לזעוק ולהריע, על מה נאסף הצדיק.

אין ספק, שהייתה פה גזירה נוראה, כי עם כזה קרבן ציבור, כזו עולה תמימה. מוישי, ידענו, ידענו שאתה בדרגה של קרבת ה', אבל לא ידענו שיאמר עליך "בקרובי אקדש". בן עליה, מיוחד שבמיוחדים, הספקת בכזו תקופה, בכאלה שנים מועטות להגיע לכאלה פסגות בעבודת ה', בתורה, ביר"ש ובמידות טובות. ועל זה אנחנו צריכים לזעוק ולהריע, כמה חסר בעבודת ה' אחרי שאנחנו צריכים להיפרד ממך.

בעל ה"עקדה" שואל, אדם עושה מצוות בעולם הזה וזוכה לנחול בעולם הבא שהוא לנצח נצחים שהוא בלי גבול ובלי תכלית, יש פה תשלום הרבה מעבר למה שאדם עושה, אחת התשובות: אדם בא לעולם האמת אחרי שבעים - שמונים שנה ואומר לקב"ה אונס רחמנא פטריה, אני רציתי להמשיך ולהמשיך ולהמשיך לעבוד את ה', לכן מה שמגיע לאדם בעוה"ב שכר בלי גבול כיוון שהוא רצה להמשיך, להמשיך לעשות את מה שצריך לעשות.

כמה אפשר לומר עליך מוישי, כמה רצית, כמה תוכניות היו לך וכמה רצית לגדול ולגדול בעבודת ה', אונס רחמנא פטריה, עכשיו אתה אמור להגיע לפני כיסא הכבוד, קראו לך לישיבה של מעלה. והקב"ה שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, כמה זה מתאים, איזו שמחה גדולה בשמיים. אבל מה אנחנו, אנחנו חסרים את העבודה שלך, אנחנו חסרים את עבודת ה', את הבן עליה, כפשוטו.

מוישי כתבת לי לפני החתונה, וחתמת, מוישי, אחרון התלמידים. אוי... כמה אנחנו יודעים שזה רחוק רחוק מאחרון התלמידים. אתה יושב במקום הכי גבוה, אתה יושבת במקום הגבוה ואתה יושב במקום הגבוה, אנחנו יודעים כמה היית מדקדק בהלכה, כמה היה חשוב לך קיום ההלכה, אין כבוד יותר גדול מזה לתת לך שמקיימים את ההלכה שלא מספידים היום.

אתה מגיע לפני כיסא הכבוד, תהיה מליץ טוב על ההורים שלך, על האחים והאחיות שלך, על הסבא הגדול שלך, רעייתך וכל המשפחה. אין לי ספק שאנחנו צריכים לבקש ממך מחילה, עם כל הכבוד שהערכנו אותך, כנראה שלא ידענו בדיוק לאיפה אתה מגיע.

תהיה מליץ טוב על עמ"י, תהיה מליץ טוב שהקב"ה יאמר לצוותינו די הקב"ה יעזור שיקוים בנו הפסוק ובילע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים, ובא גואל לציון במהרה בימינו.

הסבא – הג"ר שרגא פלדמן שליט"א

בפרשת השבוע "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", אומרים חז"ל, "וחי בהם" - לעולם הבא, שאם עוה"ז הרי סופו מת. ראיתי ב"שפת אמת" וחי בהם, הכוונה כמו שהתוספות מפרש וחי - שלם, האדם נהיה שלם ע"י קיום תורה ומצוות, זו שלמותו, זה ה"וחי בהם" חי בהם לעולם הזה ולעולם הבא.

אין בי כח להאריך על סגולותיך הנפלאות, חי בהם, איך הייתה חיות במצוות, בקיום מצוות, בלימוד התורה. ואכן הייתה זו שלמות, שלמות שלמדה עוד ועוד לשלמות נפלאה.

אילו זכינו, היה מתקיים בנו ה'וחי בהם' כפשוטו בעולם הזה, עכשיו כשלא זכינו, וחי בהם לעולם הבא. ודאי וודאי שכאן אנחנו לא מספיק יודעים להעריך את ה'וחי בהם', איזו שלמות, איזה דרגות שהוא הגיע, אבל הקב"ה כך החליט, להמשיך את ה'וחי בהם' לעולם הבא.

יתן הקב"ה, שהרעם הזה שהושברנו שנועד לפשט את עקמומיות שבלב כפי שאומרים חז"ל, אכן יעורר את לבבות כולנו, שנזכה להתעורר, והתעוררות של כל אחד ואחד יהיה בכך מליץ יושר לנפטר הגדול ולכל המשפחה כולה ולכל עמ"י ונאמר אמן.

האבא – הג"ר מרדכי רביד שליט"א

מוישי בני, מוישי בני, איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה. מוישי, גיבור בתורה גיבור בעבודה, תפילה שלו זו תפילה מיוחדת, כולם ראו אותו בתפילה. גמילות חסדים, עמוד של גמילות חסדים למרות שהוא שקוע כולו בתורה, אבל חברים שלו כל הזמן מספרים איך שהוא כל הזמן גומל חסדים עם כולם, עוזר לכולם, כל אחד מרגיש איתו כמו חבר יחיד שלו, כל כך מיוחד הוא בכל הדברים.

כשהגענו לפני שנה לשיבת קפלן, פגש אותי ר' נפתלי קפלן, המשגיח. אמרתי לו, אני אבא של מוישי. הוא אמר לי אתה אומר הלל כל יום? אמרתי לו, מה? הוא אומר לי יש לך בן כזה מיוחד, אתה צריך להגיד הלל כל יום! מה הפשט, הרי כל האומר הלל כל יום הרי זה מחרף ומגדף? אבל הפשט הוא, כי מחרף ומגדף כשזה היה נס אחד חד פעמי אז צריך את התחדשות של השנה כדי להגיד הלל פעם נוספת, אבל כשיש התחדשות כל פעם ופעם כמו שברק ורעם מברכים עליהם כל יום, אז גם כאן מוישי כל הזמן מחדש, צריך לברך עליו כל יום.

ר' משה מינצברג אמר לי, שאל אותי, מאיפה הורדת נשמה גבוהה כזו? איך הורדתם נשמה כזו גדולה? הקב"ה נתן לנו כזו נשמה גבוהה, ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך.

מוישי תמיד היה ילד של תפילות, תמיד התפללנו עליו והקב"ה נענה לנו. עוד לפני הלידה שלו התפללנו שהוא יולד בזמן הכי מתאים, וה' עשה, שנולד בזמן הכי מתאים מכל הבחינות. כשהלך לגן, כשהלך לת"ת, התפללנו שיצליח, וה' ענה לנו כן, מוישי הצליח, ילד מספר אחד בכיתה. שהלך לשיבה קטנה גם התפללנו כמובן שיצליח בשיבה קטנה, ומוישי הצליח ברוך ה'. בשיבה גדולה גם התפללנו כמובן שמוישי יצליח, ישיבה מובחרת, ישיבת קפלן, והוא הצליח בה, הראש ישיבה, ר' בונים שרייבר קבע איתו חברותא, שהוא הגיע לשיבה הוא כבר ידע 4 סדרים, שאל אותו ר' בונים, אז מה אתה רוצה ללמוד, והוא ענה לו - קדשים, מוישי הצליח בשיבה מעל לכל דעה.

מוישי עמד לפני חתונה, התפללנו, ברוך ה' מוישי קיבל שידוך מצוין מצוין, בת ת"ח, מעולה בכל מידה נכונה. אחרי החתונה התפללנו שרעייתו תקבל עבודה, ברוך ה' בדיוק באותו יום היא קיבלה הודעה שהיא מקבלת עבודה. עכשיו בתאונה התפללנו, והקב"ה אמר לא, מותר לאבא להגיד לא.

כל כך הרבה התחזקו לכבודו, למענו, ביקשנו שיתחזקו בכל מיני דברים שנוגעים לראש, כי הוא קיבל את עיקר הפגיעה בראש. אם זה נשים, בעניין הפאות מה שאפשר, או בעניין פלאפונים לא כשרים מה שאפשר, וגברים - כל מיני דברים שקשורים לראש, אם זה להגיד קר"ש בזמן קריאת שמע הראשון [שהרי זה ספק

דאורייתא כמו שכתבו הקה"י והגרא"מ שך, ואם היו מביאים לאדם אתרוג שיש עליו מחלוקת הפוסקים, אף אחד לא היה נוגע בו, ולמה בק"ש שזה מצווה דאורייתא מקילים בזה? אמנם הגר"א דעתו היא הפשוטה בסוגיא, אבל ר"ת ביציאת שבת שיטתו כשיטת המג"א בזמני היום, והרי היום רבים מחמירים את ר"ת ביציאת שבת ויום כיפור, ולכן צריך להחמיר גם בק"ש כהמג"א], או כיבוד הורים [שלצערנו הצעירים נכשלים בזה הרבה וכל אחד חושב שהוא יותר חכם מאבא שלו, אבל אין שום הלכה שאם הבן יותר חכם מאביו הוא פטור מכיבוד הורים...] מאד מאד חשוב. או בעניין הביטוי שפשה בשיבות, הביטוי צו"ל, שמקלקל מאד הרבה ומכניס כ"כ הרבה קרירות בעולם הישיבות, ביקשנו שיפסיקו את הביטוי כמה שאפשר. ר' דוד כהן אומר שמי שהכניס את הביטוי הזה מגיע לו גיהנם מאד גדול. [הגר"מ אזרחי זצ"ל אמר שאומרים בפרשת זכור 'זכור את אשר עשה לך עמלק' – האדם צריך להוציא את העמלקיות שזה הקרירות מתוכו, ומה שאומרים צדיק ורע לו זה מביא הרבה קרירות לאדם, דרך ההנהגה הנורמלית עם צדיק זה שטוב לו, צדיק ורע לו זה הפך ההנהגה הנורמלית, וזה מביא קרירות לצעירי הצאן, שבחורים עולים משיבה קטנה ליש"ג מקררים אותם עם הביטוי הזה. עוד הוא אומר שלמילים יש כח כידוע ויתכן שהשתמשות במילים הללו היא מביאה רעה לצדיקים, ולכן נבקש להפסיק את השימוש במילה זו עד כמה שאפשר].

אם אפשר אחרי שבנינו נפטר, אם אפשר שימשיכו את כל החיזוקים שקיבלו למענו. אנא, אני מבקש מהציבור שימשיכו את החיזוקים האלו גם עכשיו שיהיה לעילוי נשמתו, ובזה יתעלה, שיגיע למדרגות בגן עדן, מדרגת הצדיקים. יתן ה' לנו כח להמשיך הלאה, ולרעייתו הצדקת אילה, שעמדה לצידו כ"כ בצורה מופלאה שיתן לה כוחות להמשיך הלאה, ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

ידידו - הרב סנדר מנדלסון שליט"א

פני קוף כפני האדם ההבדל הבסיסי בין קוף לבן אדם הוא שקוף יכול לעשות בחיצוניות כל מה שבן אדם עושה, אבל הוא קוף.

ישבתי ליד מוישי מתחילת שיעור א' בתפילות, היינו מסתכלים עליו, הייתי יושב לידו גם בועד חמישי, ועד שישי בתפילות, ומסתכל על מוישי איך הוא עומד באמת לפני הקב"ה, באמת, זה החיים שלו, זה המציאות שלו, משם הוא התחיל, מהתפילה. מוישי פעם העיר לי שברמ"א כתוב בתחילת אורח חיים בסימן א', ששוויתי ה' הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים וכו', ולגאון יש השגה על הרמ"א הזה, הוא מביא כל מיני מקורות, ואז הוא אומר: "זה כל מעלת הצדיקים" שיוויתי.

מתי שדיברתי עם מוישי, אם זה היה בתשעה באב, אם זה היה בפסח, כל הזדמנות שהיא, בסוף תמיד זה היה סביב הקב"ה, הוא חי סביב הקב"ה בפנימיות שלו. ישבתי עכשיו בדרך עם האילן שלו, והוא סיפר לי שכשמוישי היה בשיעור א' אז הם היו לומדים יחד 6 שעות ברצף בליל שבת, מאחרי הסעודה עד אחד. וכמה שבועות ברצף הם התווכחו, מוישי תמיד אמר שהוא רוצה שלא יהיה לו שום רצון עצמי רק הרצון של הקב"ה, והבחור השני התווכח איתו שאין דבר כזה, אדם חייב להיות לו רצון עצמי. התווכחו כמה שבועות, ואחר כך מוישי הגיע אליו איזה יום ואמר לו, הגעתי למסקנה שאתה צודק, ודאי כל אדם יש לו רצון, וכל הרצון שלי הוא רק דבר אחד. לעבוד את ה'.

כשהיינו בשיעור ב', זה היה בזמן של הקורונה, בקפסולות, אז הוא למד את התוספות בסנהדרין שאומרים שיש דבר כזה שאדם לומד תורה אבל לא קובע עיתים לתורה, הוא שמע אז שיעור של ר' משה שפירא, שהוא היה שומע אותו הרבה, והוא מאד דיבר על זה שצריך לקבוע, קביעות זה דבר מוחלט בלי שינויים. והוא התייסר מזה ימים רצופים, הרי הוא לא יכול לקבוע שעה, שעתיים, כי מה יהיה ביום כיפור, מה יהיה בזמנים שהוא לא יכול לקבוע הרבה זמן, ולקבוע קצת זמן זה לא רציני, זה לא יקדם אותו לשום מקום בתלמוד תורה. אז הוא הלך לראש ישיבה, ר' בונים שרייבר, ודיבר איתו על זה הרבה זמן, ור' בונים אמר לו שהוא יכול לקבוע לעצמו קביעות מוחלטת לא לפי זמן אלא לפי קצב של הספק של לימוד, והוא קיבל על עצמו, וגם שכנע חברים שיצטרפו איתו. אני התחתנתי קצת לפניו, פגשתי אותו כמה שבועות לפני החתונה והוא אומר לי: "איפה אפשר לדחוף את זה בלילה של החתונה, לא לבטל"...

האהבה האמיתית שלו לחברים שלו. פגשתי אותו בדרך, נסעתי איתו באוטובוס לכולל כמה שבועות אחרי שהוא התחתן, ואז הוא אומר לי שהוא מרגיש על עצמו את החז"ל שכל השווה בלי אישה, בלי תורה, הוא לא אדם. מוישי ישב כל לילה בבית

מדרש, עד שלוש לפחות, ולומד ולומד. בבוקר הוא היה קם ועומד שחרית, פעם שאלתי אותו מה הוא עושה כ"כ הרבה זמן בתפילה. אז הוא פתח לי "דרך ה'" והראה לי שהרמח"ל כותב שהנושא של תפילה שהראשית של ההשתדלות של כל המציאות של בן אדם בעולם, כדי שהעולם הגשמי לא יוריד אותו, כל המציאות צריכה להיות מתוך התפילה ואז זה מגיע לו ממקום רוחני. ואז הוא אמר לי, אני לא מבין, יש יום שלם שצריך לעבוד בו את הקב"ה, צריך ללמוד, צריך... זה חייב להתחיל מהשמונה עשרה, חייב להיות שהשמו"ע זה הפתח של הכל.

פעם דיברתי איתו על יסורים באיזה הזדמנות והוא אמר לי שתשובות - הוא לא יודע תשובות. אבל יש תפילה, ובשמו"ע אין קושיות.

אני לא יכול להאריך, אבל הקב"ה יעזור שנזכה כולנו לקחת משהו שהקב"ה יתן לאשתו כוחות, ולהורים ולכל המשפחה ולכל החברים, ואני רוצה לבקש מחילה ובשם כל הידידים אם לא כיבדנו אותו מספיק.

גיסו ר' יחיאל מן ההר שליט"א

מוישי, לא שייך בכלל לתאר את הדמות העצומה, הגדולה והענקית, כמו שכבר דיברו, בכל פרט היית כל כך שלם, בכל פרט היית המיוחד, השלמות שלך בתורה, כל נושא שדיברנו, כל דבר שעלה. זכיתי ללמוד איתך בכלל 3 חדשים, וכל גמרא שהביאו ישר ידעת ושלפת וידעת את כל הגמרא, והכל בכזו ענווה, בכזו פשטות, סוגיות שלמות בזבחים מנחות, והכל: "כן, קראתי את זה קצת..." והמיוחדות שבזה, שכמה שהיה לך, על כל סוגיה היה לך כ"כ הרבה להגיד, כל כך הרבה לשפוע, וכל כך הרבה היה לשמוע ממך. עדיין ידעת כל כך להקשיב לאחרים, כשאחרים דיברו הקשבת הקשבה מלאה מלאה מלאה.

האישיות הקורנת שלך, כל מי שבא במחיצתך הרגיש שאתה החבר הכי טוב שלו, שכל כך אכפת לך ממנו, אבל העולה על כולנה זה מה שכולם דיברו כאן, שכל החיים שלך היו דבר אחד, דבר אחד. איך עושים את רצון אבינו שבשמיים, איך מקרבים את הגאולה, כמו שכ"כ הרבה דיברת על זה, זה מה שעניין אותך, זה מה שהחדרת לאשתך ורוממת אותה כל כך, ורוממת אותנו כל כך.

יש הלכה שמעולם לא זכיתי להבין "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה דכדרך שמברך בשמחה על הטובה כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו".

מוישי, למדתי את ההלכה הזו כמה פעמים ומעולם לא הבנתי איך שייך לבקש את זה מבני אדם, אבל מוישי, אתה הראית לנו איך אפשר שכל החיים לא מעניין אותנו, לא אכפת לנו כלום, כמו שאמר מקודם חבר שלך "הרצון היחיד שלנו זה לעבוד את ה'", ומוישי, בתקופה קצרה, קצרה כ"כ, שזכינו להיות איתך, הצלחת לרומם אותנו קצת למקום הזה. ואני מרגיש על התגובה של אשתך, על התגובה של כל המשפחה, שאנחנו מצליחים להיות במקום הזה, שאנחנו מקבלים בקושי, בייסורים נוראים, אבל יודעים שהכל מהקב"ה, אבינו שבשמיים גזר עלינו וזה לטובה לנו.

מוישי, התאונה קרתה בפרשת שמיני שקוראים בה: "בקרובי אקדש", ועזבת אותנו בפרשת "אחרי מות שני בני אהרן" אתה הוא ה"בקרובי אקדש", והקידוש ה' שהקב"ה ככה מייסר את הצדיקים הוא עצום, והקב"ה יעזור שזה יהיה כפרה ויאמר לצרותינו די.

והגאולה שכל כך חיכית אליה, שבשביל זה בנית את ביתך, כמו שאמרת לאשתך, שאנחנו בונים בית שיהיה משכן להביא את הגאולה, שכבר תבוא, שהמשיח כבר יגיע והקב"ה יאמר לצרתינו די.

אשתך וכל בני המשפחה ביקשו לבקש מחילה בשמם אם לא כיבדנו אותך כראוי, ומסתמא לא הצלחנו כי הגדלות שלך היא לאינסוף. ובטח אתה מוחל לנו, כי אתה כל כך אהבת את כולם, אותה ואותנו, אנחנו מבקשים מחילה גם על השבועות האחרונים, אם לא מספיק טיפלנו בך כמו שצריך, אם לא עשו בשבילך את מה שצריך. כמו כן גם בני הכולל ביקשו לבקש מחילה בשמם.

הקב"ה יעזור שיבולע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

אחיו הבה"ח יאיר רביד נ"ו

אי אפשר לומר עליך תארים.

אתה היית מוישי.

תמיד אמרת לי, שעבודת ה' צריכה להגיע במקום טבעי. מההבנה שלך בעבודת ה'.

אתה הייתה עובד ה'. עבד ה'.

כל הזמן דיברת על המלכת הקב"ה.

על זה שהקב"ה עשה את כל העולם בשביל כבוד מלכותו.

ושאנחנו נזכה לראות איך כל הבריאה כולה, כל מה שקרה, היה בשביל לגלות את כבוד מלכותו,

הכל, כל פרט קטן או גדול.

כל הזמן דיברת על התפקיד שלנו בעבודת ה'.

כל ר"ה, כל יום כיפור.

אני זוכר את הברכה שבירכת אותי, שנזכה להיות עבדים, להבין את תפקידנו בהמלכת הקב"ה בעולם.

אפילו דבר קטן מביא לגילוי מלכות ה' בעולם,

אבל דבר גדול מקרב הרבה יותר את הגאולה.

הדבר הזה שקרה לנו הוא גדול.

בכלל אתה היית חי בגדלות.

לא היה אצלך דבר קטן.

כל שיחת חולין, כל פרט.

שמעתי מחבר שלא היתה אצלך שיחת חולין.

כלומר, היתה שיחת חולין, אבל זה לא היה חולין.

השיחת חולין היתה ברוממות. הכל היה בצורת גדלותית.

הדבר הגדול הזה שקרה לנו, אנחנו לא יודעים למה הוא קרה.

אבל אנחנו יודעים שיש ייסורים לצדיקים בשביל לכפר על כל הדור.

שמעתי סיפור שמוישי התוכח עם חבר שלו האם יש אחריות על כל יחיד ויחיד להביא את הגאולה או רק על הכלל.

חבר שלו טען לו האם אתה מוכן לסבול יסורים בשביל כלל ישראל כדי לקרב את הגאולה.

ומוישי אמר לו: כן! כן!

ככה מוישי אמר.

רבש"ע! בחודש האחרון כל המשפחה וכל עמ"י כל כך קבלו ייסורים.

כבר מתחילת המלחמה הזו, ובפרט בחודש האחרון.

רבש"ע יהי רצון שכל הייסורים האלו יהיו קיצור דרך לגאולה. שימהרו את התהליך.

שכבר תתגלה מלכותך בעולם, כמה שיותר מהר.

ובזכות מוישי תן לנו כח לכל המשפחה להתמודד בצער ובכאב הנורא הזה.

אני מבקש מחילה וסליחה ממוישי על זה שלא כיבדנו אותו, לא התנהגנו כראוי, בשמי

ובשם כל המשפחה, האחיות ואחי.

הרבש"ע אוסף כל דמעה ודמעה שאדם דומע על נפש נקי וצדיק.

נזכה כולנו להזיל דמעות עליו, ושהקב"ה יאספם בנאדו.

ושנזכה במהרה, שיתקיים בנו הכתוב ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

הסבא הרב שמעון שרייבר שליט"א

באנו להספיד את נכדינו האהוב החביב והנעים משה היקר. ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך (איוב א, כא).

משה זצ"ל היה בן עליה גדול שמעתי מחתני ונכדי יבדלו לחיים טובים אמן אשר כל נושא שדובר עליו משה ידע היטב ובעומק. ידע ששה סדרי משנה בע"פ. נראה שלמד את רוב הש"ס בבהירות, למד מלבד נשים נזיקין הנלמד בישיבות למד מסכתות של מועד וקדשים. וחלקים מהם בעיון. חברותא שלו שיחד למדו כל ערב הוציא שתי חוברות גדושות ושמעתי שמשה לא הרשה לו להזכיר את שמו בשום חידוש וכן לא להזכיר את שמו בהקדמה לספר. החוברות על "לשמה" בקדשים באריכות וחוברת על דיני אשם תלוי. משה זצ"ל היה אהוב ונערץ על כל בני החבורה בישיבה נתן לכל אחד את ההרגשה שהוא ידידו ואוהבו והכל בחיוך ובנעימות.

שמעון הצדיק היה משיירי הכנסת הגדולה הוא היה אומר על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. משה זצ"ל למד משמעון הצדיק העמיד את חלקו בעולם על התורה לא כדי להיות ר"מ או רב אלא רצוני לעשות רצון בוראי, רצון ה'. ולכן ללמוד תורה בכל כוחי.

עיין תורת כהנים בפרשת "אם בחוקתי תלכו" שפרשו חז"ל תלכו שתהיו עמלים בתורה. עיי"ש שהוסיפו בתורת כהנים שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, כל מצוות ה' הן רצון ה' בעולם. הוסיפו לנו חז"ל שעמלות בתורה הוא מעל לזה, שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. משה למד ועמל בחשק וברצון. רצונו לעשות את רצון ה', שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. נראה לבאר מנין ידעו חז"ל שהקב"ה מתאוה. אמנם המשנה בפאה אמרה "ותלמוד תורה כנגד כולם" שבאורו התורה מעל כל המצוות, אך מנין שהקב"ה מתאוה, נראה דמקור חז"ל הוא מהמשך הפרשה "ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה" ביארו חז"ל בתורת כהנים "ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה יכול בקיום המצוות, כשהוא אומר ולא תעשו את כל המצוות" הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים "ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה" כאן התבאר שהרי אמרה תורה ואם לא תשמעו לי, מודגש ה"לי", ה' אומר זה לי.

משה שש לעשות את רצון הבורא יתברך ולמלא את תאוותו של ה' ועמל בתורה בכל כוחו. ישן מעט לפי כוחותיו לא כל אדם מסוגל לכך. ולאחר מכן קם בבוקר בחריצות

לתפילה אשרי מי שראה את תפילתו, שמח לעמוד לפני ה' ואומר כל מילה כמונה מרגליות כל כולו לה'. ממלא רצון ה' וה' אוהבו. ועל גמילות חסדים ההתייחסות של משה לכל בחור במלוא הנעימות, בכל הסבלנות והארת הפנים לכל אדם. משה קיים את דברי רבי אלעזר "הוי שקוד ללמוד תורה... ודע לפני מי אתה עמל" וכדברי רבי שמעון" הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא" וכדברי רבי ישמעאל (פ"ג ט"ז) "והוי מקבל את כל האדם בשמחה".

משה קיים את הבריתא ביבמות ס"ב: "תנו רבנן האוהב את אשתו כגופו ומכבדה יותר מגופו" איזה קשר נפלא נוצר בין שני הצדיקים גם היא אילה תלחט"א צדקת נפלאה ולכן זכתה במשה, ה' ידאג לנחמה ולשמחה. ליתן לה כוחות ולחזקה.

שמעתי מבתי שמשה אמר שהחודשים שלאחר הנישואין היו החודשים היפים ביותר שלו.

אני קורא על משה פסוק זה: "אוהב [ה']", טהר לב" (משלי כ"ב י"א) "חן שפתיו" מי ששפתיו חן "רעהו מלך" הקב"ה אוהבו ומחבבו.

(משלי ד ז) "ראשית חכמה קנה חכמה" רש"י תחילת חכמתך למד מאחרים קנה לך שמועה מפי הרב. ואחר כך "בכל קנייך קנה בינה" רש"י: תתבונן בה מעצמך להשכיל לטעמים דבר מתוך דבר. "סלסלה ותרוממך" רש"י ראש השנה כ"ו: סלסלה חפוש והפוך במטמונים של תורה וכן ברש"י כאן חפשה היה חוזר עליה לדקדק בה. "ותרוממך" התורה תרומם אותך. "תכבדך כי תחבקנה" תוסיף לה אהבה ותהא חבוק בה. היה קשה לי האדם המרומם ע"י התורה, מה התוספת בפסוק "ותכבדך" יקראו לך רב יתנו לך עליה נכבדת, מה התוספת שהוסיף כאן שלמה המלך בשם ה' לאדם המרומם. לימים מצאתי בגמ' סנהדרין צ"ט: אמר רבי יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר "נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו"

הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, ברש"י תורה עומלת לו שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדרה, וכל כך למה מפני שאכף פיהו על דברי תורה. והיינו דאמר רבא "כולהו גופי דרופתקי ניהו אשריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה".

התבאר שנוצר קשר עמוק בין התורה ללומדה ותורה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, מפני שאכף פיהו על התורה, והוא באור "תכבדך כי תחבקנה" למדת ולמדת ואתה אוהב וחבוק בתורה, התורה עולה לפני קונה ומבקשת מה' למסור לך תורה מעל דרגתך.

עיין אבות פרק ו' משנה ג' "אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו" הוא הבאור "תכבדך" תתן לך תורה מעל דרגתך מאת ה'.

"כולי גופי דרותפקי נינהו" בני האדם הם נרתיקים אשריו של מי שזכה ונעשה נרתיק לתורה והוא אשר זכה משה שנעשה נרתיק לתורתו לאהבת ה' שבו ולחסד שעשה.

המדרש בתנחומא בפרשת כי תשא ג' "פתח רבי תנחומא בר אבא מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל, אינו מדבר אלא בצדיקים ובעמלי תורה כיצד אדם שכל שנותיו שלוש שנה ומעשר שנים ואילך עמל בתורה ומצוות ומת לשלושים שנה ואדם אחר שהיה פ' שנה ומעשר שנים ואילך עמל בתורה ומצוות עד שמת אתה אומר הואיל ולא יגע הראשון אלא עשרים שנה וזה שיגע שבעים שנה שהקב"ה מרבה לזה שכר יותר ממי שעסק בתורה עשרים שנה לפיכך אני אומר אם מעט ואם הרבה יאכל שיכול בן עשרים השנה לומר לפני הקב"ה אילולא שסלקתני מן העולם בחצי ימי הייתי מאריך שנים ומרבה בתורה ובמצוות לפיכך אני אומר אם מעט ואם הרבה יאכל שמתן שכרו של זה כמתן שכרו של זה" וכו' עיי"ש. ובירושלמי ברכות פרק ב' הלכה ח' על רבי בון בר רבי חייא. וראה זה פלא אביו של משה זצ"ל מרדכי שיבדל לחיים טובים אמן הראה שהגימטריא של בנו משה וגילו ויום פטירתו יוצאים בגימטריא כמו הפסוק "מתוקה שנת העובד" וכו'.

יהי זכרו ברוך לחיי העולם הבא.

הג"ר חיים מן ההר שליט"א

נמסר בהיכל הישיבה, ה' אייר ה'תשפ"ד

"נישמעו שלשית רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה עלינו נבאנו איש ממקומו... וינעדו יחדו לבוא לגוד לו ולנחמו... נישאו קולם נבכו ויקרעו איש מעלו... וישבו אתו לארץ שבעת ימים ושבעת לילות ואין דבר אליו דבר כי ראו כי גדל הכאב מאד". בדרכו של עולם – מחטא אדם הראשון באה מיתה לעולם, יש מיתה בעולם, אבל יש פעמים שזה כ"כ לא שיגרתי – כ"כ לא שיגרתי, שכאשר שמעו רעיו את יסוריו – "יסורי איוב", באו מרחוק, ותיכף נשאו קולם בבכי, בדרכו של עולם שלשה ימים לבכי, אבל בדבר שכ"כ לא שיגרתי – מיד ויבכו, ויקרעו איש מעילו, ואח"כ ישבו עמו שבעת ימים ושבעת לילות ולא יכלו לדבר, וכ"כ למה, כי ראו כי גדול הכאב מאוד מאוד! בהתחלה לא יכלו דבר עמו – א"א לדבר, אבל עכשיו, לאחר זמן, כבר אפשר לדבר. וכיון שהכאב גדול מאוד מאוד, לאחר שבעת ימים – לאחר הבכי והקריעה, צריך לדבר, (אבל צריך זהירות גדולה מאוד לא לדבר מתוך כעס ומרמור, וכשאוב דיבר כך, ענו לו כל רעיו אחריו, ואין הדברים פשוטים לנו, ולכן כשמדברים אחר כאב שכזה צריך לדעת לדבר).

"וינא העם כי בוש משה לרדת מן ההר ויסקה העם על אהרן ויאמרו אליו... כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". אחר שראו בני כי בוש משה ואין הדברים בהירים, אמרו כי זה האיש משה לא ידענו מה היה לו – לא ידענו – ואפילו שצריך לדבר, לא ידענו! אין מי שיכיל! אין מי שידבר! "כי זה האיש משה לא ידענו מה היה לו", לא ידענו, כי אין טבעו של עולם בכך, זה דבר לא שיגרתי, וככל שדבר חורג מהשיגרה, ככל שיותר מוזר, משונה, נדיר, ולא יודעים – לא יודעים לבאר את זה, כמו "כי בוש משה לרדת", וחרג מטבעו של עולם, אמרו לא ידענו! וחסרון הידיעה מגדיל את הכאב מאוד מאוד, ולאוקים פתרונו מה פשר זה הדבר מה פשר צרה זו, כי זה שלא ידענו בוער בעצמות – בוער בעצמות איך בא, ומה פשרו.

"ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי נתלף לדרש את יהוה, ויאמר יהוה לה שני גוים בבטנה..." יצחק ורבקה אמנו, אחר כ"כ הרבה תלאות, ואחר שנשאו שניהם תפילות רבות מאוד, זכו, "ותהר רבקה" – שמחה גדולה מאוד, אבל מיד מה קורה – "ויתרצצו הבנים בקרבה", "ותאמר" – רבקה שאלה את עצמה, מה פשר דבר זה? ככה זה נראה? והרי דרך העולם אינה כך, לא זה הסדר, ואחר ששאלה נשים אחרות, וראתה שהמתרחש אצלה איננו שיגרתי, שאלה "אמרה מה פשר הדבר הזה, למה זה אנוכי?" ומיד "ותלך לדרוש את ה'", כי כשלא יודעים הולכים לשאול את הנביא מה פשרו של זה הדבר. וכששאלה, נאמר לה מה זה הדבר, שאין הדברים כפשוטן ושני לאומים וכו'. זה הסדר בפרשה הזו, במאורעות כאלו שאינן בשיגרה,

וכששואלים לנביא – הוא מסביר, אבל אנחנו, אללי לנו, מי יאמר לנו פשרו של דבר זה, וזה שלא ידענו בוער בעצמות, אבל אין נביא שיאמר לנו, אין מי שידע טעם הדבר, לא ידענו! לא ידענו למה נעשה ואיך קרה, לא ידענו!

אבל אף שאין לנו ללכת לנביא, דבר זה ירשנו מרבקה אמנו, שכשגדול הכאב מאד, ו"זה האיש משה לא ידענו מה היה לו", כשלא יודעים מה פשר הדבר – "ותלך רבקה לדרוש את ה' ". זה למדנו, שדבר שאינו ידוע, צריך ביאור, ויש לו ביאור! אלא שאנו לא יודעים ביאורו, ולאלוקים פתרוננו, וצריך ללכת לנביא. וכשגדול הכאב מאד מאד, וא"א להכיל את זה, איך דווקא אחד שדבוק בתורה, דווקא אחד שמנעוריו תופס את הגמרא, תופס את הגמרא, מנשק את הגמרא, ואוהב את הגמרא, אחד ששואל ומברר כל דבר, מקשה לרבותיו ושואל אצל חבריו, והכל מתוך ענווה יתירה, הכל בדרך הטוב, צדיק ממש, בדיוק אחד כזה נלקח באופן כ"כ חריג, נפלאים מעשה ה', נפלאים מעשיך! ואנו יודע שה' הוא שעושה את זה, אלא שאין אנו יודעים איך זה, לא יודעים מה זה, אבל אנחנו יודעים שלא לוקים פתרוננו, ואילו היה כאן נביא היינו הולכים אליו, והנביא היה אומר לנו, כי יש תשובה, אלא שאנחנו לא יודעים...

והדבר הזה מרפא את הכאב, הדבר הזה שיוודעים שיש תשובה, אע"פ שיש כאב, זה נותן קרקע יציבה, נותן לנו יכולת לעמוד! כי כיון שאנחנו יודעים שיש חשבון וזה מסודר, ורק אין אנו יודעים איך זה מחושבן ואיך זה מסודר, אנחנו מתפללים "הַרְאֵנוּ יְהוָה חֶסֶדֶךָ", ומאמינים שאולי נזכה והקב"ה יראה לנו את חסד ה', אולי כבר עוד מעט בקרוב נראה את חסד ה', ואולי רק בעוד שנות דור נגלה פשר הדבר, ויתכן והרחמן יזכנו להגיע לעולם שכולו טוב, ושם, בעולם שכולו ארוך, במקום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, יסתדר לנו ויתבאר לנו הכל, שנזכה.

כשבאו ואמרו וספרו לנו מה שקרה, נזכרתי במעשה בר' חיים שמואלביץ זצ"ל, שכאשר חלה באזניו ולא שמע טוב, שאל: "למה זה מגיע, למה זה בא?" ופתר לעצמו, ואמר מה שהוא מרגיש, "שכיוון שלא שמענו מספיק לתלמידים – לא שמענו אחרים טוב, זה העונש שבא עלינו". ידוע ביאור הגר"א על הפסוק בתהילים "מִשְׁפָּטֵי יְהוָה אֱמַת צִדְקוֹ יַחְדָּו", שאומר הגאון כך, שלא כמידת בשר ודם - מידת הקב"ה, מידת מלך בשר דם שאדם שחטא לפניו וצריך לתת לו עונש, אמנם לאותו אדם מגיע העונש, והרי האדם הוא בן-מוות, אבל אשתו מה חטאה? והבנים, והילדים, והדודים, והחברים, מעגל של אנשים רבים מסביב לו שמכירים אותו, ויש להם צער וכאב מהעונש הזה, כאב גדול מאוד, כל אחד והכאב שלו הן בגלוי והן במסתרים, למה מגיע להם הכאב הזה? אבל מלך בשר ודם לא מתחשב בזה, הוא לא יכול להתחשב בזה, ולא שייך שיתחשב בזה, כי זה מידת הדין, אבל אצל הקב"ה "משפטי ה' אמת! צדקו יחדיו!" זה צודק יחדיו – כל אחד שמקבל את המכה - זה צודק, הכל צודק יחד, ואין

לומר, אבל אשתו למה, אבל הבת שלו, הבן, האבא, הדוד, מכל הצדדים לכל אחד יש את המידה את הייסורים שיש לו, אין לומר על מה, לכל אחד מסודר המכה שלו.

כשאני מפשפש בתוך ליבי על מה זה בא לי, הייסורים האישיים שלי, שממש מתוך "עד שהמלך במסבו" שרק עכשיו היתה החתונה... וגדל הכאב מאוד. ואולי עכשיו, כאשר כלל ישראל, העם היושב בציון שרויים בצער, ומידי פעם בפעם יש צער פה וצער שם, בכל מקום, לפעמים צער בעיר שלך, ולפעמים צער בעיר השכנה שלך, פעם כך ופעם באופן אחר, וממש כל רגע אתה שומע צרה ומצוקה, וכבר א"א להסתכל בלוח המודעות מרוב צער. אבל עברנו, ראינו, קראנו, שמענו, סיפרו לנו, אבל לא השתתפנו בצער של השני מספיק, בצער של פלוני, בצער של אישה צעירה, וע"ז צריך לתת לך זעזוע, בזה אני מדבר על הצער האישי שלי, והכל בחשבון, משפטי ה' אמת! צדקו יחדיו!

אבל כשמנסים לומר זה "זה האיש משה לא ידענו", ומנסים לחתור מה זה, מה ביאור הסוגיא, ואיך זה קרה, זה כמו בקושיה ברמב"ם, מביאים מהרמב"ם פה ומהרמב"ם שם, מהלכה זו ומהלכה אחרת, ומתאמצים להבין מה ביאור הדבר. יש פעמים שהדברים מתישבים, אבל יש פעמים שהדברים סבוכים ועלומים, חתומים בטבעות של ברזל, ואי אפשר להבין את ביאור הסוגיא, ובמקרים אלו, אם אתה יודע שהרמב"ם צודק, ומה שהרמב"ם אומר זה אמת ונכון הדבר, אבל אתה הוא זה שלא יודע, זו היא דרך הישרה. אתה צריך לעמול – פעמים מספיק עמל של יום או שבוע, ופעמים יקח לך כמה שנים, ותלך לשאול, לא כמו רשע ששואל והולך, זורק שאלות "מה העבודה הזאת לכם" והולך, ולא מחכה לשמוע תשובה – כי איננו רוצה לשמוע תשובות, אלא הוא רוצה לשאול, אבל חכם שואל אחרת – משהוא אחר בכלל, כמו רבקה ש"ותלך לדרוש את ה'" שידעה שהתשובה בביהמ"ד אצל הנביא, ואם אין נביא, התשובה נמצאת אצל הקב"ה, והיא לא ידועה לנו, ואולי תזכה ותדע פעם.

ואנחנו צריכים לפשפש במעשינו ולבדוק למה, לנסות לענות על השאלה, כל אחד שיפשפש על מידת הצער שלו, מה קרה, ואיך זה קרה, אחד שממש ממש כמו בני אהרן הכהן הקדושים והצדיקים, כמו אצל אהרן שדווקא המקודשים, דווקא הצדיקים, דווקא ממש, וכל זה אצל אהרן הכהן, בבית של אהרן קדוש ה', לא בן אחד, אלא שני בנים המובחרים והדבוקים בה! וכי איך זה קורה? אבל אפי' אצל אהרן, דבר ראשון, אפילו שלא יודעים, וידום אהרן!... וידום אהרן! אהרן ידע שצריך לשאול את ה', והוא ידע שאצלו נמצאת תשובה!

הגמרא אומרת: "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתתן של צדיקים מכפרת". וביאור הגמרא, זה שמשה ואהרן נפטרו, ניחא, כיון שהיה המעשה במי מריבה, ומובן הטעם שנפטרו, אבל מרים למה נפטרה? והתשובה היא, שמיתתן של צדיקים מכפרת, ובזה מסבירה הגמרא את

פטירת מרים, שהיא נפטרה בשביל מיתת צדיקים מכפרת. אבל זה גופא השאלה, איך מיתת צדיקים מכפרת? איך דוקא ממיתת הצדיקים תהיה הכפרה? והרי, לכאורה זה הפוך מיתת צדיקים היא מיתה טובה ומושלמת, ואין לומר עליה יסורים מכפרים, אלא משום שכיון שהדרך היא שכלל ישראל חוסים בצל הצדיקים, וזה עצמותו של הצדיק, שכל שהוא גדול יותר הוא נעשה כללי יותר, ממילא, כשמענישים אותו מענישים את כל הציבור, וכולם מקבלים את העונש, וזוהי הכפרה שיש במיתתו. וכאן, מדובר על אברך שבעצם לפי מהלכו ולפי ענינו, הוא התנהל בצורה שהוא משפיע, ויש מעלה יתירה שמישהו משפיע בלי לדבר ישירות, שרק משום שהוא נמצא בביהמ"ד, והוא שקוע בתורה, והוא שקוע בתפילה, וההתנהגות שלו והילוכו בקדושה, וכך הוא משפיע על אחרים, וככל שהוא מתנהל כך יותר ויותר, המעגל של המושפעים גדל יותר.

וכאן שהקב"ה לקח אותו, תלוי איך נקבל את זה! אם נקבל כמו אהרן קדוש ה' ש"וידום אהרן" – שקיבל יסוריו בהכנעה, וזה הביא לו יותר אהבת ה', והוא ידע שהדבר הזה יש לו תשובה ואתה הוא שלא יודע, אבל בשמים יודעים והכל בחשבון, והכל "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו", הרי שכל שאתה יותר מתפלל ומתוך מה שאתה מתפלל זה מפיל עליך ענווה ויראה ואהבת ה', אז קשה לומר אבל יכול להיות ואולי זה לבד כבר שווה, וכדברי המשנה "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה", ומקשה הגמ' "והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת", וא"כ קשה מאי "כשם", ועונה רבא "לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה" אבל קשה מה הפשט בזה, איך אפשר לקבל את זה בשמחה, אמנם אפשר להבין ולקבל שזה מה', אבל איך אפשר בשמחה.

אלא ששמעתי מר' מרדכי רביד, אביו של ר' משה זצ"ל, שהרמב"ם מסביר את זה, והשו"ע מעתיק ומביא את לשון הרמב"ם: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלימה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי ה' היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו". ומבואר ששמחה זה דעת שלימה ונפש חפצה, אבל השאלה שנשאלת היא איך? איך אפשר? איך אפשר בשמחה? והשו"ע ממשיך ומבאר "כי הרעה לעובדי השם", זה שיש כאן כאב גדול מאוד, וגדל הכאב מאוד מאוד, ושבעה ימים לא יכלו לדבר, ובתוך ה"שבעה" כשהתחלתי לדבר, בכיתי יחד עם הנכדה שלי, בכיתי ולא יכולתי לדבר... לא יכולתי לעמוד בדבר שכזה, אלא ש"הרעה לעובדי ה' היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם", ואפילו שה' הכאיב לנו מאוד, מקבלים את זה באהבה, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, וכיון שהוא עובד את ה' זה השמחה לו.

וחשבתי לבאר את זה לפי המעשה בהגרי"ז סולובייצ'יק זצ"ל, שפעם עבר עם כמה מתלמידיו, וראה ילדים משתוללים צוהלים ושמחים, הגרי"ז נעצר, ושאל את

התלמידים המתלווים עליו, למה הם שמחים? במה שמחים הילדים? התלמידים ענו כל אחד בדרכו שלו, אחד אמר שהם לא צריכים לדאוג לפרנסה, והשני אמר שהם לא מחתנים ילדים אז אין להם עול של חובות, ולא דואגים לשידוך, כל אחד ענה, זה בכה וזה בכה. דפק הגרי"ז ואמר אחרת, "האלוקים עשה את האדם ישר", מי שהוא ישר – שמח! הקב"ה ברא את האדם בעיקר בריאתו שטבעו כך שהוא שמח, ובפשטות הוא שמח, אלא ש"המה בקשו חשבונות רבים", האדם מסכסך את עצמו, מכאן שנאה ומכאן קנאה, וכיון שהוא נכשל פה ונכשל שם אז לאחר מכן יש לו חיטוטי נפש ויסורי מצפון, והוא כבר לא יודע להסתדר עם עצמו, וזה מקלקל את השמחה, אבל אם הוא רק יהיה ישר, אז הוא מתגלה איך שהוא – שהוא שמח, והם הילדים עדין לא נכנס בהם הערמומיות, אז איך שהם - הם שמחים.

ולכן כשבא רעה לאדם, אם הוא ישר, אם הוא נפש נקיה והוא יודע שהכל מאתו יתברך, והכל מה', אם זה ככה, אזי הוא מקבל את זה בדעת שלימה ובנפש חפוצה, והוא עובר את זה בשלווה, ומברך "ברוך דיין האמת" בשלווה, כי הוא יודע שזה דבר שלם, ומאת ה' לא תצא הרעות, ומאתו תצא רק טובה, ופעמים אתה רואה את זה, ופעמים אתה לא רואה, ועצם הדבר שהקב"ה לא מראה לך - זה ג"כ טובה, אולי תבין את זה בעוד עשר שנים, אולי בעוד שנות דור, ואולי תזכה לראות את הביאור רק בעולם שכולו ארוך, בעולם שכולו טוב, כשצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ורק ואז יתגלו לך מסתורי הבריאה, כי יש דברים רגילים, ויש דברים שהם ממש חריגים מאוד, וזה לא ניתן לך להבין, אבל זה אנחנו יודעים שאם היה לנו כאן נביא היינו הולכים לדרוש את ה', וצריך לדרוש את ה', אלא שאין לנו מי שידרוש את ה', אבל זה וודאי ככה.

אני יציין כמה דברים שאני הכרתי, כי את מוישי הכרתי רק מעט, אבל המעט מן המעט שהכרתי, וגם מתוך מה ששמעתי, הצטיירה לי טהרת ליבו, הישרות, האמונה בהשם, העבודת השם, ואם זה ישפיע עלינו, אם הזעזוע הגדול הזה שזיעזע אותנו ישפיע עלינו שנקבל את גזירת שמים באהבה, בענוה באהבה, ונדע שכשכואב אנחנו פונים לקב"ה, והוא מנהל אותנו, בין לטוב בין למוטב, בכאב ובשמחה, אם זה הביא לדחוף אותנו לקבל את גזירת שמים באהבה וענווה, וזה ידרכן אותנו לעבודת ה', אז זה יהיה העילוי נשמה, ומה שעשה, אמנם בקיצור ימים, אבל המפעל שלו, המהלך שלו, לאן שהוא חתר, ולאן שהוא רצה להגיע, זה ישפיע זה ידרכן זה ידחוף את כולנו לעבודת ה', זה יהיה העילוי נשמה, ונלמד מדרכיו את הדבר המרכזי ששמעתי עליו וזה: לאהוב את הגמרא... להיות שקוע בגמרא!

והפשט בלהיות שקוע בגמרא ולאהוב את הגמרא הוא, שכל אימתי שרק אפשר ללמוד הוא לומד, לסדר ולשיעור הוא לא בא בכבודות, הוא לא בא רק כשמוכרחים, אלא בא

מעצמו, אם אתה באמת באמת אוהב את הגמרא, אם אתה מיחל, מחכה, ורוצה, אם אתה יודע שכאן, כאן בגמרא תמצא את הקדושה, כאן תמצא את היראה, כאן תמצא את אהבת ה', כאן תעשה את מה שלכך נוצרת, אז אתה מחכה לזה, ואתה בא עשר דקות לפני הסדר, ואם הזמן מתחיל ביום רביעי - אתה רוצה להגיע כבר ביום שלישי, ועוצרים אותך בבית כי אף אחד עוד לא נמצא בישיבה, ומיד, כשרק אפשר, הוא כבר נמצא בישיבה, אבל מי שמראה בנפשו שיום-יומיים... וזה הרי בין כה כבר יום חמישי, אז נבוא ביום ראשון... ולבסוף אתה בא ביום שני וכו', אז אתה לא מראה שאתה אוהב, כי דוד המלך היו רגליו מוליכות אותו לביהמ"ד, הוא היה כל הזמן שקוע, כל הזמן אכפתי, כל הזמן רוצה, כל הזמן מתעניין.

ועוד משהוא שאני הרגשתי עליו, שמה שהרגיש שרבותיו סבורים שצריך לעשות, הוא עשה מיד! בלי שיצטרכו לומר לו פעם אחר פעם, ובנפש חפצה. אפילו לפני שאמרו לו, עד כדי כך שלפעמים היה צריך לעצור אותו ולבקש ממנו תיגש לאכול, תרחם על עצמך תלך לישון, ואם רק רומזים לו איזה דבר, כך לובשים או כך לא לובשים, לשם הולכים ולשם לא הולכים, בצורה כזו מופיעים ובצורה כזו לא, הוא מיד כבר קולט ומיישר את עצמו בדרך! אל תחפש רק לתרץ את עצמך, אלא תראה שאתה רוצה להיות בביהמ"ד, תראה שאתה רוצה להיות קרוב לתלמידי חכמים, להיות בסגנון שלהם, להיות בנוסח

שלהם, להיות בנוסח של רבתיך, תראה להם ותתן להם כח לומר לך.

יהי רצון שהקב"ה יגיד לצרותינו די ויראה לנו, "הראנו ה' חסדיך", ואפילו שהכל זה חסד ה', אנחנו מתחננים לקב"ה שיתגלה לנו החסד, תראה לנו את החסד, תן לנו כאלו יסורים שנוכל לעמוד בהם, שנוכל לראות איך שזה חסד ה', שחסד ה' יהיה כפרת עוונות, אבל לא ע"י יסורים וחליים רעים, ובילע המוות לנצח.

מכתב מאביו הרב מרדכי רביד שליט"א

בגמ' במסכת שבת דף קי"ח ע"ב ישנם שתי מימרות של ר' יוסי על בקשתו ותקוותו על האופן בו יסיים את חייו "אמר ר' יוסי יהי חלקי ממתי בחולי מעיים ויהי חלקי ממתי בדרך מצווה".

המהר"ל בחי' אגדות מבאר את דבריו וכן את הקשר בין שני המאמרים, ותחילה מבאר המאמר הראשון יהי חלקי ממתי בחולי מעיים : "מפרש בפרקי דר"א כדי לטהר אכילה שבמעיים להיותם טהורים כמלאכי השרת, וביאור זה כי המיתה היא סילוק הגוף וטהרת הנפש מן הגוף וכאשר הוא מת בחולי מעיים שמורה כי מיתתו הי כדי לטהר הנפש מן הגוף ולכן בא עליו חולי מעיים לטהר אכילה שבמעיו מורה שגם המיתה שבא אח"כ היא טהרת הנפש אל הגוף, ובזה נעשה נפשו זכה וצרופה ובהירה כאשר היה המיתה לטהר הנפש מן הגוף, ואין הפירוש כי חולי מעיים בלבד הוא טהרת הנשמה, רק כי הדבר הזה מעיד כי המיתה שמקבל אינו רק לטהר הנפש מן הגוף ולכן בא עליו חולי מעיים שהוא ג"כ טהרה מן האכילה ולהסיר הזוהמה מן האדם, ולכן סמך אחריו יהי חלקי ממתי בדרך מצווה כל' כמו שמעלה יתרה היא לאדם כאשר היה מיתתו כדי לטהר הנפש מן החומר כך מעלה עליונה לאדם כאשר היה מיתתו בדרך מצווה שהיה מתנועע אל מצווה אלוקית, וזה מורה על כי הוא דבק עם השי"ת לפי שהיה מתנועע בדרך מצווה אלוקית, והיה מתנועע מעולם הגשמי החומרי הזה להתדבק בעולם הרוחני, ולכן מת בדרך מצווה כי הוא מתנועע אל המצווה העליונה, ודבר זה מורה על כי מיתתו היה הסרה מן העולם הגשמי להתדבק בעולם הנבדל ולהיות נשמתו צרורה תחת כיסא הכבוד, ולא אמר יהי חלקי עם מי שמת בשעה שעסק במצווה כי המיתה לאדם נקרא שהולך בדרך כל הארץ וכאשר מת בדרך מצווה נאמר בזה כי הוא הולך לדבק בו ית' כאשר הלך לדבר מצווה." ע"כ דברי המהר"ל.

אצל בננו מוישי זצ"ל התקיימו שני מאמריו של ר' יוסי אלו שכן נפגע בדרך מצווה כאשר היה בדרכו לכולל לסדר ב' ותוך כדי שיחה של מצווה עם בחור שעמד ערב הקמת ביתו באותו יום ותוך איחולים שיזכה לבנות בית לשכינה וכו', וכן לפני מיתתו מירק אכילה ושתייה ממעיו באותם ימים שבין התאונה לפטירתו ביום שביעי של פסח, וכך מורה לנו אופן פטירתו על מדרגתו הגדולה של בננו זצ"ל בחייו שהשתוקק לעשות רצון קונו וכפי שכתב באחד מכתביו "בטל רצונך מפני רצונו. תדבק בו בשלמות. תתמזג בו. תתאחד באחדותו."

בהלוויה ציינתי בקצרה את הזמן המיוחד בו נולד, ורציתי לפרט יותר, אנו (אני ואשתי שתי) נסענו בשבת ז' ניסן התשס"א לבי"ח מעייני הישועה בב"ב ללידה, ואני הייתי נכון שכן 8 ימים לאחמ"כ תחול שבת בער"פ ולהזמין לברית את הורי ובני משפחתי ליומיים שבת וחג הוא דבר קשה, התפללתי לה' לישועה בעניין ובדרך הטבע אין

מוצא מהעניין שכן גם אם יוולד ביום ראשון הברית תחול ביו"ט ראשון של פסח ותישאר אותה בעיה, זכיתי ששמע ה' את תפילתי והוא נולד בין השמשות של מוצ"ש וכך הברית נדחתה לחוה"מ, ממש תינוק שדינו מפו' במשנה בשבת תינוק נימול לח' לט' לי', (בדרך אגב, בברית דרשתי בעניין זה מה הדין באם משיח היה בא בערב פסח האם הייתי יכול להקריב קרבן פסח שכן הוא ספק מחוייב מילה האם כה"ג דוחה את אביו מקרבן או לא).

בביתנו היו אז שתי אחיות גדולות יותר וכ"כ התרגשו שנולד להם אח קטן...

כשגדל והיה בגן הן לימדו אותו לספור וכו' מוקדם מהרגיל וכבר אז התפעלנו מתפיסתו המהירה ומזיכרונו המיוחד, וכן בהמשך הגננות התפעלו איך שידע לקרוא מילים כשאחרים רק למדו אותיות.

בכיתה א' ג"כ מיד התבלט בכשרונותיו והמחנך הרב הקלמן שליט"א נתן לו את התפקיד הראשי במסיבת חומש, גם התעודות שלו בת"ת היו מצוינות במיוחד – זכורני שאחד האבות בשכונה אמר לי שבני מוישי בירך את בנו כשהגיע לחלאק'ה בכיתה א' והביע את התפעלותו מהברכה שבירכו.

כשהגיע העת ללמוד ב'אבות ובנים' מוישי תמיד הזדרז והגיע מראשונים והיה מרוכז בלימוד כל השעה, עם הזמן היה מאתגר אותי בשאלות קשות ועליי היה לחפש תשובות אך מעולם לא ביטלתי את שאלותיו כלאחר יד בתשובות מתחמקות.

הרבה פעמים המלמדים או המנהל היו שולחים שאלות לשאול את ההורים, גם זה היה מאתגר, אך לאחר התשובה בא הסיפוק וההנאה וכך למד מוישי שיש קושיות ושנהנים מהתשובה.

בשנת תשע"ב התקיים סיום הש"ס בדף היומי של דרשו אליו הוזמנתי כמסיים וקיבלתי 2 כרטיסים לקחתי את מוישי איתי והוא נהנה מאוד מאוירת השמחה ומגדולי ישראל, במעמד חילקו לכל אחד את הכרך של תחילת מס' ברכות – תחילת הש"ס, מוישי לקח ואמר לי שאולי יתחיל ללמוד אמרתי לו שיתחיל וכך יום אחר יום למד דף יומי והמשיך בזה כל שנות הת"ת וכן ביש"ק ב'אור ישראל' שם הוא קיבל לכך אישור מיוחד בש"ג מהרב גולדויכט שליט"א לאחר שנוכח שמוישי יודע היטב את שיעוריו ולימוד הדף היומי אינו מפריע לו בחוק לימודיו, וכך כשהגיע ליש"ג כבר סיים ארבעה סדרים עד סוף נזיקין, ואני תולה רבות מהצלחתו בעובדה זו שהיה לו גירסא דינקותא גמ' רש"י ברוב הש"ס ועל זה הצליח אח"כ להוסיף לימוד בעיון, (ושלא כאחרים שמתחילים ללמוד את הגמ' עם תוס' וכך מתבלבלים ולא יודעים כלום) היה אפשר לבחון אותו ממס' יומא והלאה, וכשהתחיל למד רק את הדף של אותו יום ואח"כ ייעצתי לו לחזור על הדף של אתמול וכשהתחיל יומא הבאתי לבית את תכנית החזרות לאחר שבוע, חודש, וכו' והוא החליט לאמץ חלק מזה בדרכו.

כאשר הגיע לשלב ההחלטה על ישיבות גדולות התלבט להיכן ללכת, לישיבת 'קפלן' או 'חברון' או 'מן ההר', אני המלצתי על 'קפלן' וראש הישיבה הגר"מ רבינוביץ שליט"א תמך בהמלצה זו והבטיחו שאם ירצה בהמשך יעזור לו להיכנס ל'חברון'.

זכורני איך פעם התלהב משיעוריו של הרב זיסקינד שליט"א והביא חוברות של חידושיו על הש"ס, ומאז נהגתי לבקש ממנו חוברות על המסכת אותה אני עצמי למדתי והיה מביא לי, וכששאלתי אותו 'למה אתה לא כותב?' ענה שהרב זיסקינד כבר כתב הכל.

במשך שנותיו הרבה לזכור בע"פ וכתב רק מעט 'חברות', אך מה שכתב היה הפלא ופלא, בסוף הישי"ק כתב 'חבורה' בעניין 'מיגו להוציא' ושלח אותה לתחרות 'חברות' בפתח תקווה וזכה באחד המקומות הראשונים, חבורה זו אף הודפסה בחוברת "בית אבא" שהוציאה המשפחה עם הגעת הסבא הרב פלדמן שליט"א לגבורות, כמו"כ לפני כשנתיים זכה בפרס בתחרות 'חברות' ארצית מכל עולם הישיבות במפעל 'חבורת כלי חמדה' - על 'חבורה' בעניין 'קנין אישות'.

אנחנו בבית מאוד נהנינו מדברי התורה שהיה נוהג לומר בסעודה שלישיית, הם היו תמיד מיוחדים ביותר ומבוססים על כמה מרבתי ומגדו"י וממש ציפינו כל השבת לזמנים אלו.

זכורני שמוישי סיים מסכת שבת עשינו לו סיום גדול בחצר דירתנו, שכל כיתתו של מוישי הגיעה לסיום. עוד סיום הוא עשה בבית הרב גוטפריד שליט"א, רב שכונת גני הדר, בנו למד עם מוישי בכיתה.

סיומים אלו ועוד, דירבנו אותו להמשיך את קביעות הדף היומי, מידי פעם הוא השתתף גם בסיומים שאני עשיתי. וכשגדל והיה בישיבה קטנה שימש כמחליף באמירת שיעור דף היומי שנהגתי לעשות מידי יום.

בליל בדיקת חמץ, הייתי עסוק עדיין בבדיקה ולא יכולתי למסור את השיעור, וביקשתי ממוישי שיחליף אותי, לאחר התלבטות קצרה הוא נענה לבקשתי. אחרי השיעור שאלתי את המשתתפים איך היה להם, והם השיבו שנהנו מאד. הדבר נתן לו ביטחון וחיוזוק, ולאחר מכן הסכים להחליף אותי ברצון בהזדמנויות נוספות.

במחזור האחרון של הדף היומי החליף אותי הרב דובריצער שליט"א, וגם הוא ביקש ממוישי להחליף אותו פעמים רבות. שומעי השיעור שלו נהנו מאד ממוישי, למרות שאתגרו אותו ברמתם הגבוהה.

את הקשר שנוצר בינו לרב דוברביצר, ניצל הנ"ל גם לבירורים על חבריו בשיבת קפלן, הוא סיפר לי תמיד כמה שהוא אוהב לברר אצל מושי, ואיך הבירור אצלו הוא ברמה אחרת מכל הבירורים שעושה אצל בחורים אחרים, מושי יורד בקלות לנקודות עדינות ומבהיר את כל המידע הנדרש בצורה מיוחדת, לאחר מכן מתעניין בתוצאות בצורה יפה ועדינה. אברכים נוספים מגני הדר סיפרו לי כך על החוויה לברר אצל מושי.

כל כך חסר הוא לנו וכן חסר לכלל ישראל שכן עדין היה לגדול בישראל, סיום חייו באסון כזה גדעה את התקוות הרבות שתלינו בו ואנו שבורים ממש, אך ראינו כמה רמזים בפטירתו המרמזים לנו שהכל משמים (כפי שכולנו יודעים בלאו הכי), ומלמדים אותנו את מעלותיו, וזאת מלבד הדברים שהוזכרו בפתיחת דברינו:

מושי זצ"ל נפטר בחג שביעי של פסח בשעה 6:45 בבוקר וזכה שיהיו לצידו 12 שומרי תומ"צ בזמן יציאת הנשמה כשכולם קוראים 'שמע ישראל' אף שזו לכאורה שעה קשה מאוד להשגת מניין אך מושי זכה לכך בהשגחה פרטית, אין ספק שזכות התפילות והקבלות שקיבלו הציבור לזכותו עמד לו גם בזה.

נמצא א"כ שמושי זכה להשלים ימיו ושנותיו שכן הברית שלו היתה בחוהמ"פ, וכל חוהמ"פ עם השביעי כיומא אריכתא שהרי לא אומרים הלל השלם בכל ימים אלו, וכבר כתבו בספר גליא מסכת ובחת"ס והאג"מ דהשלים ימיו ושנותיו קאי על יום המילה (משא"כ במרע"ה מפני שנולד מהול).

בימים הראשונים לאחר התאונה היתה לרופאים תקווה במשך יום וחצי שכן היו לו כמה תזוזות ידיים ורגליים ושיעולים ולאחמ"כ במשך 23 ימים שכב ללא תנועה ויש בזה רמז ועניין גדול שבכך כיפר על 23 שנותיו יום לשנה יום לשנה.

הספדן הגר"ש גוטפריד קרא עליו בהלוויה את הפסוק "מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל" ואת הירושלמי שמובא על פס' זה שראו אותו על רבי בון שנפטר בן כ"ח שהספיק זה מה שלא יגעו אחרים במאה שנותיהם, ולמרבה הפלא 'משה בן מרדכי רביד כ"א ניסן תשפ"ד' עולה בגימטריה בדיוק לפסוק זה וכמו"כ 'מתוקה שנת העובד' הוא ראשי תבות של שמו.

עוד רצינו לציין שלאחרונה רבו הפגיעות שנפגעו מאנ"ש בראשם מלבד מושי זצ"ל, באותו חודש ממש נפטר הבה"ח אריאל יוסקוביץ' ז"ל משיבת בית מתתיהו לאחר שבמהלך משחק פגע כדור בראשו וכן ילד בן 6 חגי יהודה בש ז"ל מפ"ת שטבע ולכן לא הגיע חמצן למוחו וכן בנו של הגרמ"ד סולובייצ'יק זצ"ל שקיבל אירוע מוחי ונפטר ג"כ בשביעי של פסח ועוד אסונות ר"ל.

נראה שהקב"ה תובע מאיתנו לשנות גישה בראש ולא לנהוג כתמול שלשום לכן נבקש מאוד להתחזק לעילוי נשמתו בעניינים שתלויים בראש כפי שביקשנו בהלוויה.

כמו"כ אפשר לקחת ממעלותיו של מוישי זצ"ל, כגון הוספת לימוד מחוץ למסגרת שבימינו אפשר דרא וקיים בזה מגוון רב של תכניות כגון דרשו בדף היומי או בעמוד היומי, אורייתא, וכדו' שהמעלה בהם שניתן להספיק הספק קבוע וכן חזרות ומבחנים.

כמו"כ להתחזק מאוד באהבת חינוך, דבר שמוישי מאוד הקפיד ביחס לכל אחד ואחד בין מהמשפחה ובין מהחברים בכל הגילאים כפי ששמענו רבות.

יה"ר שיקויים "ובלע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים", אמן.

הג"ר משה מינצברג שליט"א

הוא היה כולו לב וחביבות.
ישנם מצבים, שההתאמצות והשאיפה בעבודת ה', גורמת שאדם יהיה פחות בסבלנות
לאנשים.
ואילו אצלו היה שילוב מיוחד.
הוא היה מהיחידים המבינים את המוכרחות של השאיפה אל הנשגב, אל הגבוה יותר.
והוא חי כך. עם ההתאמצות, והשאיפה ללא מנוח.
אבל יחד עם זאת היה כל כולו לב, והיה בנעימות מיוחדת.
זה ממש פלא. איך שהשתלב אצלו גם ההרפיה והנועם, וגם המאמץ וההבנה שיש
לשאוף לנשגב.

בכו בכה להולך. ישנה בכיה מיוחדת, צער מיוחד, להולך בלא בנים.
זו טרגדיה גדולה.
אך כתוב בפסוק, ונתתי לו בביתי ובחומותי יד ושם, טוב מבנים ובנות.
ישנה כאן הקבלה בין היד ושם שהקב"ה יתן, לאותו יד ושם שיש בבנים ובנות,
ומבואר שהוא יותר מעולה.
מהו פירושו של דבר זה.
על בנים ובנות נאמר בגמרא, מה זרעו בחיים, אף הוא בחיים.
ישנה בחינה מסוימת, שעל ידי שזרעו בחיים, אנו מחשיבים גם את האב כקיים בחיים.
ויש מושג של טוב מבנים ומבנות. ופירושו יהיה שהוא יותר נחשב בחיים על ידי זה.
היכן מתגלה לנו סוד דבר זה?

רצון החיים, בנקודתו השורשית, נובע מההרגשה הפנימית והעמוקה של האדם,
שהחיים משמעותיים.
שהם משמעותיים. לא סתמיים. הם מהות.
הדבר הכי משמעותי שיש בעולם, הוא הקב"ה.
הסיבה הכי משמעותית שיש לחיים, היא האמת האלוקית.
וזהו הבסיס של כל הרצון לחיים, המשמעות הזו של האמת האלוקית.
שאדם מתקיים בעולמו של הקב"ה.
והוא תופס את עצמו כקיים בתוך העולם הזה, עולמה של האמת האלוקית.
וזה נמצא ברקע של כל אדם, כסיבת רצונו לחיות.

בתת מודע, עמוק בפנים, זוהי ההכרה שבגללה כל אדם רוצה לחיות.
משמעות.

ואיזו רצון חיים, אלו חיים, יש לאדם שחי כך.

שמכיר, וחי, את משמעות האמת האלוקית.

זה נותן משמעות אין סופית, של ערך בלי גבול.

ר' משה חי כך.

חיים שהוא מכיר בהם את האמת האלוקית.

חיים שההכרה הברורה הזו, שנותנת משמעות לחיים, שנותנת מקום לשאוף,
להתרומם,

היתה נוכחת בכל פינה.

אדם כזה, שחי עם כל המשמעות, ממילא הוא רוצה לחיות. ממילא הוא חי.

אדם שגילם בחייו את הרצון הא-לוקי.

הקב"ה יודע זאת. הוא זכור לפני ה'.

יש לו חלק באמת האלוקית, הגבוהה, המשמעותית.

כשהקב"ה מעמיד יד ושם לאדם, פירושו של דבר שהוא זכור לפני ה', איזו משמעות
זאת.

איזו רצון חיים זה.

אילו חיים.

מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

ובנקודת השורש שלהם. בעומק משמעותם.

בכל עוצמתם המפכה של החיים.

המשמעות.

ודאי שר' משה שייך למקום זה של בביתי ובחומותי יד ושם.

של זכור לפני הקב"ה, בנקודת שורש מהותם של החיים.

ושנזכה שהקב"ה ינחם את האלמנה, את המשפחה, ואת כולנו האבלים,

ונראה במהרה בימינו אך שמחה ה' דמעה מעל כל פנים, ונאמר אמן.

הג"ר אליהו דיסקין שליט"א

ישעיה הנביא אומר " הַצִּדִּיק אֵלֶּךָ וְאַיִן אִישׁ שֶׁעַם עַל־לֵב וְאַנְשֵׁי־חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מִלֵּין כִּי־מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסָף הַצִּדִּיק " אומר התרגום יונתן צדיקא מיתין ולית אנש דמשוי דחלתי על לב וגברי גמלי חסדא מתכנשין ולא מסתכלין ארי מן קדם בישתא דעתידא למיתי מתכנשין צדיקא. לא מתבוננים אנשים שמפני הרעה שעתידי לבוא ר"ל נאסף הצדיק

יש בנבואה הזו 2 דרכים, דרך אחת - כפשוטו מפני הרעה או שלא ייראו את הרעה או שכשח"ו יש גזירה כל זמן שהצדיק נמצא לא באה, ידוע שהחזו"א אמר שכל זמן שר' ברוך בער ור' שמעון היו בליטא הגרמנים לא יכלו לעשות שם את הגזירות הנוראות כי עמל התורה שלהם עצר,

יש גם דרך אחרת - מפני הרעה נאסף הצדיק להגן מהרעה שמיתת צדיקים מכפרת על הדור מפני הרעה, אבל זה תלוי בנו אם נתחזק להתעורר ולשוב אל ה' אז זה יעצור את מידת הדין,

הרמח"ל בדרך ה' מסביר מה זה מיתת צדיקים מכפרת על הדור, שלכל עוון יש מחיר, תעריף, וכשמתרבה - כשיש שנים של חטאים הקב"ה מאריך אף אבל מגיע זמן שמידת הדין דורשת את שלה

ההשכלה התחילה לפני למעלה מ 200 שנה אלפים ורבבות עזבו את דרך ה' עד שהגיעה השואה הנוראה, לכל עוון יש מחיר.. בנו מדינה, חשבו שהגיעו אל המנוחה והנחלה, התרחקו מהקב"ה הגיעה מלחמת יו"כ 3000 הרוגים ופצועים וכעת מה שראינו בשמח"ת ר"ל

לכל חטא יש מחיר, וכשמגיע מחיר גבוה מידת הדין תובעת את שלה, אבל יש הנהגה שהקב"ה ברחמיו אומר כמו שלכל חטא יש מחיר גם לכל יהודי יש מחיר, כך כותב הרמח"ל בדרך ה'.

ויש יחידים ששקולים כנגד אלפים ורבבות, אז הקבה עושה חסד ולוקח אותם במקום ומידת הדין מתפייסת בהם במקום אלפים ורבבות מישראל.

שמעתי פעם מחכם אחד שאולי זה הפשט בפסוק שאומרים בהלל "יקר בעיני ה' המוותה לחסידינו" והפשט הפשוט בזה שזה כביכול כבד לקב"ה, אבל שמעתי שאולי יקר הכוונה שהמחיר יקר כנגד אלפים ורבות.

שואל הרמח"ל אבל מה הצדיק צריך לסבול ? אומר הרמח"ל שזה עילוי ותיקון גדול בשבילו שכל אותם אלפים ורבבות ממשיכים כאן לעבוד את ה' בזכות שלקחו אותו.

לחפץ חיים היה חתן שהיה גאון וצדיק יסוד עולם ונפטר בדמי ימיו ולא למנה בתו של הח"ח היה קשה מאוד להתנחם הח"ח נכנס לחדר שלה ואמר לה – הוא ידע מה שאמר – שהאלטרנטיבה השנייה הייתה חצי עולם וכי היית מעדיפה חצי עולם או בעלך

מי יודע כמה הייסורים שלו כמה המיתה שלו כיפרה על הדור

אנו רואים כמה מידת הדין מתוחה ר"ל, ביום חמישי הייתה התאונה וכעבור כמה ימים היו כאן ניסי ניסים 300 טילים שכל אחד מהם של טונות ובדרך הטבע אמרו שהיירוט יכול לכסות מקס' 80% וה 20% הנותרים כל טיל יכול להחריב שכונה שלמה, אמר לי יהודי ששמע מאחד שעובד בהצלה שדיברו איתם על כוננות ספיגה של רבבות נפגעים, ובסוף שעה של יהודי לא נפלה ארצה מי יודע אם זה לא בזכותו..

אנשי חסד נאספים ואין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק חז"ל אומרים בב"מ פרק הפועלים כולו שני ייסורי דר"א לא שכיב איניש בלא זימניה כל שנות ייסוריו של ר"א לא מת אדם צעיר קודם זמנו כולו שני ייסורי דרבי לא איצטריך עלמא למיטרא כל שנות ייסוריו של רבי לא חסרו גשמים

זה כוח הימים שהתייסר וכן אח"כ זה שנהיה קרבן ציבור

הנביא ישעיהו אומר על הצדיק "אִישׁ מְכַאֲבֹת וַיְדוּעַ תְּלִי וּמִסְתָּר פָּנִים מִפְּנֵי נִבְזָה וְלֹא תִשְׁבְּגָהּ: אֲכָן תִּלְיֶנָּה הוּא נִשָּׂא וּמִכְאֲבֵינוּ סָגְלָם וְאַנְחָנוּ תִּשְׁבְּגָהּ נִגְוֶעַ מִגָּה אֲלִיקִים וּמַעֲנָה: וְהוּא מְחַלֵּל מִפְּשָׁעֵנוּ מְדַבֵּא מַעֲוֹנֵתֵנוּ מוֹסֵר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבִחְבֻרָתוֹ נִרְפָּא-לָנוּ: אומר רש"י "מוסר שלומינו עליו" באו עליו יסורי השלום שהיה לנו שהוא היה מיוסר להיות שלום לכל העולם פָּלְנוּ כְּצֶאֱן תִּלְעִינוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּגִינוּ וְה' הִפְגִּיעַ בּוֹ אֶת עֲוֹן פְּלִינוּ

בלי ספק הוא היה בן עלייה, יש היום ב"ה עולם התורה אלפים ורבבות עמלי תורה, אבל הוא היה יחיד בעולם הפנימי שלו, הקשר שלו עם הקב"ה, אנחנו בדור שיש ריבוי עצום בכמות אבל נמצאים במערכת, כולם נכנסים לחיידר, ליש"ק, ליש"ג, לכולל, מצד אחד יש בזה ברכה גדולה, ומצד שני זה חונק את העולם הפנימי, נמצאים בידי ה"מלומדה",

מוישי כל החיים חתר לבנות עולם פנימי של קשר עם הקב"ה, קשר עם התורה, והוא היה בזה יחיד מאוד, ובפרט בגיל בחרות, יש כאן מכתב שהוא כתב לפני כמה שנים כשהיה בתחילת ישי"ג, זה לראות ולבכות, איך בחור בדורנו יכול להגיע לכאלו השגות.. הוא כותב על חיבוטי נפש שהרגיש, שלזרום כמו כולם זו לא השלמות, אדם צריך שיהיה לו עולם פנימי, ואיך מגיעים לזה, לקשר עם הקב"ה, והוא כותב בכזו סערת נפש, עד שהוא כותב איך שהנפש שלו נרגעת, לעמול בתורה, בתפילה, בתוך המסגרת, אבל לבנות הכל עם קשר לקב"ה

נקרא רק כמה מילים, זה ממש לבכות,

"מתמלא אני כולי בתשוקה עזה. אולי זאת אפילו תאוה. לעשות רצון בוראי. להדבק בו. ללכת בדרכיו. לקיים מצוותיו. לעשות נחת רוח לפניו. להמליכו בעולם. לגדל שמו. לגלות ייחודו."

בחור בן 17 !! והוא מדבר עם כאלו סערות נפש, איך מגיעים לזה? איך מגיעים לשלמות הזו?!

אני קורא עוד..

"פקח עיניך. הבן רצון בוראך. דע מהם ה' הדברים אותם שואל הוא מעמך. לא ראש ישיבה. לא ר"מ. לא מו"ץ. (לא שהדברים האלו פסולים אבל לדעת מה התכלית) לא הצלחות. לא יכולות. לא מטרות. האזן לנשמתך השכלית. עבוד ברוחך. האהבה והיראה. בטל רצונות הנפש. חומריים הם. מבדילים בינך לבינו. שמור מצוותיו. הלך בדרכיו. עשה לו נחת רוח. בטל רצונך מפני רצונו. תדבק בו בשלמות. תתמזג בו. תתאחד באחדותו."

מכתב שלם, כל מילה השגה של בחור, כאלו דרגות, עולם פנימי עשיר של רצון לקרבת אלוהים, תשוקה להידבק בקב"ה.

הוא זכה לשלמות נדירה בשלושת העמודים : תורה עבודה וגמ"ח,

עמוד התורה - מצד אחד היה מאוד יסודי בלימוד ולא ויתר להבין כל דבר, עם הישרות שלו ומצד שני היתה לו בקיאות עצומה, שלט בנשים נזיקין וידיעות עצומות בקדשים, זה היה פלא אצל הבחורים, כל פעם שהיו צריכים ידיעות מיד היה מוצא מקור, 'זה גמ' פה, זה שם' ובדר"כ אצל בחור צעיר שיש לו בקיאות יש קצת "שישו בני מעי".. והכל בכזו ענוות חן 'ראיתי את הגמ' הזו ' במין התנצלות שיודע,

היה לומד עד השעות הקטנות של הלילה, דבקות בתורה, שקידה בתורה,

עמוד העבודה - יר"ש, תפילה, היה מדבר הרבה על שכר ועונש, התפילה שלו היה בכל יום כבן המתחטא לפני אביו ממש,

סיפר לי החברותא שלו בסדר א' כל בוקר הרגשתי עליו שהוא לא כאן, שהוא נמצא באיזה ענן רוחני,

כתוב שחסידי הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפילה ושעה אחת אחרי התפילה, שעה קודם התפילה אפשר להבין, שאדם צריך להתנתק מהגשמות ולהידבק בקב"ה, אבל כשסיים להתפלל מה לוקח שעה? התשובה היא שכשעולים על הר גבוה לקח שעה לעלות וגם לרדת לוקח זמן, כשהוא התפלל הוא התרומם מאוד וכשהגיע לסדר הוא עדיין היה שם, איזה השגות, איזה דרגות,

לפני ימים נוראים - אצלנו הכול זה מי בחניקה מי בסקילה (מי שכבר זוכה להיות בדרגה של שכר ועונש) מוישי היה מדבר אחרת - הימים האלו קובעים את התפקיד שלנו בעולם בייחוד השי"ת בעולם, זה המתח שהיה לו מימים נוראים..

אלו שישבו לידו בימים נוראים אומרים שהיה מאריך בשמו"ע ובוכה בכי טהור, להגיע לכאלו השגות..

עמוד גמילות חסדים - הוא היה סולם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה, מצד אחד כ"כ נעימה חברתו, ומצד שני וראשו מגיע השמימה. חברותי עם כל הסוגים, נושא בעול, אמר לי בחור שהיה קרוב אליו שכשהיה לו שינוי במצב רוח היה חוקר אותו מה לוחץ עליו, ואולי יכול לעזור לך, כשהיה לו ספק ספיקא אולי מישו נפגע ממנו, לא היתה לו מנוחה,

המידה הגדולה של נושא בעול עם חברו, אולי נרחיב בזה קצת, כדי לקחת לעצמנו.

ברור שמה שהגיע לכאלו השגות גבוהות בתורה ובהבנה צריך ס"ד, בלי יר"ש ומידות של מוישי א"א להגיע לזה.

אנחנו עומדים עכשיו בימי הספירה, כלל ישראל נוהג אבלות כבר 1900 שנה על שמתו 24 אלף תלמידים, וזו טרגדיה נוראה, אבל היו בהיסטוריה של עמ"י טרגדיות יותר קשות שלא קבעו עליהם אבלות.

הברייתא ביבמות אומרת 'שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא וכולן מתו בין פסח לעצרת מפני שלא נהגו כבוד זה לזה' המדרש כותב יותר - שהיתה עינו של זה צרה בתורתו של זה - החברותא לא יכול לפרגן על תירוץ של החברותא..

ידוע הקושיא לפי השיטות שפסקו למות בל"ג בעומר מה ההסבר שכולם מתו בין פסח לעצרת הרי נפטרו עד לג בעומר ? והתשובה שכשאומרים שהרב אלישיב נפטר 'בין המצרים' לא הכוונה שנפטר כל בין המצרים, אלא בתוך מועד זה ויש מועד שנקרא 'בין פסח לעצרת' (ימים קדושים ביותר - הרמב"ן אומר שזה כעין חוה"מ ארוך) וכולם מתו במועד הקדוש הזה שנקרא בין פסח לעצרת, חז"ל מייחסים את המיתה שלהם למועד זה מפני שזה ימי הכנה לקבלת התורה,

"והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורשב"י ורבי אלעזר בן שמוע והם העמידו תורה"

כל התורה שבע"פ שיש לנו כולל תורת הזוהר, הכול מחמישה אלו, תארו לכם איזו תורה ענקית היתה יכולה להיות מ 24 אלף כאלו.. תסתכלו על ארונות הספרים, איזה תורה ענקית ועצומה יש לנו, ואיזה תורה ענקית איבדנו, ואמנם היה יכול להיות לנו תורה גדולה, אבל עם צבע עכור, תורה בלי מידות זה תורה שהקב"ה מואס בה,

'כולם מתו בימים של בין פסח לעצרת' - ימי הכנה לקבלת התורה, והתנאי לקבלת התורה זה מידות טובות, יש מ"ט ימים, זה גימטריא לב טוב,

ר"ע – הרב'ה הגדול של תורה שבע"פ התחיל ללמוד בגיל 40 ! תושיבו היום אדם שלא קרה ולא שנה ושינסה ללמוד.. והוא הגיע לכזו פסגה שכ' בחז"ל 'בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך ? אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, אמר לפניו רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני' זאת אומרת שבשכל אנושי אתה צודק, אבל יש כאן דברים עמוקים,

עד כדי כך.. בזכות מה זכה ר"ע שהתחיל ללמוד רק בגיל 40 להגיע לזה ? רחל אשתו הצדקנית ראתה את זה בחכמה שלה שאם הוא ילמד הוא יהיה ר"ע, והיא לא ראתה כשרונות רק 'צנוע ומעלי' - רק מידות, ידוע הגמ' בשבת על הפועל שסיים עבודת 3 שנים ובא למעבידו בערב הרגל ומבקש שכרו והאדון אומר אין לי, וכך גם כשמבקש דברים אחרים פירות צאן קרקע וכו' על הכל אומר אין לי, והלך לביתו ולא התרעם שהיה על האדון להתכונן לזה.. ולאחר הרגל בא האדון ושואל מה חשבת כשאמרתי שאין לי וכו' ובהכל דנו לכך זכות, וכותב השאלות 'קבלה בידינו שאותו שכיר הוא עקיבא בן יוסף לפני שלמד' ואת זה ראתה רחל הצדקנית שכך יכול לצאת ר"ע מוסר התורה שבע"פ.

כמה אנו רחוקים מדעת תורה - שאומרים על בחור 'יש לו כאלו כשרונות אם היה מתמיד היה יוצא רעק"א' אף פעם לא אומרים את זה על בעל מידות..

מוישי, הגדלות המופלאה שלו בתורה ודאי שזה מכוח היר"ש והמידות המופלאות שלו, כזו שלימות ובכל דבר לחשוב מה רצון ה',

אני רוצה לומר דבר שאנחנו לא אווזים בזה אבל ר' משה אחז בזה, דבר יסודי לחיים,

יש משנה באבות " יפה נשעה אחת נשל קורת רוח בעולם הקא, מפל סיי העולם הזה" מסבירים בעלי המוסר - תקח את כל הנאותיו של אדם במשך שנה שלמה ותרכז אותם לשעה אחת מרוכזת איזו הנאה זו.. תכפיל ב 9 מיליארד אנשים וב 6000 שנה - כל ההנאות של כל האנושות מבריאית העולם, תיצור תרכיז של שעה אחת, לא מגיעה לשעה של קורת רוח בעוה"ב, מה המסקנה מזה – שעה"ב הכי טוב, ותוך כדי דיבור כתוב שם במשנה " יפה נשעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מפל סיי העולם הקא " ולכאורה זה סותר ממש מיניה וביה שכאן משמע שבעוה"ז שווה הרבה יותר ?

הפשט הוא, תלוי על מה מסתכלים, אם מסתכלים על מה שאפשר לקבל מהקב"ה זה ודאי שאפשר לקבל בעוה"ב יותר, אבל אם מסתכלים על מה שאפשר כביכול לתת

לקב"ה זה לא שם, רק כאן אפשר לתת, שם רק מקבלים, אף אחד לא יכול לתת, ולכן בתשובה ומעש"ט שאפשר לעשות רק כאן יפה העוה"ז,

ידוע שהגר"א בכה לפני פטירתו ושאלו אותו למה בוכה, החזיק את הציצית ואמר איזה עולם יקר - בכמה פרוטות עושים מצווה בכל רגע ששקולה כנגד כל המצוות, בעוה"ב גם אם תתן מיליארדים א"א לזכות עוד,

יש עוד משנה באבות "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס" לא כתוב שלא נקבל פרס, אלא שלא נעשה בשביל השכר, בצעירותי היה לי מאוד קשה להתחבר למשנה הזו, הרי לא קל לחיות כדתיים, ובפרט חיי תורה, עם עמל התורה ודקדוק ההלכה; לא כל דבר מותר להכניס לפה, ולא כל דבר להוציא מהפה, לא כל דבר לראות, ולא כל דבר לשמוע.. קשה.. ומה מחזיק אותנו - השכר, עוה"ב, ובכל זאת 'אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס' מה רוצים מאיתנו? וכי מלאכים אנו? למה שלא נחשוב על עוה"ב בעבודת ה'?

אני לא מדבר על הדרגות שלנו אלא על הדרגות של מוישי - חז"ל באו לא להכביד אלא להקל, וניתן משל מהחיים - בחור צעיר במוצאי צום רוצה ללכת לקנות לעצמו אוכל, ולא שבלעדי זה הוא ירעב, יש לו בחדר לחם עם משהו, ובכל זאת לאחר צום רוצה קצת יותר, כמה זמן הוא יסכים לחכות בתור בשביל ארוחה טובה, רבע שעה, עשרים דק', אם הוא ממש בעל תאוה - חצי שעה, ומאידך אם אבא שלו נסע לחו"ל ולא ראה אותו זמן רב, ורוצה לעשות לו כשחזור ארוחה חגיגית יסכים לחכות לארוחה זו ימים ושבעות, ועוד יותר מזה אם למשל יילך לקנות ד' מינים לגדול הדור - ייסע בשבילים לקצה העולם, והמסקנה מזה שאדם בשביל עצמו יש לו כוחות מוגבלים, ואם עובד בשביל משהו שאוהב ומעריך אותו, כגודל האהבה כך גודל הכוחות,

אדם שיחשוב על עוה"ב זה ודאי ייתן לו כוחות להחזיק אבל אדם שמחובר לקב"ה וחושב מה יכול לתת לה' ית' יכול להגיע הרבה יותר גבוה, אדם שיש לו קרבת ה' דבקות כמו ר' משה זצ"ל שכל הזמן חשב על מלכות ה', מה הוא יכול לתת לקב"ה, זו דרגה הרבה יותר גבוהה, ומי שאוחז בזה העבודה שלו הרבה יותר קלה, אנחנו לא אוחזים בזה אבל לו היה הרבה השגה בזה, 'ואני קרבת אלוקים לי טוב'

עברנו שנים של קורונה, משהו אז הראה לי בספר 'מכתב מאלהיו' שכותב על שנות הזעם בשואה שהיתה מידת הדין שהחריבה הכל רבנים ישיבות בתי כנסת אדמו"רים וצדיקים מה המטרה של הקב"ה בכזה חורבן של עולם רוחני כ"כ גדול? והוא מביא מהגר"א עה"פ נ"אמר ה' יען פי נגש העם הזה כפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני נתתי יראתם אתי מצנות אנשים מלמדה - אפי יר"ש מלומדה - לכן הגני יוסף להפליא את העם הזה הפלא נפלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר וכו' הגר"א מה

מידה כנגד מידה בזה - שלפעמים יש ריבוי ישיבות וריבוי יר"ש בכמות אבל הכל 'מלומדה' מניחים תפילין כי כולם, לומדים כי כולם, מקפידים כמו כולם, ולא מדקדקים במה שכולם לא, ומאבדים את העולם הפנימי, ושווה לקב"ה להחריב את הכמות בשביל שכ"א יבנה את עולמו הפנימי באיכות, וראינו את זה בקורונה היו הרבה שנפלו כשאיבדו את המסגרות החיצוניות, והיו יחידים שנבנו מזה והתחברו לקב"ה, למדו עם הקב"ה, והתפללו עם הקב"ה ויצרו לעצמם עולם פנימי,

בדור הזה - אין בכוונתי שצריך לבטל את המערכות הנפלאות האלו שבונות את הרבים, אבל אנחנו משלמים על זה מחיר כבד, בעולם הישיבות שלפני השואה מי שהגיע לישיבה היה מי שחשקה נפשו בתורה, ואילו בעולם הישיבות של היום מגיע לישיבה מי שלא מת... נולד בבית חרדי ולא מת... אז כשהגיע מי שחשקה נפשו בתורה אז כל הזמן התעלה, אבל מי שמגיע כי הוא לא מת אפי' אם יש לו פנימיות הוא מאבד אותה כי הסיבה שנמצא פה כי הוא לא מת, אחד הנסיונות של בני העלייה לא ללמוד כי אתה לא מת, תתחבר לתורה, תתחבר לקב"ה, ומוישי היה בזה יחיד ממש, ואם זה הקרבן ציבור אולי לקחת את הדבר הזה, לבנות יותר את העולם הפנימי שלנו, לבנות יותר קשר עם הקב"ה,

אני רוצה לסיים עם דבר לזכותו - חיזוק גדול - סיפור ידוע מהחזו"א על עניין זה.

אחד מגדולי תלמידי החזו"א היה הרה"ג ר' אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל (היה חברותא של ר' חיים וכתבו ביחד את שונה הלכות) הוא למד בישיבת חברון והיה מגיע לחזו"א כל שבוע, ושמעתי סיפור זה מהבן שלו וזה הדרכה גדולה לחיים..

החזו"א תמיד קיבלו בחביבות, פעם אחת החזו"א אמר לו רואים לפעמים יהודי, בחור, לומד ומתפלל, מתמיד, מדקדק במצוות, ויום אחד הכל מתפרק, אתה חושב שזה מתחיל ביום אחד?! הכל היה רקוב וחלול מבפנים, מספר הבן שלו שר' אלעזר צדוק נכנס לחדרה גדולה שהחזו"א רואה בו משהו שהרי למה אומר לו כאלו דברים, תפס את רגליו וברח מיד, הסתובב ברחובות ב"ב כסהרורי, פגש אותו חבר שאל אותו מה קרה, סיפר לו שאינו יודע מה החזו"א רוצה ממנו אמר לו החבר אל תהיה טיפש, החזו"א רק רצה ללמד אותך יסוד לחיים ולא התכוון אליך - תחזור אליו, החבר התעקש ור' אלעזר צדוק חזר אליו בפיך ברכיים, החזו"א קיבלו בחמימות ואמר לו - ברכת כי חשבת שהתכוונתי אליך, לא, אתה זך ונקי, אין לך מה לדאוג.

ונחזור למה שדיברנו, יהודי לומד ומתפלל מדקדק במצוות, ויום אחד הכל מתפרק זה כי תמיד הכל היה רקוב וחלול, ולא היה לו לעולם קשר עם הקב"ה.

שמעתי פעם מר' דן סגל שליטא ששואלים אברך כולל 'יש לך קשר עם הקבה?' הוא עונה - אין לי מתי ; קם בבוקר, ממהר לתפילה, אחז לפזר ילדים, לסדר א' וכו' וכו' אין לי מתי, זה מה שאומר הנביא ישעיהו שקראנו "נִיאָמָר ה' יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה

כָּפִיו וּבִשְׁפָתָיו כִּפְדּוּנִי וְלִבּוֹ רִסַּק מִמְּנִי נִתְּהִי יִרְאַתָּם אֶתִּי מִצָּנַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה" ר' שלום זצ"ל היה אומר נבואה זו הקירות היו רועדים...

אני רוצה לספר לכם סיפור ראינו עכשיו כאלו ניסים מופלאים - יש חיוב להודות, אני כעת בתוך שנה ויש לי חיוב, באותו שבוע בבתי כנסת שהתפללתי דפקתי אחרי התפילה אמרתי: נגיד קודם פרק תהילים של הודאה ואח"כ בקשה, חייבים גם להודות, בכל מקום זה עבר בסדר ובמקום אחד נגש אליי אח"כ אחד - רציני - אומר לי לא עושים דברים חדשים, תמיד רגילים לומר 'שיר המעלות' ולא צריך לחדש,

דברים חדשים ? אתה מקבל כאלו ניסים ונפלאות המינימום לומר פרק הודאה, זה הכוונה 'ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה' שגם היר"ש 'מלומדה' הוא רגיל מילדות להתפלל רק פרקים מסויימים, מזמור לתודה לא בלקסיקון,

ונחזור לדברי החזו"א יש כאלו 70 שנה בלי קשר לקב"ה ויש עצה אחת לכך, לדבר כל הזמן עם הקב"ה, אפי' 30 פעם ביום, על כל דבר קטן לבקש ועל כל דבר קטן להודות, למשל הולך לקנות נעליים לפעמים מצליח מיד ולפעמים לא מוצא אז כשיוצאים מהבית לבקש 'רבש"ע אני הולך לקנות נעליים תעזור שאמצא בקלות נעליים טובות ושאהיה מרוצה' וכשמוצא להודות 'רבש"ע אני מודה על הנעליים' כך על כל דבר קטן, אפילו עשרות פעמים ביום, וסיפר הבן של ר' אלעזר צדוק שכך עשה כל חייו, וזה מפתח גדול לחיים, להכניס קצת יותר את רבש"ע לחיים שלנו, למעשים שלנו, וזה היה מוישי.

אולי עוד דבר אחד - יש תנא דבי אליהו "ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא" וכי מה טיבה של דבורה שהיא שופטת את ישראל בעת ההיא ומתנבאה עליהם? והלא פנחס בן אלעזר היה בימים ההם" (איך אשה זכתה להיות נביאה רק 7 נשים זכו בכלל ישראל אפילו ר"ע לא היה נביא) ועונה התנא דבי אליהו "מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ, בין ישראל בין גוי, בין איש בין אשה, בין עבד ובין שפחה הכל לפי מעשה שהוא עושה - כך רוח הקודש שורה עליו" (אין צורך להיות מיוחס, בנש"ק בעל כשרון הכל לפי מעשיו), ומה המרשם, מה היא עשתה ? ממשיך - "כך אמרו, בעלה של דבורה עם הארץ היה, אמרה לו אשתו: בוא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבית המקדש שבשילה, כך יהא חלקך עם אנשים כשרים שבהם ותזכה לעולם הבא - והיא מתבוננת ועושה פתילות עבות כדי יהא אורן מרובה", נו ?מה מיוחד בזה ? ללמוד אותיות קטנות של המלחמות יותר קשה.. וממשיך שם - "הקב"ה בוחן לבות וכליות, אמר הקב"ה לדבורה: אתם כוונתם לשם שמים ועשיתם פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, גם אני ארבה אתכם בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל" אנחנו רואים פתילות עבות, והקב"ה ראה לב טהור של דבורה שרצתה מה שיותר להרבות אורו של הקב"ה, וזה אומר לנו תנא דבי אליהו, שעם הלב הזה יכולה לשרות רוח הקודש אפילו על אנשים פשוטים,

אנחנו יכולים לרומם כל מעשה, אין מי שלא מצחצח נעליים לשבת, אפשר לעצור רגע, לחשוב מה עושים, 'לכבוד שבת קודש שהיא אות בנינו ובין הקב"ה, עדות של הבריאה על בורא עולם', שמצחצחים נעליים להרבות את אורו של הקב"ה' לקחת את אותה מצווה ולהכניס שם את הקב"ה, קוראים עם הילד ק"ש, אומרים איתו 'מודה אני', לצאת מה'מלומדה' 5 פעמים ביום, מצוות שעושים בין כך לחשוב 'רבש"ע אני רוצה להרבות כבוד שמיים בעולם להרבות את האור שלך'.

זה היה החיים של מוישי שדיבר וכתב כל החיים שרוצה להרבות את אורו של הקבה בעולם, ועם זה אפשר להגיע עד כדי רוח"ק שורה עליו,

שנזכה לקחת את הדברים, ושיהיה מליץ יושר על האלמנה הצדקנית, על ההורים, על כל המשפחה, על כל החברים, ועל כל עם ישראל שצריך הרבה רחמי שמיים, ונזכה שיתקיים "ובלע המוות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים" אמן.

הג"ר אשר דומב שליט"א

נאמר בישיבת "מן ההר" - ביתר, ה' אייר תשפ"ד

ברשות ראש הישיבה, רבני הישיבה, וברשות המשפחה.

בשעת מיתה, בזמן של קבורה, כשעוסקים בלווית המת, זו שעת חימום, המחשבות לא מספיק מסודרות, עוד לא קולטים מספיק מה קרה כאן, וקשה לתפוס ולהסתכל על הענין, אי אפשר להתבונן בצורה נכונה. אבל עכשיו, ממרחק מסויים של זמן, אפשר קצת לגשת ולהבין, להתבונן במה שקרה לנו, לקחת מסקנות.

צריך לדעת שיש כאן שני חלקים.

הפייטן אומר ביוצר לראש השנה: "לבושו צדקה מעטהו קנאה, נאפד נקמה סתרו יושר", ומבארים הקדמונים, 'לבוש' זה כינוי לבגד שצמוד לגוף, לבוש פנימי, הוא מה שמלביש בפועל את הגוף, 'מעטה' הוא הבגד שעוטה ועוטף את כל הלבושים כולם, מה שמתראה כלפי חוץ. "לבושו" של הקב"ה, מידותיו והנהגתו בעצמותם, הם צדק, ורחמים אין סוף, אבל "מעטהו" – החיצוניות שנגלית לנו, מה שמתראה לעינינו, מתגלה לפעמים באופן של לכאוף "קנאה".

וכן הוא ההמשך: "נאפד נקמה" – 'אפוד' הוא הלבוש החיצון, שם מתראה "נקמה", כביכול אש נוקמת, אבל "סתרו", במסתרים, בבתי גוואי של הקב"ה, הכל ישרות ואמת.

אין לנו הבנה והשגה בדרכיו יתברך, אין לנו גישה למסתרים של בתי גוואי, אין לנו את הכלים להתאים ולסדר לעצמינו למה יש כאן צדק, היכן כאן יש יושר, אבל אנו בטוחים ומאמינים בני מאמינים שהכל יושר, שהכל צדקה ורחמים לאין שיעור, ושרק כך היא ההנהגה הנכונה, ורק זה בלבד מה שיש ב'סתרו', רק זה מה שיש ב'לבושו'. זה החלק הראשון.

אבל מאידך גיסא – החלק השני שיש כאן, ודאי שקרה כאן דבר לא טבעי, לא נורמלי, יש כאן סוגיא שצריך לברר אותה, וברור שהקב"ה מדבר אלינו.

דוד המלך אומר בתהלים (פרק צ') "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם", ומבארים בשם הגר"א ז"ל מלצר זצ"ל, הקב"ה מכה בן אדם אחד, "תשב אנוש", לשון יחיד, אבל הוא מדבר בזה לכל האנשים, – "שובו בני אדם", לשון רבים, הוא מדבר עם האחרים, עם הציבור.

הפטירה שלו היה מאורע שתפס את כל הציבור, זה גרם זעזוע מה שקרה כאן, וברור שהבורא עולם רצה לזעזע, זה נועד בשביל זה.

בהספד שהספיד הגאון רבי דוב צבי קרלינשטיין זצ"ל (ראש ישיבת גרודנא) את בנו שנפטר בחייו, הגאון רבי חנוך זצ"ל, הוא הביא את הפסוק בהושע (פ"ג) "אפגשם כדב שכול, ואקרק סגור ליבם", וביאר בזה, שכל דבר סגור יש דרך רגילה וטבעית לפותחו, בגד ע"י כפתור, בית ע"י הדלת, וכיוצא בזה בטבעו של עולם, אבל כשא"א בדרך הרגילה או צריכים לקרוע. כך אומר הקב"ה, כשא"א לפתוח את הלב בדרך רגילה, מוסר, התעוררות, התבוננות, אני אגש לליבם דרך לקרוע אותו.

כמה לבבות נקרעו בפטירתו של הנפטר, אבל המטרה בזה היא לפתוח את הלב האטום, לקרוע סגור ליבם, ולקחת מסקנות.

מה אנחנו יכולים לקחת מזה, איך ומה אנחנו יכולים ללמוד ולהבין ממה שקרה, התשובה היא, שחוצץ מהעזעזע על מה שקרה, היה כאן משהו הרבה יותר עמוק, נקודה יותר עמוקה ויסודית.

ראו אדם צעיר, בקושי אברך, עם כזו שלימות פנימית, הרבה יותר גבוה מהמושגים של הציבור, דרגא מעבר, ורמה אחרת ממה שרגילים אליו, והזרקור עכשיו הופנה לזה, המבט עכשיו התמקד על זה בעקבות הפטירה שלו.

וזה מה שיותר מזעזע מעצם הפטירה – איך אני מגיע לשלימות הפנימית הזו, איך אני נותן משמעות חדשה למושג של החיים, והרי זה בהישג יד, זה יתכן, הנה, הלא נוכחנו בדמות כזו.

ראו בחור שלמד לא משום שהיה לו פרומקייט על התמדה, ראו 'בן עליה' לא בגלל שהיה לו פרומקייט על עבודת ה', אלא הכל נעשה באופן ותחושה של 'כי הם חיינו'.

מי שהכיר את הנפטר ראה אדם שמח, אדם רגוע, עם איזה הארת פנים, סבר פנים יפות, דעתו מעורבת עם הבריות, נעימות, מאור פנים, ואעפ"כ, עם איזה גובה בעבודת ה', איזה פנימיות, איזו שלימות, שזה כלל לא עומד בסתירה זה לזה, אלא אדרבה, הכל משלים, לא רק שעבודת ה' אינה ממעטת את השמחה ואת הארת הפנים, אלא היא תורמת לזה, היא זו שמשמחת, היא זו שקרנה מפניו, היא זו שפרצה והקרינה על הסובבים לו.

והיתה לו עוד מעלה מאוד יסודית, – המבט שלו היה תמיד קדימה, עם שאיפות, להתקדם ולהתקדם, להעפיל ולתפוס עוד, עוד סברא, עוד הבנה, עוד דקות במחשבה, עוד הבחנה ועוד תפיסה בעבודת ה', הוא תמיד ביקש עוד. אבל לא מתוך עול – זה להיפך, משמח, זה לא מסירות נפש, אלא מהרגשה שזה טוב, מתחושה עמוקה שזה הדבר ואין בלתי, כך נולדים וחיים, ועם זה מתים.

איתא במדרש (בר"ר פל"ו), חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלקים. ומבואר כאן, דלא נקט המדרש את

הכוונה והמשמעות של איש אדמה, אלא את הפער שיש בין צדיק לאיש אדמה, וכן לא נקט את המשמעות של איש אלקים, אלא את הפער בין איש מצרי לאיש אלקים. והיינו, דהשימת לב כאן היא על דרכו של כל אחד, על מסלול החיים, דזה היה בדרך עלייה, וזה בדרך ירידה. וזו המעלה בעצמה, להיות בבחינה של 'משנקרא' – 'נקרא', אפי' מבלי השגה וברור של מהות איש אלקים ואיש אדמה.

אלו הם ב' הנקודות שייחדו מאוד את הנפטר: שמחת חיים, עם ההרגשה שעבודת ה' זה דבר משמח וממלא בסיפוק עצום, ובנוסף, התשוקה העמוקה להתקדם עוד ועוד, לתפוס, להספיק, לא להישאר באותו מקום.

ואצלו זה היה עם מכנה משותף ברור לשתי הנקודות הללו – הוא חיפש קירבת ה', הוא השתוקק לזה, והיתה לו הרגשה שקירבת ה' זה הדבר הכי טוב, לחסות בצל כנפיו יתברך, ולהידבק בו.

אנו נמצאים עכשיו בתקופת הפרשיות של איסורי עריות, והנה הגמ' בסנהדרין (לה, ב) מביאה כמה מקראות שנראה בהם שיש כביכול ב' רשויות, ומובא שם הפסוק (דברים פ"ד) "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו", הרי דכתיב 'אלקים קרובים' בלשון רבים, ומ"מ תשובתו בצידו בסיפא דקרא, "כה' אלקינו בכל קראינו אליו", בלשון יחיד. אמנם לא נתבאר שם בגמ' מ"ט באמת כתיב ברישא דקרא בלשון רבים.

ובתורת חיים בסנהדרין שם הביא ע"ז מהירושלמי, ד"אלקים קרובים" אין המכוון לאפוקי ממרחק, ואי"ז קרבה מלשון של סמיכות, אלא הכוונה לקרבה כעין קירבת אב ואם ושאר עריות, והרי יש בזה באמת כמה אופנים ודרגות של קרובים, וע"ז קאמר קרא, דכפי איך שנקרא אליו, כפי מה שירגיש האדם יחס של קרבה עימו יתברך, כן ממש יהיה יחס קרבתו של האלקים אליו, דאם ירגיש שהקב"ה הוא אביו גם הקב"ה יהיה עימו ביחס של אב, ואם ירגיש רק שהוא אבי אביו, גם ממנו יתברך יהיה אליו יחס רק של קרבה זו, ולכן נאמר "אלקים קרובים" בלשון רבים, כי משתנה מידת ואופי הקרבה של הקב"ה לאופנים רבים כפי מידת הקרבה שמצד האדם. [ועי' בתוס' מגילה לא, א, בשם המדרש, דמשו"ה נקראת פרשת עריות במנחה של יוהכ"פ, כדי לרמז שלא יגלה הקב"ה ערוותינו – חטאינו, כמו שאסר על גילוי ערוה. הרי דהיחס שלנו עימו יתברך הוא כקורבת עריות].

זו היתה שאיפתו ומשאת נפשו תמיד, להעמיק ולחזק את קרבתו לבורא עולם, זה הדבר ששימח אותו, זה הדבר שהוא הרגיש שהכי טבעי ופשוט להשתוקק לו, וזו השמחה שקרנה מפניו כל הזמן.

המטבע שרגילים לנחם אבלים היא, שתהיה להם נחמה "בתוך שאר אבלי ציון וירושלים", ויש להבין, מה המיוחד בנחמת אבלי ציון וירושלים שכוללים בה את נחמת שאר האבלים.

אמנם באמת יש כמה מיני נחמה, יש נחמה בכך שאפשר למצוא תחליף למה שהיה, יש נחמה בכך שהדבר לא כ"כ נורא בהעדרו, ויש נחמה ע"י שישכח או יסיח דעת עם דברים אחרים. אך כל זה הם נחמות ע"י ניחומים מהצד, אולם הנחמה האמיתית היא – אם הדבר עצמו יחזור, ועוד יחזור עם רוממות גבוהה יותר משהיתה, וכשיחזור עוד יתגלה כמה תועלת ומשמעות היתה בכך שלזמן מסויים הוא לא היה.

וזו היא נחמת אבלי ציון וירושלים, כי זה הדבר היחידי שיש במציאות הבריאה שאנו בטוחים בו שיחזור הדבר עצמו, ואדרבה, יחזור עם רוממות נוספת משהיתה, ויחזור בלי צד שילך שוב, וכן בשעת החזרה יהיה מובן למפרע שכל ההעדר היה לתועלת, עם משמעות.

ובנחמה של אופי זה אנו מנחמים את האבלים, שבעז"ה עוד נחזור בתחיית המתים לראות את הנפטר עצמו, ואז גם יתגלה לנו מה שנסתר לנו עתה, כמה משמעות ותועלת היתה בפטירה זו, כמה צדקה ויושר יש בזה, ואף שעכשיו אין לנו הבנה, והכל סתום ומכוסה, אנו נתנחם בכך שעוד נראה איך המאורע הזה הוא חלק מתכניתו השלימה של הבורא עולם להביא את הבריאה לתכליתה ותיקונה, ואיך היה לזה תפקיד ומשמעות.

זו היא הצוואה של הנפטר, זה הדבר שאנו יכולים לקחת אלינו מפטירתו, – יושבים כאן בחורים צעירים, בראשית הכוחות והחיים, בתחילת הדרך, צריך להתעלם מהזעזוע של המקרה בעצמו, אלא להזדעזע ולקחת מסקנא ממה שניבטת אלינו אישיותו של הנפטר, מהרוממות והפיסגה שאלהיה הוא הגיע, ולשאוף גם אנחנו שתהיה לנו זיקה ושייכות עם מושגים כאלו.

גיסו הרב יחיאל מן ההר שליט"א

נאמר בכנס נשים בבני ברק

קשה מאד להיות במצב זה, במצב שמספידים את מוישי ומנסים ללמוד ולהתחזק לזכרו.

מוישי היה כ"כ כ"כ חי, כ"כ מלא שמחת חיים.

זכינו כל בני המשפחה להכיר את מוישי תקופה מאד קצרה, אבל בתקופה הקצרה הזו זכינו ללמוד כ"כ הרבה ממנו, לראות אדם כ"כ מיוחד, אדם נפלא.

בד"כ כשמנסים לדבר על מישוהו, מוצאים נקודה מסוימת שאפיינה אותו, נקודה שאפשר ללמוד ממנה.

אבל מוישי התייחד בכ"כ הרבה דברים, בכ"כ הרבה נקודות.

כל כולו, כל תהלוכות חייו היו מלאים רק בטוב, רק בעבודת ה'.

בתקופה האחרונה היו הרבה שדיברו על כך, שבמוישי היו הרבה דברים שלכאורה נראים כסתירה, כ"כ הרבה מאפיינים, כ"כ הרבה דברים שבהסתכלות ראשונית זה לכאורה נראה, שמי שעובד את ה' בצורה הזו לא כ"כ מסתדר עם הצורה האחרת, מי שעובד את ה' בצורה השנייה לא מסתדר עם הצורה הראשונה.

אבל כשראו את מוישי זה לא היה גם וגם, הכל השתלב ביחד, זה כ"כ היה שבעצם זה דבר אחד.

אני חושב שהנקודה הראשונה כשבאים לדבר על מוישי, (משוהו שאולי לא כ"כ רלוונטי לנשים) זה שמוישי היה תלמיד חכם. כולו, כל מהותו היתה ת"ח אמיתי, מוישי היה עמל בתורה בצורה שא"א לתאר, כולו חיפש עוד השגה בתורה, עוד הבנה בתורה, עוד חידוש בתורה, זה בער למוישי בעצמות.

הוא ידע המון תורה, היה שקוע בתורה, הבין את התורה והאמין בה.

וזה הגיע מנקודה -שאתמול הזכיר רה"י שלו – מזה דמוישי כ"כ כ"כ אהב את ה', אהב את ה' ואת התורה, היה מחובר כולו לדבר ה' ולתורתו, הוא אהב את התורה, חשק בה, דבק בה וקנה אותה באמת.

במוישי ראו באמת שילוב של אהבת ה' ויראת ה' בצורה כ"כ מדהימה.

בד"כ אנשים עובדי ה' שמתייחדים באהבת ה', הנקודה המרכזית שלהם זו אהבה, כמובן שגם יראים, אבל לא זו הנקודה שהם עובדים בה במיוחד, וכן להיפך עובדי ה' שמתייחדים ביראת ה', ביראת שמים, אז זו הנקודה שלהם.

מוישי, כל מי שהכיר אותו ראה אצלו את האהבה העצומה וההשתוקקות, והגעגועים לה'.

כמו שהמסילת ישרים (פרק י"ט) מתאר 'והנה ענין האהבה הוא שיהיה האדם חושק ומתאוה ממש אל קרבתו יתברך ורודף אחר קדושתו, כאשר ירדוף איש אחר הנחמד ממנו חמדה עזה, עד שיהיה לו הזכרת שמו יתברך ודבור בתהלותיו והעסק בדברי תורתו ואלהותו יתברך, שעשוע ועונג ממש כמי שאוהב את אשת נעוריו או בנו יחידו אהבה חזקה, אשר אפילו הדיבור במ יהיה לו לנחת ותענוג, וכענין הכתוב (ירמיה ל"א): כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד'.

כל מי שהכיר את מוישי ראה בחוש איך מוישי כולו משתוקק, מתאוה, כמה לדבקות בה'.

מי שהכיר אותו עוד קצת, גם ראה איך כולו מלא ביראה, בחרדה אמיתית, כנה, מעומק הלב, לקיים את דבר ה'.

אני אזכיר סיפור אחד, סיפור מדהים:

מוישי היה הולך עם חברים שלו בלילות שבת, לשמוע רב שרצו לשמוע את דבריו. היה ליל שבת אחד שירד גשם חזק, ומוישי בכל אופן רצה מאד ללכת, זה היה בתחלת הקורונה, בשבת פרשת שקלים, ומוישי רצה לשמוע איך הרב מקשר את הדברים.

באמצע הדרך מוישי נעצר, מודיע לחבר שלו – אנחנו עוצרים.

מה קרה? אתה רוצה לחזור?, לא, אנחנו עוצרים כאן.

מה קרה? הגרב שלי התמלאה מים, ואני חושש שכל צעד שלי יהיה סוחט, וזה פסיק רישא דניחא ליה, שנוח לי שהגרב פחות רטובה.

החבר ניסה להתווכח, ומוישי לא השתכנע – אסור לי, עד שלבסוף החבר הצליח לשכנע אותו, שזה פסיק רישא דלא ניחא ליה, מכיון שהמים נשארים בתוך הנעל, והוא הולך בתוך המים.

רק אז מוישי הלך.

אני יודע על עצמי, ואני חושב שעוד הרבה שאני מכיר, לא היה עולה על דעתם, בכלל לעצור פתאום באמצע הרחוב, אין לאן ללכת, היו מיד מתרצים לעצמם, היו מיד מתחמקים בורה כלשהי.

אבל מוישי היה מלא וחדור ביראת שמים אמיתית, בחרדה אמיתית לקיים את דבר ה'.

מי שרואה את הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (תחלת פרק ב') רואה שבאמת זה לא שתי דברים שונים, זה דבר אחד – הרמב"ם מדבר שם מהי הדרך להגיע ליראת ואהבת ה', הרמב"ם אומר שמי שרואה את גדולת ה' ומתבונן בגדולתו מיד מתמלא אהבה וחשק ודביקות בה', ועם זה מתמלא יראה וחרדה מפני עצם גדולת ה'.

לכאורה זוהי הדרגה שנקראת 'יראת הרוממות', שבאמת באה ביחד עם אהבת ה', - אצל מוישי הדברים האלה נתגלמו בצורה מוחשית.

התפלה של מוישי – מי שראה מבין, ומי שלא ראה לא יצליח לתאר, לראות את מוישי עומד חצי שעה בדביקותנוראה, מרגיש באמת בן לפני אביו, כמו שהמסילת ישרים באותו פרק כשהוא בא לתאר את החסיד הוא מתאר – '...שהוא עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו, אף על פי שאין עינו של אדם רואהו, ותראה כי זה הוא היותר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען אין החוש עוזר לזה כלל, אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבו אמיתות הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו'.

התייחסותו של מוישי לאחרים היתה ג"כ מפליאה, האכפתיות שלו מכל אחד, הארת הפנים לכל אחד ואחד, הוא היה באמת טרוד שלכל אחד ואחד בסביבתו יהי' טוב.

זה בא לידי ביטוי גם בלימוד בכולל, למוישי היה המון מה לחדש בכל סוגיית ובכל אופן הוא הקשיב לכל אחד ואחד, וזה נבע מהכרתו שלכל אחד יש מה לחדש ולהוסיף והערכתו העצומה והאמיתית לכל אחד ואחד.

וכמו כן אהב כל אחד ודאג לתת תחושה טובה לכל ילד, פעם בכמה ימים היה מבקש ממני למסור ד"ש לכל הילדים וחוזר עליהם בשמותיהם.

אשתי אמרה לי לאחרונה שהפעם האחרונה שהיא ראתה את מוישי ותמונה זו חקוקה לה ממנו היא בפורים שהוא גוחן לבת שלנו ומעניין בתפושית ומחמיא עליה, וזה היה כ"כ מוישי – האכפתיות העצומה, וזה לא נבע מצדקות והתחסדות, באמת עניין אותו למה האחיינית שלו התחפשה, ובאמת היה אכפת לו שהיא תרגיש טוב ותשמח.

ויש עוד נקודה מוישי הרגיש אחריות עצומה לכלל ישראל ולשכינתא בגלותא, היה אכפת לו באמת ובער לו שהגאולה כבר תגיע, הוא דיבר על זה עם אשתו עוד לפני החתונה שהוא רוצה שביתם יהיה בית שיקרב את הגאולה, וזה הי' אמיתי ולא מן השפה ולחוץ

ונציין על זה ג"כ את דברי המסילת ישרים (שם) 'אך הכונה האמתית המצויה בחסידים אשר טרחו והשתדלו להשיגה, הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ב"ה יגדל וירבה, וזה יהיה אחר שהתגבר באהבה אליו יתברך, ויהיה חומד ומתאוה אל הגדלת כבודו, ומצטער על כל שימעט ממנו, כי אז יעבוד עבודתו לתכלית זה, שלפחות מצדו יהיה כבודו יתברך מתגדל ויתאוה כל שאר בני האדם יהיו כמו כן, ויצטער ויתאנח על מה שממעטים שאר בני האדם, וכל שכן על מה שממעט הוא עצמו בשוגג או באונס או בחולשת הטבע, אשר קשה לו לישמר מן החטאים בכל עת, כענין הכתוב (קהלת ז'): כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.'

ודבר זה ביארוהו בתנא ד"א ז"ל אמרו: כל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמתו, ומתאנח על כבודו של הקדוש ברוך הוא כו', כל ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמח בקרוב ולכינוס גליות, זוכה לרוח הקודש בדבריו וכו', נמצאת למד שזאת היא הכוונה המעולה שהיא רחוקה לגמרי מכל הנאת עצמו, ואינה אלא לכבודו של מקום ולקידוש שמו יתברך המתקדש בבריותיו בשעה שעושים רצונו, ועל זה אמרו (זהר כי תצא): איזהו חסיד המתחסד עם קונו'.

וזה היה כ"כ מוישי, כ"כ בער לו שכבר יהיה קיבוץ גלויות, שכבר תהיה הגאולה, שכבר יבנה בית המקדש.

ואני חושב שאצל מוישי היו כל הנקודות המיוחדות האלו, כיון שזה היה כ"כ דבר אחד אצלו, מוישי היה באמת חדור בידעיה שכל מטרתו כן בעולם זה אך ורק להרבות את כבוד ה', זה מילא את כל כולו של מוישי, הוא לא רק ידע את זה, הוא הרגיש את זה, הוא חש את זה, הוא היה כולו דבק בזה שהוא כן בשביל להרבות כבוד שמים, בשביל לעשות את מה שה' רוצה.

אני חושב שאם ננסה להגדיר את מוישי במילה אחת – במשפט אחד, זה מה שמוישי עצמו אמר על עצמו, הוא התווכח פעם עם חבר, האם אדם יכול למחוק את הרצונות האישיים שלו, הוא חשב שכן, שאדם יכול שלא יעניין אותו כלום, לא יהיה לו רצון אישי, יעניין אותו רק מה ה' רוצה, והחבר התווכח איתו, לאחר תקופה הוא חזר לחבר, ואמר לו שהוא אכן השתכנע, שאין אפשרות שלאדם לא יהיה רצון אישי, 'אבל הרצון האישי שלי הוא אך ורק לעשות את רצון קוני'.

עברנו כולנו, בעיקר בני המשפחה הקרובה, וגם המעגל הרחוק יותר – כל המכרים, אירוע נוראי, ועדיין אנחנו עוברים אותו וכואבים אותו, אני רוצה להקריא עוד קטע במסילת ישרים (באותו פרק), קטע שאולי יוכל קצת לעזור לנו, הוא מדבר על אהבת ה' ואומר כך 'אמנם כדי שלא תהיינה הצרות והדוחקים קושי ומניעה אל האהבה, יש לאדם להשיב אל עצמו ב' תשובות: הא' מהן שוה לכל נפש, והב' לחכמים בעלי הדעה העמוקה.

הא' היא - כל מאי דעבדין מן שמיא לטב (ברכות ס'), וזה כי אפילו הצער ההוא הדוחק הנראה בעיניו רעה, איננו באמת אלא טובה אמיתית, וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות, שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת להטיבו באחריתו, ולא יסיר החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, אלא אדרבא יוסיף לאהבה אותו - כן הדבר הזה, כשיחשוב האדם שכל מה שהקב"ה עושה עמו לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו, בין שיהיה בממונו, ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה הוא טובתו, ודאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דוחק או כל צער אלא אדרבא תגבר ונוספה בו תמיד.

אך בעלי הדיעה האמתית אינם צריכים אפילו לטעם הזה, כי הרי אין להם כוונת עצמם כלל, אלא כל תפלתם להגדיל כבוד השם יתברך ולעשות נחת רוח לפניו....

מוישי ודאי היה מבעלי הדיעה האמיתית, כל חפצו היה להרבות כבוד שמים, אני לא בדרגה הזו ואולי גם אחרים, אבל לפחות שנצליח להתחזק, להרגיש שאפי' שזו גזירה נוראית נוראית – כל מאי דעבדין מן שמיא לטב.

הג"ר אפרים ליטמן שליט"א

רבי ישראל סלנטר כותב באיגרותיו "הלומד מוסר חי יקרא" כונת הדברים שאדם "חי" פי' אדם שיש בעולמו הפנימי תנועה, יש שם חויה יש שם התחדשות, וכמו במעיי של מים חיים שמפכים ומביאים תנועה והתחדשות ולזה צריך ללמוד מוסר.

משה זל"ה היה אדם "חי" תמיד היה אצלו תנועה ובכל יום היו אצלו חיות חדשות, מחשבות חדשות, וכשלא היו הוא היה דואג שיהיו, משה ז"ל היה דוגמה של אדם מוסרי שאינו נותן לחיים להוביל אותו, אלא בבחינת חי הנושא את עצמו, שהוא מוביל את החיים ולא החיים מובילים אותו.

"חכמת אדם תאיר פניו" למשה ז"ל היה מאור פנים בולט בנוף האנושי, הסיבה הראשונה היא שחיוו היו חיים של חכמה זה היה עיסקו ולשם הוא חתר, וכל אמצעי להשיג עוד חכמה נוצל על ידו.

משום כך זכיתי גם אני באופן אישי ללמוד עמו בחברותא בספר נפש החיים כיון שהוא דרש וביקש יש לציין שידיעות הרקע שלו בנושאים של פנימיות היו מופלגות לפי גילו, "ומשה לא ידע כי קרן אור פניו" ... הוא עצמו לא החזיק טיבותא לנפשיה ותמיד הרגיש חסר חכמה שצריך לבקש עוד ועוד.

עוד ענין שבלט אצל משה ז"ל, חז"ל אמרו: "ולבן שינים מחלב - גדול המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב" משה ז"ל היה מלבין שינים לכל אדם החיוך המלבב ליוה כל אדם שבא עימו במגע והשרה אורה טובה סביבו, בכלל משה ז"ל בעל עין טובה וראה בכל אדם את הטוב שבו ההרגשה היתה שכיון שהוא חי חיים של טוב אמיתי ממילא הכל מהמקום שלו נראה טוב בבחינת "בעלון צדיקים רבה תפארת".

האצילות והעדינות אפיינו את אישיותו. מעולם לא שמענו שדיבר בצורה בוטה או זולה וכל דבריו בבחינת דברי חכמים בנחת נשמעים.

"את צנועים חכמה" משה ז"ל היה דוגמה למידת הצניעות זה בא לידי ביטוי שעולמו הפנימי לא היה הפקר לרבים וגם לא היה זקוק לרבים שימשמשו בו, אלא היה מקומו הפנימי לבנות בו את אשיותו, את תורתו, ואת תפילותיו, הגם שהוא הצטיין בקשרים חברתיים מעולים מ"מ נשאר הרבה מקום באישיותו הגדולה לעולם של נסתר, עולם של יחידות שהיא מהדרגות הגבוהות של הנשמה.

לא זכינו שישפיע עוד מאורו עלינו. חבל על דאבדין.

דמותו תלוה אותנו ברושם בל ימחה.

הג"ר אוריאל פריד שליט"א

מצ"ב מה שעולה בזכרוני כעת.

כמדומני שאחת הנקודות המרכזיות באישיותו המיוחדת של מוישי ז"ל, ואשר לדעתי הביאה אותו לרום מעלותיו ולהשגותיו הנדירות במיוחד לבני גילו, היא עובדת היותו כמש"כ רבינו הגרי"ס "חי מרגיש", לא היה שום דבר שמוישי עשה, דיבר, למד, התפלל, בלי שחוה את זה בכל ישותו, כל סברא בלימוד שהוא אמר היתה חיה אצלו במוחשיות כזאת שאפשר כמעט למשש בידים, אני זוכר פעם שדיברנו בסוגי' סבוכה [של אמירתו לגבוה] וכדי לפשט איזה מושג עמוק [מתי הקובע זה דיבור ומתי הקובע זה מעשה] ניסיתי למצוא דוגמא ומשל, מוישי שמע ואז אמר לי, בעצם למה צריך משל, המשל הרבה יותר מובן, ההבנה מה המהות של דיבור ומה של מעשה כל כך ברורה, ואז הוא חזר על מה שדיברנו בצורה כל כך מוחשית וקולעת עד שלא היה מובן איך אפשר לא להבין את זה

לכן גם היו פעמים שהיינו מדברים שעה בלימוד על סוגיה, מגיעים להבנות דקות, ואז למחרת הוא היה בא שוב ואומר, נראה לי שהבנתי את הענין ברור, ואז חוזר כמעט מילה במילה על מה שדיברנו אתמול, מה שנוסף זה החיות, החיוך החוויה של הדברים שנתהוו לחלק ממנו ממש.

הייתי עד בחתונה שלו, לפני תקופה דיברתי אתו בטלפון, ובאמצע הוא אומר לי, בעצם הרב הוא המקיים 'של הנישואין שלי, הוא העד [הוא הביא את החז"ל אני ד' ואתם עדי אם אין אתם עדי אין אני השם, והסביר שהיינו שכל הזמן העדים כאילו מקיימי הדבר], הרגשתי אז שהוא לא סתם מחפש לומר וורט, אלא כשהוא רואה עד הוא רואה חי את כל הלומדעס' מה זה עדות לקיומא.

אותו דבר היה בתפילה, לראות אותו מתפלל היה לראות אדם לא שאומר תפילה אלא שחוה, חי ומרגיש את התפילה, לכן זה כל כך קירב אותו.

אותו דבר היה כשפעם הוא התארח בביתי בסעודת שבת, שם שפע כמעין המתגבר ידע עצום ממש בכתבי ר' יצחק הוטנר, בהיסטוריה בסיפורים על גדולי ישראל ועוד ועוד, אבל זה ריתק את כל מי שהיה בסעודה, אנשים נשים וטף, כי הכל היה מלא טעם מלא חיות.

במיוחד אני זוכר איך שהוא בא אח"כ להודות על הסעודה, הוא פירט כמעט כמה הוא נהנה מכל מנה, חזר בפרטות על כל שאלה ודיון שעלה, הוסיף, הקשה ותיקן, ראיתי אז שלא רק בלימוד אלא בכל דבר שהוא עושה הוא מלא בזה עד גדותיו ממש, לכן הפירגון שלו היה כל כך אמיתי שכל ב"ב זוכרים את זה עד היום.

זה גם הסיבה לריכוז המיוחד שהיה לו, לפי זכרוני כשהוא היה מדבר אתי ועם כל אחד לעולם הוא לא הזיז את הראש הצידי או חלם על משהו אחר, כולו היה מונח

בתוך הענין שהוא דיבר אליו, כי זה לא היה סתם ריכוז אלא הוא היה אז בתוך חוויה שהוא חווה ומרגיש

לכן הוא היה בחור שראו אצלו את העליה, הוא לא עמד על מקום אחד, הרגישו איך הוא מתקדם

הייתי קצת מעורב בשידוך שלו, במכתב לפני החתונה הוא כתב לי אני מודה וכו' "על מציאת זיווגי ובעצם מציאת עצמי" .. כי גם בשידוך הוא ידע לחיות אותו מכל הזוויות.

הוא אמר לי פעם על דברי החזו"א "מתהלך בין אנשים אבל באמת הוא מלאך", אני יותר מתפעל מה"מתהלך בין אנשים" מאשר מה"באמת הוא מלאך" .. בעצם זה היה הוא, למרות כל מעלותיו המיוחדות בישיבה אף פעם לא הרגיש את עצמו יותר מאחרים, דיבר עם כל אחד כשוה בין שוים בלי שום עליונות, וגם ידע לראות ולחוות את הטוב המיוחד שיש בכל בחור, יתכן שאני זוכר [לא בטוח] את ההתפעלות שלו פעם איך שפירגן מכל הלב על בחור בינוני, כשהוא מדגיש מעלה מסוימת שלו שלשומע היה נשמע שההוא חד בדרא בזה

יש הרבה מה להוסיף אבל זה מה שעולה בזכרוני ובהרגשתי כעת

במושגים שלנו ודאי נראה שאם היה זוכה להמשיך ולחיות היה עולה ומתעלה עוד ועוד, אני חושב שמה שלחבריו ולכולנו חשוב כעת זה להכיר לו טובה, לשלוח לו מתנות ללמעלה ולזכותו לעלות שם מדרגה לדרגה ליאור באור החיים, עד שיקומו וירננו שוכני עפר בתחיה"מ בב"א אמן.

גיסו הרב יחיאל מן ההר שליט"א

לנסות לתאר את מוישי, את מוישי שהכרנו תקופה כ"כ קצרה, אבל הוא חי בלבנו כ"כ כ"כ הרבה,

האם ישנם מילים בעולם היכולות לתאר חיים, הישנם מילים היכולות לשרטט ולהעמיד אדם שכל הוייתו וישותו אמרה חיים, חיי אמת, חיי עבדות מוחלטת לה', עבדות שכל כולה חיות, וחיות שכל כולה עבדות.

השייך לתאר את העינים המאירות, את החיוך הרחב, את האהבה ששפעה, וממשיכה עדיין לשפוע ולהשפיע בלבבות כולנו.

את הצמאון העצום לכל בדל של תורה, חכמה, דרך בלימוד, הגות, עוד הבנה והשגה בעבודת ה', ובדרכי הקרבה אליו.

הישנה מקלדת שיכולה לצמצם ולהכיל בקרבה ת"ח הבקיא בסדרים שלמים בבהירות מוחלטת, עם שיטות הראשונים והאחרונים, מתוך הבנה מעמיקה.

היתכן להכיל במילים את השופך שיח לפני קונו בדביקות מוחלטת, בקרבת אלוקים עצומה ובדביקות שאין לתארה, היודע וחש שהוא עומד לפני אביו ומדבר עמו, והוא פשוט כך - מדבר עמו, ורק מדבר עמו, שקוע כל כולו ובכל הוייתו רק באביו, משתוקק וכמה אליו.

השייך להמחיש למי שלא זכה לראות – ענוה וצניעות מופלאה, התבטלות בפני כל אחד ואחד, ולא מפני צדקות והצטדקות, אלא משום הערכת אמת לכל אחד ואחד, והבנה והשכלה שמכל אחד יש מה לשמוע ומה לקבל.

אין מילים שיכולות לתאר ולהכיל את דמותו העצומה והמופלאה, שהשכילה לשלב את כל חלקי עבודת הבורא במיזוג מושלם, ידיעת התורה והעמקה בה, אהבת ה' ויראתו, השכלה והעמקה בדרכי הבורא, וישום מוחלט של רצונו יתברך, כניעה מוחלטת ואמונה עצומה, השתוקקות לגאולה השלמה, ותחושת אחריות מוחלטת לכלל ישראל, ולכל אחד מהם, והכל בפשטות מופלאה בחיבור מושלם לחיים הקיימים כאן בארץ.

במשפט אחד: 'יש לי רצון עצמי אולם הוא אך ורק לעשות רצון קוני'.

וכל הנכתב לא הצליח לשקף, מכיון שאכן אי אפשר.

זכינו לינוק ממנו, מחוייבותינו לנסות ליישם את צוואת חייו.

גיסו הרב אלי גרילק שליט"א

מוישי...

מי שהציץ בחטף באור איך יספיד את לכתו.

ומי שידוע שכל מה שראה לרגע היה רק מסווה איך ידבר עליו.

שהרי מי שהציץ לרגע ספק ראה ספק לא ראה, וגם אם ראה כמה כבר ראה...

אבל ללכוד קרן אור קטנה זה כן ביכולתי. וזה אעשה.

לא אלך בגדולות ואומר זה מוישי וכך מעשיו, לא אתיימר להביא סיפורים רבים מתקופה כל כך קצרה, רק אתבונן בקרן אור מסוימת שנלכדה במחשבותיי.

"כי שונים הם בני האדם בתכונות נפשם. יש מי שרואה את יופי החיים בשטף נוח ויציב, בשמירת סדר, קצב מדה ומשקל, בהתפתחות איטית ונורמלית, שאינה עוקרת את הישן אלא משכיחה, מפארת ומהדרת אותו. בני אדם כאלה מעריצים ומרוממים את ההלכה על הכל, היא להם מבטח עוז ויסוד שאפשר לבנות עליו את החיים ולפתחם בדיוק גמור ובקביעות מתמדת"...

אבל יש גם בני-אדם בעלי נשמה סוערת ומסתערת, מפליגה למרום ורוקעת בשחקים. בני אדם אלה שואפים ליוצא מן הכלל ולבלתי רגיל... תפקידו של שומר נאמן למורשת-אבות ונחלת-קדומים אינו נותן להם ספוק נפשי גמור, שואפים הם לכיבושים ולגילויים חדשים. אין דעתם נוחה בהווה, ברגיל ובמצוי, נפשם מתגעגעת אל החדש ואל הנולד, עורגים הם אל העתיד, אל המתהווה ואל מה שטמיר ונעלם.

ולפיכך הם בוחרים ללכת ולתעות בסבך יערות קדומים, למען ראות והכיר את יצירותיו של הקב"ה בעולמו, וכל שפע האור הגנוז לבחירי ה'. האגדה היא בשבילם קיבוץ וריכוז של קרני-אור שבקעו מבעד למכסה העננים ונתפזרו בעולם השפל והאפור. מאירה היא לכל המבקשים והמחפשים... לא רק דבר שברגש היא להם האגדה, אלא בסיס נאמן, אווירה מחייה ומפרה וקנה-מדה לאמת. ("שמעתתא ואגדתא" לפרקים-הרב יחיאל יעקב וינברג)

שני הקטעים המפעימים האלו כתובים על בני אדם שונים אלו מאלו, כי שונים הם בני האדם בתכונות נפשם, ויש מהם בעלי הלכה ויש בעלי אגדה. ואם כי חיים הם זה לצד זה בעולם נורמלי, בכל זאת האיש נורמלי נמנה על אחד מהם במקרה הטוב.

אמנם בהצצה שלי על מוישי זכיתי לראות איש ששני הקטעים האלו יפים לו, ונדמה שנכתבו עליו. חזיתי באדם שהפריך כל רגע מחדש את החלוקה הברורה ביניהם.

זכיתי לראות אדם שיש בו טעם זקנים בחדוות נעורים, איש שהתלהט בלהבת קודש אגדתית ונטע עצמו בד' אמות של הלכה. איש שהכל בו, ולא כמליצה.

ובכל זאת הוא היה נורמלי.

ואור, ומאיר.

וייתכן שזה פלא עוד יותר גדול מעצם השילוב המפעים.

והדבר מפליא אותי כל יום מחדש.

ויש יום שאני חושב שמוישי היה איש ההלכה אלא שנתאוה לדעת סוד ההוויה, ויש יום שאני רואה בו את מבעיר האגדה אלא שסידר עצמו בד' אמות של הלכה שלא תבער אישו בזרות.

ויש יום שבו אני משקיף על דמותו, ומתבונן במה שכתב במסקנתו בדבריו - "בטל רצונך מפני רצונו תדבק בו בשלמות תתמזג בו תתאחד באחדותו". ומבין.

מבין שלא היה רק איש הלכה או איש האגדה, בעל סברא או סיני ובקיא, אלא איש פלא היה כאן שכל רצונו היה להדבק באחדותו ית'. כך הוא חי, כך עשה, וכך נהג בכל האופנים שיכל, עד שהתאחד באחדותו.

גיסו הרב יוסי נזה שליט"א

מוישי,

הייתי בהלוויה שלך...

הזוי, נכון?!

הזוי שהאדם הכי חי בעולם שוכב חסר כל חיים מתחת האדמה הקרה,

הזוי שהחבר הכי טוב שלי (הצלחת לגרום לי להרגיש ככה למרות הפרשי הגילאים) לא ידבר איתי יותר.

הזוי כי יושב לי, לכולנו, גוש ענק בגרון ובלב ואנחנו לא מצליחים להאמין שלא נראה יותר את האור שלך, את החיוך הענק שלך.

אבל אני רוצה להגיד לך עוד משהו - כולם מדברים על מוישי הצדיק, מוישי עבד ה', מוישי עם השאיפות והגדלות, מוישי עם המחשבות והעומק בייחוד והמלכת השי"ת.

וזה נכון, אני יודע מקרוב שזה כל כך נכון ושבאמת אין כמוך בתחומים האלו,

אבל אתה חסר לי גם ובעיקר בתור מוישי שלי, שהכי כיף לי בעולם לדבר איתו, האינטליגנט שמבין בכל נושא ועניין, שמחמיא כל כך עד שאני משתכנע שאתה באמת מתכוון לזה, שמנעים כל אוירה.

הפרטנר המושלם למשחקי חברה, שולחן שבת, טיולים, שיחות עומק, וסתם שיחות טלפון.

אבל אני יודע שאתה גם מוישי הגדול עם הנשמה הענקית והמיוחדת שהכרנו, אנחנו יודעים וגם שומעים עוד כל הזמן.

ולכן אם היינו זוכים היית יושב איתנו עכשיו מסביר לנו עוד יותר מהידע הבלתי נגמר שלך על ייחוד שמו בעולם ועל עבודת ה' גם ובמיוחד ברגעים מרסקים כאלו.

והיית מסביר לנו איך הכול יהיה לטובה למרות שכל כך חשוך ולא רואים כלום.

איך למרות שאנחנו זורעים בים של דמעות - יחד איתך נקצור ברינה גדולה, בשוב ה' את שיבת ציון.

ואנחנו נשתדל, אני מבטיח לך מוישי, נשתדל להעתיק ממך כמה שיותר גדלות ומידות טובות. נשתדל להבין יותר להעמיק יותר ולהיות ראויים יותר להיקרא בני משפחה שלך.

נשתדל יותר להיות קצת כמוך, מוישי שלנו.

תתפלל שנצליח..

מתגעגע

יוסי גיסך.

מעמד קריאת שם כולל יום שישי בישיבת מן ההר

ראש הישיבה

על הנפטר לא צריך לדבר כי כבר יודעים את מעלתו ולא אני ראוי לדבר על מעלתו, לא הכרתי אותו היטב היטב רק מן המעט שבמעט שבמעט, והמעט שהכרתי אותו שם ראיתי את מעלתו, כולנו שרויים בתוך ההלם בתוך הצער, באמת הדבר שיכול להוות נחמה זה להרבות קידוש ה', כי מה שקרה זה בבחינת חילול ה', נתחסר כבוד שמים, נתחסר תורה, נתחסר יראה, נתחסר חסידות, כל מה שדיברו עכשיו נתחסר, קווה קיוונו וחשבנו, והאבא ואנחנו גם כן, הקב"ה עשה אחרת, ולמעשה חסר לנו, אז צריך להשלים את החילול ה', הדבר המרכזי שהיה פה זה באמת תורה, והחילול ה' נמלא את זה עם קידוש ה', נרבה תורה, אומרים קדיש, למה אומרים קדיש כי זה קידוש ה' לקדש את שמו יתברך, ושנפטר מישוהו מישראל אז חסר אז אם הבאים מכוחו או בגללו הבנים שלו האבא שלו הסובבים אומרים קדיש מקדשים את ה' כמידה שחסר כך ממלאים ואין לך דבר גדול יותר מתורה זה הדבר המרכזי והגדול ביותר לימוד התורה

(וביום שישי ואמרנו פעם ששמעתי מהרב מישקובסקי שעורר על יום שישי והוא אמר ווארט שבעה"ב נבחנים בשבת כי אז יש לו זמן ואם בכל זאת הוא לא לומד משמע שגם במשך השבוע גם אם לא היית עובד גם לא היית לומד ובלויטא היו אומרים שבחורי ישיבות נבחנים ביום שישי זה יום הסידורים ואם אז אתה לא לומד אז מה שאתה לומד כל השבוע זה רק בגלל שאתה לא עסוק אם היית עסוק לאת היית לומד וגם אברכים אפילו שהזמן דחוק אבל המעניין הוא שגם בקיץ שהיום ארוך נכנסים לשבת ברגע האחרון אבל אם אברכים באים ושומעים את קול התורה תוסס אין לך קידוש ה' גדול מזה)

וזה באמת לעילוי נשמתו, מתרפקים על הזכרונות, את כל הדיבורי קודש של ר' משה זכרנו לברכה, זה יהיה הנחמה שלנו להוסיף קידוש ה', והכולל יהיה חזק אין מאות אברכים אבל יש אחד ששקול כמו רבים אחרים, כל אברך הוא חזק ושומעים אותו ונשמע קולו בבואו אל הקודש זה מקרין על כללות הישיבה שיש אברכים זה מביא חשק גם לבחורים ויהי רצון שלא נשמע עוד שוד ושבר ולא יהיה לנו צער שנוכל להתנחם ושיהיה נחת גם להורים משני הצדדים תלמידי חכמים מופלגים מרבים תורה כל כך שמחו עם הבן יקיר אבל זה הקב"ה עשה מה שה' עושה אנחנו לא מבינים איך ולמה ומה אבל הקב"ה הוא המרחם והוא עשה את זה אז אנחנו מקבלים את הדין לא מבינים מה שהוא עושה אבל אנחנו מצידנו נרבה תורה.

אביו הרב מרדכי רביד שליט"א

ראשית רציתי להודות אל היוזמה לקרוא לכולל על שמו זה ממש עוזר לנחם אותנו, ועל ידי כך יש למוישי עילוי נשמה בשמים. הדבר העיקרי שמנחם אותנו עכשיו- שטוב לו.

לנו קשה, הבן המופלג המיוחד שלנו חסר לנו, וא"כ מה הכולל יכול להוסיף לו? גם בלי זה וודאי טוב לו בשמיים. הרב דיסקין אתמול הביא בהספד ש"טובה קורת רוח בעולם הבא מכל הנאות עולם הזה".

ידוע בשם בעלי המוסר: אם תיקח את כל ההנאות שהיו בכל העולם כל השנים לכל האנשים- את כל זה תן לאדם אחד- עדיין לא שווה ההנאה הזאת לדקה אחת של קורת רוח בעולם הבא. אז לפי זה, מוישי נהנה בעולם הבא יותר מכל חיי העולם הזה,

אבל המשנה ממשיכה: "טובה תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל העולם הבא" ואם כן אנו תמהים. הרי לפני זה אמרנו שלהיות בעולם הבא דקה אחת- יותר טוב מכל חיי העולם הזה, וכאן מובא ציטטה הפוכה, והתשובה היא שיש שתי בחינות לעולם הזה: הנאה ועשייה. בחינת העשייה קיימת רק כאן- בעולם הזה, רק כאן אנחנו יכולים לעשות. כמו שהגאון מוילנא נשק את הציצית לפני פטירתו, שבעולם הזה אפשר להשיג מצווה בכמה קופיקות, ובעולם הבא אין אפשרות לשנות לעד.

מוישי וודאי נהנה בעולם הבא, אבל לעלות את נשמתו עוד- אינו יכול, ומוישי כל חיי היה עלייה, ועל ידי הכולל הזה עושים לו עלייה בעולם הבא.

אני רוצה לתת דוגמא שהיא מאפיין של מוישי. שאלתי אותו כמה חודשים לפני התאונה: "איך בכולל?", בד"כ אנחנו מצפים לשמוע תשובה כמו: "שטייגען, ברוך ה'", אבל אצל מוישי התשובה היתה 'כיף'. העולם הזה היה לו כיף, ללמוד תורה היה לו שיא הכיף.

כשמוישי היה ילד לקחתי אותו לסיום הש"ס של דרשו, והיה מעמד גדול כל ה'גדולים' וחילקו חוברת של תחילת הש"ס, הוא שאל אותי מה אני אומר, אמרתי לו: תתחיל. הוא התחיל וגם סיים, לפני ישיבה גדולה הוא גמר עד נזיקין והוא גם חזר.

אח"כ בישיבה ר' בונים שרייבר למד איתו חברותא, הוא שאל אותו 'מה ללמוד?' הוא אמר לו 'קדשים'. אח"כ הוא הפסיק את הדף היומי ולמד בעיון. בן דוד של מוישי סיפר שגם הוא התחיל את הש"ס יחד עם מוישי, אבל עצר כבר במסכת ברכות. ושלושה הבדלים ניתן למתוח ביניהם: מוישי היה במעמד הסיום של 'דרשו', והוא לא. מוישי למד מתוך גמרא מבוארת, כמו שהרב וולבה אומר שצריך לתת לבן כל דבר בזמן הנכון. עד נשים קניתי לו גמרות מבוארות, ואחרי זה הוא הפסיק.

דבר שלישי ואחרון- דוגמא אישית. כמו שרבי חיים קנייסקי היה אומר: "מה הבעיה לחנך ילדים- פשוט עושים". ואולי את המאפיינים האלו- אפשר לקחת ולהתרומם.

שאלו אותי בשבעה, איך אני שורד את הבשורה הקשה. סיפרתי שבדיוק בערב שביעי של פסח יצא לי בסדר הלימוד של שו"ע, סימן רכ"ב: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו." וקשה, איך מגיעים לשמחה במציאות קשה זו?

ראיתי עוד מעשה, שמסופר על הרב מישקובסקי, שאשתו היתה בליל הסדר חולה מאד. והגיעו לברך ברכת "אשר גאלנו", וכתוב שצריך להגיד אותה בשמחה. אמר הרב מישקובסקי: "אם כתוב אז צריך- ואם צריך אז אפשר- ואם אפשר אז חייבים. חיכה דקה, ואמר בשמחה את הברכה. למדתי יחד עם משפחתינו את השיחה הזאת. ואת זה אפשר לקחת לחיים ולהתחזק.

יהי רצון שהכולל יצליח וישגשג, תודה רבה לכולם.

קרבן ציבור מידידו ב.ס.

היום שאחרי. אסרו חג, כמו אינסוף של קשירות, לולאות מחנק, עד קרנות המזבח.
שואפות גבוה, קושרות חזק חזק בעבותות של אהבה, של נשגבות, של טוהר אינסופי.
עד למעלה.

קרבן ציבור.

אולי זה הזמן הזה שהים נקרע, משדד כל מציאות הגיונית. מעביר בתוכו בחרבה.
קורע את המובן מאליו לגזרים, מוריד במצולות שאולה. הופך טבע לנס, מטביע נס.
בים.

אולי זאת שירה, שמתנגנת, שמשתפכת. שאין לה סוף. שחוזרת לשורשה, ביופי,
בטוהר, בחן. שנעה בין ים ליבשה באלפי מנגינות של זוהר. בנצנוצי גאולה,
בהשתפכות הנפש. על שפת הים. מודה על הכל, מהללת. רוצה לעלות. ולעלות.
ולעלות...

אומרים שאם בן אדם נפטר – המידות הטובות שלו נשארות בעולם ואפשר לאסוף
אותם. מידות טובות, שמרחפות באוויר העולם, נוגעות ולא נוגעות, טפח מעל הקרקע.
כמו מוישי, בעצם.

תמיד הוא היה כאן, בינינו. היה ולא היה. נגע ולא נגע. ריחף מעלינו, העניק, השפיע
רק טוב, בחיוך עדין שעדיין מרפרף מדי פעם, באינסוף אהבה. תמיד הוא היה. ולא
היה.

אף פעם לא ידענו, לא הצלחנו, לא ראינו. שקועים בעולמינו הגשמי כל כך, הנחות.
מפספסים את העיקר, את מה שמעבר. אולי גם עכשיו ננסה, נתאמץ, ניגע קצת ולא
ניגע באמת.

אולי לעולם לא נצליח להבין, לתפוס את מה שהיה איתנו. אולי לא נצליח להבין גם
את זה שהוא נלקח. אולי זה סתם גדול עלינו.

כמו מוישי.

אז ישיר משה ידידו י.א.

חזרתי לפני כמה דקות מהלווייתו של
ידידי האהוב,
מוישי רביד.
ז"ל.
כן, ז"ל.
מוישי!!
שאת החיוך השובה שלך לא נראה
יותר,
שאת ה'מה נשמע' המתנגן ומלא הכנות
לא נשמע יותר,

בשעה כזו שאיננה לא יום ולא לילה,
כאשר איילת השחר מתחילה להפציע,
ואין לי עוד סיכוי לישון עד הזריחה,
אני מוצא את עצמי יושב לשפוך קצת.
מוישי,
שחיית גבוה כל כך לידנו
ועכשיו אתה גבוה, בלעדינו
מוישי,

קצת, על הלילה,
הלילה השחור משחור שהייתי בו
כעת.
שתמיד שפעת בשפע פנינים,
ויותר כבר לא תאמר
מוישי,

ואולי אצליח להתקדם עם איילת
השחר,
לזריחה.
שתמיד שתקת, והקשבת, ושמעת,
והנהנת,
ועתה שתיקתך תימשך ותהדהד
מוישי,

לזריחה של בוקר שאחר הלילה,
לזריחה של גאולה שאחר הגלות.
שתמיד שאפת לשרת את ה', באמת,
באמת

לזריחה של טוב, פשוט טוב,
שיתגלה כבר מתוך השחור הנורא,
המתמשך הזה.
ב-א-מ-ת
ועלית לשרת
לפני ולפנים

מוישי,	של חזרה לשורש,
שרצית, ושאפת וכספת	של יחוד מגולה
לעלות, להתעלות	ונכללה שירתם בשירת אינסוף
למעלה,	
ל-מ-ע-ל-ה.	---

ועלית בסערה,	ישיר משה
עלית ונתעלת,	כשנצחו אראלים
למעלה	ומסר עצמו את אל גבוה
ל-מ-ע-ל-ה.	כשערה הנמשית מחלב
מוישי,	וכנחשון הנכנס אל הים
שנכספת אל הסוד	לידיים של מעלה,
השתוקקת לעוד	כאן נמצא, כאן היה
לדעת	בידך אפקיד רוחי
לגעת	ונכללה נשמתו באינסוף.

מצאת את שאהבה נפשך	---
ונצרת נפשך בצרור החיים	כששרו ישראל
תחת כסא הכבוד	נשמת כל חי
	וקראו
---	ה' ימלוך לעולם ועד
ישיר משה	נתערבה שירה בשירה
בקריעת ים סוף,	וקראו ה' ימלוך לעולם ועד
כשישראל מסרו עצמם אל הנהגתו	עם שמע ישראל
יתברך,	ה' א-לוהינו, ה' אחד
וכספה נשמתם בשירת אין קץ,	ועלתה נשמתו בטהרה
בשירה של עיגול,	מיחודא תתאה ליחודא עילאה.

---ואז

יבקע כשחר

אורך

וארוכתך

מהרה תצמח

והלך לפניך צדקך

כבוד ה' יאספך

---אז

ה' שהוא א-לוהינו

עתיד להיות אחד

וה' ימלוך לעולם ועד

---ואז

ימלא שחוק פינו

ולשוננו רינה

מה הוא היה ידידו שג.

מה הוא היה?

בעל רגש עמוק, נפש משוררת, עדין ואציל.

או

בעל שכל חריף, פילוסוף וחוקר, מנתח ומגדיר.

מה הוא היה?

איש סוד, שצועד בשולי דרכים, ויודע מה שכולם לא יודעים, ועליו אין איש יודע מאום.

או

בחור חברותי, אהוב, נעים שיחה, זורם, משתף, שותף.

מה הוא היה?

בחור שחי על מי מנוחות, שבעדינות ושלווה היה משייט בין גלי ים חרישיים.

או

מלח רב עוצמות הנלחם עם הגלים, המצוי בעין סערה.

מה הוא היה?

אין איש שמצליח להגדיר.

ומי שמצליח, אות הוא שלא הכיר.

אם בכל זאת רצונך, לגעת, נגיעה קלה, רק לגעת.

הבט בו.

במבטו. בחיוכו.

החיוך שלא מפסיק לחבוט בנו, להרעיד את ליבנו הקרוע.

ומה תראה בחיוך הזה?

את הכל.

את העדינות, את העזות.

את המח, והלב.

את הנשמה.

את התורה. את התפילה.

את האהבה.

כן. את האהבה.

את הצמא. את השלווה.

את ההרמוניה.

הכל תראה בחיוך הזה.

האלוקי הזה.

ואם תצליח לראות.

קצת לגעת.

מאליך תשליך עצמך.

לארץ.

אלינו.

המתגעגעים.

השרופים.

שהחיוך הזה, נותן להם חיים.

ושורף להם אותם.

בא שב עמנו.

בכה על החיוך היפה הזה.

השלם הזה.

בא בכה עמנו.

אין לנו מנחם.

נשמה גדולה ונעלה, עלייך עיני יורדה דמעה. ידידו ז.ד.

בעטיפת זיכרונות, ברגעים של אבל וצער
עולה תמונתו של נעלה, מיוחד ומושלם, ובלתי נשכח.

סולם מוצב ארצה, זה לא רק אמירה
אבל ראשו מגיע השמימה, זה אפי' לא טיפה.

לא היה מתפשר על עקבות, היה הולך בגדולות
היה כל כולו רוממות, אינסוף של גדלות.

בקיאותו והבנתו העמוקה חלקי תורה
יספיקו להספד כל בעל שיעור קומה.

לרוחניותו לא היה גבול, גם לא הגשמיות
חיי כשירה סוערה, מלאת עומק, וחסרת עכבה ומגבלה.

לא זמן ולא מקום, יפרידוהו משקיעותו בתפילה
שחרית וערבית של שנה, כבעת נעילה.

אך גם בעת סיום התפילה
שקיעותו ממשיכה, בשאר חלקי תורה.

ברגעים של אבל וצער, משתוללים הזיכרונות
שלימותו הנפלאה, מעלותיו הנעלמות.

לא רק בדרכים, אלא בכל רגע שהחיים נושפים
הוא היה מקום של רוגע, בעולם היגע.

גם שקט, גם סערה, רוגע ושלוה בנפש סוערה
כי בפנימיותו, היה מלא וגדוש, ולא חסר דבר.

אנו מתמידים להבין, שנשמה כזאת, נעלית מכל מקום וזמן
אינה נפרדת מהרה, מעולם של מקום וזמן.

נגזר עליה, בעולם החומר לבקר
אבל היא, למקורה עלתה ותישאר.

לא סתם חבר, אלא אח, בכל צער וצרה
אך עכשיו בצער לכתו, הושארנו כציפור בודדה.

בשעת הפרידה, בלב נשארת התמונה
הלב פועם כמתנקש, דומע ולא עוזב, כמתעקש.

בין דממה, לסערת גלי חוף, נזכרים בדמותו הטמירה
מחפשים רגע נחמה, על אשר איננו עימנו כבראשונה.

היית המורה, המדריך, והחבר
צועדים אנו כעת בדרכך, מתגברים על העדר הנחמה.

את החיים הקצרים שקיבלנו עימך, לא נשכח
תן לנו לזכור, ולחפש עקבותיך, ללא שכחה.

אתה הינך, קיים ונוכח, בלא סוף ותכלה
כי לא תיתכן פרידה, לנשמה נעלה, בלא סוף ותכלה.

מנוחה תקנה, יקר ונאמן, בלב נשאר תמונתך
אובדן גדול, בלתי ניתן להכלה, לכתך.

בין השורות השחורות, אסיים מילותיי
זוויות חדות של כאב וצער, עלי זיכרונותיי.

הגעגוע עמוק כמו נהר, טובעים אנו בנהר, אך על הגשר נעלה.

ונדע, כי אמת, גופו נעלם,
אך נשמתו, עתה- כבתחילה, מתענגת מזיו שכינה.

איכה... ידידו י.מ.

מחוררים הראשונים, בטוב טעם מסביר תורתו במוחו חרוטה בציפורן שמיר.	איכה ניטל ממנו עלם חמודות פניו מאירות, זוהרות באור יקרות מילותיו שקולות, בפלס הן מדודות מחשבותיו תפוסות בעשרה מאמרות.
איכה...	איכה...
איכה ניטל ממנו אציל המידות בעמל ויזע מעדן ההליכות בענוה מתבטל בפני קטני המוחות דבק בדרכי קונו, הדרכים הרחומות.	איכה ניטל ממנו איש התורה בקיא ורגיל הוא בשבילי התורה בנתיבותיה מהלך ללא מורא לידע מאמר האלוקים אשר ברא.
איכה...	איכה...
איכה ניטל ממנו הדבוק בשכינה חברתו נאמנה, ידידותו יציבה עם אלוקיו מדבר 3 פעמים ביממה את עם אלוקיו אוהב, באהבה מתמידה.	איכה ניטל ממנו חכם החרשים כאשר פותח פיו דבריו מאירים בדבריו עוקר הרים, ובסברתו נמוגים בהירים מחוררים, כעין עשרת הדברים.
איכה...	איכה...
איכה ניטל ממנו ידיד נאמן שואל ומתעניין בכל עת וזמן עם חבריו נוהג כאיש מהימן ולידידותו לא יוכלו פגעי הזמן.	איכה ניטל ממנו בעל התלמודים הלכה ואגדה אצלו הם שווים ממעיינותיו מפכים מים מתוקים כי ממקור קדוש המה יוצאים.
איכה...	איכה...
איכה ניטל ממנו יקר לבבי המאזין ומקשיב לרחשי לבי החובש ומרפא פצעי לבבי ידיד נפשי, הקרוב אל לבי.	איכה ניטל ממנו השכל הבהיר כל דבר עמום אצלו הוא מבהיר

איכה... איכה... איכה...

יכלה הדף ולא יכלו התמיהות, יכלו המילים ולא יבשו הדמעות.
יכלו הניגונים וניגונו של מוישי באוזני הוא יהדהד, כי ניגון נשמתו בתורתו הוא מהדהד.
ויצא מוישי מן העולם כפי שחי, משתתף בשמחת חבריו, ועוסק בתורת אלוקיו, אשריו!.

קינה ידידו י.ל.

מלאכי דין וגבורה	כי הוא קבור בסגולה
הלמוני פצעוני	וסגולתו קבורה בלבנו
בנושאם את רבידי	
לקחת נפשי זממו	
	והנשמה בו
שקיה לי גאון גבה ותפארה	נאחזה ונסרקה
ונצל עדיי	הולכת אתריו הלוח ובוכה
אזיה בעבור פבדי	כמשלש שבועות מלעזב נתעקבה
ומעי המו	
	כי מי כמו גוף זה מרובה
הרבה ארבה מאד בבכי	כה פנק את נשמתו באהבה?
ולא ארפה לו	
ועצבוני על מחמד עיני	נאנו דברי מה נעני
אין על עפר משלו	לקול דברי האיש אדוני
	הארץ אתנו קשות?!
ואענה קינה	
להספיד פיד רביד וחסרון סהרון נענק	הן לו נחל עוד, לא יעזבנו ואותנו יסעד
כי נקטל ונטל והוסר וחסר מגרון נשנק	ינחמנו ויקדמנו אלקי חסדנו

וי להאי שופרא דבלי בארעא

בצער רב וביגון קודר הננו להודיע על פטירתו בדמי ימיו של בעלי, בנו, נכדנו, אחינו וחתננו, שלם בג' עמודי עולם בתורה ועבודה וגמילות חסדים, יגע ועמל בתורה בכל כוחו, שפך שיח לפני קונו כבן המתחטא לפני אביו

האברך החשוב

הרה"ג ר' **משה רביד** זצ"ל

בן יבלחט"א הרב **מרדכי רביד** שליט"א
חתן יבלחט"א הרב **שמואל מן** ההר שליט"א

ההלוויה תצא **הערב, מוצאי שביעי של פסח** כ"ב ניסן תשפ"ד

בשעה 22:30 מבית הלוי **שומגר ובשעה 24:00** מבית הכנסת **"אהל אברהם" פ"ת לבית העלמין סגולה פתח תקווה**

המשפחה המתאבלת

יושבים שבעה: עד יום חמישי בשעה 14:00 בבית הוריו דרך מנחם בגין 96 ג' פ"ת ומיום חמישי בשעה 16:00 בבית משפחת מן ההר רחוב אגרות משה 9 רמת שלמה ירושלים

משתתפים באבלם הכבד של

הרה"ג ר' **מרדכי רביד** ומשפ'
מרבץ תורה ומחשובי הלומדים בביהמ"ד
בפטירתו הטרגית של הבן, האברך היקר,

הרב **משה רביד** ז"ל

ההלוויה התקיימה במוצאי ז"ט שביעי של פסח תשפ"ד בביהמ"ד סגולה פ"ת המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

מתפללי ביהמ"ד ותושבי השכונה

השבעה בבית ההורים, רח' בגין 96 ג', פ"ת / ומיום ה' אהה"צ אצל משפ' מן ההר, רח' אגרות משה 9, רמ"ש, י-ם

אוי ואבוי שוד ושבר לנותרים

כואבים המזמים ומזועזעים על הסתלקותו בדמי ימיו,
של תלמידנו האהוב, אשר כבר בימי נעוריו
טמן עצמו באוהלה של תורה ובדקדוק הלכותיה,
תפילותיו בהם נראה היה כמונה מעות היו לשם דבר,
קיים בעצמו טוב המלבין שיניים לחבירו,
עבד את ד' בשמחה והתדבק ברבותיו,

משה רבי

זללה"ה

הרה"ג רבי

בן יבלחט"א הרב מרדכי שליט"א

תנחומינו מעומק הלב
לכל המשפחה הנכבדה

ובפרט לאחיו, תלמידנו האהוב

הבחור החשוב יאיר הי"ו

בעל הנחמזות רפא נא את שברם ונחם אכלותם
כי אתה סברם ואתה אילותם

רבנו ותלמידיהונו

בית כנסת

בית כנסת

אהל אברהם

שירת מרים

כוס תנחומים

נשגד קמיה ידידנו החשוב והנכבד

ממקימי עולה של תורה בשכונתנו

הרב **מרדכי רביד** שליט"א וב"ב

ולחמיו הרב **שרגא פלדמן** שליט"א

על לכתו בטרם עת של בנם/נכדו

מפארי בניה של קהילתנו האברך החשוב

הרב **משה רביד** זצ"ל

אשר מיום עמדו על דעתו לא מש מאהלה של תורה

נתעלה במדות תרומיות ועבד את קונו כל ימיו

המקום ינחם אתכם

בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולותינו

משתתפים באבלם הכבד של משפ' רביד

בהלקח מהם בחטף בנם היקר
הרה"ג משה זצ"ל

מפארי בוגרי הת"ת

המוכתר בכל מידה נכונה

שתול בבית ה', כתמר פרח ושגשג

שולחים תנחומים לאביו היקר

הרה"ג רבי **אופיר מרדכי** שליט"א

מרביץ תורה בשכונה מבוקר עד ליל

מסור ואכפתי למוסדותינו

ולאחיו הבה"ח **יאיר** נ"י

בוגר הת"ת

והתלמיד היקר והחביב **ישי** נ"י

תלמיד הת"ת

יה"ר שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולכם

ותרוו נחת מכל יוצ"ח

הישיבה הגדולה
בראשות הגר"ח מן ההר שליט"א

אבל כבוד

אבלים ודווים על שמועה קשה כי באה בהסתלקותו
בחטף בעודו באבו של האברך המופלג טובא-אב
בחכמה ורך בשנים ושלם בכל מיני שלמות

הרה"ג ר'

משה רביז

זללה"ה

בן הרה"ג מרדכי שיבדל"א

חתן מורנו הגאון רבי שמואל מן ההר שליט"א
מראשי ישיבתנו הקדושה

ונכד למורנו ורבנו ראש הישיבה שליט"א

תנחומנו מעומק ליבנו לכל המשפחה הרוממה שיחי

העטופה באבל הכבד הזה.

הרופא לשבורי לב יחבש למכאובם וישלח צרי ומרפא לשברון לבבם.

רבנן ותלמידיהון

הלווייה התקיימה במוצאי שביעי של פסח תשפ"ד ונטמן בבית העלמין סגולה

יושבים שבעה בבית הוריו רחוב מנחם בגין 96 כניסה ג' פתח תקוה
עד יום חמישי בשעה 14:00

ומשעה 16:00 בבית חמיו רחוב אגרות משה 9 ירושלים

נר להזלכים

האברך ר' משה רביד ז"ל

הצצה באור מעט מהליכותיו של האברך המופלא ר' משה רביד ז"ל

מהעולם, אלא להיפך הוא גילה בעולם רובד עמוק ומואר. את רוחו הגדולה הוא הביא גם לעולם המעשה.

מוישי זכה לאישיות קורנת ומעניינת, מלאה בחיים ושמחה. וזה הורגש תמיד באכפתיות בדאגה ובעין הטובה שהיו לו לכל סובביו. אכן לא פלא שאנשים רבים מסגנונות שונים הרגישו שייכות וחיבור אליו במידה לא רגילה.

כמה חוכמה לב ואור היו במוישי, ועכשיו חסרנו כל אלה. ברשימה שמוישי כתב לעצמו הוא כתב כך "פתאום מתמלא אני כולי בתשוקה עזה אולי זאת אפילו תאוה, לעשות רצון בוראי. להדבק בו, ללכת בדרכיו, לקיים מצוותיו. לעשות נחת רוח לפניו, להמליכו בעולם, לגדל שמו, לגלות ייחודו." ואשרי חלקו שזכה לקיים את כל מה שכתב.

עם פטירתו קרא עליו הספדן "מתוקה שנת העובד" וכו' ויהי לפלא שפסוק זה בגימטריה הוא "משה בן מרדכי רביד כ"א ניסן 'משה תשפ"ד". ואכן מוישי נלקח מהעולם כאדם שלם בן כ"ג שנים שהשלים ימיו ושנותיו. אדם שקצרים היו חייו אבל מלאים לטובה.

בני המשפחה מבקשים שהחיזוקים שהיו והלימוד מדמותו ימשיכו כבחינו, ויותר. לע"נ. יה"ר שנזכה.

קשה לתאר את דמותו של מוישי.

קשה לתאר בן אדם שהלך כמונו וחי כמונו, אבל חייו היו מרוממים ומלאים. קשה להקיף דמות של בן עליה שהיה תלמיד חכם ומבקש ה' בכל מאודו ונפשו. וקשה להאמין שמוישי לא כאן איתנו ונשארו ממנו רק הזיכרונות. אמנם זו חובת השעה, לא להקיף, לא להתיימר להבין, אלא אך ורק להציץ. לראות וללמוד.

מחמת קוצר השעה והיריעה, נביא מקצת שבמקצת מתוך דברי חבריו של מוישי.

בדורנו בדרך כלל בני התורה מתחלקים לכמה סוגים. יש מתמידים, ויש למדנים, יש "מבקשים", ויש תלמידי חכמים, יש בעלי הלכה ויש בעלי אגדה. כמו כן יש אנשים של רעיונות, ויש אנשים של מעשים, יש אנשים עצמאיים, ויש אנשים שחיים בתוך הציבור, יש אנשים מלאים בחכמה ותבונה, ויש אנשים שמקבלים ומושפעים מאחרים.

וכל אלו היו במוישי. שלמות שכל כך נדיר למצוא, ודאי לא בגיל כזה.

מוישי זכה להתחיל ללמוד את הש"ס בגיל עשר כשאביו לקח אותו לסיום הש"ס, ומאז הוא דבק בו יותר ויותר, עד שהוא זכה לסיים את רוב הש"ס בידיעה והבנה נדירה. ורב חלקו היה גם בדרכי הלימוד והסברות. חבריו מספרים שכשהם היו רוצים להבין מה הר"מ אמר בשיעור, מוישי היה הכתובת המועדפת. כמובן גם בגלל מידותיו הטובות והארת הפנים המיוחדת, אבל גם בגלל שליטתו הברורה בסוגיות, ותפיסתו העמוקה בדברים שהם שמעו ובכלל.

אחד מחשובי החברים מספר שכבר בתחילת הישיבה כשהוא עוד חיפש את דרך לימוד ה"עיון", מוישי ישב ולימד אותו את דרכי ההבנה ולימוד הסברות בבהירות רבה ובעומק רב.

מלבד זאת מוישי היה בקיא ומלא בהלכה ואגדה בהיקף רב והבנה בהירה, והוא חי וחווה אותם לעומקם. דקדוקו בהלכה ושליטתו באגדה השלימו זה את זה לדמות שהכל בה.

דבר נוסף בולט במוישי היה דבקו בה' בצורה שלא רגילה בדורנו. כבוד מלכותו ית' וייחודו ית' היו מילים ששגורות על לשונו ולא כמליצה, אלא באמת מתוך דבקות וחיבור פנימי.

גם ביקוש הגאולה פעם בו ללא הפסקה. בתור מאורס הוא כתב לאשתו שהוא מבקש שביתו יהיה שותף לביקוש והבאת הגאולה, והדברים היו נאים לאומרים ולא כאומר מן השפה ולחוץ.

אמנם מעלותיו הנשגבות ותורתו העצומה לא ניתקו אותו

"לכה לעם כי מררו
בכי וקינים עוררו
ושומעי בכים אמרו
אבל כבד זה.

לבי לבי נשבר
וכוס עלי עבר
בשמעי את הדבר
הרע הזה.

בחבל אסון חובל
ובשחת אזי נטבל
ובשכם רעיו הובל
אל הבור הזה

אט לכם נושאי מטתו

וחוצבים את קבורתו,

עד אבקש תמורתו.

הנמצא כזה?

הגוזר זאת עליו
ישלח מלאכי זבוליו
בשלום לאמר אליו
מחנה אלקים זה"

[מתוך הספד ריה"ל זצללה"ה על פטירת החתן שלמה ז"ל. כרך ה' הוצאת תשכ"ד עמ' -51]

אור פני משה

תמונות חייו

